3

1991

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات-سەن-
ئەتچىلەر بىرلەشمىسى بىلەن شىنجاڭ
تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى بىرلىشىپ ئۆتكۈز-
گەن «كۆكلەم بەزمىسى» دىن كۆرۈ-
نۈشلەر

تۇردى ئېلى فوتوسى

دەۋر روھى، يەرلىك خۇسۇسىيەت
ياشلار ئالاھىدىلىكى، مىللىي ئۇسلۇب

تەڭرىتاغ

قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال

1991 - يىل 3 - سان

مۇندەرىجە

ئەدەبىي ئاخبارات

يې جەنيىلى 1976 - يىلىدا .... فەن شياۋ 1
سۇلايمان ئابدۇللا تەرجىمىسى

پوۋېست

بىراق، بۇ چۈش ئەمەس .... قادىر ئارسلان 36

ھېكايىلەر

قەشقەر كوچىلىرى .... سەبرى 17
باھاردىكى ئىللىق .... قاھار جىلىل 29

شېئىرلار

خاتىرىدىن تەرمىلەر .... ياسىن مۇخپۇل 80

ماقالىلەر

20 - ئەسىر ئەدەبىياتى توغرىسىدا قىسقىچە تەھلىل .... ياڭ خۇەنشىن 101
سىددىقھاجى روزى تەرجىمىسى
سەنئەتتە «قاتلام» ۋە «قاتلام نەزەرىيىسى» .... تۇرسۇن كەلپىن 96
قوبۇل قىلىش .... ئابدۇۋەلى ئابدۇقېيۇم 112

ئىزلىنىش، سىناق، ئىشلىنىق

ئاسماننى ئىزدەيدۇ قۇياش .... ئەزىزى 91
شېئىرلار .... پەرھات ئىلياس 93

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

ئەدەبىي ئۇچۇرلار .... ئەزىزى 111

مۇقاۋا 1 ـ بەتتە: ئاتاقلىق ياش ئۇسسۇلچى دىلنار ئابدۇللا.
تۇردى ئىبلى فوتوسى
بۇ سانىدىكى قىستۇرما سىزمىلەرنى ئابلىمىت ئابلىز ئىشلىگەن.

باش مۇھەررىر: ئابلىكىم باقى
مەسئۇل مۇھەررىر: ھەبىبۇللا مۇھەممەت
مۇھەررىرلەر: پولات ھېۋىزۇللا، ئەركىن نۇر، سەنەۋەر ئۆمەر
مەسئۇل كوررېكتور: خەلچەم ئابلىمىت

يې جەنيىڭ 1976 - يىلىدا

(ئەدەبىي ئاخبارات)

فەن شياۋ

سۇلايمان ئابدۇللا تەرجىمىسى

(بېشى ئۆتكەن ساندا)

ماۋزېدۇڭ ماۋيۈەنشىننىڭ دوكلاتىنى كۆرۈپ، 4 - ئاينىڭ 6 - كۈنى سائەت 11 دە «ياخشى، ياخشى، ياخشى» دەپ تەستىق سالدى.

4 - ئاينىڭ 7 - كۈنى سەھەردە ماۋيۈەنشىن مەركىزىي كوممۇنىست سىياسىي بيۇروسىنىڭ مۇزاكىرە قىلغان بىر نەچچە مەسىلىسىنى جۇشىغا دوكلات قىلدى:

— خۇاگوفىڭ بېيجىڭدا يۈز بەرگەن ۋەقەنى پۈتۈن مەملىكەتكە ئۇقتۇرۇشنى تەكلىپ قىلدى. بېيجىڭ شەھەرلىك پارتكوم بۇ ئۇقتۇرۇشنى تەييارلاۋاتىدۇ. مەركەز ھۆججەت تارقاتماقچى... جۇشى بۇنىڭغا:

— ئوچۇق تارقىتىڭلار، — دەپ جاۋاب بەردى. ماۋيۈەنشىن:

— گېزىتتە ئېلان قىلامدۇق؟

جۇشى ئۈستەل ئۈستىدىكى «خەلق گېزىتى» نىڭ 3 - نۇسخىسىنى يەنى «مەسىلىلەر يىغىندىسى» نى كۆرسىتىپ تۇرۇپ: — مۇشۇنىڭدا تارقاتسا بولىدۇ، — دېدى. ماۋيۈەنشىن يەنە:

— بېيجىڭ شەھەرلىكنىڭ دوكلاتىنى ھۆججەت قىلىپ تارقىتامدۇق، — دەپ سورىدى.

— تارقاتمىسىمۇ بولمايدۇ، — دەپ كەسكىن جاۋاب بەردى جۇشى.

جۇشى يەنە: دېڭنىڭ پارتىيە ئىچى ۋە سىرتىدىكى ۋەزىپىسىنى ئېلىپ تاشلاش، پارتىيىلىكىنى ساقلاپ قېلىش، كېيىنكى ئىپادىسىگە قاراش قاتارلىق ئۈچ مەسىلىنى 3 - ئومۇمىي يىغىن ئېچىلغاندا قاراپ ماقۇللاش توغرىسىدا يوليورۇق بەردى. شۇنداق قىلىپ دېڭنىڭ تەقدىرى بەلگىلەندى. بۇ توغرۇلۇق يې جەنيىڭ، دېڭ شياۋپىڭلارنىڭ كۆڭلىدە ئاللىبۇرۇن سان بار ئىدى.

جۇشىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ماۋيۈەنشىن ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي: — بەك ياخشى... 3 - ئومۇمىي يىغىندا رەسمىيەتنى تولۇقلىساق، مەركەزنىڭ قارارىنى ئوچۇق ئېلان قىلامدۇق؟ — دەپ سورىدى. ماۋجۇشى قىلچە ئىككىلەنمەستىن:

— مەركىزىي كوممۇنىست سىياسىي بيۇروسى قارار قىلغاندىكىن گېزىتتە ئېلان قىلسا بولىدۇ، — دېدى. ئىككىيلەننىڭ سۆھبىتى بىر سائەت داۋاملاشتى. جۇشىغا ھاردۇق يەتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇ يەنە ئۆزىنى روھلۇق تۇتۇپ:

— شۇنداق، بۇ نۆۋەتتىكى 1 - پايتەخت، 2 - تيەنئەنمېن، 3 - كۆيدۈرۈش-

ئۇرۇش. بۇ ئۈچ مەسىلىنىڭ خاراكتېرى ئۆزگىرىپ كەتتى. شۇڭلاشقا ھەيدەپ چىقىرىش كېرەك، — دېدى.

ماۋيۈەنشىن جۇشىنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلاپ ھاياجىنىنى باسالماي قالدى:

— ھەيدەپ چىقىرىش ناھايىتى زۆرۈر. مەن بۇ ئەھۋالنى دەرھال خۇاگوفېڭغا دوكلات قىلاي، — دېدى. جۇشى تاپىلاپ:

— شياۋپىڭ قاتناشمىسۇن، سەن ئالدى بىلەن بىرنەچچە يىلەنى يىغىپ سۆزلەشكىن، سۇجىنخۇامۇ قاتناشمىسۇن، — دېدى.

ماۋيۈەنشىن دەرھال قاتنىشىشقا تېگىشلىك سىياسىي بيۇرو ئەزالىرىنىڭ ئىسىملىكىنى رەتلىدى. ئۇنىڭ ئىچىدە يېجيەنيىڭنىڭمۇ ئىسمى بار ئىدى.

ماۋزېدۇڭ بۇ تىزىملىكلەرنى كۆرۈپ، بارماق قولى بىلەن كۆرسىتىپ:

— يېجيەنيىڭ قاتناشمىسۇن، — دېدى.

ماۋيۈەنشىن دەرھال قەلەم بىلەن بۇ ئىسىملىكنى ئۆچۈرۈۋەتتى. دېمەك، دېڭ، سۇ، يې دېگەن باشقا ئادەملەر قاتنىشىدىغان بولدى. جۇشى يەنە:

— خۇاگوفېڭ زۇڭلىلىققا تەيىنلەنسۇن، — دەپ قوشۇپ قويدى.

بۇ چاغدا ماۋيۈەنشىننىڭ بېشىدا بىر چېلەك سوغۇق سۇ قۇيۇۋالغاندەك بولۇپ لاغىلداپ كەتتى. ئۇ ئۆز-ئۆزىگە: «جاڭچۈنچياۋنىڭ ئورنىنى خۇاگوفېڭ ئىگىلەپ كەتتى» دەپ پىچىرلىدى. بىراق بۇ ئۇلۇغ داھىيمىز ماۋجۇشىنىڭ يوليورۇقى - دە...

— خۇاگوفېڭنىڭ زۇڭلىلىققا تەيىنلەنگەنلىكىنى مەركەزنىڭ قارارى بىلەن گېزىتقا باسامدۇق؟ — دەپ سورىدى ماۋيۈەنشىن.

— شۇنداق، — دېدى جۇشى.

ماۋيۈەنشىن بۇ يېڭى يوليورۇقنى دەرھال خۇاگوفېڭغا يەتكۈزدى. چۈشتىن كېيىن جۇشى يەنە يوليورۇق بەردى: «خۇاگوفېڭ يەنە پارتىيىنىڭ بىرىنچى مۇئاۋىن شۇجىسى بولسۇن، قارارغا بۇنى يېزىۋالسۇن».

پارتىيىگە 1 - مۇئاۋىن شۇجى قويۇش، پارتىيە تارىخىدىكى بىر يېڭىلىق ئىدى. جۇشى بۇنى، ھوقۇق «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ قولىغا ئۆتۈپ قالمىسۇن، دەپ ئوتتۇرىغا قويغانىدى.

شۇ كۈنى كەچتە مەركىزىي كومىتېت سىياسىي بيۇروسى يىغىن ئېچىپ ئىككى قارارنى ماقۇللىدى.

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ خېلى بۇرۇنلا ئارمىيە ھوقۇقىنى چاڭگىلىغا كىرگۈزۈۋېلىش قارا نىيىتى بولغاچقا ئارمىيىنى قالايمىقانلاشتۇرۇش، ئوچۇن ھە دەپ ئارمىيە ئىچىدە ئىنقىلاب ئېلىپ بېرىش، ئارمىيە ئىچىدىكى بىر ئوچۇم قارا يىپلارنى تارتىپ چىقىرىش دەپ جار سالدى. ئۇلار چاشقاندەك پىتىراپ يۈرۈپ، ئارمىيە ئىچىگە ئىغۋا تارقىتىپ، بۆلگۈنچىلىك قىلىپ، بەزى پېشقەدەم ئىنقىلابچىلارغا بەدنام چاپلىدى. بۇلارنىڭ يىرگىنىشلىك قىلمىشلىرى يېجيەنيىڭ، دېڭشياۋپىڭ، چېن يى قاتارلىق ئارمىيە رەھبەرلىرى-

نىڭ زەربىسىگە ئۇچرىدى. يېڭجەنىڭ ئارمىيە ئىچىدە بىر نەچچە قېتىم يېڭىلىپ چاقىرىپ ئۇلارنىڭ ئەپتى - بەشىرىسىنى ئاچتى. لېكىن «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ ئارمىيە ئىچىدىكى گۇماشتىلىرى يېڭجەنىڭنى ئارمىيە ئىچىگە سوغۇق سۆز سەپتى، بېسىم ئىشلەتتى، دەپ جياڭچىڭنىڭ كۈشكۈرتۈشى بىلەن جۇشىگە ئەرز قىلدى. جۇشى: «يېڭجەنىڭ ئۆزىنى تەكشۈرسىلا بولدى. شۇنىڭ بىلەن بىز ئىش تۈگىسۇن» دەپ يوليورۇق بەردى. يېڭجەنىڭ ئامالسىز ئۆز ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا ئۆزىنى تەكشۈردى. جياڭچىڭ بۇنىڭدىن بەك خۇشال بولۇپ كەتتى.

جۇدې ئالەمدىن ئۆتۈپ ئىككى ھەپتە بولماي دۆلەت ئىشلىرىدىن ئەنسىرەۋاتقان كاڭكېچىڭ قىزىنى ئېلىپ يېڭجەنىڭنىڭ قېشىغا كەلدى.

— «جۇدې «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» قا بەك نەپرەتلىنەتتى. بىر قېتىم ئۇ ماڭا سەن ئۇلاردىن بەك قورقۇپ كەتمە. ئۇلارغا ھەممە ئادەم ئۆچ، — دېگەنىدى. ئۇ يەنە، — ئۇلار ئارمىيە ھوقۇقىنى قولغا ئېلىشقا ئۇرۇنىۋاتىدۇ. بىراق بۇ مۇمكىن ئەمەس. ئارمىيە ئىچىدە ئىشەنچلىك پېشقەدەم ئىنقىلابچىلار بار. ئارمىيىدىكى كۆپ سانلىق يولداشلار ياخشى. يەرلىكتىكىمۇ كۆپ سانلىق يولداشلار ياخشى. ئاھىيىدىن يۇقىرى دەرىجىلىك كادىرلار ھەرگىز «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» قا ئەگىشىپ ماڭمايدۇ دېگەنىدى، — دەپ سۆزلەپ بەردى. كاڭكېچىڭدىن يېڭجەنىڭ جۇدېنىڭ بۇ مەزمۇنلۇق سۆزىنى ئاڭلاپ قاتتىق خۇرسەن بولدى ھەم تەسىرلەندى. كاڭكېچىڭ يېڭجەنىڭنىڭ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى بىر تەرەپ قىلىش ئۈستىدە باش قاتۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتى. ئۇ يەنە نيېرۇڭجېننىڭ قېشىغا كەلدى ھەم جۇدېنىڭ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» قا بولغان ئۆچمەنلىكىنى، ھەم ئۇنى يوقىتىش ئۈستىدە سۆزلىگەن سۆزلىرىنى نيېرۇڭجېنغا يەتكۈزدى.

شۇ كۈنلەردە تاڭشەندە 8.7 بال يەر تەۋرەپ، 24 تۈمەن ئادەم ئۆلدى. 11 تۈمەن ئادەم يارىدار بولدى. بۇ دۇنيادا يېقىنقى 400 يىلدىن بۇيان قاتتىق يەر تەۋرەپ ئەڭ پاجىئەلىك، ئېچىنىشلىق، چىقىم زور بولغان يەر تەۋرەش بولدى.

ئارقا - ئارقىدىن كېلىۋاتقان بۇ بالايى - قازالار كېسەل بولۇپ يېتىۋاتقان جۇشىنىمۇ قاتتىق غەشلىككە سالدى. قاتتىق يەر تەۋرىگەن كۈنىنىڭ ئەتىسى جۇشى باشقا بىر بارگاھقا يۆتكەلدى. بۇ ئورۇن 202 - نومۇر بولۇپ، سەككىز بال يەر تەۋرەشكە بەرداشلىق بېرەتتى. بۇ ئۇلۇغ ئەربابنى مىڭ خىل خىيال ۋە ئوي - پىكىرلەر چىرمىۋالغانىدى. ئۇ ئۆز ئۆمرىنىڭ ئۇزاققا بارمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى.

جياڭچىڭ ھازىر جۇشىنىڭ يېنىغا كەلمەيتتى. جۇشى بىلەن جياڭچىڭ ئوتتۇرىسىدا ئەر - خوتۇنلۇق ھېسسىيات ۋە مۇھەببەت قالمىغانىدى. جياڭچىڭ جۇشىدىن زورلاپ پۇل ئالاتتى. بىر نەرسە تەستىقلىتاتتى، ھوقۇق تەلەپ قىلاتتى. ئەمما جۇشىنىڭ نەسىھەتلىرىنى ئاڭلىماي ئۆزى بىلگەنىنى قىلاتتى.

9 - ئايدا 3500 ۋەكىل قاتناشقان تاڭشەندىكى يەر تەۋرەشتە

خىزمەت كۆرسەتكەن ئىلغار ئورۇن، شەخسلەرنى مۇكاپاتلاش يىغىنى ئېچىلىدى. يىغىندا ۋاڭ خۇڭگۇەن رىياسەتچىلىك قىلىدى. خۇاگوفېڭ مەركەز، گوۋۇيۈەنگە ۋەكالىتەن مۇھىم سۆز قىلىدى. يې جيەنيىڭمۇ بۇ يىغىندا قاتناشتى. جياڭ چىڭ خۇاگوفېڭنىڭ مەركەزگە ۋەكالىتەن سۆز قىلىدىغانلىقىغا قايىل بولماي، يې جيەنيىڭنىڭ بۇ يىغىندا قاتنىشىپ ئامما بىلەن يۈز كۆرۈشكەنلىكىگە خاپا بولۇپ ۋاڭ خۇڭگۇەن، جاڭ چۈنچياۋ، ياۋ ۋېنيۈەن، ماۋ يۈەنشىنلەرگە ۋارقىراپ كەتتى ھەم ۋاڭ خۇڭگۇەنگە: «سەن شاڭخەيدىكى ئىككىنچى قوراللىق كۈچنى ئىلكىڭدە چىڭ تۇت» دەپ تاپىلىدى.

يې جيەنيىڭ ھازىرقى ۋەزىيەتتە خۇاگوفېڭنىڭ مۇھىم ھالقىلىق ئورۇندا ئىكەنلىكىنى كۆزدە تۇتۇپ، جۇشىنىڭ كېسىلى ئېغىرلاشقان ۋاقىتلاردىن تارتىپلا يې جيەنيىڭ خۇاگوفېڭ بىلەن يېقىنلاشتى، پىكىر ئالماشتۇردى. بىر كۈنى يې جيەنيىڭ خۇاگوفېڭنىڭ ئۆيىگە باردى. خۇاگوفېڭ ئۇنى قىزغىن كۈتۈۋالدى. سۆھبەت ئارقىلىق يې جيەنيىڭ خۇاگوفېڭنىڭ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ قىلمىشلىرىغا قارشى ئىكەنلىكىنى ھەم بۇ مەسىلىنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش ئۈستىدە باش قاتۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلدى.

مۇشۇ كۈنلەردە ۋاڭ جېننىڭ ئاكتىپ ھەرىكەت قىلىشى بىلەن يې جيەنيىڭ، دېڭ شاۋپىڭ، چېن يۈن، لى شەنيەن، نې رۇڭجېن ۋە باشقا پېشقەدەم رەھبەرلەر كۆپ قېتىم ئۇچرىشىپ پىكىر ئالماشتۇردى. پىكىرنىڭ تېز مەزمۇنى—«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى تارمار قىلىش، بىراق قانداق تارمار قىلىش كېرەك؟ دېگەندىن ئىبارەت ئىدى. شۇنىمۇ ئويلىماي بولمايدۇكى: «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» سان جەھەتتىن ئاز بولغان بىلەن ئەمەلىي كۈچى خېلى بار. بىرى پارتىيىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، بىرى سىياسىي بىيۇرو دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى، بىرى ياللىغاندىن جۇشىنى قالقان قىلىۋالغان قارا نىيەت، بىرى پرزىتون تەشۋىقات قوراللىرىنى قولىغا ئېلىۋالغان دۇمباقچى. يەنە كېلىپ ماۋ يۈەنشىنمۇ بار. شۇنداقتىمۇ سىياسىي بىيۇرو ئەزالىرىنىڭ مۇتلەق كۆپ ساندىكىلىرى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى يامان كۆرەتتى. مۇشۇنداق مۇرەككەپ ھەم ئۇلۇغ ۋەزىپىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن پارتىيە ۋە دۆلەتنىڭ ئالىي ھوقۇقىنى قولىدا تۇتۇۋاتقان خۇاگوفېڭنىڭ قوللىشىغا ئېرىشىش ھەممىدىن مۇھىم ئىدى. بولۇپمۇ ھالقىلىق ۋاقىتتا خۇاگوفېڭ كۆپچىلىكنىڭ پىكىرىنى مەركەزلەشتۈرۈپ قارار ماقۇللىشى كېرەك ئىدى.

يې جيەنيىڭ يەنە خۇاگوفېڭنى ئىزلەپ كەلدى.

— گوفېڭ، ھازىر بىر نەچچەيلەن بەك ھەددىدىن ئېشىپ كەتتى. ھەتتا سىياسىي بىيۇرو يىغىنىمۇ نورمال ئېچىلمايۋاتىدۇ. بۇنداق داۋاملىشىۋەرسە بولمايدۇ. بۇنىڭغا بىر ئامال قىلىش كېرەك، — يې جيەنيىڭ گەپنى باشلاپ شۇنداق دېدى:

— شۇنداق، جۇشى تېخى ئەمدىلا ئالەمدىن ئۆتتى. ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنى تېخى تۈگىتەلمىدۇق. بىراق، ھازىر كۈتۈشكە ۋاقىت يوق، ئۇلار بەك جانلىق

ھەرىكەت قىلىۋاتىدۇ، ئۇلار قايىل ئەمەس، ھوقۇقنى تېزرەك تارتىۋېلىشقا ئالى-
دىراپ كېتىۋاتىدۇ. سىز ئوتتۇرىغا چىقىپ ئۇلار بىلەن كۆرەش قىلىشىڭىز كېرەك.
خۇاگوفېڭ ئالدىراپ پوزىتسىيە بىلدۈرمىدى. بۇ ئىككىيلەن جۇڭشىنىڭ ھاياتى ۋاقتىدا «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى قاتتىق تەنقىد قىلغانلىقى ھەم بىر تەرەپ قىلىش توغرىسىدىكى يوليورۇقلىرىنى ئەسلەپ، خۇاگوفېڭ ھاياجانلىنىپ:

— سىز مېنى بىلىسىز، پېشقەدەم يولداشلار ئالدىدا مەن تېخى كىچىك، مەن بۇ نەچچەيلەن بىلەن كۆرەش قىلىشتىن قورقمايمەن. مۇھىمى پېشقەدەملەرنىڭ قوللىماسلىقىدىن ئەنسىرەيمەن، — دېدى يېجيەنيىڭ بۇ گەپنى ئاڭلاپ بۆلەكچىلا روھلىنىپ كەتتى.

— سىز خاتىرجەم بولۇڭ، مەن سىزنى قوللايمەن. پېشقەدەم يولداشلار سىزنى قوللايدۇ. پەقەت سىزلا كۆكرىكىڭىزنى كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقسىڭىز يولداشلارنىڭ ھەممىسى سىزنى قوللايدۇ، — دېدى ھەم پېشقەدەم يولداشلار بىلەن كۆپرەك ئۇچرىشىپ، كۆپرەك ئەھۋال ئىگىلەش توغرۇلۇق تەكلىپ بەردى. زۆرۈر تېپىلغاندا كۆۋرۈكلۈك رول ئوينايدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان خۇاگوفېڭ ھاياجانلىنىپ:

— پەقەت پېشقەدەملەر يۆلەپ تۇرسا، ئارمىيە يۆلەپ تۇرسا بۇ ئىشنى قىلىش ئاسانغا چۈشىدۇ. بىراق، بۇ ئىش بەك مۇرەككەپ، قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى مەن بىر ئويلىنىپ كۆرەي، — دېدى.

خۇاگوفېڭنىڭ قەلبىنى چۈشەنگەن يېجيەنيىڭ خۇددى يەلكىسىنى بېسىپ تۇرغان بىر يوغان تاش ئېلىپ تاشلانغاندەك يەڭگىللىشىپ قالدى.

ئەمدى قولغا كەلتۈرىدىغان مۇھىم بىر كىشى بار. ئۇ بولسىمۇ ۋاڭدۇڭشىڭ ئىدى. بۇ پېشقەدەم قىزىل ئارمىيە جەڭچىسى ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان ماۋجۇشىنىڭ بىخەتەرلىكىگە مەسئۇل بولغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ مۇھاپىزەتچىلەر قىسمىغىمۇ مەسئۇل. بۇ قېتىمقى كۆرەشتە ئۇنى قولغا كەلتۈرۈش بەكمۇ مۇھىم ئىدى. يېجيەنيىڭ ۋاڭچىن ئارقىلىق ئۇنىڭ «تومۇرىنى تۇتۇپ» ھەم بىر نەچچە قېتىم سۆھبەتلىشىپ ئۇنىڭ ياخشى يولداش ئىكەنلىكىنى بىلگەنىدى. بىراق «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى ئۇزۇل-كېسىل ئارىمار قىلىدىغان بۇ كۆرەشتە ئۇنىڭ پوزىتسىيىسى قانداق بولار، ئۇ تامامەن بىر تەرەپتە تۇرارمۇ؛ دېگەن ئەندىشە بار ئىدى.

يېجيەنيىڭ بۇ مەسىلىنى ئايدىڭلاشتۇرۇش ئۈچۈن ۋاڭدۇڭشىڭنى ئىزدەپ كەلدى ھەم خۇاگوفېڭ بىلەن سۆھبەتلەشكەنگە ئوخشاشلا دەسلەپ چېكىنىپ كۆرۈپ ئاندىن رەسمىي تېمىغا ئۆتتى. ۋاڭدۇڭشىڭ ناھايىتى ئوچۇق-ئاشكارا پوزىتسىيە بىلدۈرۈپ:

— مەن خۇازۇشىسى بىلەن مۇئاۋىن رەئىس يېجيەنيىڭنىڭ سۆزىنى ئاڭلايمەن، — دېدى. يېجيەنيىڭ بىلەن ۋاڭدۇڭشىڭ پىكىرلىرىدە بىرلىككە كېلىپ:

— بۇ ئىشنى ئەتراپلىق، مەخپىي، قىلچە چاتاق چىقمايدىغان

قىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇش كېرەك، — دېيىشتى.
«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» تېخىمۇ غالجىرلاشتى. بولۇپمۇ جياڭچىڭ خۇاگوفېڭغا بېسىم ئىشلىتىپ، 9 - ئاينىڭ 19 - كۈنى سىياسىي بيۇرو دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنى ئاچقۇزدى. جياڭچىڭ: جۇشىنىڭ ھۆججەت - ماتېرىياللىرىنى رەتلەشنى، بۇنىڭغا مەلۇم بىر ھەيئەتنى مەسئۇل قىلىشنى ئوتتۇرىغا قويدى. بىراق بۇنىڭغا خۇاگوفېڭ قوشۇلمىدى ھەم ماۋجۇشىنىڭ بارلىق ھۆججەت - ماتېرىياللىرىغا، كىتاب - ژۇرناللىرىغا پۈتۈنلەي ۋاڭدۇڭشىڭنىڭ مەسئۇل ئىكەنلىكىنى، ھازىر پېچەت-لەشنى قارار قىلدى.
9 - ئاينىڭ 21 - كۈنى ھۆججەت تەكشۈرۈلۈپ ئىككى ھۆججەتنىڭ يوقلۇقى سېزىلدى. ئەسلى ماۋيۈەنشىن كۆرۈپ باقاي دەپ ئېلىپ جياڭچىڭغا بەرگەنىكەن. بۇ ئىشتىمۇ بىر مەيدان كۈرەش بولۇپ ئاخىرى ھۆججەت قايتۇرۇۋېلىندى. دېمەك، ھۆججەت كۈرىشىدە «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» مۇددىئايىغا يېتەلمىدى.
9 - ئاينىڭ 21 - كۈنى خۇاگوفېڭ لىشەننيەننى ئىزلەپ باردى. لىشەن-نيەن مۇئاۋىن زۇڭلى، سىياسىي بيۇرو ئەزاسى بولغان بىلەن ھازىر دەم ئېلىشتا ئىدى. خۇاگوفېڭ جىددىي ھالدا: «ئارقامدا قۇلاق بار، مەن پەقەت ئازراقلا تۇرالايمەن. «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ ھوقۇق تارتىۋېلىش كۈرىشى جىددىيلەشتى. مەنمۇ بەزى ئىشلاردا قىيىنچىلىققا دۇچ كېلىۋاتىمەن: قارى-غاندا ئۇلار بىلەن بولغان بۇ بىر مەيدان كۈرەشتىن خالىي بولالمى-غۇدەك. مەن ھازىر يېجيەنيىڭنى ئىزدەي دېسەم ئەپسىز تۇرىدۇ. بولسا سىز مەن ئۈچۈن بىر بېرىپ كەلسىڭىز، يېجيەنيىڭ تېزرەك بىر ئامال قىلىپ بۇ ئىشنى ھەل قىلسا» دېدى. لىشەننيەن ناھايىتى خۇشاللىق بىلەن بۇ ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئالدى.
دەل شۇ ۋاقىتتا مارشال نيېرۇڭجېن، گېنېرال ياڭچېڭۋۇمۇ يېجيەنيىڭنىڭ قېشىغا بارغانىدى.
9 - ئاينىڭ 21 - كۈنى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»نى تارمار قىلىشتا خاتىرى-لەشكە تېگىشلىك ئەھمىيەتلىك بىر كۈن بولدى.
خۇاگوفېڭ لىشەننيەن بىلەن كۆرۈشۈپ قايتىپ كېلىپ بىر ئاز جىددىي-لەشتى ھەم چوڭقۇر ئويغا پاتتى. «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ مەسىلىسى ئەمەلىيەتتە مۇرەككەپ. جۇشى ھەل قىلىمەن دېگەندىمۇ، ھەل قىلالماي ئالەمدىن ئۆتتى. بىز ھەل قىلالارمىزمۇ؟ بولۇپمۇ ھېلىقى «خوتۇن» بويسۇنارمۇ؟ ئۇنىڭ مەسىلىسىنى بىر تەرەپ قىلساق دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدا قانداق ئىنكاسلار بولار؟...
«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» ھەرىكىتىنى تېزلەتتى. 9 - ئاينىڭ 21 - كۈنى ۋاڭ خۇڭۋېن شاڭخەيگە باردى. شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن جاڭ چۈنچياۋ يوشۇرۇن قوراللىق توپىلاڭ قوزغاشنىڭ تەييارلىق ئەھۋالى ھەققىدە دىياۋيۈتەيدە شاڭخەي شەھەرلىك پارتكومىنىڭ شۇجىسى شۇجىڭشەن، ماتيەنشۈي ۋە نەنجىڭ

قىسمىنىڭ سىلىكىيارەنى دىلكىشىنىڭ قاتارلىقلارنىڭ دوكلاتىنى ئاڭلىدى. جاڭ چۇنچياۋ ماتېيەنشۇيگە: «سىلەرنىڭ خەلق ئەسكەرلىرىڭگە قورال تارقاتقىنىڭلار ياخشى بولۇپتۇ. سىلەر ھوشيار بولۇڭلار. سىنىپىي كۈرەشنىڭ ئۆزگىرىش ئەھۋالىغا يېقىندىن دىققەت قىلىڭلار» دەپ يوليورۇق بەردى.

9 - ئاينىڭ 22 - كۈنى جاڭ چۇنچياۋ يەنە ۋاڭ خۇڭۋېننىڭ خىزمەتچىسى ئارقىلىق شاڭخەيگە بىر پارچە خەت ئەۋەتتى.

خەتتە: «ھالقىلىق بىر پەيتتە كۈتۈلمىگەندە جۇشى ئالەمدىن ئۆتتى. بۇنىڭ بىزگە كەلتۈرگەن زىيىنى ئىنتايىن زور. شاڭخەي ئۇزاق تارىخقا، شەرەپلىك ئىنقىلابىي كۈرەش ئەنئەنىسىگە ئىگە شەھەر. جۇشى ئۆز قولى بىلەن «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» نى باشلىغان جاي. ماۋجۇشى دائىم شاڭخەيدە ئىرادە بار دەيتتى. ھازىر جۇشى بىز بىلەن ۋىدالاشتى. سىلەر پارتىيە ئىچىدىن، بولۇپمۇ مەركەزدىن — يۇقىرى قاتلامدىن لىن بياۋدەك ئادەمنىڭ ۋە شيۇجىڭ جۇيىچىلارنىڭ چىقىشىدىن ھوشيار بولۇشۇڭلار كېرەك. مەن شۇنى ئۈمىد قىلىمەنكى: سىلەردە ھەقىقىي تاقابىل تۇرىدىغان تەييارلىق بولۇشى لازىم» دەپ يېزىلغانىدى.

ۋاڭ جېن يې جيەنيىڭ تۇرۇشلۇق جايغا يەنە كەلدى. يې جيەنيىڭ ۋاڭ جېنغا:

— سىز چېن يۈننىڭ قېشىغا بارسىڭىز ئۇنىڭدىن پىكىر ئالالايسىز، — دېدى. چېن يۈن:

— ئۆتكەندە مەن يې جيەنيىڭ بىلەن پىكىر ئالماشتۇرغان. مېنىڭچە ئىمكان قەدەر قورال ئىشلەتمىگىنىمىز تۈزۈك، — دېدى.

دېمەك بۇ پېشقەدەم پرولېتارىيات ئىنقىلابچىلىرى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى تارمار قىلىش، پارتىيىنى، دۆلەتنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن ئاز بولمىغان چارە - تەدبىرلەرنى ئويلىدى. قاتتىق باش قاتۇردى.

9 - ئاينىڭ 24 - كۈنى لى شيەننيەن خۇاگوفېڭنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن يې جيەنيىڭ تۇرۇشلۇق جايغا كېلىپ يې جيەنيىڭگە خۇاگوفېڭنىڭ پىكرىنى يەتكۈزۈپ: «ئۇنىڭ پىكرى، سىزنىڭ تېزرەك بىر قارارغا كېلىپ ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىش پىكرىڭىزنى قويۇش ئىكەن» دېدى.

— بەك ياخشى بولدى! — يې جيەنيىڭ قاتتىق ھاياجانلاندى. ئۇنىڭ ئىنتىزارلىق بىلەن كۈتكەن ۋاقتى يېتىپ كەلگەنىدى. ئۇنىڭ ئىرادە باغلاپ بىر قارارغا كېلىدىغان ۋاقتىمۇ كەلگەنىدى. يې جيەنيىڭ:

— بىزنىڭ ئۇلار بىلەن بولغان كۈرىشىمىز ھايات - ماماتلىق كۈرەش، مۇرەسسەلەشكىدەك ئىمكانىيەت يوق، — دېدى. لى شيەننيەنمۇ نۆۋەتتىكى ۋەزىيەتكە نىسبەتەن ئۆز كۆز قارىشىنى ئوتتۇرىغا قويدى. بۇ — ھالقىلىق مىنۇت - سېكۇنتلاردىكى قىممەتلىك ئۇچرىشىش ئىدى.

9 - ئاينىڭ 29 - كۈنى سىياسىي بيۇرو دائىمىي ئەزالىرى يىغىنى ئېچىلدى. يىغىنغا يې جيەنيىڭ، لى شيەننيەن، ۋاڭ دۇڭشىڭلارمۇ قاتناشتى. يىغىن جىددىي كەيپىياتتا ئېچىلدى. «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» ئالدىبۇرۇن تەييارلىق قىلىۋالغانىدى. جياڭ چىڭ:

— جۇشى ئالەمدىن ئۆتتى. مەركىزىي كومىتېت رەھبەرلىكىنى قانداق قىلىمىز؟ — ھەددىدىن ئېشىپ خۇاگوفېڭغا ھۇجۇم قىلىپ: — ھازىرقى رەھبەرلەر بەزى مەسىلىلەردە ئاجىزلىق قىلىۋاتىدۇ، سەۋىيىسى تۆۋەن، — دېدى. ئۇلار پىلا ۋاڭ خۇڭۋېن، جاڭ چۇنچياۋلار كوللېكتىپ رەھبەرلىك قىلىشنى، جياڭ چىڭغا خىزمەت بېرىشنى ئوتتۇرىغا قويدى. جياڭ چىڭغا خىزمەت بېرىشنى تەلەپ قىلىش، مەركىزىي كومىتېتنىڭ رەئىسلىكىنى تالىشىش ئىدى. بىراق بۇ تەكلىپلىرى يې جيەنيىڭ، لى شيەننيەن قاتارلىق يولداشلار تەرىپىدىن رەت قىلىندى. ئۇلار يەنە تەن بەرمەي، ماۋيۈەنشىن مەسىلىسىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىپ: — ئۇنىڭغا خىزمەت بېرىش كېرەك، — دېيىشتى.

ۋەكىللەر: «جۇشى ئالەمدىن ئۆتتى. ئەمدى ماۋيۈەنشىن لياۋنىڭغا قايتىپ خىزمەت قىلسا» دېگەن تەكلىپلەرنى بەردى. بىراق «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» بۇنىڭغا ئۇنىماي تۇرىۋالدى، چۈنكى جۇشى كېسەل ۋاقتىدا يېنىدىن ئايرىلماي تۇرغان بۇ تىرىك ئارخىپ ئۇلارغا ئېھتىياجلىق ئىدى. شۇڭا ئۇلار:

— ئۇ لياۋنىڭغا قايتسا بولمايدۇ، 3 - ئومۇمىي يىغىنىنىڭ دوكلاتىنى تەييارلىسۇن، — دەپ چار سالدى.

— بۇ قانداق گەپ، سىياسىي بيۇرو 3 - ئومۇمىي يىغىن ئېچىش توغرىسىدا تېخى بىر نەرسە دېيىشمىسە نېمە دوكلات تەييارلىقنى قىلىدۇ؟

ئەسلىدە «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» ئالدىراپ 3 - ئومۇمىي يىغىن تەييارلىقىنى قىلىپ، ھەتتا مەركەز، گوۋۇيۈەننىڭ رەھبەرلىك بەنزىسىنىمۇ ئېچكى جەھەتتە ئورۇنلاشتۇرۇپ بولغانىدى. شۇڭلاشقا ئۇلار بۇ يىغىندا چار سېلىپ، ئۆز مۇددىئاسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا تىرىشتى.

خۇاگوفېڭ ئىشنىڭ تېگىگە يېتىپ، ئەمدى تاقەت قىلىپ تۇرۇۋەرسەم بولمىغۇدەك دەپ ئويلىدى - دە، ناھايىتى كەسكىن ھالدا دېدى:

— يىغىننى مۇشۇ يەردە ئاخىرلاشتۇرىمىز، ئەمدى تالاش - تارتىش قىلماڭلار! مېنىڭچە ماۋيۈەنشىن لياۋنىڭغا قايتسۇن، بۇ سىياسىي بيۇرودىكى كۆپ سانلىق يولداشلارنىڭ پىكرى. 3 - ئومۇمىي يىغىن مەسىلىسىگە كەلسەك، يىغىن ئېچىش زۆرۈر بولسا سىياسىي بيۇرو ئەزالىرى بېكىتىشى كېرەك. دوكلات تەييارلاش زۆرۈر بولسا مەن تەييارلىشىم كېرەك. مەركىزىي كومىتېت رەھبەرلىرىنى سىياسىي بيۇرو مۇزاكىرە قىلىپ بېكىتىشى كېرەك. — خۇاگوفېڭ ئورنىدىن تۇرۇپ: — ھازىر يىغىن ئاياغلاشتى، — دەپ ئېلان قىلدى.

خۇاگوفېڭ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» مەسىلىسىنى مەركەز سىياسىي بيۇرو يىغىنىنى ئېچىپ ھەل قىلماقچى بولغانىدى. بىراق 9 - ئاينىڭ 29 - كۈنىدىكى يىغىندىن قارىغاندا مۇمكىن ئەمەستەك ھېس قىلدى. زادى قانداق ھەل قىلىش كېرەك؟ قورال كۈچى ئىشلىتىش كېرەكمۇ؟ ياق! مۇنداق قىلغاندا ئىش يوغىناپ ھەتتا قالايمىقانچىلىق كېلىپ چىقىشى مۇمكىن. خۇاگوفېڭ بىلەن يې جيەنيىڭ يەنە مەسلىھەتلەشتى. ئۇلار بىردەك: بىز كۈرەشنىڭ قانۇنلۇق

بولۇشىغا دىققەت قىلىپ، ئامال بار قالايمىقانچىلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىشىمىز،
چوقۇم پايتەخت ۋە پۈتۈن مەملىكەت ۋەزىيىتىنىڭ مۇقىملىقىغا كاپالەتلىك
قىلىشىمىز لازىم، دېيىشتى.

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»مۇ پۇختا تەييارلىق قىلدى. ئۇلارمۇ پىچاقلىرىنى
بىلەپ، قوراللىق قوزغىلاڭ كۆتۈرۈشكە تەييار بولغانىدى ھەم سىياسىي
ئۆزگىرىشتىن كېيىن پۈتۈن مەملىكەت ۋە خەلقئاراغا ئېلان قىلىدىغان
مۇراجىئەتنامىنىمۇ تەييارلاپ قويغانىدى.

10 - ئاينىڭ 2 - كۈنى ۋاڭخۇڭۋېن ئۆزىنىڭ ئۆلچەملىك رەسىمىنى تەي-
يارلىدى. ئۇ شىنخۇاشې مۇخبىرىغا ھەربىيچە كىيىم بىلەن خىزمەت ئۈستى-
دىكى ھالىتىنى رەسىمگە تارتقۇزدى. 114 پارچە يۇدۇرۇپ رەسىملەر ئىچى-
دىن ئۆرنەك تاللاپ جۇڭنەنخەي زۇڭلىنىڭ ئۆلچەملىك رەسىمىگە ئوخشاش
ئىشلەشنى تاپىلىدى.

10 - ئاينىڭ 4 - كۈنى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»، «نۇر گېزىتى»نىڭ 1 -
بېتىگە «مەڭگۈ ماۋجۇشىنىڭ بەلگىلىگەن فاڭجېنى بويىچە ئىشلەيلى»
سەرلەۋھىلىك ئەكسىلئىنقىلابىي ماقالە ئېلان قىلدى. بۇ ئوچۇقتىن - ئوچۇق
ئالىي ھوقۇقنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئاتقان ئوق ئىدى.

يې جيەنيىڭ بۇ ئەكسىلئىنقىلابىي ماقالىنى كۆرۈپ بۇنى «تۆت كىشىلىك
گۇرۇھ» نىڭ ھوقۇق تارتىۋېلىش كۈرىشىنى باشلاش توغرىسىدا ئۆز مۇرىتلى-
رىغا بەرگەن سىگنالى ئىكەنلىكى ۋە ئۇرۇش ئېلانى ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتى.

بۇ ماقالە خۇاگوفېڭنىمۇ ھەيران قالدۇردى. ئۇ قايتا - قايتا ئوقۇپ
چىقتى. «شيۇجېڭجۇيىچىلار كاتتىبېشى دەپ كىمنى ئېيتىدۇ؟»... ئۇ، بۇ بىر
مەيدان سىياسىي ئۇرۇشنىڭ كۆز ئالدىدا ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتى.

يې جيەنيىڭ تۇرۇشلۇق جايغا ئارقا - ئارقىدىن تېلېفونلار كېلىشكە باشلىدى.

يې جيەنيىڭ بۈگۈنكى ماقالىنى كۆردىڭمۇ؟

باشلىق بۇ ماقالىنى تەكشۈرگەنمۇ - يوق؟

يې جيەنيىڭ بۇ ماقالىغا قانداق قارايدۇ؟

ئۇلۇغ سېتراتېگىيىچى يې جيەنيىڭ ئەمدى تاقەت قىلىش ۋاقتىنىڭ
قالمىغانلىقىنى، ئەگەر ئىشنى تېز تۇتۇش قىلمىغاندا «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ»
تۇتۇش قىلىدىغانلىقىنى، ئىشنىڭ چاتاق بولىدىغانلىقىنى تونۇپ يەتتى.

— ماتۇ! بۈگۈن تاماقنى بۇرۇن يەپ ماشىنىنى تەييار قىل!

يې جيەنيىڭ «قىزىل بايراق» ماركىلىق پىكاپقا ئولتۇرۇپ، دىشانغا كەل-
گەن بولسىمۇ قەستەن بىر نەچچىنى ئايلىنىپ يېڭى 8 - قورۇغا كەلدى. بۇ
خۇاگوفېڭنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنى ئىدى.

شۇ تاپتا خۇاگوفېڭ ئىچى تىتىلداپ نېمە قىلارىنى بىلمەي تۇراتتى.

— يولداش گوفېڭ، ۋەزىيەت جىددىي، ئەمدى ساقلاشقا بولمايدۇ. دەر-
ھال ئىش باشلىشىمىز كېرەك، — دېدى يې جيەنيىڭ.

— شۇنداق، ئەسلى يەنە بىر نەچچە كۈن تەييارلىق قىلالايلى دېگەن، ئەمدى ساقلىماق بولمىغۇدەك.

— بىز ئالدىدا تۇتۇش قىلالايلى، بولمىسا پاسسىپ ھالەتكە چۈشۈپ قالىمىز.

خۋاگوفىڭ قوشۇمىسىنى تۈزگەن ھالدا سەل تۇرۇۋېلىپ:

— قايسى كۈنى قول سالساق بولىدۇ، سىز ئېيتىڭ، دېدى.

— بىزنىڭ تەييارلىق ئەھۋالىمىزغا ئاساسەن كېچىككەندىمۇ ئۆگۈنلۈككە قول سالساق قانداق؟

— شۇنداق بولسۇن! بىراق ۋاڭدۇشىڭنىڭ تەييارلىقى قانداق بولدىكىن.

يېجەنىڭ ھازىرلا ۋاڭدۇشىڭنىڭ قېشىغا بارىدىغانلىقىنى ئېيتىپ يولغا چىقتى.

يېجەنىڭ ۋاڭدۇشىڭ بىلەن مەسلىھەتنى پىشۇرۇپ نۇرغۇن ئىشلارنى ئەستايىدىل تاپىلىدى.

ۋاڭدۇشىڭ خۋاگوفىڭ بىلەن يېجەنىڭنىڭ يوليورۇقى بويىچە ئۇرۇش تەييارلىقىنى رەتلىك ئورۇنلاشتۇردى. ئۇ ئالاھىدە ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئالغان ھەرىكەت گۇرۇپپىلىرىغا بىر - بىرلەپ ۋەزىپە تاپشۇردى. گۇرۇپپا باشلىقلىرىدىن ئەزالىرىغىچە ھەممىسى بىلەن سۆھبەتلىشىپ پىكرىنى ئېلىپ، ۋەزىپىلەرنى ئورۇنلاشتۇردى. بۇ نامسىز قەھرىمانلار بۇ ئۇلۇغ ۋەزىپىنى چوقۇم ئورۇنلايمىز دەپ ئىرادە بىلدۈرۈشتى.

ئىشنىڭ تېخىمۇ پۇختا بولۇشى ئۈچۈن، يېجەنىڭ شۇ ئارىدا يەنە بەزى مۇناسىۋەتلىك ئادەملەر بىلەن كۆرۈشتى ھەم بەزى پېشقەدەم ئىنقىلابچىلارغا ئۇچۇر يەتكۈزدى. ئىشەنچلىك كىشىلەرگە ئىش باشلايدىغانلىق توغرىسىدا تېلېفون بەردى.

10 - ئاينىڭ 6 - كۈنى ھەپتىگە ئۈچ، ھاۋا بۇلۇتلۇق. شىمال كۈچى 2—3 بال ئەتراپىدا، يۇقىرى تېمپېراتۇرا 18 سېلسىيە گرادۇس. كالېندارىدىكى ئادەتتىكى بىر كۈن. بىراق تارىخ مانا مۇشۇ ئادەتتىكى كۈننى تاللىدى.

يېجەنىڭ ئەتىگەن ئورنىدىن تۇرۇپ، يۈز - كۆزلىرىنى يۇيۇپ، ھۆججەت كۆرۈشكە باشلىدى. قارىماققا جاھان تىنچ، ھېچ ئىش يوقتەك ئىدى.

سائەت 3 تىن 30 مىنۇت ئۆتكەندە تېلېفون جىرىڭلىدى: «كەچ سائەت 8 دە سىياسىي بيۇرو دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنى ئېچىلىدۇ. مۇئاۋىن رەئىس يېجەنىڭ بىر سائەت بۇرۇن خۇەيرېنتاڭغا كەلسۇن».

ماتۇ تېلېفوننى ئېلىپ دەرھال يېجەنىڭگە يەتكۈزدى.

سائەت 6 دىن 15 مىنۇت ئۆتكەندە يېجەنىڭ كۇارېڭ ھەربىي كىيىمىنى كىيىپ كانۋاينى باشلاپ يولغا چىقتى. يېجەنىڭ شوپۇر ۋە كانۋايغا:

— بىرگەرن ھوشيار بولۇڭلار، ئىشدىيىدە ھەر قانداق جىددىي ۋەزىيەتكە تاقابىل تۇرىدىغان تەييارلىق بولۇشى كېرەك، — دەپ تاپىلىدى.

سائەت 7 دە يېجەنىڭ ئولتۇرغان ماشىنا خۇەيرېنتاڭ ئالدىدا توختىدى.

يېڭى جەنىڭنىڭ كىرىش بىلەنلا خۇاگوفېڭمۇ يېتىپ كەلدى. ۋاڭدۇڭشىڭ بۇرۇنلا تەييار بولغانىدى. ئۈچەيلەن ئۇچرىشىپ كۆز بېقىشتى. يېڭى جەنىڭ، خۇاگوفېڭ سافادىن ئورۇن ئالدى. ۋاڭدۇڭشىڭ تۆت كانۋاي بىلەن مۇۋاپىق جايغا يوشۇرۇندى. يەنە ۋاقتى توشاي دەپ قالدى. خۇا، يې ئىككىيلەن ھېلىقى ئۈچ مېھماننى ساقلاۋاتاتتى.

7 دىن 55 مىنۇت ئۆتكەندە سىرتتىن ئاياغ تاۋۇشى ئاڭلاندى. بىرىنچى بولۇپ كەلگەن قايسىدۇ؟

ئەسلىدە جاڭچۇنچياۋ ئىكەن. ئۇ كىرىشكە تۆت كانۋاي تەرەپتىن يالاپ ئۇنى خۇاگوفېڭ بىلەن يېجەنىڭنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. ئەسلىدە ئۇ ئىشنىڭ تېگىگە يەتمەي ۋارقىرىماقچى ئىدى. بىراق يالاپ ئېلىپ كىرىلگەندىن كېيىن خۇا بىلەن يې دىن باشقا ھېچكىمنىڭ يوقلۇقىنى كۆرۈپ خۇددى يېلى چىقىپ كەتكەن شاردەك سولىشىپ قالدى.

خۇاگوفېڭ ناھايىتى ھەيۋەتلىك تۇرىستە تۇرۇپ: «جاڭچۇنچياۋ، سەن ئاڭلاپ تۇر. سىلەر پارتىيىگە قارشى، سوتسىيالىزمغا قارشى، كەچۈرۈم قىلىشقا بولمايدىغان ئېغىر جىنايەت ئۆتكۈزدىڭلار! شۇڭلاشقا سېنى توختىتىپ تەكشۈرۈشنى قارار قىلدۇق.» قارارنى ئوقۇپ بولۇپلا دەرھال ئىجرا قىلىشقا بۇيرۇدى.

ئارقىدىنلا ۋاڭخۇڭۋېن كىرىپ كەلدى. تۇيۇقسىز يان تەرەپتىن كەلگەن مۇھاپىزەتچىلەر ئۇنى ئارىغا ئالدى. ئۇ ۋارقىرىدى - جارقىرىدى، ھەتتا ئىسيانچىلارغا خاس ئالاھىدىلىكى بىلەن بىرنەچچە مۇشت ۋە پەشۋامۇ ئاتتى، بىراق كارغا كەلمىدى.

خۇاگوفېڭ بۇنىڭغىمۇ ئوخشاشلا «توختىتىپ تەكشۈرۈش» قارارىنى ئوقۇپ دەرھال ئىجرا قىلىشنى بۇيرۇدى.

ۋاڭخۇڭۋېننى ئېلىپ ماڭغان ئىككى ئەسكەرنىڭ ئېيتىشىچە «ئۇ، بەك پۇشايمان يېگەن. ئۆزىنىڭ بۇ ئىشتا كېچىكىپ قالغانلىقىغا قاتتىق ھەسرەت چەككەن.» ئۇ ئۆزىگە ئاستا پىچىرلاپ: «ھەي ئىسىت، بىز ئىشنى ئۇلاردىن سەل بۇرۇن باشلىغان بولساق بۈگۈنكى كۈنلۈكتە بىز تۆردە ئولتۇرۇپ، بىزنىڭ ئورنىمىزدا ئۇلار بولغان بولاتتى» دېگەن.

جاڭچۇنچياۋ بىلەن ۋاڭخۇڭۋېننى يولغا سالغاندا سائەت 8 دىن 15 مىنۇت ئۆتكەنىدى.

ياۋۋېنيۈەن مۇشۇ نەچچە كۈندە، نېمە دەپ يىغىن ئاچمايدىغاندۇ؟ دەپ تېزرەك ھوقۇق تارتىش كۈرىشىنى باشلاپ، چوڭراق مەنسەپ ئېلىشنى ئويلىدىمۇ، چۈشىدىمۇ ئويلاپ يۈرەتتى. بۈگۈن تېلېفوندىن يىغىن ئۇقتۇرۇشىنى ئاڭلاپلا «ئانا گىنى، بۇرۇنلا ئاچىدىغان يىغىن ئەمەسمۇ؟» دەپ ئالدىراش تەييارلىق قىلىپ خۇەيرېنتاڭغا يول ئالدى.

ياۋۋېنيۈەننى بىر تەرەپ قىلىش ئۇسۇلى باشقىچە بولدى. ئۇ تېخى ھويلىسىغا كىرە - كىرمەيلا مۇھاسىرىگە ئېلىندى. مەركەز مۇھاپىزەتچىلەر ئىدارىسىنىڭ بىر مۇئاۋىن باشلىقى، قارارنى ئوقۇپ ئىجرا قىلىشقا بۇيرۇدى.

خۇەيرېنتاڭدىكى بۇ پەۋقۇلئاددە يىغىن ئېچىلىۋاتقان شۇ ۋاقىتتا يەنە بىر ھەرىكەت گۇرۇپپىسى - جۇڭنەنخەيدىكى 201 - نومۇرلۇق قورۇغا كىردى. بۇ گۇرۇپپىغا ئالاھىدە ئىككى ئايال مۇھاپىزەتچى ئورۇنلاشتۇرۇلغانىدى.

بۇ جياڭچىڭ تۇرۇشلۇق جاي ئىدى. تۇيۇقسىز ناتونۇش بىر نەچچەيلەن ئۆيگە ئىرسىپلا كىرىپ كەلدى.

- سىلەر نېمە قىلىدىغان ئادەم! نېمە ئۈچۈن رۇخسەتسىز ئۆيگە كىرىسىلەر! - دەپ ۋارقىرىدى جياڭچىڭ.

مەركەز بەنگۇڭتىڭنىڭ بىر مۇئاۋىن مۇدىرى «توختىتىپ تەكشۈرۈش» قارارىنى ئۇنىڭغا ئوقۇپ بەردى ۋە ئۇنى ئېلىپ مېڭىشقا مۇھاپىزەتچىلەرگە بۇيرۇق بەردى.

جياڭچىڭ ئۇقتۇرۇشنى ئاڭلاپ ئۈنلۈك ئاۋازدا: «قېنى سىلەر! سىلەر نەگە كەتتىڭلار؟» دەپ ۋارقىرىدى. بىراق ھازىر ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلايدىغان ئادەم يوق ئىدى.

مۇشۇ ۋاقىتتا يەنە بىر ھەرىكەت گۇرۇپپىسى يىنەنتاڭ قورۇسىغا يېتىپ كەلدى. ھازىر بۇ جايدا ماۋيۈەنشىن تۇراتتى.

تۇيۇقسىز ئىشىكنىڭ ئالدىدا لى لەنچىڭ پەيدا بولۇپ قالدى. لى لەنچىڭ ئەسلى ماۋجۇشىنىڭ مۇھاپىزەتچىسى ئىدى. ماۋيۈەنشىن ئۇنىڭ بىلەن تونۇش ئىدى.

- لاۋلى بىرەر ئىش بارمىدى؟ - سورىدى ماۋيۈەنشىن.

- ھەئە! سىزنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنىڭىزنى يۆتكەيلى دەۋاتىمىز. ئەمدى بۇ جايدا داۋاملىق تۇرۇش ساڭا مۇۋاپىق ئەمەس.

- ئۇنداق بولسا، مەن نەرسە-كېرەكلىرىمنى يىغىشتۇرۇپ تەييارلىق قىلىۋالاي،

- ھاجەتسىز، ھېچ نېمە ئېلىشقا بولمايدۇ! ھازىرلا يولغا چىقىمىز، - بىر نەچچە مۇھاپىزەتچى ماۋيۈەنشىنگە يېقىنلاپ كەلدى. ماۋيۈەنشىنمۇ ئەمدى ھەقىقىي ئەھۋالنى بىلىپ يەتتى.

- ھە! سەن ئەسلىدە مېنى تۇتقىلى كەپسەن - دە؟ - دەپ كۆزلىرىنىڭ پاختىسىنى چىقاردى ماۋيۈەنشىن.

- دېگىنىڭ راست. مەن سېنى تۇتقىلى كەلدىم ھەم بۇيرۇقنا بىنائەن ساڭا ماۋۇ ئۇقتۇرۇشنى يەتكۈزىمەن، - دەپ توختىتىپ قويۇش قارارىنى ئوقۇپ ئۆتتى.

جياڭچىڭ بىلەن ماۋيۈەنشىننىڭ ناھايىتى ئوڭۇشلۇق بىر تەرەپ قىلىنغانلىق خەۋىرى ناھايىتى تېز خۇەيرېنتاڭغا يەتكۈزۈلدى.

تەقەززالىق بىلەن خەۋەر كۈتۈۋاتقان يې جيەنيىڭ، خۇاگوفېڭ، ۋاڭ دۇڭشىڭ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ بەك خۇش بولۇپ كەتتى. يې جيەنيىڭ ھاياجان بىلەن: «ياخشى! ياخشى! ناھايىتى ياخشى! بىر پاي ئوق چىقارماي مەسىلە ھەل بولدى!» دەپ ئىزنالىق سۆزلەپ كەتتى.

مۇنداق خاسىيەتلىك ئۇلۇغ غەلىبىنى خەلق ئاممىسى ئاللىبۇرۇنلا ئارزۇ قىلغانىدى. ئەمما مۇنداق ئاسان بىر تەرەپ بولۇشنى ھېچكىممۇ ئويلاپ يەتمىگەنىدى.

1976 - يىلى 10 - ئاينىڭ 6 - كۈنى كەچ سائەت ۋدىن كېيىن يې جەنيىڭ بىلەن خۇاگوفېڭ بۇرۇنقى ئورۇنلاشتۇرۇش بويىچە خۇەيرېنتاڭدا چيۇ-يەنمىڭنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭغا بىرىنچى ئەسكەر ئېلىپ دەرھال «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» كونتروللىقىدىكى مەركىزىي كومىتېت رادىئو - تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنى، شىنخۇا ئاگېنتلىقىنى ئۆتكۈزۈۋېلىشقا بۇيرۇدى. يەنە شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە بېيجىڭدا بار سىياسىي بيۇرو ئەزالىرىنى يۈچۈەنسەنگە جىددىي يىغىنغا چاقىردى.

يې جەنيىڭ بىلەن خۇاگوفېڭ ماشىنا بىلەن يۈچۈەنسەنگە كەلدى. ئىككىيلەن ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇپ بۇ يەردە بىر ياقتىن كەچلىك غىزا يەپ، يەنە بىر ياقتىن ھازىرلا ئېچىلىدىغان جىددىي يىغىن مەزمۇنىنى مۇزاكىرە قىلدى. بۇ يەردىكى ئەڭ مۇھىم بىر مەزمۇن «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ بېتچىت قىلىنغانلىقىنى ئۇقتۇرۇشتىن سىرت، مەركىزىي كومىتېت رەئىسلىك نامزاتلىقىنى كۆرسىتىش ئىدى.

يې جەنيىڭ:

— جۇشى ھايات ۋاقتىدا خىزمىتىنى سىزگە تاپشۇرغان. مېنىڭچە بۇ مۇشكۈل ۋەزىپىنى سىز ئۈستىڭىزگە ئېلىشىڭىز كېرەك، — دېدى.

خۇاگوفېڭ كەمتەرلىك بىلەن:

مېنىڭچە بۇ ۋەزىپىنى يەنىلا سىز ئۈستىڭىزگە ئېلىپ، مەركىزىي كومىتېت خىزمىتىگە رىياسەتچىلىك قىلىسىڭىز، — دېدى.

يې جەنيىڭ قەتئىي ھالدا:

سىز جۇشى ھايات ۋاقتىدا بەلگىلىگەن ئىزباسار. يەنىلا يىغىنغا قويۇپ مۇزاكىرە قىلايلى، — دېدى.

سائەت ۋدىن كېيىن سىياسىي بيۇرو ئەزالىرى بىر - بىرلەپ كېلىشكە باشلىدى. سائەت 10 بولغاندا يىغىن زالىغا يې جەنيىڭ بىلەن خۇاگوفېڭ قول تۇتۇشۇپ كۆتۈرەڭگۈ روھ بىلەن خۇشال كىرىپ كەلدى.

خۇاگوفېڭ سىياسىي بيۇرو يىغىنىنىڭ باشلانغانلىقىنى ھەيۋەتلىك ئېلان قىلدى.

بۈگۈن يىغىنغا قاتناشقان رەسمىي ئەزا، كاندىدات ئەزالار: خۇاگوفېڭ، يې جەنيىڭ، لى شەننيەن، ۋاڭ دۇڭشىڭ، چېن شىلەن، سۇجېنخۇا، جى دېڭكۈي، ۋۇدې، نى جىفۇ، چېن يۇڭگۈي، ۋۇگۈيشەن قاتارلىق 11 ۋەكىل.

يىغىن باشلىنىش بىلەن خۇاگوفېڭ سۆز قىلدى. ئارقىدىنلا يې جەنيىڭ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى تارمار قىلىش ئەھۋال جەريانى ۋە بۇنىڭ مۇھىم ئەھمىيىتى ئۈستىدە سۆز قىلدى. بۇ ئىككى رەھبەرنىڭ سۆز ئارىلىقىدا ۋەكىللەر ئۈزۈلدۈرمەي چاۋاك چالدى ھەتتا بەزىلەرنىڭ قوللىرى قىزىرىپ كەتتى. يىغىن مەيدانى شاد - خۇراملىققا چۆمدى. ۋەكىللەر بۇ خۇش خەۋەرنى ئاڭلاپ خۇشاللىقىدىن بىر - بىرى بىلەن قۇچاقلىشىپ، ھاياجانلانغانلىقىدىن كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش ئالدى. يىغىن يې جەنيىڭنىڭ كۆرسىتىشى

بىلەن خۇاگوفېڭنى مەركىزىي كومىتېتنىڭ رەئىسلىكىگە تەيىنلىدى. يىغىندىن كېيىن ۋاڭ دۇڭشىڭ مەسئۇل بولۇپ يىغىنغا قاتنىشالمىغان ۋۇدې، گوچېڭ، شىراشيۇ، لى دېشېڭ، سەيپىدىن قاتارلىق كىشىلەرگە خەۋەر قىلدى. ئۇلارمۇ بىردەك قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى. قالغان رەسمىيەتلەرنى كېيىن مەركىزىي كومىتېت ئومۇمىي يىغىن ئېچىپ تولۇقلاش قارار قىلىندى. يىغىن كەچ سائەت 10 دىن ئەتىسى ئەتىگەن 5 گىچە 7 سائەت ئېچىلدى.

تۈمەنلىگەن شەھەردىن ئۇيقۇدىكى كىشىلەر ئاخشام يۈز بەرگەن بۇ بىر مەيدان ئاۋازسىز جەڭنى ھەم كېچىچە ئېچىلغان سىياسىي بيۇرو يىغىنىدىن خەۋەرسىز ئىدى. كېچە تۈگەپ تاڭ يورۇغاندا شەھەردىن ئۇيقۇدىن ئويغانغان خەلق ئەتىگەنلىك ساپ ھاۋادىن ئەركىن نەپەس ئېلىپ، ئاجايىپ يېڭىلىقلارنى كۆرەر - ھە!

7 - چېسلا مەركىزىي كومىتېت شاڭخەيدىكى ماتيەنشۈي قاتارلىقلارنى بېيجىڭغا يىغىنغا كېلىشكە ئۇقتۇرۇش قىلدى. شۇ كۈنى بېيجىڭ شەھەرلىك پارتكوم جىددىي يىغىن ئېچىپ، يىغىندا «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ بىرنەچچە مۇرتىنى بىر تەرەپ قىلدى.

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ تەختتىن چۈشكەن كۈنى جۇڭگو خەلقىنىڭ توي كۈنىدۇر. يې جەنيىڭ بۇ خۇش خەۋەرنى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچرىغان پېشقەدەم يولداشلارغىمۇ ۋاقتىدا ئۇقتۇردى.

دېڭ شياۋپىڭ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ئىنتايىن خۇشال بولدى. ئۇ مەركەزگە خەت يېزىپ ئۆز ئىپادىسىنى بىلدۈردى. ئۇ «ئەمدى كېيىنكى ئۆمرۈمنى خاتىرجەم ئۆتكۈزىدىغان بولدۇم» دېدى.

نيې رۇڭجېن، شۈشاڭچيەن، چېن يۈن، خۇياۋباڭ، ياڭ يۇڭ قاتارلىق پېشقەدەم رەھبەرلەرمۇ بۇ ئۇلۇغ خەۋەرنى ئاڭلاپ كۆڭۈللىرى يايراپ كەتتى، ھەتتا بەزىلەر خۇشاللىقىدىن «مېنىڭ كېسىلىم ساقايدى. ئەمدى مەن خىزمەت ئىشلەيمەن» دېدى. ھەممەيلەن يولداش يې جەنيىڭگە بارىكاللا دېيىشتى.

شياڭگاڭ، ئاۋمېنلاردىمۇ بۇ خۇش خەۋەرگە تەبرىك تېلېگراممىلار ئەۋەتىلدى.

شاڭخەي «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ مۇھىم جايى بولۇپ، بۇ جايدا ئۇلارنىڭ جاھىل مۇرتلىرى بار ئىدى.

10 - ئاينىڭ 7 - كۈنى ماتيەنشۈي بېيجىڭغا كېلىپ «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ بىر تەرەپ قىلىنغانلىقىنى ئۇقتى. ئۇ مەخپىي ئۇسۇللار ئارقىلىق شاڭخەيگە خەۋەر بەردى. شاڭخەيدىكى شۈجىڭشەن، ۋاڭ شۇجىنلار دەرھال شاڭخەي شەھەرلىك پارتكوم دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىنى چاقىرىپ قوراللىق قوزغىلاڭ كۆتۈرۈشنى قارار قىلدى. ئۇلار شەھەر ئىچىدىكى قوماندانلىق شىتابى قۇرۇپ ئالاقىلىشىش ئاپپاراتلىرىنى ئورۇنلاشتۇردى. ئۇلار 33 مىڭ مىلتىق، 100 ماشىنا، 200 شوپۇرنى بىرىنچى دەرىجىلىك ھەربىي ھالەتتە تۇرۇشقا ئورۇنلاشتۇردى. ئۇلار مەركەزگە تۇتقۇن قىلىنغان ئادەملەرنى قويۇپ بېرىشنى ئوتتۇرىغا قويدى. ھەم شاڭخەيدىكى كۆۋرۈكلەرنى پارتلىتىۋېتىمىز، تۆمۈر يوللارنى ئۈزۈۋېتىمىز. پورتلارنى تاقىۋېتىمىز. مەركەز بىلەن ئاخىرغىچە ئېلىشىمىز،

«قانلىق كۈرەشنى ئاخىرىغىچە ئېلىپ بارىمىز» دەپ قەسەم ئىچىشتى.

يې جەنىڭ قاتارلىق مەركەز رەھبەرلىرى شاڭخەي ۋەزىيىتىنى ئىنچىكە لەپ تەھلىل قىلىپ زور-زور بولغان يىغىنلارنى ئاچتى. شاڭخەيدە «تۆت كىشىلىك گورۇھ»نىڭ ھەقىقەتەن جاھىل مورىتلىرى بار. ئىككىنچى قورال كۈچى بار. ئەمما ئۇلار ئاز ساندا، كۆپ ساندىكىلەر بولۇپمۇ كۆپ سانلىق مىليونلار تېخى ھەقىقىي ئەھۋالنى بىلمەيدۇ. بىز ھەر خىل تەشۋىقات قوراللار ئارقىلىق ھەقىقىي ئەھۋالنى ئۇلارغا بىلدۈرۈپ، كۆپ ساندىكىلەرنى قولغا كەلتۈرۈپ شاڭخەي مەسىلىسىنى تىنچلىق يول بىلەن ھەل قىلىشىمىز كېرەك دېگەن پىكىر بىرلىككە كەلدى.

10 - ئاينىڭ 12 - كۈنى مەركەز شۇجېڭشەن بىلەن ۋاڭ شۇجىننى بېيجىڭغا چاقىرتىپ ماتېيەنشىي، جۇچۇنلىڭ قاتارلىق تۆتەيلەن بىلەن كوللېكتىپ سۆزلەشتى. ئۇلارغا «تۆت كىشىلىك گورۇھ» بىلەن بولغان چەك - چېگرىنى ئايرىپ، شاڭخەيدىكى تۇپىلاڭنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا دەۋەت قىلدى. خۇاگوفېڭ «بىز تۆت كىشىلىك گورۇھ»نى بىر تەرەپ قىلىشتا ماۋجۇشىنىڭ ئىرادىسىگە ۋارىسلىق قىلدۇق. خەلقنىڭ سادىسىنى ئەمەلدە كۆرسەتتۇق، ئۇلار ھەقىقىي ماركسىزم، لېنىنىزمچىلار بولغان بولسا بىز ئۇلار بىلەن ئىتتىپاقلاشقان بولاتتۇق. ھەتتا ئۇلارنىڭ قول ئاستىدا ئىشلەشكىمۇ رازى ئىدۇق. بىراق ئۇلار بۇنىڭ ئەكسىچە ئىش قىلدى. شۇڭلاشقا سىلەردىن تۆت كىشىلىك گورۇھ» تىن چەك - چېگرا ئايرىپ، ئۇلارنى پاش قىلىپ. شاڭخەينىڭ خىزمەتلىرىنى ياخشى ئىشلىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمىز» دېدى.

10 - ئاينىڭ 13 - كۈنى مەركەز ماتېيەنشىي قاتارلىق تۆتەيلەننى شاڭخەيگە قايتۇردى. ئۇلار مەركەز رەھبەرلىرى ئالدىدا ۋەدە بېرىپ، شاڭخەيگە بارغاندا يەنە ئۆز سەنىتىگە دەسسىدى. مەركەز بىلەن قارشىلاشتى.

مەركەز قارار قىلىپ سۇجېنخۇا، نىجىفۇ، پېڭچۇڭ قاتارلىق بىر تۈركۈم يولداشلارنى شاڭخەيگە ئەۋەتتى. بۇ يولداشلار ئورغۇن جاپالىق، جىددىي ئىنچىكە خىزمەتلەرنى ئىشلەپ ئاخىرى شاڭخەينى «تۆت كىشىلىك گورۇھ» گۇماشتىلىرى كونتروللىقىدىن قايتۇرۇۋالدى.

10 - ئاينىڭ 18 - كۈنى مەركىزىي كوممۇنىست پارتىيە ئىچىدە 16 - نومۇرلۇق ھۆججەت تارقىتىپ «تۆت كىشىلىك گورۇھ» نىڭ پارتىيىگە قارشى جىنايەتلىرىنى، ماۋجۇشىنىڭ 1972 - يىلىدىن بۇيان «تۆت كىشىلىك گورۇھ»قا بەرگەن تەنقىدلىرىنى ھەم «تۆت كىشىلىك گورۇھ» نى توختىتىپ تەكشۈرۈش قارارىنى ئۇقتۇردى. ئەمەلىيەتتە بۇ خەۋەر «تۆت كىشىلىك گورۇھ» تارمار قىلىنغان كۈننىڭ ئەتىسىدىن باشلاپ مەملىكەت ئىچىدە تارقىلىشقا باشلىغانىدى.

10 - ئاينىڭ 20 - كۈنى مەركەز مەخسۇس ئەنزە ئىشلەش گۇرۇپپىسى قۇردى. بۇ تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى «تۆت كىشىلىك گورۇھ» نىڭ جىنايەتلىرىنى قانۇنىي ئۇسۇل بىلەن تەكشۈرۈپ، «تۆت كىشىلىك گورۇھ» نىڭ پارتىيىگە قارشى جىنايى پاكىتلىرى ئۈستىدە ئۈچ قېتىم تەشۋىق ماتېرىيالى تارقاتتى.

ئۇلۇغ پرولېتارىيات ئىنقىلابچىسى يې جەنىڭ بۇ غەلىبىلەرگە مەست بولۇپ، ئەس - ھوشىنى يوقاتمىدى، ئەكسىچە تېخىمۇ سەگەك، ھوشيار بولۇپ، «تۆت كىشىلىك

گۇرۇھ» تەشكىللىگەن جەھەتتىن ئاغدۇرۇلغان بىلەن ئۇنىڭ سىياسىي ۋە باشقا ساھەلەردىكى زەھىرىنى ئىدىيە جەھەتتىن ھەقىقىي تازىلاپ چىقىرىشتا مەلۇم ۋاقىت كېتىدۇ. «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى پاش قىلىش، كۈرەش قىلىش خىزمە-تىنى پۇختا ھەم ئەستايىدىل ئېلىپ بېرىش كېرەك. بىراق بۇ كۈرەشتە سىياسەتكە دىققەت قىلىش، بار بولسا تۈزىتىش، يوق بولسا ئىبرەت ئېلىش، كېسەلنى داۋالاپ، ئادەمنى قۇتقۇزۇش فاڭجېنىنى قوللىنىش، تەربىيە بېرىش دائىرىسىنى كېڭەيتىش، زەربە بېرىش دائىرىسىنى تارايتىش، ئىتتىپاقلاشقىلى بولىدىغانلىكى يولداشلار بىلەن ئىتتىپاقلىشىش كېرەك. شۇنىڭ بىلەن بىرگە خەلق ئىگىلىكىنى يۈكسەلدۈرۈشىمىز، ئارمىيە قۇرۇلۇشىنى چىڭ تۇتۇشىمىز، دېڭشياۋپىڭ قاتارلىق يولداشلارنى تېزرەك ئازاد قىلىشىمىز، ياش، قابىلىيەت-لىك ئىنقىلابىي ئىز باسارلارنى تەربىيىلەشكە ئەھمىيەت بېرىشىمىز لازىم، دەپ يولىيورۇق ۋە تەكلىپلەرنى بەردى ھەم ياشانغىنىغا قارىماي ئۆزى بىۋاسىتە قول تىقىپ نۇرغۇن ئەمەلىي خىزمەتلەرنى ئىشلىدى.

1976 - يىلى يې جيەنيىڭ قاتارلىق يولداشلارنىڭ تىرىشىپ خىزمەت ئىشلىشى بىلەن 10 - نۆۋەتلىك 3 - ئومۇمىي يىغىن ئېچىلىپ دېڭشياۋپىڭنىڭ ۋەزىپىسى ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى. «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ پارتىيە ئىچى ۋە سىرتىدىكى ۋەزىپىسىنى ئېلىپ تاشلاش ھەم پارتىيىدىن مەڭگۈ ھەيدەپ چىقىرىش قارار قىلىندى.

ئۈچ يىلدىن كېيىن 4 - نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى 16 - قېتىملىق يىغىنىنىڭ قارارى بويىچە ئالىي خەلق تەپتىشى ئالاھىدە تەپتىش ھەيئىتى، ئالىي خەلق سوت مەھكىمىسى ئالىي سوت ھەيئىتى تەشكىللىنىپ، «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ جىنا-يەتلىرى ئەيىبلەندى، ئوچۇق سوت قىلىندى.

1981 - يىلى 1 - ئاينىڭ 25 - كۈنى ئالىي خەلق سوت مەھكىمىسى «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى جىنايى ئىشلار قانۇنى» غا ئاساسلىنىپ مۇنداق ھۆكۈم چىقاردى.

جىنايەتچى جياڭچىڭغا ئۆلۈم جازاسى بېرىپ ئىككى يىل كېچىكتۈرۈپ ئىجرا قىلىش، سىياسىي ھوقۇقىدىن ئۆمۈرۋايەت مەھرۇم قىلىش.

جىنايەتچى جاڭچۈنچياۋغا ئۆلۈم جازاسى بېرىپ ئىككى يىل كېچىكتۈرۈپ ئىجرا قىلىش، سىياسىي ھوقۇقىدىن ئۆمۈرۋايەت مەھرۇم قىلىش.

جىنايەتچى ياۋۋېنيۈەنگە 20 يىللىق مۇددەتلىك قاماق جازاسى بېرىش، سىياسىي ھوقۇقىدىن بەش يىل مەھرۇم قىلىش.

جىنايەتچى ۋاڭخۇڭۋېنغا مۇددەتسىز قاماق جازاسى بېرىپ، سىياسىي ھوقۇقىدىن ئۆمۈرۋايەت مەھرۇم قىلىش ھۆكۈم قىلىندى.

دېمەك، «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نى تارمار قىلىش كۈرىشىدە يولداش يې جيەنيىڭ ئالاھىدە خىزمەت كۆرسەتتى. پەۋقۇلئاددە تۆھپە ياراتتى. يې جيەنيىڭ باشلىق پېشقەدەم پرولېتارىيات ئىنقىلابچىلارنىڭ ھەم نۇرغۇن ئىسمى ئاتال-مىغان نامسىز قەھرىمانلارنىڭ پارتىيە، دۆلەت، خەلق ئۈچۈن كۆرسەتكەن ئۇلۇغ تۆھپىسى بىر مىليارددىن ئوشۇق جۇڭگو خەلقىنىڭ يۈرەك قاتلىمىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالدى.

سەبرى

1

— نېمە؟

— ئۇنتۇپ قالىسەن ئۇكام، تولا چوڭ گەپ قىلما. مە، مۇنۇ ئادرېسنى ئېلىۋېلىپ سورا، ئاۋۋال كوچىنى، ئاندىن ئۆي نومۇرىنى تاپ.

— ھا-ھا-ھا... گېپىڭنى قارا ھەدە، مەن كىم؟ ئىسمىمنى بىر دەپ باقە، ئىستانبۇل، بۇداپېشت، بۇخارېست، بېلگرات، ۋارشاۋا، ۋېنا، رىم، باغدات، كاراچى، راۋالپىندىدەك داڭلىق شەھەرلەرنىڭ چۈشىدىمۇ كۆرمىگەن كوچىلاردا زۇۋانسىز يۈرۈپ، قول ئىشارىتى بىلەن بىرىنى مىڭ قىلىپ يۈرگەن ئوغۇل بالىمىزە ئەمدى كېلىپ سېنىڭ قەشقىرىڭدە ئېزىقىپ قالارمىدىم. ھامىمىزنىڭ ئىسمى بۇۋى ھەسەلخان، تاغىمىزنىڭ ئىسمى قۇناخۇن زەگا دېدىڭمۇ؟ ھە، بولدى، مەن سېنىڭ ئامانىتىڭنى چوقۇم، ساق-سالامەت تەگكۈزىمەن ھەدە.

— ئۇنداق دېمە دەيمەن، قەشقەر

دېگەن باشقا شەھەر. ئەشىمكا كوچىسى، زەگەلى كوچىسى، گوداڭ كوچىسى، باغ كوچىسى، جانان كوچىسى، ئەنجان كوچىسى، تاغارچى...

— بولدى قىل دېمەن ھەدە، مىڭ كوچا بولسىمۇ ھەممىگىنى تاپالايمەن. ياۋروپادا كېكەچەپ تېنىمەيمەنمۇ، قەشقەردە مىغىلداپ تۇرغان ئۇيغۇرلار-نىڭ ئارىسىدا تېنىڭىزدەكمەن، تېنەش سېنىڭ ئىشىڭ ...

ئىنىسى چالۋاقاپ، قولىدىكى ئالتۇن ئۈزۈك، ئالتۇن سائىتىنى يالت-يۇلت قىلدۇرۇپ قوللىرىنى شىلتىپ قويۇپ ئۆيدىن ئالدىراپ چىقىپ كەتتى. ھەدىسى ئاغزى ئېچىلغان پېتى، قول-لىرىنى سوزۇپ ئىنىسىنىڭ كەينىدىن ۋارقىراپ ھويلا دەرۋازىسى ئالدىدا توختاپ قالدى:

— ئازات، ئازات ئۇنتۇما ھە. ۋاي سېنىڭ پوچىلىقىڭەي...

2

ئازات ئىسمىغا لايىق ئازاد-دە، ئاتىسى رەھمەتلىك بۇ ئىسىمنى خەلقىگە ۋەكىللىك قىلسۇن دەپ تاللىغاندا بالىسىدىن يۈسۈپ خاس ھاجىپ ياكى ناۋائىدەك ئۆلمەس نام قېلىشىنى كۆڭلىگە پۈككەنىدى، شۇ نىيەتتە بالىسىنى ئالىي مەكتەپنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىدا ئوقۇشقا دەۋەت قىلدى. ئازات شۇنداق قىلدى. لېكىن ئاتا رەھمەتلىك 80-يىللارنىڭ بۇ«يۈسۈپ خاس ھاجىپ، ناۋائى» سىنى كۆرەلمىدى. ئاتا ۋاپاتىدىن كېيىن ئازات ئالىي مەكتەپتىن چېكىنىپ چىقىپ ئۇكىلى-رىنى بېقىش ئۈچۈن ئاتىسىدىن قالغان ئۈچ مىڭ يۈەن پۇل بىلەن ئىچكىرىگە— شاڭخەي، بېيجىڭغا ماڭغان ئۇيغۇر سودىگەرلەرنىڭ تۇنجى تۈركۈمىگە قېتىلدى. ئۇ ھازىر مىليون يۈەننىڭ خوجايىنى، ئايروپىلان بىلەن تاي-تاي جۇڭگو يىپەك ماللىرىنى ئېلىپ ياۋروپا بىلەن ئوتتۇرا شەرقنىڭ چوڭ-چوڭ شەھەرلىرىنى كېزىپ يۈرەلەيدۇ. لېكىن ئۇ ھازىر شۇنچىلىك پۇللۇق بولغىنىغا قارىماي بىردە رېئال ھايات ئىچىدە ياشىسا، بىردە شېرىن خىيال ئىچىدە ياشاپ يۈرۈۋاتقان ھەم شوخ، ھەم غەمكىن يىگىت. رېئاللىقتا ئۇ يۈگەن-سىز يايلاق تۇلپىرى — خالىغان تەرەپكە چاپالايدۇ، ئەتراپىدىكى خۇشامەت ۋە تەمە بىلەن ئۆمىلىشىپ يۈرگەن ئادەم-لەرگە يىرگىنىپ تۇرۇپ شەپقەت قىلا-لايدۇ، خالىسا قىزلار بىلەن كۆڭۈل ئاچالايدۇ، كاتتىلارنىڭ ھوزۇرلىرىدا بولالايدۇ؛ كىشىلەرنى سېتىۋالالايدۇ، قۇتقۇزالايدۇ، پاتقاققا ئىتتىرەلەيدۇ، پۇل كۈچى بىلەن بولىدىغان ھەممە ئىشنى قىلالايدۇ.

لېكىن ئۇ ئۆزىنى خەلقىنىڭ مەدە-نىيەتلىك قاتلىمىدا ھېسابلايدۇ. ئۇ پۇل ئىئانە قىلىشتا ئەدەبىيات-سەن-ئەت، مائارىپقا مەردرەك، مەسچىت-مەدرىسەلەرگە پىخسىقراق. خىيال-ئارزۇ ئالدىدا ئۇ باغلاقتىكى قوزا — بىچارە. ئۇ بابۇردەك جەڭ ئىچىدە يۈرۈپ شېئىر يازالىغانمۇ، شېرىپىدىن ئەلى يەزدىدەك نەق ماتېرىياللار دۆۋىسىگە كىرىۋېلىپ جىمجىت ماكاندا تارىخ رېئاللىقىنى ئاساس قىلىپ «زەپەرنامە» يېزىپ، بۇ ئەسەرنىڭ تۆمۈرلەڭلەرنى مەدھىيىلىگەنمۇ بولار ئىدى، پۇل كويى بۇنداق قىلىشقا يول قويمىدى. ھەم

پۇل تېپىش، ھەم ئىلمىيلىك بولۇش بۇ دەۋردە مودا ئەمەسكەن، مەنسەپدار-لار بىلەمدە كەمبەغەل بولۇپ قالغىنىغا ئوخشاش، پۇل تېپىش كرىيىغا چۈشكەن-لەرمۇ ئىجادىيەتتە كەمبەغەل بولۇپ قالىدىكەن. مانا شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئاتا ئارزۇسى ھازىرمۇ بىر ئارمان. ئۇ كىتاب ئوقۇشنى ئەنە شۇ ئارمان، تەشنالىقىنىڭ ئۇسسۇزلۇقى بىلىدۇ. ئۇ ئۇيغۇر كلاسسىكلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى، تارىخ ھەققىدىكى ماتېرىياللىرىنى ئوقۇشقا ئامراق. ئۇنىڭ سومكىسىدىكى پىچەت - پىچەت پۇل، دوللار بىلەن كىتابلار ھەمىشە بىللە تۇرىدۇ. بۇ ئىككى نەرسە مەڭگۈ دوست ئەمەس. شۇنداق بولسىمۇ ئازاتنىڭ سومكىسى بۇ ئىككىسىگە بوشۇك، سومكىسىلا ئەمەس قەلبىمۇ شۇنداق. سەۋەبى باشتا ئېيتىلدى، ئۇ ھەم رېئال ھاياتنىڭ، ھەم شېرىن خىيالنىڭ پۇقراسى. ئۇ شۇنىڭ ئۈچۈن ئىسمى جىسمىغا لايىق ئازات.

3

قولىدا سومكا، ياۋروپاچە كىيىنگەن، سىمباتلىق، ئاق يۈز، قارا بۇرۇتلۇق گۈزەل يىگىت قەشقەر ھېيتگا ئالدىدا خۇددى ئۆزىنى باھالاتماقچى بولغاندەك غادىيىپ تىك تۇردى. پەشتاخ ئۈس-تىدىكى مەزىن تەكبىردىكى قوللىرىنى قۇلاقلىرىدىن چۈشۈرۈپ ئەزەننى ئاخىر-لاشتۇرغاندا يىگىت يۈزىنى ئالتۇن ئۈزۈكلەر سېلىنغان بارماقلىرى بىلەن سىيپاپ دۇئا قىلدى.

— ئەھلى دۇسۇلمانىكەن!...

— ئەرەب!...

— تۈرك!...

— جانان كوچىسى نەدىكىن؟ — ئازات ئۆزى تىرىغىرىسىدا گەپ تالىشىۋاتقان كاۋاپچى بىلەن دوغچىدىن سورىدى. ئىككى كاسىپ قوللىرىنى ئالدىراپ پەشتامىلىرىغا سۈرتۈپ ئازاتقا قول بېرىشتى:

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، كاۋاپ يەمال؟

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم يىگىت، ئۇسسىغانلا؟

— ئۇبدان، ئاۋروپىلاندىن ھېلىلا چۈشتۈم، ھەم كاۋاپ يەي، ھەم دوغ ئىچەي، لېكىن بىردەم تۇرۇپ، — دېدى ئازات كاسىپلار بىلەن كۆرۈشۈپ بولۇپ، — مەن جانان كوچىسىنى بىلە-ۋالسام بولاتتى...

كاسىپلار بىر - بىرى بىلەن تالىشىپ تۇرۇپ ئازاتقا يول كۆرسىتىشتى؛ ئازات ئۇلار كۆرسەتكەن سىزىق بىلەن مېڭىپ چاسا سېمونت خىش ياتقۇزۇلغان قەدىمكى قەشقەر كوچىسى ئالدىغا كېلىپ توختىدى. كوچا دەرەخسىز، تۇتاش ئۆيلەر ئارىسىدا خۇددى تىك يارنى يونۇپ ياسىغاندەك كۆرۈنىدۇ. بىرىنچى ئىشىككە قارىدى «جانان كوچا» دېگەن خەتلەر سۇس كۆرۈنىدۇ. ئۇ ئىچكىرىلىدى. بىردىنلا ئۇنىڭغا بىر تارماق ئايرىلدى. بۇ تارماقنىڭ ئۈس-تىگە ئۇستىلىق بىلەن ئۆيلەر سېلىن-غان. كوچا ئۈستىگە سېلىنغان مۇنداق ئۆيلەرنى ئازات تېخى ھازىرغىچە كۆرۈپ باقمىغان. ئۇ يالىما لەمپىلىرىگە قىزىقىپ قاراپ بۇ گۈڭگا كوچىدا ئىچكىرىلىدى: تۇتاش ئۆيلەر قوش قاناتلىق، تاق قاناتلىق؛ ھەم يېپىل-غان، قىيا ئوچۇق، ئۇلۇغ ئوچۇق

ئىشىكلەر، ئوچۇق ئىشىكلەردىن كۆرۈنۈپ تۇرغان، ئەدىيال، رەخت، كەشتىلىك پەردىلەر، ئارقىسى ئازادە هويلا، چىرايلىق ئۆيلەر ئىدى. ئۆيلەر تۇتاش، ئىشىكلەر سانسىز، كوچىلار قۇياشلىق كۆڭگا، قاراڭغۇ؛ بىرلىرى سالقىن، بىرلىرى دىمىق، بىرلىرى شاماللىق - سۆرۈن؛ ئۇ يەر - بۇ يەردە داق يەردە ئولتۇرۇشقان پاراڭچى ئاياللار، شوخ باللار، سۇ ئەكەلگەن ئېشەك هارۋىسى، مال چۈشۈرۈۋاتقان سوپەك، خوجايىنىنى كۈتۈپ تۇرغان پىكاپ، موتسىكلىت... بۇ يەردە هەممىلا نېمە، هەر خىل ئادەملەر بار.

— يىگىت، — دېدى بىر ئايال تور ياغلىقىنى يۈزىدىن قايرىپ قاشلىرىنى ئويىنىتىپ، — مانىدىقى بارمۇ؟ — ئۇ بىر ئەرەب تىللاسىنى كۆرسىتىپ هىجايدى ۋە ئازاتنىڭ جاۋابىنى كۈتمەيلا ئۇنىڭ قوڭغۇر كاستۇمىنىڭ يېڭىدىن چىمدىپ تۇتتى، — بىر سەرلىك تىللا، ئەگەرچەندە ئاتمىش پىرسەنتتىن يۇقىرى ساپ بولسا، لىڭمۇرلىك ئوتتۇز ئۈچ گراملىق تىللا بولسا بىز تۆت مىڭ كويدىن ئالىمىز. تۆت مىڭدىن ئوشۇق ئالىدىغانلارمۇ بار. نېمىلا دېگەنلىرى بىلەن هوي يىگىت، ئالتۇن پۇل بولىدىغان يەر مۇشۇ قەشقەر. تۈركمىيدە بىر سەر ئالتۇن جوڭگو پۇلىغا ئىككى مىڭ — ئىككى مىڭ ئالتە يۈز كوي، هەرەمدە ئۈچ مىڭ — ئۈچ مىڭ ئىككى يۈز كوي، قەشقەردە تۆت مىڭ — تۆت مىڭ بەش يۈز كويىچەن، جۇرسىلە، بىزنىڭ ئۆي تاغارچى كوچىسىدا بالام... هوي يىگىت...

— ئاچا، مەن ئالتۇن سودىسى قىلمايمەن، هاممامنى ئىزدەپ يۈرىمەن. ئىسمى بۇۋى هەسەلخان، تاغامنىڭ ئىسمى قوناخۇن زەگا!

— بىلىمەن، بىلىمەن، جۇرسىلە هاممىلىرى بىزنىڭ قوشنىمىز دەيمەن.

— ها - ها - ها ... هى - هى - هى ... بىلىمەيتتىمكىن ... جۇرسىلە، مەن ئاپىراي...

— جانان كوچىسىدا دېۋىدى...

— ها - ها - ها... جانان كوچىسى دەملا؟ سىلى نەدە تۇرۇۋاتىدىلا، بۇ دېگەن گوداڭ كوچىسى، قادىر زەگا دېدىلىمۇ؟ ۋاي بىلمەمدىغان، مۇشۇ ئۈزۈكلەر، مۇنۇ هالقا... ئۈزۈكلىرى نېمانداق چىرايلىق بالام، كۆزى بىرلىيانتمۇ، نەنىڭ؟

ئايال ئازاتنىڭ قوللىرىنى ئالقىنىغا ئېلىپ مىجۇشقا باشلىدى، — سائىتىڭمۇ ئالتۇن ئوخشايدۇ، هەممىلا يېرىڭ ئالتۇنكەن جۇمۇ، نېمانداق چىرايلىقسەن يىگىت، بۇ يەرنىڭ سەتەڭلىرىنىڭ كۆزىدىن نېرى بول... قادىر زەگا دېدىڭما؟ بىلىمەن، بىلىمەن، خوتۇنى نېمە دېدىڭا؟ بۇۋى شېكەرخانمىدى، هە راست، بۇۋى هەسەلخان دېگەن ئەمەسمىدىڭ، مېنىڭ دوستۇم. بۇۋى شېكەرخان، بۇۋى هەسەلخان، بۇۋى ناۋاتخان هەممىسى بىر گەپ. بالام نەگە؟ بۇ ياققا ماڭساڭ باغ كوچىسىغا بارىسەن، جانان كوچىسىنى مانا مۇنداق...

ئايال ئازاتنىڭ قولىنى مىجىپ تۇرۇپ توختىماي سۆزلىدى:

— ئۆيلەنمىگەن ئوخشايسەن، ئۆيلەنگەن بولساڭ بۇنچە ئۇيالمايتتىڭ بالام، مەن دېگەن ئاناڭ، قولۇڭنى

تۇتسام نېمە بولاتتى، ئوڭغا بۇرۇل، ئۇدۇل ماڭ. باشلاپ بارايمۇ-يا؟ ...

ئازات بۇ ئايالدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈنلا ئالدىراپ يولغا ماڭدى ۋە ئالدىدىكى ئىشىكنىڭ دەر پەردىسىنى ئاچتى.

4

ئۇ كونا پالاز تارتىلغان ئىشىكنى قىيا ئېچىپ قاراپ باقتى. ئەسكى پالازنىڭ ئارقىسى كەڭ ھويلا ئىكەن. كۆك سىرلانغان ئىشىكتىن بىر قىز بېشىنى چىقىرىپ ئازاتقا قاراردى. گويا كىچىككىنە قارا بۇلۇت ئارقىسىدىن تۇيۇقسىزلا تولۇن ئاي چىققاندەك، ئەخلەت دۆۋىسىدىن تۇيۇقسىز ئالتۇن چىققاندەك ۋە ياكى بەرگى غازاڭ ئىچىدىن يېڭىلا ئېچىلغان غۇبارسىز گۈل كۆرۈنگەندەك تۇيۇلدى. بۇ ھالدىن ئازاتنىڭ ۋۇجۇدى تىترىدى. ئۇ بۇنداق سۈزۈك كۆز، بۇنداق نۇرلۇق، بۇنداق گۈزەل، كىشىنى مەست قىلىدىغان كۆزنى ئۆمرىدە كۆرمىگەنىدى. ياش يىگىتنىڭ ۋۇجۇدى قۇرۇق سامانغا ئوخشايدۇ، مۇھەببەت ئۇچقۇنى چۈشۈش بىلەنلا بۇ ۋۇجۇت گۈلخانغا ئايلىنىدۇ. ئازات بۇ گۈلخاننىڭ يالقۇنىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇشقا ئۈلگۈرەلمىدى. ئۇ مەست ئادەمدەك دەلدەڭشىپ ھويلىدىن تەستە بېشىنى چىقاردى. ئۇ قىزنىڭ ئىللىق تەبەسسۇمى بىلەن:

— كەلسىلە! — دېگەن زىل ئاۋازىنىلا بەھرىمەن بولالىدى. ھاياتىدا ئىشىق سەۋدالىقىنىڭ تۇنجى تەمىنى قەشقەر كوچىسىدا تېتىغان مەستخۇش يىگىت ئىختىيارسىزلا شېئىر پىچىرلىدى:

بىر كۆرۈپ ھەسرەتتە قالدىم
ئول پەرى رۇخسارىنى،
ئىككى كۆرسەم دەپ تىلەيمەن
كۆزلىرى خۇمارىنى.

ئۇنى نومۇس، يىگىت غۇرۇرى كېتىشكە ئالدىراتسا، بايىقى گۈلخان تەپتى پالازنى قايرىپ، قاراشقا مەجبۇرلايتتى. نومۇس-غۇرۇرنى گۈلخان يەڭدى. ئۇ پالازنى قايرىپ يەنە قاراردى. لېكىن باياقى قىز تۇرغان يەردە ئېگىز، قاراساقال، ئافغانغا ئوخشايدىغان بىر ئادەم سۈرلۈك قاراپ تۇراتتى. ئەمدى گۈلخاننى يىگىت غۇرۇرى يەڭدى. ئۇنىڭ تەمەخور، ئىنتىزار كۆزلىرىگە ياش كەلدى. ئۇ ئەلشىر ناۋائىينىڭ باللىقىدا يازغان مەشھۇر مىسرالىرى بىلەن ئۆز ھالىنى ئىپادىلىدى:

— ئارەزىن ياپقاچ كۆزۈمدىن ساچىلۇر
ھەر لەھزە ياش،
— بويلە كىم پەيدا بولۇر يۇلتۇز،
نىھان بولغاچ قۇياش.

— باياتىن تېنەشنى كۆڭۈللۈك ئويۇن بىلىپ، ئاجايىپخانىغا كىرىپ قالغان سەھرالىق گۆدەكتەك ئالاقزادە بولۇپ، قەشقەر كوچىلىرىدا ساياھەت قىلىپ يۈرگەن يىگىت مىنۇت ئۆتمەيلا باشقا بىر ئادەمگە ئۆزگەردى. ئۇنىڭ ئەس-خىيالى قىزدا، ئارزۇ-ئىستىكى قىز بىلەن دىدارلىشىش بولۇپ قالدى. ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى ۋە نەدە نېمە قىلماقچى ئىكەنلىكىنىمۇ ئۇنتۇدى. «توۋا، مانا مەن مەجنۇن، مەن پەرھات، — دېدى ئۇ ئۆز-ئۆزىگە، — مەھمۇت قەشقەرى، سەئىددىن قەشقەرىلەرگە تەخەللۇس بولغان شەھەرنىڭ كوچىلىرى مانا مۇشۇنداق سىرلىق ئىكەن-دە، نەچچە

يۇزلىگەن، قىزلارنى كۆرگەن جاھان
كەزەنىنىڭ ھالى، ماناشۇنچىلىك. قەش-
قەر. قىزىنىڭ جادۇ كۆزلىرىگە مەستانە،
زوھورىدىن، ھېكمىتىگە زامانىسىنىڭ
ئۆچمەس يۇلتۇزلىرى بولغان مۇشۇ كوچىلاردا
ماڭا ئوخشاش مەست بولغان، بولمىغىدى-
ھە؟ بولمىسا زېنباتنى «مەجنۇن دىلئارا»
نى بىلمەن. ۋا مۇق-ئۇززال» سىنى،
غەرىبنى «بەھرام-دىلئارا» شىمنى، «نىزا-
رى-دەرا» جىنىيە-سوئىدىن» سىنى ئىنەدىن
يالايتتى، ھەي شائىرلارغا مۇھەببەت
داستانلىرى تەقدىم قىلغان قەدىمكى
شەھەر، ماڭا ئوخشاش شېئىر ھەۋەسكا-
رى ئۈچۈنمۇ بۇ دۆلمەس تېمىسىنىڭ چىن-
گىش سوئاللىرىنى تەقدىم قىلىدىڭمۇ؟
ئاشۇ كۆزلەرنى شېئىر بىلەن ئىپادىلەش
پېقىر ئۈچۈن ئۇچۇكيانىدىن ئۆزۈپ ئۆت-
مەكتەك قىيىن. بۇ خىل تەبەسسۇم
بەلكى جەننەت ھۆرلىرىدىلا بار دۇر-
ھە؟ قۇلىقىم ئەتراپىدا تىنىمچە ناۋا
بولۇپ تۇرغان ئاۋازىچۇ؟ بەلكى ئامان-
نىسا خېنىملا بۇ خىل ئاۋازنىڭ سىر،
ھېكمىتىنى بىلەر...» - قەلبى ھېسسىيات
بىلەن تولغان، ۋۇجۇدى ئوت بولۇپ
يانغان يىگىت ئىچىملىك كەيپىدىن
يوشۇرۇن كۆز ئىللىكلىرىنى ئاشكارىلاشقا
تىرىشىۋاتقان مەست ساھىبقىراندەك ئۆز
قەلبىدىن ئۆز سوئاللىرىغا جاۋاب
ئىزدەپ كېتىۋېتىپ بىر نەرسىگە
سوقۇلدى-دە، خىيالىدىن سەگىدى.
— ئەسسە بىرۋەھدىق. تاھول پەرەزەھى، -
دېدى سوقۇلغۇچى ئازاتتىن ئەپۇ سوراپ
بولۇپ، يىگىتكە تىكىلىپ قاراپ تۇ-
رۇپ. — بالام، بۇ كەپىڭىز مەنىسى
سەۋرى خۇشاللىقنىڭ ئاچقۇچى دېگەن
بولىدۇ. غەم تاغلىرى ئاستىدا قا-

سالغىنى يېشىگىنى تىك تۇتۇپ ماڭ. ساڭا
لازىم، نەۋسە يەردە ئەمەس، ئەدەملەر-
دە بالام!
ئازات بوۋاينىڭ ئالدىدىكى چىرايىغا
زوقلىنىپ قارىدى-دە، ئۆزىنى بايى-
قى كۆلخان ئىسكەنجىسىدىن بىر دە-
قىقە قۇتۇلدۇردى. ئۇنىڭ چىرايى
ھەيپىندە قىزاردى. گويا بوۋاي ئۇنىڭ
ۋۇجۇدىدىكى ئوتنى كۆرگەن!
— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم بوۋا، — دېدى
ئازات خىجىل ئەلەيھەسسالامدەك كۆرۈن-
گەن ئۇزۇن ئاق يەكتەك كىيىپ، بې-
لىگە يېشىل تاۋاردا باغلىۋالغان،
ئاپئاق ساقاللىرى تەكشى چېكىلگەن،
يۈزلىرى قىزىل، لەۋلىرى-رەڭ بېرىل-
گەندەك چىرايلىق بوۋاينىڭ كۈلۈپ
تۇرغان چىرايىغا خىجىللىقتا قاراپ
قويۇپ، — ئاتا، مېنىڭ غەملىك ئى-
كەنلىكىمنى سىزگە قانداق
ئايان بولدى؟
— بىزمۇ ياشلىقىمىزدا غەملىك بول-
غان. خۇددى ساڭا ئوخشاش ماڭغان
بالام، — بوۋاي ئاپئاق قاشلىرىنى مىد-
دىرلىتىپ قويۇپ شېئىر ئوقۇدى:

باش يارالغان تىك تۇرۇشقا، شاخ
ئەمەس ئېگىلگىلى،
تىل يارالغان سۆزگە ئەسلا يىپ
ئەمەس چېگىلگىلى.

بالام، ئېگىلگەن باشنىڭ ئۈستىدە
يۇلتۇز بولمايدۇ. مەن بۇ چاغدا
يۈرگىنىم بىلەن باقى دۇنيانىڭ پۇق-
راسى، ئىككى سىلەردەك ياشلارنى كۆر-
سەم تىلىم قىچىشىپلا تۇرىدۇ.
— نېمە ئىش قىلىپلا بوۋا؟
— ئۆمرۈم نۇيى كىتابچۇرۇقلۇق قىل-
دىم. بۇمۇ بىر ھۈنەر، كونا-يېڭى

بولۇپ ئۇن مىڭ پارچىدىن جىق كىتابىم بار.

— باي ئىكەنلا بوۋا.

— باي دەپ سىنى دېسە بولارمىكىن، مانا قول - بارماقلىرىڭ بايلىقىڭنى ئاشكارىلاپ تۇرۇپتۇ.

— دۇرۇس، بايمەن، مىليون يۈەنگە چامام يېتىدۇ، لېكىن راستىنى ئېيتسام سىلى باي. مەن زامانىنىڭ بېيى، سىلى مىللەتنىڭ بېيى.

— بوۋامدىن قالغان بايلىق بالام.

— بوۋىلىرىمۇ كىتابپۇرۇچمىدى؟

— سەبۇرى دېگەن شائىرنى ئاڭلىغانمىدىڭ؟

— بىلىمەن، بىلمەيدىغان زوھۇرىدىن ھېكىم ئۇ كىشىگە تۆمەن دەرياسى بويىدىكى ھەرەمباغ يېزىسىدىن يەر، سۇ بەرگەن. ئۇ كىشى زوھۇرىدىن ھېكىم دەۋرىنىڭ كاتتا شائىرى ئىدى بوۋا، ئۇ زات نېمىلىرى بولىدۇ؟

— بوۋام بولىدۇ بالام! — دېدى بوۋاي مەغرۇر، قەددىنى تىك تۇتۇپ، — بوۋىمىزدىن دادىمىزغا، دادىمىزدىن بىزگە مىراس قالغان بايلىق كىتاب ئىكەن شۇ. شۇ بايلىق ئىككى ئەۋلادنى كۆكلەتتى. خۇدايىم بۇيرۇسا قەشقەر مۇشۇنداق تۇرۇپ بەرسىلا يەنە نەچچە ئەۋلادنى كۆكلىتىدۇ بالام، — دېدى بوۋاي ئۇزۇن، ئاپئاق قاشلىرىنى چۆچۈگەندەك لىپىلدىتىپ قويۇپ، — گەپ — ئاغزىڭ، سۆيۈنگىدىن ئىلىمگە ھەۋەس چىقىپ تۇرۇپتۇ، ئېيتقىنا، سەن سودىگەرمۇ، ئىلىم ئەھلىمۇ؟

— ھەر ئىككىلىسى.

— دۇرۇس، دۇرۇس. بىزنىڭ زامانىمىزدا سودىگەر بىلەن ئىلىم ئوت بىلەن سۇدەك ئىدى. جاھان ئۆزگەردى، ھازىر سۇ بىلەن مايدەك...

— بەزىدە سۇ بىلەن سۈتتەك! — دېدى ئازات كۈلۈپ تۇرۇپ.

— بەلكىم، بەلكىم، — دېدى بوۋاي ئازاتنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ، — ئالدىراش بولمىساڭ جۈر بالام، ئۇ يەردە ئوغلۇمنىڭ ئۆيى بار. مېنىڭ كىتابلىرىم شۇ يەردە. بىر پەس ھەمسۆھبەت بولايلى:

ھەمراھى قابىل بىلەن يىراق بىر
غېرىبچە بولسا يول،
يىرمىگىن ذائەھلى بىلەن، بۇ يول-
دا يولداش ئۆزگىدۇر.

5

تۇختىماي، قىزغىن، مەنىلىك سۆزلەيدىغان بوۋاي ئازاتنىڭ بەدىنىدىكى ھېلىقى كولخانىنى تېزلا ئۆچۈرۈپ قويدى. ئۇ ئەمدى پۈتۈن زېھنىنى بوۋاينىڭ گەپلىرىدىكى ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن مەنىلەرنى چۈشىنىشكە قاراتقان. ئۇلار ئەگرى - بۈگرى تار كوچىلاردا ئۇزاق - ماڭدى. بىر - بىرىگە ئوپمۇئوخشاش ئۆيلەر، ئۈستى يېپىق كوچىلار، ئايلانما - بۇرۇلۇشلار بىر - بىرىگە ئۇلىنىپ ئۆتتۈۋەردى. ئازات ئەمدى ئۆزىنىڭ نەگە كېتىپ بارغىنىنى بىلىشكىمۇ قىزىقمايتتى. بوۋاي بوۋىسى سەبۇرى توغرىسىدا زوق بىلەن سۆزلىمەكتە.

— بوۋام نامرات ئىكەن، شېئىرلىرى، بىلىمى بىلەن ھۆرمەتكە سازاۋەر بولغانىكەن. بىلەمسەن بالام، سەبۇرى دېگەن تەخەللۇسى ئۆزىگە تولىمۇ ياراشقانىكەن. بۇ سۆز «سەۋرى» دېگەن سۆزنىڭ كىچىكلىتىلمىشى — چىدامىلىق،

مەزمۇت دېگەن مەنىدە. بۇۋام رەھمەتى زوھوردىدىن ھېكمەتنىڭ ھىمايىسىدىگە ئىگە بولۇپ دوستلىرى ئىنزارى، زىيائى، غەرىبلەر بىلەن مۇشۇ بىز تۇرۇۋاتقان قەشقەردە ئۆچمەس ئەسەرلەرنى يېزىپ قالدۇرۇشقان. بۇۋام سەبۇرىنىڭ «ماقالەت» ناملىق زور ھەجىملىك ئەسىرى ھازىرمۇ كىشىلەرنى ئادالەت، ئەدەب - ئەخلاقنى قوغداش، ھەقىقەت ۋە بىلىم ئىزدەش يولىدا جېنىنى پىدا قىلىشقا ئۈندەپ نۇر چېچىپ تۇرۇپتۇ. «دىۋان سەبۇرى» دىن ئېلىنغان شېئىرلار ھازىرمۇ كىشىلەر ئارىسىدا ناخشا بولۇپ ئېيتىلىۋېتىپتۇ. «تەرجىبەند» دە مەسخىرە قىلىنغان ئاچكۆز، ئابرۇيپەرەس، ساختا - ھىيلىگەر ئادەملەر ھازىرمۇ كىشىلەرنى يىرگەندۇرۇپ ھەممىلا يەردە كېزىلىپ يۈرۈپتۇ. بالام، بىز ئاتا - بوۋىلارنىڭ كىتابلىرىنىلا ئەمەس، ئەخلاق ۋەسىيەتلىرىگىمۇ ۋارىسلىق قىلدۇق، بالىلىرىم تامامىلا بىلىم ئەھلى، بىزنىڭ بۇ قەشقەردە «كىتابى غەرب» دە مۇنازىرە قىلىشقان ئوتتۇز ئىككى خىل ھۈنەرۋەن ھازىر كۆپىيىپ نەچچە يۈزگە يەتتى. ئۇلارنىڭ مۇنازىرە، تالاش - تارتىشى ئەزىزانە قەشقەردە تېخى ئۈزۈن يىل داۋام قىلىدۇ. «مەھزۇ نولۇۋائىزىن» دا ئېيتىلغان ئىلىم - پەن توغرىسىدىكى چاقىرىقلارنىڭ مىڭلىغان ھىمايىچىلىرى ھازىرمۇ مۇتەئەسسىپ، جاھىل - نادان مولالىئىشانلار بىلەن ئېلىشماقتا. قەشقەر مىڭ يىللاردىن بېرى نۇرغۇن ئىشلارنى كۆردى، بۇ كوچىلاردا بىردە خەيرى - ساخاۋەت، ئىلىم - مەرىپەت كەۋسەرلىرى ئاقتى؟ بىردە قان، بىردە ھۆرۈن-نادانلىقنىڭ قارا سايىسى كوچىنى بولغىدى. بالام، مانا، يەنە ئىككى ئايلانمىدىن كېيىن بىزنىڭ ئۆيگە يېتىپ بارىمىز... ئوخشاش ئۆيلەر: قوش قاناتلىق ئىشىك، تاق قاناتلىق ئىشىك، كەشتىلىك دەرپەردە، كونا ئەدىيال، ياكى پالاز تارتىلغان ئىشىكلەر سان-سانىسىز ئۆتتى. بۇۋاي ئاخىرى شۇنداق قوش قاناتلىق ئىشىكلەردىن بىرسىنىڭ ئالدىدا توختىدى.

6

بىرلا قوش قاناتلىق ئىشىك بولغىنى بىلەن بۇ ئۆينىڭ ھويلىسى كەڭ، ھويلىسىدا ھەرپىندە گۈللەر بارئىكەن. ئىشىك تۈۋىدىكى پەلەمپەي بىلەن ئىككىنچى قەۋەتكە، ئوتتۇردىكى چايخانا ئالدىدىن تېخى ئارقا ھويلا (ئىچكىرىدىكى قورۇ) غا چىقىدىكەن. خىش ۋە تاختايدىن ياسالغان ئازادە، پۇختا ئۆيلەرگە ئازاتنىڭ پۇختا ئىگىلىك خوجايىنىغا خاس كۆزلىرى سىنچىلاپ قاراپ چىقتى.

بوۋاينىڭ ئوغلى ياش مېھمانىنى قەشقەر ساھىبخانلىرىدىلا بولىدىغان ئىللىق چىراي، سىلىق سۆزلەر بىلەن كۈتۈۋالدى. داستىخان سېلىنىشتىن بۇرۇن ئازات ئۇلارنىڭ كىتابخانىسىنى كۆرمەكچى بولدى.

ئارقا ھويلىدىكى بىر چوڭ ئۆي چىرايلىق جاھازلانغان. قەدىمكى ۋە ھازىرقى زاماننىڭ كىتابلىرى بۇ جاھازلاردىن ئۆز ھۆرمىتى بىلەن ئورۇن ئالغان قەدىمكى، ھازىرقى زامان كىتابلىرى يېزىق، مىللەت، دۆلەت خىللىرى بويىچە تىزىلىپ كاتولىكلاش-

تۇرۇلغان. بىر قارىماققا ياۋروپا زىيالى-
لىرىنىڭ كىتابخانىلىرىنى ياكى
شەرق ئىلىم ئەھلىنىڭ مەخسۇس خانى-
لىرىنى ئەسلىتىدىغان بۇ تورۇسقا
تاقالغان كىتاب جاھازلىرى ئىچىدە
كونا-يېڭى، چوڭ-كىچىك ھەر خىل
موقاۋىلىق، مۇقاۋىلانمىغان كىتابلار
شۇنچىلىك جىق ئىدىكى، ئازات بۇدا-
پىشتىكى ئەلى سارى ئىسىملىك تىرك
ئاغىنىسىنىڭ ياكى جىددا شەھىرىنىڭ
قىزىل دېڭىز ياقىسىدا داچىسى بار
ئابدۇل ئەزىز ئىسىملىك ئەرەبلەشكەن
ئۇيغۇر ئاغىنىسىنىڭ ئۆز ۋاقتىدا
ئازاتنى ھەيران قالدۇرغان كىتابخا-
نىلىرىمۇ مۇنۇ قەشقەرلىك بوۋاينىڭ
خانىسىدىن ئۈستۈن ئەمەس ئىدى.
ئازات ھاياجان، خۇشاللىق ۋە
غۇرۇر ئىلكىدە جىددىيلىشىپ كىتاب-
لارنى ۋاراقلاشقا باشلىدى...
ئۇ كىتابلار بىلەن بولۇپ ھەممىنى —
قەشقەر كىرچىلىرىغا نېمە مەقسەت بى-
لەن كىرگەنلىكىنى، غىل-پال كۆرۈ-
نۈپ ۋۇجۇدىدا گۈلخان پەيدا قىلغان
ھېلىقى دىلبەرنى — ھەممىسىنى ئۇنتۇدى.
— ھاجىم، ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! —
دېگەن قىزغىن سالامۇ، ئۆي ئىگى-
سىنىڭ داستىخانغا تەكلىپ قىلغان
قىزغىن ئاۋازىمۇ ئۇنى سەگىتەلمىدى.
ئاخىرى بوۋاي ئۇنىڭ قولىدىكى كى-
تابقا ئالقىنىنى قويدى:
— شەرىپىدىن ئەلى يەزدىنىڭ «زە-
پەرنامە» سى سىزنى قىزىقتۇرسا بالام
سىزگە بىر نۇسخا بېرەي، سىزدەك
مېھمانلارنى رازى قىلاي دەپ ياخشى
كىتابلاردىن بەش-ئون نۇسخىدىن
ھازىرلىتىپ قويغانمەن. بالام، — دېدى-
دە، ئازاتنى ئەسلىدىكى ھالىتىگە
ياندۇردى.
— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ھاجىم، قا-
چان كەلدىلە؟ — بۇ قىزغىن ئادەم
ئازاتقا تونۇش، بۇ ئادەم بىلەن چەت
ئەللەردە سۇدا ئىشى بىلەن نۇرغۇن
بىللە بولغان. راۋالپىندىدىكى زافا-
ۋۇل خاگروئاد كوچىسىغا جايلاشقان
قەشقەر خوئوسىنىڭ (مېھمانخانىسىنىڭ)
ئىگىسىنىڭ قەۋىتىدە چەت ئەل ۋىزىسى
بىلەن تىزكىمىگە كىرىش پۇرسىتىنى
كۈتۈپ ئىككى ئاي بىر ياتاقتا ياتقان.
بۇ ئادەم لەگمەن ئېتىشكە ئۇستا. لې-
كىن بۇ ئەھلى سودىگەر باشقا ماۋزۇ-
دا گەپ قىلىشىنىمۇ، چاقچاق، كۈلكىنى
ئېچىشىنىمۇ ياقتۇرمايدۇ. ئۇ ھەرقانداق
ئادەم بىلەن قىسقا، نەق گەپ قىلىشقا
ئادەتلەنگەن:
— ھەرقايسىلىرىغا كۆپ رەھمەت،
مېھمان بولىمەن، ئەمما لېكىن كېيىنى-
رەك، بۇگۈن ھاجىمنىڭ كەلگىنىنى،
مۇشۇ ياققا ماڭغىنىنى بىلىپ دەمبەس
قەدەم بولۇپ يېتىپ كەلدىم. گېپىمنى
دەيمەن-دە، ھاجىم يا بېشىنى لىڭشى-
تىدۇ، يا چايقايدۇ، شۇنى بىلىپلا
ياندىمەن.
— ھاجىم، ئۈچ مىڭ توپ چېكەن
بېسىلىپ ياتامدۇ تېخى؟
— نەدە؟
— ئۇنى سورىسىلا، جاۋاب بەر-
سىلە بولدى.
— ھەئە.
— دۇڭ پېتى ئۆتكۈزەملا ھاجىم؟
— باھاسىغا يەتسىلا ياق دېمەيمەن
ھاجىم.
— چوڭ گۈللۈك چېكەنىنىڭ بىر توپى

يەتتە يۈز كويدىن، تۆتەك چىكەن بەش يۈز كويدىن، لوڭقا چىكەن تۆت يۈز كويدىن، چىچەك چىكەنمۇ تۆت يۈز كويدىن بولسۇن مەيلى. ئۈچ مىڭ توپىنىڭ ھەممىسىنى ئالاي.

— دىگەن باھالىرىغا ئون بەش كويدىن قوشىلا ھاجىم.

— يا ئاللا، دەۋاتقان گەپلىرىنى، بىزمۇ ئارانلا بىر توپىدىن بەش كويىچەن تىپىپ يىيەلەيمىز ھاجىم.

— نىمە دىدىلە. ماڭا بىر قارىسىلا؟ سىلى دىگەن باھادا توپ ساتسىلا ئون-ئون بەش كويدىن، پارچىلاپ ساتسىلا يىگىرمە كويدىن پايدا ئالىلا ھاجىم. ماقۇل، ھەر توپىدىن دىگەنلىرىدەك بەش كويدىن تىپىپ يىسىلە، شۇنداقتىمۇ بايىقى باھاغا ئون ئىككى كويدىن قاتسىلا ھاجىم.

— ھاجىم، يا ئاللا، نىمە دىيىشەرىمىز، ماقۇل، يەنە بەش كوي قاتاي.

— ماقۇل، ئون بىر كوي قاتسىلا ھاجىم!

— ھاجىم، ئەكەلسىلە قوللىرىنى، بەش يىردىم...

— ياق ھاجىم، ئون يىردىم...

— ئەمدىغۇ ماقۇل دەرلا ھاجىم، ئالتە كوي قاتاي.

— بوپتۇ ئەمىسە، ئون يىردىم كوي قاتسىلا...

— ھاجىم، بىزمۇ نان تىپىپ يەيلى دەيمەن، ۋايىيەي...

— ئالتە كوي ئىككى مودىن قوشاي...

— چىقىشالمىغۇدەكمىز ھاجىم، ئون كوي قوشمىسىڭىز سودا قىلىشالمايمىز...

— ئالتە يىردىم...

— توققۇز كويغا ماقۇل...

— يەتتىگە قانداق؟

— ياق.

— يەتتە كوي ئىككى مو...

— ياق.

— يەتتە كوي ئۈچ موچۇ؟

— قويسىلا ھاجىم...

ئۇلارنىڭ ئاردىلىقى قىسقىراپ بىر كويچەن قالدى. ئەمدى ئۇلار بىر موچەندىن تالاشقىلى تۇردى.

بۇ چاغدا ئازات ھەممىنى ئۇنتۇغان: توغقان، قىز، بوۋاي، كىتابلار ئورنىنى موچەنلەر ئىگىلىگەن، موچەننى تالىشىش ئۇنىڭ بىخىللىقى ئەمەس، ماھىيىتى، خاراكتىرى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ چوڭ باي، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇرۇشالىق بىلەن خىيالىنىڭ پۇقراسى. يەنە ئۇ شۇنىڭ ئۈچۈن دەۋر قابىللىرىنىڭ قاتاردا.

سودىگەرلەرنىڭ مىلجىڭلىقى سەبۇرىنىڭ تاقەت قاچىسىنى چاقتى:

— بالىلىرىم، — دىدى بوۋاي ئاخىرى ھاجىلارنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ، — غىزا مۇزلاپ قالدى. ئاۋۋال تائام، ئاندىن كالام. كالام چىكەندىن ئۇلۇغ بولسا كىرەك سودىگەرلىرىم!

ئازات بىلەن بوۋاي قاقاقلىشىپ كۈلۈشتى. سودىگەر يىگىت كۈلۈمسىرەپلا قويدى-دە، قاپىقىنى تۈردى. ئۇ كۆڭلىگە پۈككەن پايدىغا ئىرىشەلمىگەندى.

7

ئەشمىكا كوچىسى، زەگەلى كوچىسى، گوداڭ، باغ، جانان، ئەنجان، تاغارچى، موپاڭ كوچىلىرىغىمۇ ئۇنىڭ ئاياغ ئىزى چۈشتى. ئۇخشاش ئىشكىلەر، ئوخشاش ئەگمە، ئوخشاش بالخانا؛ چوڭ كوچا، خالتا كوچا، توز ۋە ئەگرى-بوگرى كوچىلار

ئۆتۈرۈۋەردى. بۇ كوچىلار ئادەم ئۇۋىسى، بۇ ئۇۋىسىدا ھەممىلا نېمە ـ بەخت، بىلىم، ئەقىل ـ پاراسەت، خۇشاللىق، ناخشا ـ ھېسسىياتمۇ بار. ھىيلە ـ نەيرەڭ، قۇۋلۇق ـ قەبىھلىك، غەم ـ قايغۇ، كۆز يېشى، ھازىرمۇ بار. سەبۇرى بوۋاينىڭ سۆزى توغرا: زىيائىنىڭ «مەھزۇنولۋائەزىن» (مۇڭلۇق سۆزلەر) ناملىق كىتابىدىكى ئاغار تەشەببۇسلار يىگىرمىنچى ئەسىرنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا ياشاۋاتقان مۇرىتلىرى بىلەن بۇ كوچىلاردا راۋاج تاپماقتا. ئۇلار ئۆز كىشەندىلىرى بىلەن ھازىرمۇ ئېلىشماقتا. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ يەردە سەبۇرىنىڭ «تەرجىبەند» ناملىق ئەسىرىدە بۇندىن بىر يۈز نەچچە يىل بۇرۇن مەسخىرە قىلىنغان ئادەملەر ھازىرمۇ تىرىك ياشىماقتا. غەربىنىڭ «كىتابى غەرب» ناملىق ئەسىرىدە مۇنازىرىلەشكەن ئوتتۇز ئىككى خىل ھۈنەرۋەننىڭ مىراسخورلىرى ھېلىھەم مۇنازىرىلىشەكتە. شۇنىڭ ئۈچۈن قەشقەر كوچىلىرى زادىلا جىم ئەمەس. بۇ كوچىلاردا ئېرىق ـ ئۆستەڭ شىلدىرلىرى، شار ـ شۇرلىرى يوق. ياپراقلارنىڭ پىچىرلاشلىرى بىلەن بۇلۇتقا قول سوزىدىغان ئېگىز دەرەخلەرنىڭ ئۇشقىتىش، ھۇۋلاشلىرىمۇ ئاڭلانمايدۇ. بۇ يەردە نەچچە يۈز يىللاپ ياشىغان خەلقلەر بۇ كوچىلارنىڭ شان ـ شەرىپى سۈپىتىدە نۇرغۇن قانۇنلارنى ياراتقان. بۇ قانۇنلارنىڭ نۇرغۇنلىرى «قۇتادغۇ بىلىك» كە كىرگۈزۈلگەن. «دىۋانۇ لۇغەت تۈرك» تە ئىزاھلانغان. مانا بۇلار قەدىمكى مەدەنىيەتنىڭ بايلىقى سۈپىتىدە ھەر بىر ئۆيدە، ھەر بىر قەلبتە ساقلانماقتا. جىم تۇرۇپ سالقىن قانامىق بىلەن قەشقەر كوچىلىرىنى ئارىلىغان ئادەم ھەر قەلب، ھەر ھويلىدىن بىر خىل سادا ئاڭلايدۇ. بۇ سادا نە دەرەخ، نە سۇ، نە تەبىئەتنىڭ باشقا جانلىق، جانسىزلىرىدا يوق. بۇ سادادىن شۇنداق بىر نەسىھەت ئاڭلىنىدۇ: ئۆز پايداڭنى دەپ خەلقىڭنى ئۇنتۇما، ئېلىشىشلا بىلىپ بېرىشنى ئۇنتۇما. جىقراق بېرىپ ئازراق ئال!...

ئازات نۇرغۇن ماڭدى، سوردى، لېكىن ئۇ بۇۋى ھەسەلخان، قۇناخۇن زەكا ئىسمىلىك تۇغقانلىرىنى زادىلا تاپالمىدى، ئۇنىڭ خىيالى بىردە ھېلىقى گۈزەل قىزغا، بىردە ھېلىقى سەبۇرى كىتابخانىسىقا كۆچەتتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئۆچمەس تامغا بولۇپ بېسىلغان، تاتلىق چۈشتەك چوڭقۇر ئويغا سالىدىغان ئۇ ئۇچرىشىش، تەسىراتلار ئۇنىڭ بىر تەلۋە ھەۋەسكارنىڭ خاتىرىسىدەك ھەممىلا نېمە يېزىلغان ھايات دەپتىرىدە خۇددى «بابۇرنامە» دەك ئالتۇندىن ھەل بېرىلگەن بىر بەت بولۇپ قالغۇسى. ئۇ بۇ ئالتۇن بەتكە تېخى جىق نېمىلەرنى يازىدۇ. ھېلىقى گۈلخان بالاسىغا تارتىپ كىرگەن پالاز پەردە تارتىلغان ھويلىنى، ئاجايىپ كىتابلىرى، سۆزلىرى بىلەن ئازاتنى مەھلىيا قىلغان سەبۇرى ئەۋلادىنى ئىزدەپ تاپىدۇ. لېكىن ھازىر ئەمەس. ئۇ ھازىر سودىگەر ھاجىم بىلەن ۋەدىلەشكەن سارايغا بېرىشى كېرەك. ئۇنىڭ كۆڭلى، ئىختىيارى نېمىنى خالىسا مەيلى، لېكىن ئاياغلىرى سارايغا توغرىلانغان. ئۇ يەردە رىئال

ھايات ـ سودا بار. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ
ھازىر ھەممىنى: گۈلخان، بوۋاي،
تۇغقانلىرىنى ئۇنتۇشى كېرەك. رېئاللىق
ھەممىنى ئۇنتۇلدۇرىدۇ. ئارزۇ، خىيال،
ھەۋەس دېگەنلەر ھەرگىزمۇ رېئاللىقتىن
ئۈستۈن ئەمەس، رېئاللىق بىر ئېقىن
دەريا، ئارزۇ خىيال، ھەۋەس بولسا
دەريا دولقۇنىدىن پەيدا بولىدىغان
كۆپۈككە ئوخشايدۇ. ئۇ بەزىدە ئاجايىپ
كۆركەم كۆرۈنىدۇ. لېكىن ئۇ ھامان
يوقىلىپ ـ پەيدا بولۇپ تۇرىدۇ. رېئال
ھايات، تىنىمسىز دەريا ھەممىنى
يىمىرىپ ئۆز قېنىدا داۋالغۇپ ئېقىپ
تۇرىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن رېئال ھاياتتىنىمسىز
دەريادىكى ئازات غالىب، كۈچلۈك،
خىيال ـ ئارزۇ كۆپۈك ئەمەسدىكى ئازات
ئاجىز، مىسكىن ـ بىچارە.

شۇنىڭ ئۈچۈن مۇتلەق غالىب،
مۇتلەق ئاجىز ئادەم يوق. دۇنيانى
زىلزىلىگە كەلتۈرگەن قۇدرەت ئىگىلىرى
مۇ بەزىدە بىچارە بولۇپ قالغىنىغا
ئوخشاش، غەم تاغلىرى ئاستىدا ياتقان
بىچارىمۇ بەزىدە ئۆزىنى غالىب
ھېسابلايدۇ ...

ئازات سارايغا بارغۇچە يۇقىرى ـ
قىلارنى ئويلىدى ـ دە، ئۇلۇغ ـ كىچىك
تىنىدى. ئۇنىڭ كىچىكلىك قەدەملىرى
بىر بىچارە يۈرەكنى ئېلىپ كېتىپ
بارىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ بىچارىدىكى،
بۈگۈن زەپەردەست بولۇش ئۈچۈن
ئەتىنى ئۇنتۇشى كېرەك. شۇنداق
قىلمىسا ئۇ ئىسمى جىسمىغا لايىق
ئازات بولالمايدۇ ـ دە!

ئەسكەرتىش: ئەدەبىي ئەنئەنىمىزگە ئاساسەن مەن ئۆزۈمگە سەبرى (سابىر ـ سەۋر سۆزى ـ نىڭ ئۆزگىرىشى، سەۋرى ـ تاقەتلىك دېگەن سۆز) دېگەن تەخەللۇسنى قوللىنىشنى لايىق كۆردۈم ۋە بۇ ھېكايەدە 1991 ـ يىلىدىن باشلاپ تۇنجى قېتىم ئىشلەتتىم.

زوردۇن سابىر

تەپەككۇر جەۋھەرلىرى

دانالارنىڭ ئىشى ئەقىل بىلەن، پەمسىزرەك كىشىلەرنىڭكى تەجرىبە بىلەن، تولۇق نادانلارنىڭكى ھاجەت بىلەن، ھايۋانلارنىڭ ئىش ـ ھەرىكىتى تەبىئىي ئاڭسىزلىق بىلەن بولىدۇ.

تىستسېرون

تىلىڭ ئەقلىڭنىڭ ئالدىدا مېڭىشىغا يول قويما.

خىلور

باھاردەك ئىللىق

قاھار جېلىل

(ھېكايە)

كىچىك بازاردىكى ئاشخانىدىن چىقىپلا ماشىنامىنىڭ يېنىدا بوپپا كۆتۈرۈۋالغان بىر ئايالنىڭ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم. «ھوي، ئانامغۇ-نېمە؟» دېگەن خىيال مېڭەمدىن چاقماق تېزلىكىدە ئۆتۈپ كەتتى. ئۇنىڭ ئۇزۇن، قارا كەمزۇر چاپىنى، گۈللۈك داكا لېچەكى كۆزۈمگە شۇنچىلىك ئىسسىق كۆرۈندىكى ئىختىيارسىز ھالدا «ئانا!» دەپ توۋلاش ئۈچۈن ئاغزىمنى ئاچتىم. بىراق بۇ پەيت ئايال مەن تەرەپكە بۇرۇلدى-دە، ئاۋازىم «ئا...» دىن كېيىن ئۈزۈلدى.

ئەمەسكەن، بوي-تۇرقى، كىيىنىشلىرى، ھەتتا ياش قۇرامى شۇنچىلىك ئوخشايدىكەنۇ بىراق باشقا ئايال ئىكەن. لەسسىدە بولۇپ قالدىم.

ئاتا-ئانام سەھرادا تۇرىدۇ. مەن ئۈچ ئايدىن بېرى ئۇ يەرگە بېرىپ باقمىدىم. بۇ ئارىدا ئانام ئىككى قېتىم دادام بىلەن بىللە ۋە بىر قېتىم ئۆزى يالغۇز بىزنى يوقلاپ كەپتۇ، بىراق مەن ھەر قېتىم سەپەردە بولۇپ قېلىپ كۆرۈشەلمىدۇق.

— قىزىم، ئاتا-ئانا دېگەن چىدىمايدىكەن، — دەپتۇ ئانام ئايالىمغا كۆز يېشى قىلىپ، — سادىرغا ئېيتىپ قويۇڭ، بىزنى ئۇنداق ئىنتىزار قىلماي، ئايدا بىر ئەر قېتىم بولسىمۇ قارىسىنى كۆرسەتسۇن.

ئاخشام ئايالىمدىن بۇ گەپنى ئاڭلاپ يۈرىكىم مۇجۇلۇپ كەتكەن، «ئەتە ئەتىگەن ھەر قانداق ئىش بولسا تاشلاپ يېزىغا بارىمەن» دەپ ئۆز-ئۆزۈمگە ۋەدىمۇ بەرگەن. بىراق كەچكى تاماقتىن كېيىن كالون باشلىقى ئۆيۈمگە كىرىپ بوگۈنكى مۇشۇ بىر كۈنلۈك سەپەرگە چىقىشىمنى ئۆتۈندى. ئاڭلىسام بۇ يۈكنى بىر سائەتمۇ كېچىكتۈرۈشكە بولمايدىكەن. ئامالسىز ئۇنىڭ دېگىنىگە كۆنۈپ ئەتىگەن بۇياققا يول ئالغان، ئەمما خۇددى ئېسىل بىر نەرسەمنى يوقىتىپ قويغاندەك كۆڭلۈم بەكمۇ پەرىشان بولغانىدى. يا ھېيت-ئايەملەردە ئۆيدە بولالمايدىغان، يا ئۇرۇق-تۇغقان، ئەل-ئاغىنىلەر بىلەن ۋاقتى-ۋاقتىدا دىدارلىشىپ تۇرالمايدىغان مۇشۇنداق بىر كەسپنى تاللاپ قالغانلىقىمنى بەكمۇ ئۆكۈنگەنىدىم. شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن-تاڭ، ئاۋۇ ئايال كۆزۈمگە ئاناغا ئوخشاپ كۆرۈنگەن بولسا كېرەك.

— غوجام بالام، ئۆزلىرى... — دەپ گەپ باشلىدى ئايال مەن ماشىنىمنىڭ يېنىغا كەلگەندە ۋە مېنىڭ قايەرگە بارىدىغانلىقىمنى سوراپ بىلىۋالغاندىن

كېيىن ئۆزىنى ئېلىۋېلىشىمنى ئەلتىماس قىلدى. — ئاپتوبۇسقا ئۇلگۇرەلمەيتتىمەن، كىراسىغا قانچىلىك دېسىلە تۆلەيمەن.

ماشىنا ھەيدەۋاتقان 10 نەچچە يىلدىن بۇيان يولدا ئۇچرىغان قېرى-چۈرە، غېرىب - مىسكىن، يېتىم - يېسىرلارنى ھەمىشە ماشىنىغا ئېلىۋالاتتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ ئايال بايا ئاناغا ئوخشاش كۆرۈنۈپ مېنى بەكمۇ ھاياجانلاندۇرىۋەتكەنىدى. شۇڭا ئۇنىڭ ئەلتىماسىغا دەرھال ماقۇل بولدۇم. ھەتتا كابىنىكا ئىشىكىنى ئۆزۈم ئېچىپ بېرىپ، ئۇنىڭ ماشىنىغا چىقىشىغا ياردەملەشتىم. كىرا ھەققى ئۈچۈن ئۇزاتقان پۇلىنى ئالمىدىم.

ئايال تەخمىنەن 60 ياشلار ئەتراپىدا بار ئىدى. چىرايىدىكى ئۆمىچۈك تورىدەك قورۇقلار، يۈز تېرىسىدىكى قورغاقلىق، ئالقىنىدىكى قاداقلار ئۇنىڭ جاپاكەش يېزا ئاياللىرىدىن ئىكەنلىكىنى مانا مەن دەپ كۆرسىتىپ تۇراتتى. كۆزلىرىدىن بىرخىل مۇڭ، دەرد - ئەلەم ئىپادىسى چىقىپ تۇراتتى.

— سىلە شۇ يەرلىكمۇ؟ — جىمجىت ئولتۇرۇش بىئەپ ئىدى. شۇڭا ماشىنىنى خوتقا سېلىۋالغاندىن كېيىن بىز كېتىۋاتقان يۇرتىنىڭ ئىسمىنى ئاتاپ ئۇنىڭدىن سورىدىم.

— يوقسۇ غوجام بالام، مەن ئۇ يەرگە ئوغلۇمنى يوقلاپ ماڭدىم.

يۈرىكىم شۈررىدە قىلىپ كەتتى. ئاھ ئانىلار، سېغىنىش، يوقلاش، ئىزدەش — پەقەت سىلەرنىڭلا پېشانەڭلەرگە پۈتۈلگەن ئىشمىدۇ؟

— ئوغۇللىرى ئۇ يەردە خىزمەت قىلامدۇ؟

— يوقسۇ.

ئايالنىڭ بۇ سۆزىدىن ئىبارەت بۇ جاۋابنى بېرىۋاتقاندا ئاۋازىنىڭ غەلىتە تىترەپ كەتكەنلىكىنى سەزدىم، سوئاللىرىمنى يەنە داۋاملاشتۇرۇش بىئەپ بولۇپ قالدى. شۇنداقتىمۇ ئىختىيارسىز ھالدا ئۇنىڭغا قاراپ ساپتىمەن.

يۈرىكىمدە يەنە بىر قېتىم زىلزىلە پەيدا بولدى. ئايالنىڭ ئورۇق - ياناق مەڭىزىدىن مەرۋايىتتەك ئىككى تامچە ياش پەسكە دومىلاپ چۈشۈۋاتاتتى، كۆز چاناقلىرى لىققىدە ياشقا تولغانىدى.

— نېمە، ئوغۇللىرى ئۇ يەردە بىرەر... — نېمىشقىدۇ كېپىمنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرالمىدىم.

ئايال لېچىكىنىڭ ئۇچىدا كۆز ياشلىرىنى سۈرتكەچ، تازا بىر ئۇلۇغ - كىچىك تىنىۋالدى.

— ئوغلۇم شۇ يەردىكى ئەمگەك بىلەلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىدا.

بۇ جاۋاب مېنى يەنە ناقولاي ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى. خىجىللىقتا جىمجىت ئولتۇرۇپ كەتتىم. ئايالغا كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا پات - پات قاراپ قويىمەن. ئۇ تېخىچە ئېسەدەۋاتىدۇ. مۇۋاپىق بىر گەپ بىلەن تەسەللى بېرىشىم كېرەك، نېمە دېسەم بولار؟

— بولمىغۇر سوئاللارنى كولاشتۇرۇپ كۆڭۈللىرىگە ئازار بېرىپ قويۇپتىمەن، ئەپۇ قىلسىلا، — دېدىم ئاخىرى بۇنىڭدىنمۇ ئوبدانراق گەپ تاپالماي.

— ياق، غوجام بالام، سىلىنىڭ سوئاللىرى ئۇچۇن يىغلىمىدىم. ئۆزلىرى بەك ئوبدان كىشى ئىكەنلا. ئوغلۇمنى ئۆزلىرىگە سېلىشتۇرۇپ كۆڭلۈم بۇزۇل-

دى. ئۇ يەردە قانداق كۈنلەرنى كۆ-
رۈۋاتىدىكەن؟ خۇدايىم نېمىشقا ئۇز
بەندىلىرىگە ئوخشاش تەقدىر - قىسمەت
ئاتا قىلمىغاندۇ؟

قارىغاندا ئايال ئەمدى ئۆزىنى بىر
ئاز تۇتۇۋالغان ئوخشايدۇ، شۇڭا تۇنجى
قېتىم بىر نەچچە جۈملە سۆز قىلدى.
ھەتتا سۆزىنىڭ ئاخىرىنى كىشىنى خې-
لى ئويلاندۇرىدىغان سوئال بىلەن تۈ-
گەتتى.

— قانداق قىلىمىز؟— دېدىم مەن ئۇ-
نىڭغا تەسەللى بېرىشكە تىرىشىپ، —
تەقدىر دېگەن شۇنداق بولسا كېرەك،
ھەممە ئادەم پېشانىسىگە يېزىلغاننى
كۆرىدىكەن. سەۋر قىلسىلا، ئوغۇللى-
رى پات ئارىدا يېنىپ كېلەر.

ئايال ئېغىر خۇرسىنىپ قويدى.

— ئۇنىڭغا 10 يىل كېسىلگەن. تېخى
ئەمدى بىر يىل توشاي دېدى.

ئەمدى باشقا گەپ تاپالمىدىم. ئارى-
نى ئېغىر سۈكۈنات ئىگىلىدى، پەقەت
ماتورنىڭ بىر خىلدا گۈرۈلدىشىلا جىمى-
لىقنى بۇزۇپ تۇراتتى. بىر چاغدا
كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا قارىسام، ئايال
قولىدىكى قانداقتۇر بىر سۈرەتكە قا-
راپ تۇرۇپتۇ. كۆزلىرىدە چوڭقۇر سې-
غىنىش، چەكسىز ئىنتىزارلىق.

ئاللىقانداق قىزىقىش يەنە ئاغ-
زىمنى تاتىلىدى.

— ئوغۇللىرىنىڭ سۈرىتىمۇ؟

— ھەئە،— ئايال سۈرەتنى ماڭا يېقىن-
لاشتۇردى. بوينۇمنى سوزۇپ قارىدىم.
قارىدىمۇ، شۇ زامان كۆزلىرىم چەك-
چىيىپ كەتتى. «شۇ، دەل شۇنىڭ ئۆ-
زى!» دېدىم كۆڭلۈمدە ئارقىدىنلا بۇل-
تۇر مۇشۇ مەزگىلدە يۈز بەرگەن بىر
ئىش خىيالىمدا قايتا جانلاندى:

ئۇ كۈنى «س» ناھىيىسىنىڭ جىڭ-
دىلىك يېزىسىدىن پاختا بېسىپ قايت-
قاندىم. جىڭدىلىك بىلەن ناھىيە
مەركىزىگىچە بولغان ئارىلىق 50 نەچ-
چە كىلومېتىر كېلەتتى. يول بەك نا-
چار بولغاچقا ئىككىنچى، ئۈچىنچى
خوتلاردىلا مېڭىشقا بولاتتى. مۇساپە
يېرىملاشقاندا كۆگۈم چۈشتى. چىراغنى
يورۇتۇپ سۈرئەتنى تېخىمۇ ئاستىلات-
تىم. بىر چاغدا يول بويىدا ئولتۇر-
غان بىر كىشىگە كۆزۈم چۈشتى، ئۇ
سول قولى بىلەن سول پۇتىنىڭ ئو-
شۇقىنى تۇتقان پېتى ماشىنىغا قاراپ
ئوڭ قولىنى كۆتۈرۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ
بىرەر پېشكەللىككە يولۇققانلىقىنى
قىياس قىلدىم - دە، ماشىنىنى توختى-
تىپ، پەسكە چۈشتۈم. ئۇ ئورنىدىن
تۇرۇشقا تەمشەلدى - يۇ، لېكىن «ۋاي!»
دېگىنىچە يەنە ئولتۇرۇپ قالدى. يۈگۈ-
رۈپ بېرىپ يۆلىدىم. ئۇ 23 - 24 ياش-
لار ئەتراپىدىكى يىگىت ئىكەن.

— پۇتىڭىز...

— باي يىقىلىپ كەتتىم،— گېپىمنى
بۆلۈۋەتتى ئۇ، — ئوشۇقتىن چىقىپ كەت-
تىمىكىن. يامان بەك ئاغرىۋاتىدۇ.

— قاياققا مېڭىۋېدىڭىز؟

— ناھىيىگە.

خۇداغا شۈكرى، ئارقامغا يانماي-
دىغان بوپتىمەن. يىگىتنى يۆلەپ مېڭىپ
تەستە كابىنكىغا چىقاردىم. يەنە
يولىمىزنى داۋاملاشتۇردۇق. ھەمراھىم
پات - پات ئۇلۇغ - كىچىك تىناتتى،
پەس ئاۋازدا ئىڭراپ قوياتتى.

— سەل چىداڭ، ناھىيىگە بىردەمدىلا
يېتىپ بارىمىز. ئاۋۋال سىزنى

دوختۇرخانىغا ئاپىرىمەن، — دەپ تەسەل-
لى بەردىم.

— رەھمەت ئۇستام، — ئۇ مىننەتدار-
لىق بىلدۈردى.

ئاندىن ئۇنى ئارامىدا قوياي دەپ
گېپىگە تۇتمىدىم، جىمجىت ماڭدۇق.
ئاخىرى ناھىيە بازىرىنىڭ چىراغلىرى
كۆرۈندى. بۇنىڭ نېرىسىغا يولمۇ
ياخشى ئەمەس. شۇڭا سۈرئەتنى تېز-
لەتتىم. ناھىيە بازىرىغا يېتىپ
كېلىشكە ئىككى كىلومېتىردەك يول قال-
غاندا بىردىنلا قولاققا:

— ماشىنىنى توختات! — دېگەن
قوپال ئاۋاز ئاڭلاندى.

مەن ئالدىمدىكى يول بىلەن بولۇپ
قېلىپ ھەمراھىمنىڭ نېمە قىلىۋاتقان-
لىقىغا دىققەت قىلمىغانىكەنمەن.
ھېلىقى ئاۋازنى ئاڭلاپ بۇرۇلۇپ
قارىدىم. ھەمراھىم سەت ھىجايغان
ھالدا ماڭا پىچاق تەڭلەپ تۇرۇپتۇ.
ۋۇجۇدۇم «جىغ» قىلىپ قالدى.

— ماشىنىنى توختات دەيمەن! — ئۇ
قاتتىق ئاۋازدا باياتىن بۇيرۇقنى
تەكرارلىدى.

دەرھال تورمۇز قىلدىم، ماشىنا
توختىدى.

— قېنى، يانچۇقىڭدىكى پۇللارنى
چىقار، تېز بول! — ئۈچىنچى بۇيرۇقنى
جاكارلىدى ھەمراھىم.

بۇ چاغدا ئۆزۈمنى بىر ئاز تۇتۇۋال-
دىم. ئۇنىڭ قانداق ئادەملىكى ۋە
مېنى قانداق قاپقانغا چۈشۈرگەنلىكىمۇ
ئەمدى ئايان بولغانىدى.

— ياخشىلىققا يامانلىقمۇ؟ — دېدىم
مەن ئۇنىڭغا نەپرەت بىلەن تىكىلىپ.

ئۇ باشتا قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى-دە،
يەنە بىردىنلا ئەلپازىنى ئۆزگەرتىپ
ۋارقىرىدى:

— قۇرۇق گېپىڭنى قىيىۋېتىپ پۇلنى
چىقار، بولمىسا...

ئۇ گېپىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋەتكەن
بولسىمۇ، نېمە دېمەكچىلىكىنى چۈشەن-
دىم. ناۋادا تۇرۇۋاتقان يېرىمىز
ئوچۇقچىلىق بولغىنىدا، ئۇنداق سېرى-
قىنى ئالدىمدا تىزلىنىپ گۇناھىنى
تىلەشكە مەجبۇر قىلغان بولاتتىم. بىراق
ھازىر تار كابىنىدا ھەرىكەت قىلىش
قولايسىز. سەللا مىدىرلىسام، ئۇ پىچاق
سېلىشتىن يانمايدۇ. شۇڭا ئىچىمدە
«خەير!» دېدىم-دە، يانچۇقۇمدىن بارى-
يوق پۇللىرىمنى ئېلىپ ئۇنىڭغا
ئۇزاتتىم.

— ئاران شۇلىمۇ؟ — دېدى ئۇ 30
نەچچە كوي پۇلغا ياراتمىغاندەك قاراپ
قويۇپ، شۇنداقتىمۇ يەنىلا ئۇنى
ئېلىپ يانچۇقىغا پۈرلەپ تىقتى.

— قىسقا يول ماڭغاچقا، يېنىمغا
كۆپ پۇل سالمىغان.

— ھىم... قېنى، ھېلىقى كۆرۈنمىگەن
قولۇڭدىكى سائەتنى يەش!

بۇ گەپتىن ھېلى يانچۇقۇمنى ئۆزى
ئاختۇرسا كېرەك دەپ ئويلىدىم. ئۇ
چاغدا مېنىڭ كۈتكەن يېرىمدىن چىقاتتى:
بىر قولى بولسىمۇ يانچۇق ئاختۇرۇش
بىلەن بەنت بولسا، ئۇنىڭغا ئوڭايلا
قايتارما زەربە بەرگىلى بولاتتى. مەن
شۇنداق پۇرسەتنى كۈتكەن ھالدا
سائەتنى يېشىپ ئۇنىڭغا بەردىم. ئۇ
سائەتنىمۇ دەرھال يانچۇقىغا سالدى.
ئەمدى ھەل قىلغۇچ پەيت كېلىش
ئالدىدا تۇراتتى.

— خەير، بوپتۇ، ماشىناڭدا ئەكېلىپ

قويغۇنۇڭ ئۈچۈن يانچۇقىڭدىكىنى ئۆزۈڭگە قالدۇراي، — دېدى ئۇ بىردىنلا ھەسسىخىرلىنىپ ھىجىيىپ، — ئەمما شۇنى ئاگاھلاندۇرىمەنكى، بۈگۈنكى بۇ ئۇچرىشىشىمىزنى ۋە مەندەك بىر يولۇچىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كەت! ئۇنداق قىلماي ئۇ يەر-بۇ يەرلەردە سۆزلەپ يۈرسەڭ، مۇنۇ پىچاق يۈز-خاتىر دېگەننى بىلمەيدۇ، ئۇقتۇڭمۇ!؟

ئەزەلدىن قېنىم قىزىقراق ئىدى، بىراق ئىشتا خورلۇق ھېس قىلسام، زادى چىداپ تۇرالمايتتىم. شۇ سەۋەبلىك قوراللىق قىسىمدا تۇرغان چېغىمدا ھەممىدىن كۆپرەك تەنبىھ ئاڭلىغانمەن. لېكىن قىسمىم ماڭا نۇرغۇن خىسلەتلەر بىلەن بىللە يەنە جىددىي پەيتلەردە ئۆزۈمنى قانداق تۇتۇشۇم لازىملىقىنىمۇ ئۆگەتكەنىدى. شۇڭا پىچىقى قانسىراپ تۇرغان بۇ تەلۋىلىك مۇئامىلىسى جان-جېنىمدىن ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، چىشىمنى چىشىمغا بېسىپ چىدىدىم. مەن ئۇنى ياشانغىنىغا قارىماي خېلى تەجرىبىلىك بولسا كېرەك دەپ ئويلىغانىدىم، بىراق ئەھۋال ئۇنداق بولماي چىقتى. ئۇ كابىنكىنىڭ ئىشىكىنى ئاچتى-دە، ئاۋۋال باش تەرىپىنى سىرتقا چىقاردى. مانا بۇ دەل مەن كۈتكەن پۇرسەتلەرنىڭ بىرى ئىدى. چاقماقتەك تېزلىكتە ئۇنىڭ پۇتۇمنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭ ئىنچىكە بېلىگە قاتتىق تەپتىم. بۇلاڭچى يەرگە پېشىچە يىقىلدى. ئۇ ئەس-ھوشىنى تېپىپ بولغۇچە يېنىغا سەكرەپ چۈشۈپ قوللىرىنى قاتتىق قايرىدىم. پىچىقى بايا يىقىلغاندىلا قولىدىن چۈشۈپ كەتكەنىكەن. ئۇ يەنىلا بوشىنىش ئۈچۈن تىركىشىپ باقتى. يەرگە ئىككىنى ئۇرستۇرۇپ، تىزىم بىلەن بېلىدىن قاتتىق باستىم.

— بولدى، توۋا قىلدىم ئۇستام، رەھىم قىلسىڭىلا، — دېدى ئۇ ئاخىرى يىغلاپ چىقىپ.

يول توسۇپ بۇلاڭچىلىق قىلىشقىچە يەتكەن، ئۇنى بىر قېتىم ئەدەپلەپ قويۇش بىلەنلا بولدى قىلغىلى بولمايتتى. شۇڭا بەلبېغىنى چىقىرىپ قوللىرىنى كەينىگە باغلىدىم. ئاندىن سۆرەشتۈرۈپ كابىنكىغا چىقاردىم-دە، يەنە يولۇمنى داۋاملاشتۇردۇم. ئەسلىدە ئۇنى دوختۇرخانىغا ئازابتىن قۇتۇلدۇرۇپ قېلىشقا ئېلىپ بېرىشنى نىيەت قىلغانىدىم، بىراق ئاقىۋەت ساقچى ئىدارىسىگە — قىلمىشلىرى ئۈچۈن جازاسىنى تارتىشقا تاپشۇردۇم...

خىتەلىدىغان ئاۋاز خىيالىمنى بۆلۈۋەتتى. بۇرۇلۇپ قارىدىم. ئايال تېخىچە ئىسەدەۋېتىپتۇ، قولىدا بولسا ھېلىقى سۈرەت، ياشلىق كۆزلىرى ئۇنىڭغا مىختەك تىكىلگەن.

مەن ئەمدى نېمىشقىدۇ ئۇنىڭغا ھېچقانداق تەسەللى بېرەلمەيدىغانلىقىمنى، ھەتتا بىرەر ئېغىز سۆزمۇ قىلالمايدىغانلىقىمنى ھېس قىلدىم.

بۇ نېمە ئىشتۇ ئەمدى؟

— ئوغلۇمدىن ئايرىلىپ قالغانىمغا ياقى كىيگىنىم كېپەن، يېگىنىم زەھەر بولدى، — ئايال ئۈشتۈمتۇت سۆز باشلاپ قالدى، — كىشىلەر ئۇنى ئوغرىدىكەن، بۇلاڭچىدىكەن دېيىشتى. بۇ گەپكە پەقەت ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. مەن ئۇنى ئۆزۈمنىڭ سۈتى بىلەن، ھالال ئاش-نان بىلەن بېقىپ چوڭ قىلغان تۇرسام. ئاڭلىشىمچە، ئۇنى ئۆزلىرىدەك بىر شوپۇر ئۇستام تۇتۇپ بەرگەنمىش...

— خۇددى قۇش كۈنى بىركىم ياقامدىن بىر چاڭگال مۇز پارچىلىرىنى سىلىۋەتكەندەك شۈركىنىپ كەتتىم. ياھەزرەت، بۇ ئايال بالىسىنى مېنىڭ تۇتۇپ بەرگەنلىكىمنى بىلىپ تۇرۇپ سۆزلەۋاتامدىغاندۇ؟ ئۇ چاغدا... ئۇ چاغدا... ھەي، كىشىنى نېمىدېگەن تەڭلىكتە قالدۇرىدىغان ئۇچرىشىش بۇ!؟

كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدىم. ياق، ئۇنداق ئەمەستەك قىلىدۇ. ئۇنىڭ چىرايى ۋە كۆزلىرىدىن ماڭا قارىتا زەررىچىلىكمۇ رەنجىش ياكى نەپرەتلىنىش ئالامىتىنى بايقىمىدىم.

— شوپۇر ئىچ ئاغرىتىپ ئۇنى ماشىنىسىغا ئېلىۋاپتىكەن، ئۇ قوپۇپ ياخشىلىققا يامانلىق دېگەندەك شوپۇرنى بۇلىماقچى بوپتۇ دېيىشىپتى. بۇ گەپكىمۇ ئىشەنگۈم يوق. ئەمما ئەسكى ئىش قىلىدىغان بولسا نېمىشقا قولغا ئېلىپ كەتتىكىن. سوتچىلاردىن سورۇشتۇرۇۋىدىم، ئۇلار ئەسكى ئىش قىلغىنى راست دېيىشتى. خەقلەر سوتچى ناھەق ئىش قىلمايدۇ دېيىشىدۇ. بۇ گەپلەرگە قاراپ... ھەي... مېنىڭ بالام شۇنچىلىك قارا يۈز نائەھلىگە ئايلىنىپ قالغانمىدۇ؟... ياق، ياق، ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. شۇ شوپۇر بىلەن بىرەر ئىشتا ئاداۋەتلىشىپ قالغانمىدىكىن دەپ گۇمانلىنىمەن...

توك سوققۇۋەتكەندەك سىلكىنىپ كەتتىم. ئەمدى ياقامدىن مۇز پارچىلىرى قۇيۇلغاندەك ئەمەس، بەلكى يۈرىكىمگە خەنجەر سانجىلغاندەك بولدى. ئاھ خۇدا، مۇنۇ ئايال نېمىلەرنى دەۋاتىدۇ؟ ئەمدى مەن ئاداۋەت تۇپەيلى بىرىۋوغا زىيانكەشلىك قىلىدىغان رەزىل ئادەمگە ئايلىنىپ قالدىمۇ؟

مېڭەم زىڭىلداپ ئاغرىپ كەتتى. يۈرىكىم گويا كۆكرەك قەپىزىمنى يېرىۋەتكۈدەك كۈچلۈك سوقتى. بۇ ئايالغا قارىتا كۆڭلۈمدە ئويغانغان ھېسداشلىق بايىقى خىجىللىققا ئالماشقانىدى، ئەمدى ئۇ يەنە غەزەپكە ئۆرۈن بوشاتقىلى تۇردى. ماشىنىنى غاچچىدە توختىتىپ: «ماشىنىدىن چۈشۈڭ، دۆشمىنىڭىزنىڭ ماشىنىسىغا ئېرىشىپ نېمە قىلىسىز؟» دېمەكچى بولدۇم.

بۇرۇلۇپ قارىدىم. ئايال پەرۋايى پەلەك ھالدا سۆزىنىڭ ئاخىرىنى تۈگەتتى:

— شۇ چاغدا ئاشۇ شوپۇر ئۇستام بالامنى ئۇدۇل مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ كەلگەن بولسا، مەن بالامنىڭ ھەر بىر گۇناھى ئۈچۈن شوپۇرنىڭ پۇتىنى مىڭ قېتىم سۆيگەن بولاتتىم.

ئاھ خۇدا، بۇ گەپنى ئاڭلىماق نېمىدېگەن مۇشكۇل! خۇددى بىر كىم تاپىنىمدىن ماغدۇرۇمنى تارتىۋەتكەندەك لاسسىدە بوشىشىپ كەتتىم. كۆز ئالدىم بىر پەس قاراڭغۇلاشقاندەك بولدى. ھېلىقى غەزەپتىن ۋۇجۇدۇمدا زەررىچىلىكمۇ قالمىدى.

ھەي، مەن نېمە بولۇۋاتىمەن؟ ھېلىقى بولاقچىنى سىياقىغا تۇتۇپ بېرىپ خاتا قىلدىممۇ يە؟ ياق، ھەرگىز خاتا ئەمەس! ئۇ باشقىلارغا زىيان يەتكۈزگەنىكەن، ئەلۋەتتە شۇنىڭغا لايىق جازاسىنى تارتىشى لازىم. ئۇنداق بولسا ھېلىقى گەپنى ئاڭلاپ نېمانچە بوشىشىپ كېتىمەن؟

ئويلا - ئويلا ئاخىرى جاۋاب تاپقاندەك بولدۇم: ئانا قەلبىنىڭ سېھرى كۈچى، ئۇنىڭدىكى پەرزەنتكە ئاتالغان مۇھەببەتنىڭ تەڭداشسىزلىقى

مېنى ئەسىر قىلدىڭ. بىلىدىمەن، ئانى-
لارنىڭ كۆڭلى بالا ئۈچۈن ھەمىشە
باھاردەك ئىللىق ئىكەن.

ھەي، بىز پەرزەنتلەر نېمە ئۈچۈن
ئاتا-ئانىلارنىڭ قەدىر-قىممىتىنى
تولۇق چۈشەنمەيدىغاندىمىز؟ نېمە
ئۈچۈن ئۇلارنى شۇنچە ئازابلايدىغاندىمىز؟

ئايال ئاخىرى سۆزلەشتىنمۇ، ئېسەن-
دەشتىنمۇ توختىدى. ئوغلىنىڭ سۈرى-
تىنى پاكىز قولياغلىقىغا ئوراپ
قويۇپ يانچۇقىغا سالغاندىن كېيىن
تازا بىر ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ قويۇپ
كۆزىنى يۇمغان پېتى ئولتۇردى. ئېھ-
تىمال، ئەمدى خىيالىدا ئوغلىنى
كۆرۈشنى ئويلىسا كېرەك.

مەنمۇ بۇ چاغدا ئۆزۈمنى بىر ئاز
تۇتىۋالغانىدىم. ھېلىقى بولاقچى بىلەن
مېنىڭ ئوتتۇرامدا بولۇپ ئۆتكەن
ئىشلارنى بىر قۇر ئويلاپ كۆرۈپ
تامامەن توغرا قىلغانلىقىمنى يەنە بىر
قېتىم جەزملەشتۈردۈم. بۇنىڭدىن كېيىنمۇ
يەنە شۇنداق زىيانكەش ئادەملەرگە
دۇچ كەلگۈدەك بولسام، ئۇلارنىمۇ
ئاشۇ بولاقچىغا ئوخشاش ئاقىۋەتكە
دۇچار قىلىش ئۈچۈن قىلچە ئىككىلەن-
مەيمەن. بىراق ئۇلارنىڭ ئانىلىرى
بىلەن بىرگۈنكىدەك تار يولدا ئۇچ-
رىشىپ قالماسلىقنى خۇدادىن تىلەي-
مەن. ياۋۇز جىنايەتچى ئالدىدا باتۇر-
لۇق قىلالىغىنىم بىلەن ئانىلارنىڭ
مۆڭگە تولغان كۆزلىرىگە قاراشقا
ئەمدى قۇربىم يەتمەيدۇ.

1991-يىل، يانۋار، ئۈرۈمچى

(بېشى 100 - بەتتە)

ھەرىكەت، ھايات ھەرىكىتى ۋە تەپەككۇر ھەرىكىتىدىن ئىبارەت ئالتە خىل ھەرى-
كەت قاتلىمى ئىچىدە ئۆزۈپ بارىدۇ. تەڭرى مەركەزلىكىدىكى ئىلاھىيەت دەۋرىنىڭ
ئادەملىرى روھىي جەھەتتىن ساددا، تۈز سىزىق ئۈستىدىكى ئادەملەر بولىشى
بىلەن، ئىنسان مەركەزلىكىدىكى مەدەنىيەت دەۋرىنىڭ ئادەملىرى كۆپ قىرلىق،
كۆپ مەنبەلىك، سىتېرېئولۇق ۋە مۇرەككەپ بولىدۇ. مۇدېرنىزم شاگىرتلىرىنىڭ سەن-
ئەت پائالىيىتى يۇقىرى قاتلاملىق روھىي پائالىيەت ئەمەس. بىزنىڭ رېئالىزملىق
سەنئىتىمىز ھەرگىزمۇ ئىنتايىن ئەرزىمەس ھەم ئېچىنىشلىق بولغان شەخسنىڭ
ئۆتكۈنچى ھېس-تۇيغۇلىرىنى ئەمەس، بەلكى مىللەت ۋە خەلقنىڭ پىشكەللىكىگە
ئايلانغان، مىللەتنىڭ ۋۇجۇدىدا ئاللىقاچان چۆكمە بولۇپ ئويۇشقان مىللىي
روھىيەتتىكى مۇرەككەپ، ھەممىنىڭ مايىللىقىنى قوزغايدىغان دەۋرىي خاراكتېر-
لىك ھېس-تۇيغۇ قاتلاملىرىنى سۈرەتلىشى لازىم. قاتلام قۇرۇلمىچىلارنىڭ ئىنك-
كىنىڭ قارىمۇ-قارشىلىقى ھەققىدىكى پەلسەپىۋى قائىدىسى دەل ئادەمدىكى بۇ
خىل مۇرەككەپلىكلەرنى كۆرسىتىپ بېرىشكە لايىقلاشقان.

بىز قاتلاملىق بىلىشتىن ئىبارەت ئوبيېكتقا مۇۋاپىق ئىلمىي بىلىش مېتو-
دىمىز ئارقىلىق «ئۆزىنىڭ ھېسسىي-شېئىرىي شولىسى ئارقىلىق ئىنسانغا تەبەس-
سۇم قىلىۋاتقان ماددا» ماركستىن ئىبارەت تەبىئەتنىڭ ماھىيىتىگە ھەم ئېنىقمۇ
يېپيېڭى ھەقىقەتلىرىگە قاراپ ئىلگىرىلىشىمىز لازىم.

بىراق، يۇچۇش ئەمەس

(پوۋېست)

قادىر ئارسلان

(بېشى ئۆتكەن ساندا)

7

ئاران ئۈچ - تۆت سائەتلا ئۇخلىغىنىمغا قارىماي ئەتىسى سەھەر تۇرۇپ كەتتىم. بەدىنىم سەل ئېغىرلىشىپ قالغاندەك قىلاتتى، لېكىن كەيپىياتىم ناھايىتى ئېتىلىك ئىدى. ئويغىنىشىملا سائەتكە قارىدىم: ئالتە. بىردىنلا ئىچىم تىتىلداپ كەتتى. كەچ كىرگىچە يەنە ئون نەچچە سائەت ۋاقىت بار ئىكەن. بۇ نەقەدەر ئۇزۇن ۋاقىت - ھە!

ئاخشامقى شېرىن چاغلار ئېسىمگە كېلىشى بىلەن، مېنى يەنە شادلىق ئورىۋالدى. مەن يۈزۈمنى يۇيۇۋېتىپمۇ، ئەينەككە قاراۋېتىپمۇ، ھەتتا ناشتا قىلىۋېتىپمۇ غىڭشىپ ناخشا ئېيتىشتىن ئۆزۈمنى توختىتالمىدىم. دادام بىلەن ئاپام ھەيران بولغاندەك بىر - بىرسىگە قارىشىپ قوياتتى.

— جېنىم بالام، بىسمىللا دەپ چېيىڭنى ئىچمەي غىڭشىپلا قاپسەنغۇ، — دەپ

مۇلايىملىق بىلەن كايىدى ئاپام.
ئىلگىرىكى چاغلار بولغان بولسا، مەن ئاپامنىڭ سۆزىگە تېرىككەن، ئۇنىڭغا ئالايغان بولاتتىم. لېكىن شۇ تاپتا مەن خۇشال ئىدىم، خىيالى-خىيالى كايىشلارمۇ مېنىڭ كەيپىمنى بۇزالمايتتى. مەن تىلىمنى چىقىرىپ قويۇپ كۈلۈۋەتتىم.

دادام بىلەن ئاپامنىڭمۇ كەيپى چاغ كۆرۈنەتتى. بۇنىڭ سەۋەبىنى مەن بىلىمەن، ئۇلار نەچچە ۋاقىتتىن بېرى تەلەتنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدىغان بولۇپ قېلىشقانىدى. شۇ تاپتا ئۇلارنىڭ مېنىڭ خۇشاللىقىمنى ئۇنىڭ بىلەن باغلاۋاتقانلىقى چۈشىنىشلىك ئىدى. ئەگەر مەن بارىجاننىڭ ئىسمىنى چىقارسام قانداق بولار؟ ئۇلار چوقۇم ئاغزىنى ئاچقىنىچە ئولتۇرۇشۇپ قالىدىغۇ دەيمەن. ھازىر بۇ گەپنى قىلىشنىڭ ۋاقتى ئەمەس. لېكىن ئۇلارغا بىر ئىشنى دېيىشىم كېرەك...

— ئۈرۈمچىدىن تەلەت ئاكامنىڭ بىر تۇغقىنى كەپتىكەن، — دېدىم مەن ئاپامغا قاراپ، — ئاخشام مەۋلان ئۆيىگە چاقىرىۋالدى، بىزمۇ چاقىرىۋالىمىزمۇ-يا؟

دادام، ئاپامنىڭ چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

— تەلەتجاننىڭ تۇغقىنى كەپتىما؟ — دېدى ئاپام ئالدىراپ، — ئەجەب ئۇقماپتۇق، سەت ئىش بوپتۇ. چاقىرىۋالماي بولامدۇ، شۇنداقمۇ دادىسى؟

— شۇنداق بولمايچۇ، — دېدى دادام ئاق ئارىلاشقان ساغۇچ بۇرۇتلىرىنى سىلاپ قويۇپ، — ئوبدانىراق تەييارلىق قىلىڭلار، ماھىرە بالام، بۈگۈن كەچكىملا ئېيتىپ قوي.

— ياق، بۈگۈن ئەمەس، ئەتىگە! — دەۋەتتىم مەن ۋە شۇ ھامان قىزىرىپ كەتتىم.

— نېمىشقا؟ — تەڭلا سورىدى دادام بىلەن ئاپام ھەيرانلىق بىلەن ماڭا قاراپ.

— باشقا بىرسى چاقىرىپ قويۇپتىكەن، — ئاغزىمدىن بۇ سۆزنىڭ قانداق چىقىپ كەتكەنلىكىنى تۇيمايلا قالدىم.

— ھە، ئۇنداق بولسا بوپتۇ، ئەتىگە چوقۇم ئېيتىپ قوي، كېچىكىپ قالمىسۇن يەنە.

— كەتمەيدۇ! — دېدىم مەن ئىشەنچ بىلەن. مەن بارىجاننىڭ: «ئەمدى كېچىكمەيدىغان بولدۇم» دېگەن سۆزىنى ئەسلىدىم. مەن ئۇنى ئۆيدىكىلەرگە كۆرسىتىشكە ھەر، قانچە ئالدىرىسامۇ بۇ ئاخشام ئۇنىڭ پەقەت ماڭىلا تەئەللۇق بولۇشىنى، بۇ جاھاندا ئىككىمىزنىڭلا بولۇشىنى خالايتتىم.

زاھىرە، شۇ چاغدا دادام بىلەن ئاپامدىن سىرنى يوشۇرغىنىم بىلەن ئۇنى ساڭا ئېيتىشقا، سېنى ھەيران قالدۇرۇشقا ئالدىرىغانىدىم. لېكىن مېھمانخانىغا كەلسەم، سەن يوق، ئۇقسام ئاغرىپ قاپسەن. «ماۋۇ ئاداشنىڭ ئەسكىلىكىنى، — دەپ رەنجىدىم ئۆزۈمچە، — مەن ئۈچۈن شۇ قەدەر خۇشاللىق بىر كۈندە ئاغرىپ قالغانلىقىنى قارىمامدىغان!»

ئۆمرۈمدە ئەڭ ئۇزۇن بىلىنگەن كۈن شۇ كۈن بولسا كېرەك، شۇ كۈنى ماڭا پەقەت ئىش خۇشياقمىدى، ھە دەپ سائەتكە قاراپ يۈرەتتىم. نېمىنىدۇر سورىغان بىر مېھماننى قوپاللىق بىلەن سىلكىپ رەنجىتىپمۇ قويدۇم.

ئۇھ، ئاخىرى ئىشتىن چۈشتۇم.

ئەسلىدە سېنى يوقلاپ بېرىشىم كېرەك ئىدى. لېكىن بۇ كۈنى بۇنىڭغا ۋاقىت چىقىرالىشىم مۇمكىن ئەمەس ئىدى. مەن ئالدىراپ ئۆيگە باردىم، تامىقىمنىمۇ چالا - بۇلا يېدىم. لېكىن ئەينەكنىڭ ئالدىدا ئۇزۇن خايال بولدۇم. ئۇ كۆڭلەكنى، بۇ كۆڭلەكنى كىيىپ باقتىم، ھېچقايسىلا يارىمىغاندەك قىلاتتى. ئاخىرى ئىككىمىز بىر جۈپ كىيگەن ھېلىقى سېرىق كۆڭلەكنى كىيدىم. مەن قايسىبىر كىتابتىن سېرىق رەڭنىڭ بەختنىڭ بەشارىتى ئىكەنلىكىنى ئوقۇغانىدىم. شۇ تاپتا مەن ئۆزۈمنى بەختلىك سېزەتتىم، بەختكە شۇ قەدەر ئىنتىلەتتىم.

تەييارلىقىم پۈتتى. ئۇچرىشىش ۋاقتىمۇ يېقىنلىشىپ قالغانىدى. ئالدىرىغىنىمدىن ئاپامغا بىرەر باھانىمۇ ئېيتماي ئىشىككە يۈگۈرۈپتىمەن.

— بالام، يەنە نەگە ماڭدىڭ؟ — دەپ قالدى ئاپام ئاشخانىدىن چىقىپ.

— ئۆزۈڭلار مېھمانلىنى ئەتىگە چاقىرىپ قوي دېدىڭلارغۇ، — دېدىم مەن ئىشىكنىڭ تۇتقۇچىنى تۇتۇپ.

— ھە، تەلەتجانىڭكىگە بارامسەن؟

— ھەئە بالام، بار.

ئاپامنىڭ ئاۋازىدىن بىر خىل خۇشاللىق سېزىلەتتى.

پەلەمپەيدىن يۈگۈرگەندەك چۈشۈپ كەتتىم.

گۇگۇم چۈشكەن چاغ. كوچىدا ئادەملەرمۇ شالاڭ. تايىنلىق كىشىلەر ئۆيلىرىدە تېلېۋىزور ئالدىدا. باغچىنىڭ ئارىلىقى ئانچە يىراق بولمىسىمۇ، ماڭا بەك ئۇزۇن بىلىنىپ كەتتى. مەن خۇددى يۈگۈرگەندەك تېز كېتىۋاتىمەن. لېكىن يولۇم ئاۋۇمىغاندەكلا قىلاتتى.

ئاخىرى يېتىپ باردىم. بارىجان دەرۋازا ئالدىدا مەن كېلىۋاتقان تەرەپكە قاراپ، بىر قولى بىلەن دەرەخكە تايانغىنىچە تۇراتتى. نېمىشقىدۇر قەدىمىم ئاستىلاپ قالدى، يۈرىكىمنىڭ ئوت ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدىم. كېچىكى ئىشلار كۆز ئالدىمدىن غىل - پال ئۆتۈپ كەتتى. بۇلار ماڭا ھەم راستتەك، ھەم چۈشتەك بىلىنەتتى.

— ئاخىر كەلدىڭىز - ھە! — ئۇنىڭ ئاۋازىدىن قەلبىمنى سۆيۈندۈردىغان بىر خىل تەقەززالىق ئاھاڭى ئېنىق بىلىنىپ تۇراتتى.

مەن ئۆزۈمنىڭ قانچىلىك ئالدىرىغانلىقىمنى دېمەكچى ئىدىم، لېكىن قىزلىق ھايا بۇنىڭغا يول قويمىدى.

— ساقلىتىپ قويدۇممۇ؟ — دېيەلىدىم مەن ئارانلا.

— ياق، ئانچە بەك ئەمەس، — دېدى ئۇ سېھىرلىك كۆزلىرىنى ماڭا تىكىپ، — يىراق كەلمىسىڭىز، ئۆمرىز بويى مۇشۇ يەردە ساقلاپ تۇرۇۋېرەتتىم.

بۇ ئەقىلگە سىغمايدىغان سۆز بولسىمۇ، شۇ چاغدا مەن بۇ سۆزگە ئىشەنگەن، بۇ سۆزدىن ھاياجانلانغانىدىم...

بىز باغچىنىڭ ئىچكىرىسىگە كىرىپ كەتتۇق. كىرىپ كېتىۋېتىپ خالىدە ئاپپاي بىلەن باغقا كىرگەن ۋاقتىمنى، ئۇ سۆزلەۋاتقاندا، باغنىڭ ئىچكىرىسىدىكى ئورۇندۇقتا قۇچاقلىشىپ ئولتۇرغان بىر جۈپ قىز - يىگىتكە تىكىلىپ قالغىنىم ئېسىمگە چۈشتى. مەن ئىچىمدە كۈلدۈم. مۇئەللىمنىڭ سۆزىگە

قۇلاق سالغىنىمدا خۇش بولدۇم. چۈنكى تەييارلىق قىلىپ ئىمتىھان بېرىپ ئالىي مەكتەپكە كىرىپ قالغان بولسام، بارىجان بىلەن ئۇچرىشالىغان، بۈگۈنكى بەختكە ئېرىشەلىگەن بولاتتىممۇ؟!

بۇ ئاخشاممۇ مەن ئۈچۈن ئۇنتۇلماس ئاخشام، لەززەتكە تولغان ئاخشام بولغانىدى. بارىجان مېنى سۆيۈپ قانمايتتى، قۇچاقلاپ قانمايتتى. مەنمۇ ھەم... ئۇ ئالىمقانداق شېرىن ھېسلارنى ئويغىتىدىغان سۆيۈشنى، ۋۇجۇدۇمنى ئېرىتىۋەتكۈدەك قۇچاقلاشنى بىلەتتى. مەن ئۇنى شۇ قەدەر ياخشى كۆرۈپ قالغانىدىم، ئۇنىڭغا شۇ قەدەر ئىشەنگەنلىكىمدىن شۇنداق بىلمىگەن بولسا كېرەك. چۈنكى ئۇ چىرايلىق يىگىتلا بولۇپ قالماي، دىلىنى ئېرىتكۈدەك شېرىن سۆزلەرنى قىلالايدىغان يىگىت ئىدى.

شۇ ئاخشامقى سۆزلەرمۇ ھازىرقىدەك ئېسىمدە.

— بىز مەڭگۈ ئايرىلمايمىز، ھە، ماھىرە؟

— سىز كېتىسىز.

— بۇ ۋاقىتلىق. يەنە كېلىمەن، سىزنى ئالغىلى كېلىمەن. شۇنىڭدىن كېيىن بىز مەڭگۈ ئايرىلمايمىز.

— راستمۇ؟

— يۈرىكىمنى يېرىپ بېرەيمۇ؟

— مەن بىر كۈتكۈچى.

— سەن كادىر دېمەكچىمۇ؟ مۇھەببەت دېگەن كەسىپ ئايرىمايدۇ. ئەگەر سىزلا بولسىڭىز، دېھقانمۇ، ھەتتا تىلەمچىمۇ مەن ئۈچۈن بەرىبىر، مەن يەنىلا ھازىرقىدەك سۆيىمەن. ئەگەر مەن شۇنداق بولسامچۇ، سىز قانداق قىلىسىز؟

— مەنمۇ ھەم! — مەن ھاياجانلاندىم، ئۇنىڭ باغرىغا يۈزۈمنى يېقىپ يىغلىۋەتتىم.

— نېمىشقا يىغلايسىز؟

— مەن بەختلىكمەن، بارىجان.

— مەن سىزدىنمۇ بەختلىكمەن. مەن شۇ چاغقىچە بىرەر كىمنى ياخشى كۆرۈپ باقمىغان، بىرەر كىم بىلەن مۇھەببەتلىشىپ باقمىغانمەن. مەن قاچاندۇر بىر كۈنى بىرسىنى تويۇقسىز ياخشى كۆرۈپ قالىدىغانلىقىمغا، مەڭگۈلۈك ياخشى كۆرۈپ قالىدىغانلىقىمغا ئىشىنەتتىم. شۇ كۈننى، شۇ قىزنى كۈتكەنىدىم. ئەسلىدە ئاشۇ كۈن تۈنۈگۈن كېچە ئىكەن، ئاشۇ قىز سىز ئىكەنسىز!

تۇۋا، مەنمۇ شۇنداق ئويلاپ كەلگەن، شۇنداق بىر كۈننى، شۇنداق بىر يىگىتنى كۈتۈپ كەلگەن ئەمەسمىدىم. نە قەدەر ئوخشاشلىق - ھە!

گېپىمىز كەلگۈسىگە يۆتكەلدى. بىزنىڭچە، كەلگۈسى تۇرمۇشىمىز ئاشۇ ئاخشامدەك، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ گۈزەل بولۇشى كېرەك ئىدى...

ئېسىڭدىدۇر زاھىرە، ئەتىسى سەنمۇ ئىشقا كېلىپسەن.

— تۇۋا، ئەجەب ئىكەنسەن، ئاغرىپ قالسام، نېمە بولدۇڭ دەپ ئۆيگە كېلىپمۇ قويمىدىڭ، — دەپ رەنجىدىڭ سەن.

— خاپا بولما ئاداش، ئاخشام جىددىي ئىشىم چىقىپ قالدى، — مەن «شۇنداق» دېگەن سۆزنى سوزۇپ ئېيتتىم. شۇ تاپتا چىرايىمدىن، كۆزۈمدىن، ياق، پۈتۈن ۋۇجۇدۇمدىن كۈلكە جىلۋە قىلىپ تۇرۇۋاتقاندەك

بىلىنەتتى. سەن نېمىشقىدۇر سېزىۋالغاندەك قىياپەتتە ماڭا قارىدىڭ.

— بەك خۇشالغۇ سەن، ماھىرە؟ — تەئەججۈپ بىلەن سورىدىڭ سەن.

مەن بوينۇڭغا گىرە سالدىم.

— سەن مەندىن رەنجىپسەن، لېكىن تۈنۈگۈن مەنمۇ سېنىڭدىن رەنجىگەنىدىم، مەن شۇنچە خۇشال بولغان كۈندە ئاغرىپ قاپتۇ دەپ ئاغرىنغانىدىم.

— نېمە خۇشاللىق؟ نېمە، تەلەت؟ — سەنمۇ خۇشاللىق بىلەن سورىدىڭ.

— تەلەت بىلەنلا قاپسەنغۇ؟ — دېدىم مەن لەۋلىرىڭنى ئۇچلاپ، — ئۇ مېنىڭ تەلەت ئاكامغۇ.

— ئەمىسە ... — سەن بىردىنلا قاتتىق چۆچۈپ كەتتىڭ ۋە ئۆزۈڭنى مېنىڭدىن يىراقلاشتۇرۇپ گويا مېنى تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك، يەنە كېلىپ بىر ھەيرانلىق ئىچىدە قالغاندەك، چەكچىيىپ قاراپ قالدىڭ، ئاندىن بىردىنلا توۋلىۋەتتىڭ، — نېمە؟ بارىجان؟!

مەن ئالدىراپ ئاغزىڭنى ياپتىم ۋە ھودۇققاندەك ئەتراپىمغا قارىدىم.

— راست دەۋاتامسەن، ماھىرە؟ — دەپ پىچىرلىدىڭ سەن؛ ئاھاڭىڭدىن نارازىلىق، ھودۇقۇش ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى.

مەن سېنى قۇچاقلىدىم.

— مەن بەختلىكمەن زاھىرە، شۇ قەدەر بەختلىكمەن! — دەپ پىچىرلىدىم مەن ئۆز-ئۆزۈمگە سۆزلەۋاتقاندەك.

سەن جىمىپ كەتتىڭ. لېكىن بۇ ھالەت مېنىڭ خۇشاللىقىمنى سۇسلاشتۇرالمايتتى. سەنمۇ ئۆز خىيالىڭ بىلەن، مەنمۇ ئۆز خىيالىم بىلەن خېلى ئۇزۇن ئولتۇرۇپ قالدۇق.

— زادىلا ئىشەنگىزىم كەلمەيۋاتىدۇ، — بىردىنلا سۆزگە كىرىشتىڭ سەن، — ئۇنى ئەمدى كۆرۈشۈگىغۇ.

— لېكىن مەن ئارزۇلىرىمدا، تەسەۋۋۇرىمدا كۆرگىلى نەچچە يىل بولدىغۇ، شۇڭا مەن ئۇنى تۇنجى كۆرۈشۈمدىلا ئۇ ماڭا گويا كونا تونۇشتەكلا بىلىندى. ئۇمۇ ھەم شۇنداق دەيدۇ.

— چۈشەنمىدىم، زادىلا چۈشەنمىدىم، — سەن كاجلىق بىلەن بېشىڭنى چايقىدىڭ، — شۇنچە تېز، شۇنچە تاسادىپ-ھە؟

— چۈشەنمىگۇدەك نېمىسى بار، — دەپ مۈرەڭدىن قۇچاقلىدىم ۋە بېشىمنى بېشىڭغا يېقىپ پىچىرلىدىم، — ئېسىڭدىمۇ، ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇغان كىتابلىرىمىز. ئاتابېك بىلەن كۈمۈش، پەرھاد بىلەن شىرىن، لەيلى بىلەن مەجنۇن، يەنە كىم كىملەر ئاشۇنداق تاسادىپلىق ئىچىدە بىر-بىرىنى ياخشى كۆرۈپ قالغانغۇ!

— تۇرمۇش پۈتۈنلەي كىتابتىكىدەك بولمايدۇ. ئوتتۇرا مەكتەپتىكى خام خىياللار بىزنى ئوقۇشتىن قالدۇرغانىدى. ئەمدىكىسى بىزنى ئۆمۈرلۈك پۇشايمانغا قويىسۇن يەنە. بىز خېلى چوڭ بولۇپ قالدۇق.

— نەدىكى گەپلەرنى قىلىۋاتىسەن! — دېدىم مەن قايىل بولماي، — سەنمۇ مەۋلان بىلەن تاسادىپ تونۇشتۇڭ. تېزلا ئەپلىشىپ قالدىڭغۇ.

— تاسادىپ تونۇشقان بىلەن نەچچە-نەچچە ئايلار ئادەتتىكى تونۇشلۇقىمىز بىلەن ئۆتتۇق. ھايات، كەلگۈسى توغرىسىدا نۇرغۇن سۆزلەشتۇق، شۇ جەرياندا بىر-بىرىمىزنىڭ مىجەز-خۇلقىمىزنى چۈشىنىشتۇق...

—مەن بۇنداق بولۇشىنى ياقتۇرمايـ
مەن،—مەن كېيىنكىنى بۆلدۈم. ئەسلىدە
مەن: «مېنىڭچە بۇنى مۇھەببەت دېيىشـ
كە بولمايدۇ» دېمەكچى ئىدىم. لېكىن
كۆڭلۈمنى ئايىدىم،—مەن مۇشۇ 30 نەچـ
چە سائەت ئىچىدە ئۇنىڭ ھەممە نېـ
مىسىنى چۈشىنىپ بولغانىدەك، ئۇمۇ ھەم
شۇنداق بولغانىدەك ھېس قىلىمەن.
بولدىلا. تالىشىۋەرمەيلى. تۇرمۇش دېـ
گەن بىر خىللا بولۇۋەرمەيدىغۇ. ئەگەر
شۇنداق بولۇپ قالسا، ئۇنىڭ نېمە مەـ
زىسى بولسۇن! مەن ھەممە ئىشنىڭ
ئۆزگىچە بولۇشىنى، تاسادىپىيلىق
ئىچىدە يۈز بېرىشىنى ياخشى كۆرىمەن.
—ۋاي خىيالپەرەسەي!—دېدىڭ سەن
مەڭزىمنى بوشقىنە چىمدىپ قويۇپ،—
بىراق، تەلەيتكە ئۇۋال بولدى - دە!
— خۇشاللىقىمغا ئورتاق بولىدۇ دەپ
سېنى كۆرۈشكە ئالدىرىسام، نەدىكى
گەپلەرنى قىلىپ كەتتىڭ! بۇ گەپكە
يەنە تەلەيت ئاكامنى ئارىلاشتۇرۇۋالـ
غىنىڭ نېمىسى؟ مەن ئۇنى ئاكامدەك
كۆرىمەن. ھۆرمەتلەيمەن شۇ! ماڭا قاـ
را. سەن مەۋلانغا خەۋەر قىلىپ قوي،
كەچتە تەلەيت ئاكام بىلەن بارىجانىنى
ئېلىپ ئۆيگە كەلسۇن. ئىككىمىز ئىشـ
تىن چىقىپ ئۇدۇل بىزنىڭكىگە كېتەيلى.
—داداڭ بىلەن ئاپاڭغا كۆرسىتىشكە
ئالدىراپسەن - دە، ئاپاڭ خەۋەردار بولـ
غان ئوخشىمامدۇ.
—ياق، ئۇلارغا تەلەيت ئاكامنىڭ توغـ
قىنى كەپتۇ دېۋىدىم، چاقىرىۋېلىشقا
ئالدىرىدى.
—ھە، ئۇلار تەلەيتنىڭ ھۆرمىتى
ئۈچۈن شۇنداق قىلماقچى بوپتۇ - دە،
ئاپاڭ ماڭا نەچچە قېتىم دېگەنىدى...

بولدى، بولدى، قاپىقىڭنى تۈرمىگىنە
ئاداش، دېمىدىم، بولدىمۇ؟ بىراق، ئۇ
ئىشنى ئاتا - ئاناڭ ئۇقسا ئۇنارمۇ؟
—ئۇنايدۇ، مەن ئۇنىتىمەن!—دېدىم
مەن ئىشەنچ بىلەن،—لېكىن سەن مەۋـ
لانلارغا ئېيتماي تۇر.
يۇرتىمىزدىكى كىشىلەرنىڭ ئىقتىساـ
دىي شارائىتىنىڭ يېتەرلىك ياخشى
بولۇشىغا يارىشا، ئۆيىمىزمۇ كەڭتاشا،
شۇنداقلا ياخشى سەرەمجانلاشتۇرۇلغانىـ
دى. لېكىن ماڭا بارىجانىنىڭ ئالدىدا
ئۆينىڭ قايسىدۇر بىر يەرلىرى چېكىنىپ
قالىدىغاندەك بىلىنەتتى. ئۇنىڭ ئۆيـ
گە، ئۆيدىكى جابدۇقلارغا ھەۋەس بىـ
لەن قاراپ كەتكىنىنى سەزگىنىمدە،
كۆڭلۈم خاتىرجەم بولدى.
دادام مېھمانلار بىلەن كۆرۈشۈپ بوـ
لۇپلا ئاغىنىسىنىڭكىگە كەتكەن. ئاپام
ئاشخانىدا ئالدىراش ئىدى. بىز بەـ
شەيلەن ھەر ھالدا كۆڭۈللۈك پاراڭلىـ
شىپ ئولتۇردۇق. لېكىن مەن كەيپىـ
ياتنىڭ مەۋلانىنىڭ ئۆيىدىكىدەك تازا
يۇقىرى ئەمەسلىكىنى، بارىجان ئىكـ
كىمىزنىڭ پات - پات بېقىشقانلىقىمىزـ
نى سېزىپ قالدىمۇ قانداق، تەلەيتنىڭ
كەيپىياتىنىڭ تۆۋەنلەپ كەتكەنلىكىنى
تۇيۇپ قالدىم. ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ
قالدى، لېكىن كۆزلىرىم بارىجانىنىڭ
ئوتلۇق كۆزلىرى بىلەن ئۇچراشقان
ھامان، بۇ تۇيغۇنى ئۇنتۇپ قالاتتىم.
شۇ ئاخشام مەۋلانىدىن رەنجىپ قالـ
دىم. ئەسلىدە مەن سىلەرنىڭ كەچكىچە—
يېرىم كېچىگىچە ئولتۇرۇشۇڭلارنى خاـ
لايتتىم. لېكىن سائەت توققۇز يېرىم
بولۇشى بىلەنلا، مەۋلان:
—ئوبدان ئولتۇردۇق. كۆپ كايىپسىـ

لەر، خىيالى كەچ بولۇپ قالەدى، دۇئا
قىلماپلا نۇ ـ دەپ ئىككى قولىنى كۆ-
تۈردى. تەلئەت شۇ ھامان ئۇنىڭغا
ئەگەشتى، بارىجان ماڭا قارىدى. مەن
يىغلىۋەتكىلى تاسلا قالدىم. لېكىن ئۇ
ئاماللىسىز - دە، ئۇمۇ ئاستا قولىنى كۆ-
تۈردى.

مېنىڭ رەنجىشىم، ئاپامنىڭ كايىش-
لىرىغا قارىماي، سىڭىللەر قوزغالدىلار.
مەن سىڭىللەرنى ئۇزىتىپ پەسكە چۈش-
تۈم. ئەگەر ئوغۇل بالا بولغان بول-
سام، ئۇزىتىپ قويۇش بەختىدىن بەھ-
رىمەن بولالايتتىكەنمەن. ئامال قانچە
سىڭىللەر بىلەن، ئېغىنىراقى، بارىجان
بىلەن بىللە ماڭالمىدىم. مەن سىڭىللەر-
نىڭ قاراڭغۇ يىراقلارغىچە قاراپ تۇردۇم.
دوقمۇشتىن بۇرۇلىدىغان چاغدا بىرسى
ئارقىسىغا قاراپ قويدى. بۇ، بارىجان
ئىدى. ھېسسىياتىم داۋالغۇپ كەتتى،
ئارقىلىرىدىن يۈگۈرۈشكە تاسلا قالدىم.

ئەتە كەچ ئۇنىڭ بىلەن يەنە ئۇچ-
رىشىدىغانلىقىمنى، يەنە بەخت تۇيغۇ-
سىغا چۆمۈلىدىغانلىقىمنى ئويلىغىنىمە-
دا، روھىم كۆتۈرۈلۈپ، بايىقى كۆ-
ڭۈلسىزلىك ھېسسىيات غايىب بولدى.

مەن ئاللىقانداقتۇر بىر چىرايلىق
ئاھاڭنى غىڭشىغىنىمچە، ئۆيگە چىقتىم
ۋە. ئاشخانىدا قاچا - قومۇچ يۇيۇۋاتقان
ئاپامنىڭ قېشىغا كىردىم.

ــ مەنمۇ يۇيۇشۇپ بېرەي، ئاپا، ــ دې-
دىم مەن ئاپامغا ئەركىلەپ.

ــ شۇنداق قىلغىنا، بالام، ــ دېدى ئا-
پام خۇش بولۇپ، ــ ساڭا قاچا يۇغۇزۇپ
باقمىغىلىمۇ ئۇزۇن بولدىغۇ.

مەن يۇيىمەن، بۇ قاچىلارنىڭ ئې-
چىدە بارىجاننىڭ قولى تەگكەن، لېۋى
تەگكەن قاچىلار بار. ئۇلارنى تۇتسام
گويا...

ــ كۆڭۈل سىرىمنى ئاپامغا دېگۈم كەل-
دى. لېكىن ئۇنىڭ چۆچۈپ كېتىشىنى
بىلەتتىم.

ــ ئاپا، تەلئەت ئاكامنىڭ تۇغقىنى
قانداقراق كەن؟ ــ سورىدىم مەن يۈرىكىم
دۈپۈلدىگەن ھالدا.

ــ ئۆزىمۇ چىرايلىق بالىكەن، گەپ-
سۆزلىرىمۇ جايىدا كۆرۈنىدۇ. لېكىن
نېمىشقىدۇر ماڭا تازا يېقىپ كەتمى-
دى. ھەر قانچە بولسىمۇ تەلئەتجانغا
يەتمەيدىكەن. تەلئەتجان بەلەن بالا
جۇمۇ، ئۇنىڭ...

ــ نەرى ياقمىدى ساڭا؟ ــ دېدىم مەن
ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، شۇ تاپتىلا تې-
رىكىپ قالىدىغاندەكلا تۇراتتىم. مەن
بىلىمەن، دادام بىلەن ئاپامغا تەل-
ئەتتىن ئۆزگىسى ياقمايدۇ زادى.

ــ كۆزلىرى، ــ دېدى ئاپام پەرۋاسىز-
لىق بىلەن.

ــ كۆزلىرى بەك چىرايلىققۇ.

ــ مەنمۇ سەت دېمىدىمغۇ. بىراق ئۇ
كۆزلەرنىڭ تېگىدە يەنە بىر كۆز بار-
دەكلا كۆرۈنىدۇ.

ــ شۇمۇ گەپ بوپتۇ، ــ دېدىم مەن زاڭ-
لىق قىلىپ، ــ مېنىڭ كۆزۈم شۇنچە ئۆت-
كۈر تۇرۇپ بۇنى بايقىماپتىمەن. سې-
نىڭ خىرە كۆرىدىغان بۇ كۆزلىرىڭ
قانداق كۆرىدىكىن.

ــ كۆڭۈلنىڭمۇ بىر ئۆتكۈر كۆزى بار
ئەمەسمۇ، بالام.

ئاپامنىڭ بۇ سۆزلىرى تولىمۇ قې-
تىقسىز بىلىندى. مەن ئۇنىڭغا سىرنى
ئېيتىشنىڭ ۋاقتى ئەمەسلىكىنى بىل-
دىم. شۇڭا گەپنى يۆتكىۋەتتىم. بىلى-

مەن، دادام بىلەن ئاپامنىڭ كۆزىدە
تەلەتلا بار. دېمىسىمۇ، ئۇ ناھايىتى
ئاق كۆڭۈل، سەممىي يىگىت، جىـ
غورلۇقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا مىجەز-
خۇلقىغا ئىشەن قويالمايمەن. لېكىن
ئۇ بارنىچاندەك ھېسسىياتقا باي ئەمەس،
ئادەمنى ياشنىتىدىغان، ئادەمنى
بەختىنىڭ، ھاياتنىڭ نېمىلىكىنى ھېس
قىلدۇرىدىغان بىر مۇھىم نەرسە ھېسـ
سىيات ئەمەسمۇ؟ ھېسسىياتقا گاداي
ئادەم، كىشىنىڭ قەلبىنى ئۆزىگە قانـ
داقمۇ جەلپ قىلالايدۇ؟ كىشىنى قانـ
داقمۇ بەختلىك قىلالايدۇ؟

ئۆيدىكىلەر بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامـ
دا بىر ئېلىشىشنىڭ بولىدىغانلىقىنى
ئېنىق چۈشەندىم. لېكىن مەن بۇنىڭـ
دىن غەم قىلمايتتىم. چۈنكى ئۇلار مېـ
نى ياخشى كۆرىدۇ. مېنىڭ ئۈچۈن يا-
شايدۇ. شۇنداق ئىكەن، ئۇلار مېنىڭ
رايىمغا باقماي قالامدۇ!

8

مەۋلان ئەتىسى ئەتىگەندىلا مېھـ
مانخانىدا پەيدا بولۇپ قالدى.

—ئاخشام ئەجەب سەت ئىش قىلدىـ
ڭىز ـ ھەر ـ دېدىم مەن ئۇنىڭ بىلەن
تىنچلىق سورىشىپ بولۇپلا.

—مەنمۇ ياخشى ئىش قىلدىم دەپ
ئويلايمەن.

شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ چىرايىدا ئىلـ
گىرىكى خۇشخۇيلۇقىنىڭ يوقالغىنىنى سېـ
زىپ قالدىم. «زاھىرە ئېيتىپتۇ ـ دە،—
دەپ ئويلىدىم مەن،—مەۋلان ئاغىنىسىـ
نىڭ غېمىنى يەپ بۇ يەرگە كەلگەن
ئوخشايدۇ.»

—تۇرۇپ تۇرۇڭ، زاھىرەنى چاقىرىپ
قوياي،—دېدىم مەن ۋە ئالدىراپ ئار-

قامغا بۇرۇلدۇم.

—چاقىرماڭ ماھىرە، مەن بۈگۈن زا-
ھىرەنى ئەمەس، سىزنى ئىزدەپ كەلـ
دىم،—دېدى مەۋلان بىر خىل قەتئىي
ئاھاڭدا.

—مېنى؟—دېدىم مەن كۈلۈپ،—ئاخشام
زاھىرە بىلەن بىر نېمە دېيىشىپ قالـ
غان ئوخشىمامسىلەر؟ لېكىن مەن ئا-
رىڭلارغا چۈشمەيمەن، ئۆزۈڭلار ھەل
قىلىۋېلىڭلار.

—زاھىرە بىلەن ئوبدان بىز، بىراق
سىز بىلەن بىر نېمە دېيىشىپ قالـ
دىغاندەك تۇرىمەن،

—مەن بىلەن؟—دېدىم مەن ئۆزۈمنى
ھەيرانلىققا سېلىپ،—مەن نېمە قىلىپـ
تىمەن؟

—ماھىرە بىز خېلى ئوبدان تونۇشۇپ
قالدۇق،—دېدى مەۋلان سەل قىينالغانـ
دەك قىياپەتتە كەڭ پېشانىسىنى سىـ
لاپ قويۇپ،—شۇڭا سىز رەنجىمىسىڭىزمۇ
مەيلى، بىر سۆزلىشەي دەپ ئالدىڭىز-
غا كەلدىم. مېنى ئاخشام سەت ئىش
قىلدىڭىز دەيسىز، سىز ھېلىقى بارـ
چان بىلەن كۆز ئېقىشىپ ئولتۇرسىـ
ڭىز، مەن شۇنداق قىلىۋالسۇن دەپ
ئولتۇرۇۋەرسەم بولامتى...

—زاھىرە كۆز ئېقىشقىنىنى يوققۇ!—
مەن توڭلا تەگدىم،—سىز نېمانچە كىر-
چەپ كېتىمسىز؟

مەۋلان جىم بولغاندەك قىياپەتتە
ئېگىكىنى سىلىدى.

—ئوبدان سۆزلىشەيلى ماھىرە، ئا-
رىدا رەنجىش بولمىسۇن. راستىنى
ئېيتسام، ئاخشام شۇ ئىشنى بايقىغىنىمـ
دا، گويا زاھىرە شۇنداق قىلىۋاتقانـ
دەك ئولتۇرالمايلا قالدىم. توۋا،

ماھىرە نەزەرى ئۈستۈن، ئېغىر - بېسىق قىزدەك تۇرۇۋىدى، بۇ نېمە ئىش ئەمەدى دېدىم. شۇ چاغدا بىچارە ئاغىنەم تەلئەتكە قارىدىم. ئۇ مەندىن بۇرۇن سەزگەن ئوخشايدۇ. چىرايى ئاقىرىپ كېتىپتۇ.

— نېمىشقا ئەمدى؟ — مەن تېخىچە نىقاپنىڭ ئىچىدە ئىدىم.

— بولمىسىكە سالامەت، ئۇنىڭ سىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى سىز بىلىسىز، لېكىن ئۇنىڭ سىزنى نەقەدەر ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلمىسىڭىز كېرەك. ئۇ سىز بىلەن تونۇشقاندىن بېرى يان بىر يىل ئۆتتى. شۇ بىر يىلنى ئۇنىڭ قانداق ئازاب ئىچىدە ئۆتكۈزگەنلىكىنى بىر ئۆزى بىلىدۇ، بىر خۇدا بىلىدۇ. مەنمۇ ئازراق بىلىمەن.

— لېكىن مەن... — مەن نىقابتىن چىقىشقا مەجبۇر بولدۇم.

— بىلىمەن ماھىرە، سىز ئۇنى ھۆرمەت قىلىسىز، لېكىن ياخشى كۆرمەن دېيەلمەيسىز. شۇنداقمۇ؟ — مەۋلان سەل تىختىتىۋېلىپ ئاندىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — لېكىن تەلئەت سىزنى بەكلا ياخشى كۆرىدۇ. سىز ھەقاچان ئۇنى چەتنۈر، ئىككى ئېغىز تاتلىق گېپى يوق دەيدىغانسىز. ئۇ پەقەت سىزنىڭ ئالدىڭىزدىلا شۇنداق. ئۇ شۇنچە خۇشچاقچاق، شۇنچە خۇشخۇي يىگىت! مەن ئۇنىڭغا دادىللىراق بولغىن دەپ نۇرغۇن قېتىم ئېيتتىم. لېكىن مۇھەببەت بەزىدە ئادەمنىڭ تىلىنىمۇ گال قىلىپ قويىدىغان ئوخشايدۇ.

مەن ئۈن-تىنسىز يەرگە قاراپ تۇرۇۋەردىم. شۇ تاپتا مەن: «مەۋلان ئاغىنىسى ئۈچۈن يالغان ئېيتىۋاتىدۇ». دەپ ئويلاۋاتاتتىم. كۆز ئالدىمغا ھېلىقى قۇلاقلار كەلدى.

— مەن ئۇنىڭغا: «ئۆزۈڭنى ئازابلىغۇچە، ماھىرەگە كۆڭلۈڭدىكىنى دېۋەت، بۇنىڭغا كۆنمىسەڭ مەن دەي» دەپ باقتىم. لېكىن ئۇ زادىلا كۆنمىدى. ئۇ بىرلا نەرسىدىن — سىزنىڭ: «مېنى قوتۇلدۇرۇپ قويغىنى ئۈچۈن، بەدەل تەلەپ قىلىۋاتىدۇ» دەپ ئويلاپ قېلىشىڭىزدىن قورقىدۇ.

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاۋېتىپ ھېلىقى قورقۇنچلۇق ئاخشام ئېسىمگە چۈشتى. بىردىنلا تەلئەتكە يەنە ئىچىم ئاغرىپ قالدى. لېكىن بۇ پەقەت ئىچ ئاغرىتىشلا ئىدى، ئاران ئېرىشكەن بەختىمنى ئىچ ئاغرىتىشقا تېگىشىۋېتىشىم زادىلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

— مەن تەلئەتنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىمەن، — دېدىم مەن ئاخىر ئېغىز ئېچىپ، — بىراق مېنىڭ نېمە ئامالىم بار؟ مەن ئۇنى ھۆرمەتلەيمەن، لېكىن ھېلىقىدەك ھېسسىيات يوق.

— ھېسسىيات بولمىسا، ئۆزئارا چۈشىنىش جەريانىدا يېتىلدۈرگىلى بولىدۇغۇ، ماھىرە، — دېدى مەۋلان ئويچان قىياپەتتە، — زاھىرە بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدىكى ھېسسىياتمۇ شۇنداق يېتىلدى ۋە يېتىلىۋاتىدۇ. ئۆزئارا چۈشىنىش ئاساسىدا ئاستا-ئاستا يېتىلگەن ھېسسىيات پۇختا بولىدۇ ئەمەسمۇ. ئاخشام قايتىپ كېتىۋېتىپ زاھىرەدىن بارچان ئىككىڭلارنىڭ ئىشىنى ئاڭلاپ ھەيران قالدىم. كېچىچە ئويلاپمۇ ھېچ تېگىگە يېتەلمىدىم. سىز ئۇنىڭ بىلەن ئەمدىلا تونۇشتىڭىزغۇ. ئۇنىڭ تۇرمۇشقا،

مۇھەببەتكە بولغان قارىشىنى چۈشە-
نەمسىز؟ ئۇنىڭ قەلبىنى، نېمىلەرنى
ئويلايدىغانلىقىنى، مىجەز - خۇلقىنى
چۈشىنەمسىز؟

— چۈشىنىمەن! — دەۋەتتىم مەن
ئۆزۈمنى تۇتالماي.

— سىزگە شۇنداق تۇيۇلۇۋاتقاندۇ
ھەقاچان، — دېدى مەۋلان سەممىي
ئاھاڭدا، — بەلكىم سىزگە ئۇ تۇرمۇش
توغرىسىدا، مۇھەببەت توغرىسىدا ئاجا-
يىپ سۆزلەرنى قىلغاندۇ. توغرا، ئۇ
سۆزلەشنى ئوبدان بىلىدىكەن، ئۆزىمۇ
چىرايلىق يىگىت ئىكەن. لېكىن مې-
نىڭچە سىز ئۇنى مەن چۈشەنگەنچىلىك
چۈشەنمەيدىغانسىز. ھازىرغۇ پۇلنىڭ
كېپىنى، قاقتى - سوقتى قىلىشنىڭ كې-
پىنى قىلىدىغان كىشىلەر تولا، شۇڭا
بۇ گەپلەر كىشىلەرگە ئانچە غەلىتە
ئاڭلانمايدىغان بولۇپ قالدى. لېكىن
بارنىجاننىڭ ئاغزىدىن بۇنداق گەپنىڭ
چىقىشىيدىغانلىقى ئادەمنىڭ كۆڭلىنى
غەش قىلىدۇ.

— ماڭا ئۇنداق گەپنى قىلىپ باقـ
قىنى يوق، — دېدىم مەن تېرىكىپ. مې-
نىڭچە، مەۋلان تەلئەت ئۈچۈن بارىـ
جاننى بىزگە يامان ئەيىبنى ئارتماقچى
بولۇۋاتاتتى.

— سىزنىڭ ئالدىڭىزدا قىلمايدۇ-
دە، — دېدى مەۋلان مېنىڭ تېرىككىنىمگە
پەرۋا قىلماي، — سىز ئۇنىڭدىن كۆڭ-
لۈمنى سوۋۇتۇپ، تەلئەتكە قارىتىش
ئۈچۈن شۇنداق دەۋاتىدۇ دەپ ئويلا-
ۋاتقانسىز. راست، دوستۇمنىمۇ ئويـ
لايمەن، لېكىن بۇنىڭ ئۈچۈن يالغان
گەپنى توقۇيالمايمەن. بارنىجان يەنە...

— بولدى قىلىڭ! — دېدىم مەن سو-
غۇققىنە، — مۇشۇنچىلىك سۆزلىشەيلى،
تەلئەت ئاكامغا ئېيتىپ قويۇڭ، مەنـ
دىن رەنجىمىسۇن.

مەۋلان ئۆز مەقسىتىنى چۈشەندۈ-
رەلمىگەنلىكى ئۈچۈن جىلى بولغاندەك
قىيناپەتتە: «ھەي...» دەپ يەرنى قاتـ
تىق تەپتى ۋە:

— بوپتۇ ماھىرە، مەن كېتەي، مېنى
چۈشەنمىدىڭىز، بىزنى چۈشەنمىدىڭىز.
لېكىن بىز يەنىلا سىزنىڭ دوستىڭىز، —
دېدى - دە، مېنىڭ: «زاھىرەنى چاقى-
رىپ بېرەي» دېگىنىمگىمۇ قۇلاق سالـ
ماي دەرۋازىدىن چىقىپ كەتتى.

مەن مەۋلاننىڭ بارنىجان توغرىسىدا
قىلغان كېيىنكى سۆزلىرىگە ئىشەنمە-
دىم. نېمىشقا ئىشەنگۈدەكمەن؟ مەن
سۆيگەن ئاشۇ ئاجايىپ يىگىتنىڭ
ئاغزىدىن ئۇنداق سۆزلەرنىڭ چىقىشى
مۇمكىنمۇ؟ ئۇ مۇھەببەت ئۈچۈن يارال-
غان، ئۇ مۇھەببەتنى ئويلايدۇ، مۇھەبـ
بەتنى سۆزلەيدۇ. ئۇ مېنى ئويـ
لايدۇ، ماڭا بولغان مۇھەبـ
بىتىنى سۆزلەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن
بەختلىكمەن، شۇنىڭ ئۈچۈن مەن
ئۇنىڭكى!

راست گەپنى ئېيتساي نېمە قىلاي؟
گەرچە مەن بارنىجانغا شۇ قەدەر ئىخـ
لاس قىلىدىغان بولساممۇ، مەۋلاننىڭ
سۆزلىرى كۆڭلۈمنى غەش قىلىپ قويـ
دى. بارنىجان راستىنلا مەۋلاننىڭ
ئېيتقىنىدەكمۇ؟ ياق، ياق، بۇ مۇمكىن
ئەمەس. مەۋلاننىڭ مەقسىتى ئېنىق
تۇرمامدۇ، ئۇ قەدىناس دوستى ئۈچۈن
جېنىنىمۇ ئايىمايدىغان تۇرسا، بىرەر-
ئىككى ئېغىز يالغاننى توقۇۋېتىشتىن
يانامدۇ. شۇلارنى ئويلىغىنىمدا كۆڭـ

لىرىدىكى غەشلىك يەنە غايىب بولدى.

كەچتە ئۇچرىشىش ۋاقتىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتتۈم.

— ماھىرە، بىرەر كېچىنى ئېيتسام خاپا بولامسىز؟ — تۇساتتىن بارىجان شۇ ئاخشىمى ئۆزىمىزنىڭ لەززەتلىك پاراڭلىرى قىزغىن داۋاملىشىۋاتقاندا شۇنداق دەپ قالدى. مەن چۆچۈدۈم، مەۋلانىنىڭ سۆزلىرى ئېسىمگە كەلدى، ئىختىيارسىز تۈگۈلدۈم.

— نېمە گەپ؟ — دېدىم مەن بوشقىنە، ئاۋازىمۇ ۋۇجۇدۇمدەك تىترەپ كەتتى.

— مەن قانداق قىلاي ئەمدى، — بارىجان مېنى چىڭ قۇچاقلىدى ۋە پەس ئاۋازدا، — مەن، مەن ئەتە سەھەردە قايتاي دەۋاتىمەن.

مەن ئۆزۈمنى تارتىپ ئۇنىڭ چىرايىغا لاپپىدە قارىدىم ۋە ئۇ ھازىرلا كېتىپ قالىدىغاندەك، ئۇنىڭ باغرىغا تىقىلدىم. يۈرىكىم ھىجران ئەندىشىسىدىن ئېچىشتى.

— نېمىشقا؟ يەنە بىر ھەپتە تۇرماقچى بولغانتىڭىزغۇ؟ — ئاۋازىم بوغۇلدى، مېنى يىغا تۇتتى.

— نېمە دېسەم بولار، — دېدى ئۇ گەپ قىلىشتىن قىيىنالغاندەك.

— مېنى قىينىماي تېزراق دېسىڭىزچۇ، نېمە ئىش بولدى؟ ياكى ...، — بىردىنلا تەلەت بىلەن مەۋلان ئېسىمگە چۈشتى، ئۇلار بارىجانغا قوپاللىق قىلغان ئوخشايدۇ-دە، ھۇنداقمۇ چىدىماسلىق بولامدۇ. مەن تېخى ئۇلارنى ھۆرمەت قىلىپ، دوست بىلىپ يۈرۈپتىمەن. ياق، مەن ئۇلارنى بوش قويمايمەن، ئۇلار بىلەن سۆزلىشىمەن، ئۇلارنىڭ قىلغىنىنىڭ پەسكەشلىك ئىكەنلىكىنى يۈزىگە سالىمەن!

— خاتىرجەم بولۇڭ، ماھىرە، مەن بىر كىم بىلەن دېيىشىپ قالمىدىم، — دېدى بارىجان كۆڭلىمدىكىنى ئۇقۇۋالغاندەك، — بىراق مەن بىر خىل ۋىجدان ئازابىدا قالدىم. ئۆزىڭىز سەزدىڭىزمۇ-يوق، ئۇنى ئۇقمىدىم، لېكىن مەن سېزىپ قالدىم. تەلەتنىڭ سىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى سېزىپ قالدىم. تەلەت مېنىڭ تۇغقىنىم، شۇنى ئويلىغىنىمدا مېنى بىر خىل ۋىجدان ئازابى قاپلىۋالدى. ئۇنىڭ غەمكىن چىرايىنى كۆرۈشكە يەنە تاقەت قىلالمايمەن. شۇڭا كېتەي دېگەنىدىم.

بەدىنىمگە بىر خىل ئىللىق سېزىم تارقالدى، يۈرىكىم خۇشاللىقتىن دۈپۈلدەپ كەتتى. مەن سۆيگەن، مېنى سۆيگەن يىگىت نەقەدەر ئالىيجاناب-ھە! بۇنداق ئالىيجانابلىقنى قىلالايدىغان كىشىلەر كۆپمۇ!

— تۇغقىنىڭىزغا چىدىيالمايدىكەنسىز، مېنى تاشلاپ كېتىشكە چىدايدىكەنسىز-دە، — دېدىم مەن ئەركىلەپ.

ئۇ مېنى باغرىغا تارتتى ۋە تەشنالىق بىلەن بىر ھازاغىچە سۆيدى. ئاندىن يۈزۈمنى ئىككى ئالقىنىنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ، پېشانەمگە پېشانىسىنى تەگكۈزۈپ تۇرۇپ پىچىرلىدى:

— سىزدىن ئايرىلىشقا ھەرگىز چىدىيالمايمەن، جېنىم. سىز بىلەن ئۇچراشقان چېغىمدا پۈتۈن جاھاننى ئۇنتۇيمەن، گويا بۇ جاھاندا ئىككىمىزلا باردەك بىلىنىدۇ. ئۆز-ئۆزۈمگە: «مېنىڭدىنمۇ بەختلىك ئادەم بارمىدۇ؟» دەپ سوئال قويىمەن. ئارقىدىنلا، ياق، مېنىڭدىن بەختلىك ئادەمنىڭ بولۇشى

مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى ئۇلارنىڭ ماھىرەسى يوق، مېنىڭ ماھىرەم بار دەيمەن. سىز بىلەن ھەر قېتىم كۆرۈشكەندە ھەممىنى ئۇنتۇسام، سىز بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىن چەكسىز قاراڭغۇلۇق ئىچىدە تەنھا قالغاندەك غېرىبسىنىمەن. ئەتىكى ئۇچرىشىشنىڭ يېتىپ كېلىشىنى تۆت كۆزۈم بىلەن كۈتىمەن. مەن بۇنداق ھالغا چۈشۈشۈمنى شۇ چاغقىچە خىيالىمغا كەلتۈرۈپ باقمىغانىدىم. بىراق سىز مېنى مۇشۇنداق قىلىپ قويدىڭىز، ماھىرە.

مەن ئۇنىڭغا تېخىمۇ چىڭ يېپىشىپ كۆزلىرىمنى يۇمدۇم. مەن بىرگىنە ئاخشامنىڭ مەڭگۈ داۋاملىشىشىنى، ئۇنىڭ ھېسسىياتقا باي، مۇھەببەتكە باي تاتلىق سۆزلىرىنىڭ كۆزى پۈتمەس بۇلاقتەك زادى توختاپ قالماسلىقىنى ئارزۇ قىلاتتىم.

— تەلەيتىمگۇ سىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى سېزىپ قالغىنىمدا، — دېدى ئۇ قولىنى بېلىمگە ئۆتكۈزۈپ، — بىر خىل كۈچلۈك رەشىك ئوتى يۈرىكىمنى كۆيدۈردى. سىزنى مېنىڭدىن ئۆزگە ھېچكىمنىڭ ياخشى كۆرۈشكە ھەققى يوق! مەن غەزەپلەندىم. لېكىن ئوبدانراق ئويلاپ باقسام، يەنىلا مەن بەختلىك، ئۇ بىچارە ئىكەن. ئۇ تولىمۇ خۇشخۇي، پاراڭچى يىگىت ئىدى. ئەمدى ئۇ ياشقىچە بولۇپ قاپتۇ. تۇغقىنىمنىڭ ئاشۇ خىيالچان، غەمكىن قىياپىتىنى كۆرۈپ تۇرۇۋېرىشكە كۆڭلۈم ئۇنىمىدى. شۇڭا مەن كېتەي دېدىم. لېكىن سىز مېنىڭ، مەڭگۈ مېنىڭ!

بارچىنىڭدىكى ھېسسىيات يۈكسەكلىكى بىلەن ئەخلاقىي يۈكسەكلىكى ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببەت ئوتۇمنى تېخىمۇ يالقۇنلىتىۋەتتى. ھىجران كىرىنلىرىدىن، ھىجران ئازابىدىن شۇ قەدەر قورقساممۇ، ئۇنىڭ كېتىشىگە قوشۇلدۇم. مېنىڭمۇ تەلەيتكە ئىچىم ئاغرىۋاتاتتى.

— ئۇنداق بولسا قاچان كېلىسىز؟ — دېدىم مەن ئىچكى ئازابىمنى يوشۇرۇشقا ئۇرۇنۇپ.

— پات ئارىدا، — دېدى ئۇ ئىشەنچ بىلەن، — ئەمدى كەلسەم، سىزنى ئالغىلى، سىزنى ئېلىپ كەتكىلى كېلىمەن. ئاتا-ئانىڭىز ئۇنارمۇ؟

— ئۇنىشىنىمۇ ئۇنىمايدۇ، — دېدىم مەن راست گەپنى ئېيتىپ، — مەن ئۇلارنىڭ يالغۇز بالىسى، ئۇلارنىڭ مېنىڭدىن ئايرىلىشقا زادى كۆڭلى ئۇنىمايدۇ. لېكىن مەن ئۇنىتىمەن. ئۇلار ئۆزلىرىنى دەپ قىزىنىڭ بەختىنى توسۇپ قالسا بولمايدىغانلىقىنى چۈشىنىپ قالىدۇ.

بارچىنىڭ قىزىق لەۋلىرىنى لېۋىمگە ياقتى.

بىز يەنە ئۆزدىمىزنىڭ پاردىگىغا چۈشتۇق. مۇھەببەت، ھايات، كەلگۈسى...

بىز ئەتىسى ئەتىگەندە مەن بېكەتكە ئۇزىتىپ چىقمايدىغان بولۇپ كېلىشتۇق. ئۇنى تەلەت ئۇزىتىپ چىقىدىغانلىقى ئېنىق. ئۇ تەقدىرگە تەن بېرىپ، بۇ ئىشلارغا كۆنۈپ مېنى ئۇنتۇغىچە بىز شۇنداق قىلىشقا مەجبۇر. چۈنكى تەلەت ياخشى يىگىت، ئۇنىڭ كۆڭلىنى شۇنچىلىك بىلسىمۇ ئايىمىساق بولامدۇ!

ئايرىلىش نەقەدەر دەھشەتلىك ئىش-ھە! لېكىن ماڭا تەسەللىي بېرىدىغىنى — بىز مەڭگۈ ئايرىلمايدىغان بولۇش

ئۈچۈن ئايرىلماقچىمىز. مەن ئۇنى كۈتىمەن، ئۇ كېلىدۇ، چوقۇم كېلىدۇ!

ئۆيگە قايتىپ كەلدىم. كەچ قالغانلىقىمغا قايغان ئاپامنىڭ سوئاللىرىغىمۇ جاۋاب بەرمەي خانەمگە كىرىپ كەتتىم. ئەينەككە قارىدىم، يىغىدىن قاپاقلىرىم خېلىلا ئىششىپ قالغانىدى. بارىجاننىڭ كېتىدىغانلىقى يەنە ئېسىمگە چۈشتى. مېنى يىغا تۇتتى. ئۆزۈمنى كارىۋاتقا ئاتتىم ۋە يۈزۈمنى ياستۇققا باستىم. مەن ئۈنۈمنى چىقارماسلىققا ئۇرۇندۇم. بىراق ئىچ-ئىچىمدىن كېلىۋاتقان يىغا ئاۋاز پەردەمنى غىدىقلىماقتا. مەن بۇقۇلداپ كەتتىم.

— بالام، نېمە بولدۇڭ؟ — دېگىنىچە ئاپام كىرىپ كەلدى، — ۋاي خۇدايىم، يەنە نېمە ئىش بولدى؟ بىرسى بوزەك ئەتتىمۇ؟ شۇڭا سېنى كەچ قالما دەيمەن ئەمەسمۇ!

ئۇ يىغلامسىراپ يەلكەمدىن تۇتتى. مەن ئۇنى قۇچاقلىدىم.

— ئاپا، جېنىم ئاپا، مېنى ھېچكىم بوزەك ئەتمىدى، — دېدىم مەن ئۇنىڭ كۆكسىگە يۈزۈمنى يېقىپ، — ئۇ، ئۇ كېتىدىغان بولدى.

— كىم؟ كىم كېتىدۇ؟ — دېدى ئاپام چۆچۈپ.

شۇ چاغدىلا بىزنىڭ ئىشىمىزنىڭ ئاپام ئۈچۈن تېخى سىر ئىكەنلىكى ئېسىمگە كەلدى. بىراق ئەمدى ئۇنىڭغا بۇ سىرنى ئېيتماسام بولمايتتى.

— ئاپا، نەچچە كۈندىن ئېيتمىغىنىمغا خاپا بولما، — دېدىم مەن يىغانى بېسىپ، — بىز ۋەدىلىشىپ قويدۇق، مەن تەلئەت ئاكامنىڭ ھېلىقى تۇغقىنى بىلەن...

ئاپام ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ چىرايىدا ھەيرانلىق، چۆچۈش، ئەنسىرەش ئالامەتلىرى ئارىلىشىپ كەتكەنىدى.

— نېمە دەيدىغانسەن، بالام، — دېدى ئۇ بىر ھازادىن كېيىن ئېسىگە كېلىپ، — بۇنداق ئىشتا چېقىشقىلى بولمايدۇ، بالام، مەن بىلەن چېقىشما!

— چېقىشمىدىم ئاپا، دېگەنلىرىم راست!

ئاپام كارىۋاتقا لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ياش تارامىلىدى.

— مەن پەقەت ئويلىماپتىمەن بالام، سېنىڭ بۇنداق ئالدىراڭغۇلۇق قىلىشىڭنى زادىلا ئويلىماپتىمەن. ئۇ بالىنى كۆرگىنىڭگە تېخى نەچچە كۈنلا بولدىغۇ. شۇنداقمۇ تېز ئىش بولامدۇ؟ مەن سېنى تەلئەتجان بىلەن... ھەر نېمە بولسا سىناشقان دوست ياخشى. تەلئەتجان شۇنداق ياخشى بالىغۇ، ئەمدى سەن نېمىشقا ئېزىپ-تېزىپ...

ئاپام بىلەن ئىككىمىزنىڭ دەتالىشى ئۇزۇنغا سوزۇلدى. لېكىن بىر-بىرىمىزنى قايىل قىلالمىدۇق. نېرىدىكى ئۆيدىن دادامنىڭ: «ھاي، يېرىم كېچە بولدىغۇ، ئاپىسى، ماھىرە ئەتە ئەتىگەن ئىشقا بارىدىغان تۇرسا، يېنىغا كىرىۋېلىپ كوتۇلداۋېرىپ ئۇنى ئارام ئالغىلى قويمامسەن؟» دەپ تاۋۇشى سۆھبىتىمىزنى ئۈزۈپ قويدى. ئاپام چىقىپ كېتىۋاتقانىدا: «ئاپا، سىلەر ئۇنىساڭىزمۇ، ئۇنىمىساڭلارمۇ بەرىبىر. مېنى بەختلىك بولسۇن دېسەڭلار رايىمغا قويۇپ بېرىڭلار» دېدىم. ئاپام ئىشىك تۈۋىدە تۇرۇپ قالدى. ئۇ نېمىلەرنى

دۇر دېمەكچى بولدى ـ يۇ، ئارقىدىن بېشىنى چايقىغىنىچە چىقىپ كەتتى.

كېچىچە بوۋاي ـ موما يىملىق پىچىرلاشلىرى، ئۇھ تارتىشلىرى ئاڭلىنىپ تۇردى.

دوستۇم، خېتىمنى يەنە ئۈزۈپ قوياي، ياخشى چۈش كۆر!

9

ئۇ كەتتى، ئازابلىق ھىجران كۈنلىرى باشلاندى. مەن قانداقتۇر بىر قىممەتلىك نەرسەمنى يوقىتىپ قويغاندەك ئىستىداش، پەرىشانلىق ئىچىدە قالدىم. قولۇم ئىشقا بارمايتتى، گەپمۇ خۇشياقمايتتى. كېچىلىرىم ئۇيقۇسىز، ئەسلەش، ياش تۆكۈش بىلەن ئۆتەتتى. مەن ئۇنىڭ خېتىنى كۈتەتتىم. دەرۋازىدا پوچتاليون پەيدا بولۇشى بىلەن، يۈرىكىم ئۈمىد بىلەن كىچىلوك دۈپۈلدەيتتى. بىر كۈن، ئىككى كۈن ... ئون كۈن ئۆتۈپ كەتتى، ئۇنىڭدىن تېخىچە خەت يوق. ئۇ بېرىپلا خەت يازماقچى، بىز ئۈچ كۈندە بىر پارچىدىن خەت يېزىشماقچى بولغان ئىدۇققۇ. ئۇ نېمىشقا جىم ـ پ كەتتى؛ يا بىرەر ھادىسىگە ... ياق، ياق، ئاغزىمغا تاش ـ تۇپراق!

مەن ئۇنىڭ مۇھەببىتىدىن گۇمان قىلمايتتىم. بىز تەقدىر قوشقان بىر قوشماق. بىزنىڭ بىر ـ بىرىمىزدىن شۈبھىلىنىشكە ھەققىمىز يوق.

مەن شۇنداق دەپ ئۆزۈمگە تەسەللى بەرگىنىم بىلەن، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ بىر ۋەھىمىلىك خىيال كۈچىيىپ كېتىۋاتاتتى: مەن ئالدىنىپ قالغاندىمەنمۇ؟!

ئۇنتۇلغۇسىز شېرىن ئەسلىمىلەر بۇ خىيالنى يىراققا قوغلايتتي. بىراق بۇ بىردەملىك ئىدى. بۇ خىيال يەنە پەيدا بولاتتى، يەنە بىزەڭلىك بىلەن ماڭا يېپىشاتتى، يەنە رەھىمسىزلىك بىلەن يۈرىكىمگە سانجىلاتتى.

ئۇ كېتىپ 15 ـ كۈنى سەن بىر پارچە خەتنى پۇلاڭلاتقىنىڭچە مېنىڭ يېنىمغا يۈگۈرۈپ كىردىڭ.

ــ سۆيۈنچە! سۆيۈنچەڭنى بەر! ــ دېدىڭ سەن خەت تۇتقان قولۇڭنى ئېگىز كۆتۈرۈپ.

مەن ساڭا ئېتىلماقچى بولدۇم ـ يۇ، بىردىنلا ماغدۇرسىزلانغاندەك بولۇپ قالدىم. مەن كۆزلىرىمگە ئىشەنمىگەندەك قولۇڭغا، مېنى بۇ ھالغا سالغان ئاشۇ كونۋېرتقا قاراپ تۇرۇپ قالدىم.

ــ سۆيۈنچەڭنى بەرمىسەڭمۇ بەرمە، ئاداش، رەڭگىڭنى باشقىچە قىلىپ ئادەمنى قورقاتمىغىنا! چىرايىڭ ئەجەب تاتىرىپ كەتتى، بىرسىنگە كۆيۈش توغرا كەلسە، سەنلا كۆيسەڭ بولغۇدەك. 15 كۈندىلا يادلاپ شۇمەكتەك بولۇپ قالغىلى تاسلا قالدىڭ.

سەن ئىچ ئاغرىتقان قىياپەتتە مېنى قۇچاقلاپ قويدۇڭ ۋە كونۋېرتنى تۇتقۇزۇپ قويۇپ ئاستا چىقىپ كەتتىڭ.

مەن كونۋېرتقا قارىدىم: مېنىڭ ئادرېسىم، ئىسمىم؛ ئۇنىڭ ئادرېسى، ئۇنىڭ ئىسمى ... بۇ خەت راستتىنلا مەن كۈتكەن خەت ئىدى. مەن كونۋېرتنى يۈرىكىمگە باستىم، ھېلىقى تېتىقسىز خىيالىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى ئەيىبلىدىم. مېنىڭ ئۇنىڭدىن گۇمانلىنىشقا، ئۇنىڭ مۇھەببىتىگە شەك كەلتۈرۈشكە نېمە ھەققىم بار؟!

مەن كونۋېرتنى ئاۋايلاپ ئاچتىم. ئۇنىڭ تۇنجى خېتىنى يەنە بىر قېتىم

كەلگۈچە كۈندە نەچچە ـ نەچچە قېتىملاپ
ئوقۇغانلىقىمدىن بولسا كېرەك، ھازىر ـ
مۇ سۆزمۇ سۆز ئېسىمدە تۇرۇپتۇ.

«جېنىم ماھىرە، مېنىڭ ماھىرەم، ـ
دەپ باشلىغانىدى ئۇ بۇ خېتىنى، ـ
سالامەتمۇسىز؟ مېنىڭ ئۈچۈن سالامەت
بولۇڭ.

ـ مەن ۋەدەمگە ۋاپا قىلالمىدىم. ـ
ئۈرۈمچىگە بېرىپلا خەت يازىمەن
دېگەن سۆزۈمنى ئورۇندىيالمىدىم.
ھەتتا ئۇن كۈنگىچەمۇ قەلەم ئېلىشقا
جۈرئەت قىلالمىدىم.

ماھىرە، يۇقىرىدىكى قۇرلارنى
ئوقۇۋاتقىنىڭىزدا، ئېسىلەرنى ئويلاپ
كېتەرسىز؟ بەلكىم مېنى بىرەر ھادىسىگە
يولۇقتىمىكىن دەپ قالارسىز. يەنە
بەلكىم كۆڭلى ئۆزگىرىپ قالدىمىكىن
دەرسىز. بىراق قەدىرلىكىم، مەن
سالامەت، كۆڭلۈم بولسا سىزگە تەلپۈ ـ
نۈش، سىزنى سېغىنىش بىلەن بەند.

ئادەم بىردىنلا كۈچلۈك مۇھەببەت
قاينىمىغا غەرق بولغىنىدا، مۇھەببە ـ
تتىن ئۆزگە ھېچ نەرسىنى ئويلاشقا
ئۈلگۈرەلمەيدىكەن. مانا مەن شۇنداق
بولدۇممۇ. سىزنى تۇنجى قېتىم كۆردۈم ـ
يۇ، بىر خىل شېرىن ئىستەك مېنى
ئورىۋالدى. سىزگە قەلبىمنى ئىزھار
قىلىپ، سىزنىڭمۇ قەلبىڭىزنى چۈشەنـ
گىنىمدە، ماڭا جاھاندا غەم ـ غۇسسە
دېگەنلەر يوقتەك بىلىندى. بىراق
قاچانكى سىز بىلەن خوشلاشتىم،
شۇنىڭدىن تارتىپ رەھىمسىز ھىجران
يۈرىكىمنى پارە ـ پارە قىلدى. مەن
ۋىسالىغا تەشنا بولدۇم، ۋىسال كۈنلىرى ـ
گە تېزراق ئېرىشىشكە ئالدىرىدىم.
ئەنە شۇ چاغدا مېنى غەم باستى، مەن

ئېرىمىدىسىزلىك ئېسىمدە تېڭىرقاپ
قالدىم. ئۆزۈمنىڭ بەختى قارا ئىكەنـ
لىكىمنى چۈشەندىم.

ماھىرە، مېنىڭ ماھىرەم، سىز مېنىڭ ئىدـ
دىڭىز، لېكىن ئۆزۈمنىڭ بەختى قارا ئىكەنـ
لىكىمنى چۈشەنگىنىمدە، گويا سىز مېنىڭدىن
يىراقلاپ كېتىۋاتقاندەك بولۇپ قالدىـ
ڭىز. مەن سىزنىڭ ئىسمىڭىزنى توۋـ
لاۋاتىمەن، ئارقىڭىزدىن يۈگۈرۈپ
كېتىۋاتىمەن، ئاۋازىم جاراڭلىق،
لېكىن سىزگە يەتمەيدۇ، يۈگۈرۈشۈم
تېز، لېكىن ئۆزۈم تولىمۇ ھالسىز.
سىز لەرزان مېڭىپ يىراقلاپ كېتىۋاتىسىز،
بىراق مەن يۈگۈرۈپمۇ يېتىشەلمەيۋاـ
تىمەن. مەن يۈگۈرگەنچە سىز يىراقـ
لىشىپ كېتىۋاتىسىز ...

سىز بۇلارنى ئوقۇپ، مېنى ئېلىشىپ
قالدىمىكىن دەرسىز. راست، مەن
سەۋدايى، مەن مەجنۇن بولدۇم. بۇنىڭ
سەۋەبكارى ـ سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىز!

ماھىرە، ۋىسال پەيتىمدە ھەممىنى
ئۇنتۇغىنىم بىلەن، سىز بىلەن خوشلىـ
شىپ ئۆزۈم تەنھا لىق قاراڭغۇلۇقىدا
قالغىنىمدا، سالقىنقانلىق بىلەن
ئويلاندىم. بىراق بۇ ئويلىنىش ماڭا
خۇشاللىق ئېلىپ كەلمىدى. مەن سىزگە
بەرگەن: (يەنە كېلىمەن، سىزنى
ئېلىپ كەتكىلى كېلىمەن) دېگەن
ۋەدەمنى ئورۇنلاشقا ئامالسىز ئىكەنـ
لىكىمنى بىلىپ يەتتىم. مەن ۋاپاسىزـ
مىكەنمەن؟ ياق، ياق، ماھىرە، ھەرگىز
خاتا چۈشىنىپ قالماڭ. مەن ھازىر
سىزنى ئىلگىرىكىدىنمۇ بەك ياخشى
كۆرىدىغانلىقىمنى، سىزدىن ئايرىلسام
روھىي دۇنيارىمنىڭ قاقاس چۆللۈككە
ئايلىنىپ كېتىدىغانلىقىنى ھېس

قىلماقچىمەن.

سىزدىن ئايرىلغىنىمغا ئون كۈن بولدى. ئۆزى كىرىن دەپ ئاتالسىمۇ، ماڭا يىلدەك بىلىنىدىغان بۇ ۋاقىت ئىچىدە نېمىلەرنى ئويلىمىدىڭ دېمەسىز. مەن ۋىسال كۈنىنى ئويلىدىم. شۇ كۈنىگە قانداق قىلسام تېزرەك يېتەلەيمەن دەپ باش قاتۇردۇم، لېكىن جاۋاب تاپالمىدىم. مەن ئەر كىشى بولۇش سۈپىتىم بىلەن، سىزگە يېتىش يولىنى توسۇپ تۇرغان مۇددەتنىش ئالۋاستى بىلەن ئېلىشىشىم، ئۇنى يېڭىشىم كېرەك ئىدى. لېكىن مەن ئۆزۈمگە ئىشىنەلمەي قالدىم، ئۇنى يېڭىشكە كۆزۈم يەتمىدى.

ماھىرە، بۇلارنى يازماي دېسەم، سىزنى قىيناپ قويارمەنمىكىن دېدىم (سىزنى قىينىغۇچە ئۆلگىنىم ياخشى ئەمەسمۇ)، يازاي دېسەم ئەرلىك غۇرۇرۇم يول قويمايۋاتىدۇ.

ئويلا-ئويلا، ئاخىرى ئەرلىك غۇرۇرۇمنى ئازابلاشقا قارار قىلدىم. چۈنكى بۇ يولنى تاللىمىسام سىزنىڭ ئالدىڭىزدا قارا يۈز بولۇپ قالغۇدەكمەن، بۇ يول بەلكىم مېنى سىزدىن ئايرىۋېتەر، مەن ئايرىلىش ئازابىغا بەرداشلىق بېرەرمەن. لېكىن سىزنىڭ مېنىڭ سىزگە بولغان چىن مۇھەببىتىمدىن شەكلىنىپ قېلىشىڭىزغا چىدىيالمايمەن.

ئۇھ، بۇ سۆزنى ئېيتماق نەقەدەر ئېغىر-ھە! لېكىن يەنىلا ئېيتىشقا توغرا كېلىدىكەن. مەن ئېيتاي ماھىرە، مەن ئېيتاي!

پايپاي مۇدھىش ئالۋاستىنى تىلىمغا ئالدىم. بۇ نېمىكىن دەپ قالماڭ، ئۇ-نامراتلىق! سىز بۇنى خىيالىڭىزغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانسىز. توغرا، مەنمۇ سىزنى كۆرگەندە، سىز بىلەن مۇھەببەتنىڭ پەيزىنى سۈرۈۋاتقاندا بۇنى خىيالىمغا كەلتۈرگىنىم يوق ئىدى. چۈنكى سىز مېنى ئۆزىنى ھەممىگە قولى يېتىدىغان ئادەمگە ئايلاندۇرۇپ قويغانىدىڭىز، مەن سىزنىڭ ئۆيىڭىزگە كىرگىنىمدە، ئۆي ئىچىگە قاراپ بىردىنلا ئۆزۈمنىڭ نامراتلىقى، ئۆزۈمنىڭ چېكىپ قالىدىغانلىقىمنى ئېسىمگە ئالغان، روھىم چۈشكەنىدى. لېكىن سىزنىڭ چىرايىڭىز، سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىز بۇنى شۇ ھامان ئۇنتۇدۇرغانىدى. ئەمدى يەنە شۇ نامراتلىق مېنى ئۈمىدسىزلىككە سالماقتا.

ماھىرە، سەت بولسىمۇ راستىنى ئېيتاي. مەن نامراتمەن. ئاپام رەھمەتلىك دادامنىڭ نەپەقە پۇلى بىلەن تۇرمۇش كەچۈرىدۇ. مېنىڭ ئازغىنە مائاشىم نېمىگە يېتىدۇ دەيسىز. ئاپامغا ئىككىمىزنىڭ ئىشىمىنى ئېيتقىنىمدا بىچارە ئاپام ئېقىپ كەتتى. چۈنكى ئۇنىڭ يېمەي-ئىچمەي يىغقىنى مىڭ يۈەتكىمۇ يەتمەيدىكەن. بۇ نېمىگە يېتىدۇ!

مەن قەرز ئالايمۇ؟ بۇ نەقەدەر ئازابلىق ئىش-ھە!

مەن يول توسايمۇ، ئوغرىلىق قىلايمۇ؟ سىزنىڭ ۋىسالىڭىزغا يېتىش ئۈچۈن، شۇنداق بىر رەزىل يولغا مېڭىشقىمۇ تەييارمەن. بىراق، پاك مۇھەببەتكە ھارام پۇل بىلەن يېتىشسەم، مەن مەڭگۈلۈك ۋىجدان ئازابىدا قالمامدىمەن!

ماھىرە، مېنىڭ خەت يېزىشىنى نېمە ئۈچۈن كېچىكتۈرگەنلىكىمنى ئەمدى

چۈشەنگەنسىز. مېنى كەچۈرۈڭ ماھىرە، مەن ئۆزۈمنى چاغلىماي ئاپسانىدىكى ئايغا قول سوزغانىكەنمەن، قولۇم يەتمەيدىغانلىقىنى ئەمدى چۈشەندىم. مەن ئايغا ئېرىشەلمىگەن بولسامۇ، ئاشۇ ئاينىڭ تەبەسسۇمى مەڭگۈ كۆز ئالدىمدا، ئاشۇ ئايغا بولغان مۇھەببىتىم مەڭگۈ قەلبىمدە.

مەن بەختسىزمەن، بىراق سىز يەنە بەختلىك بولالايسىز. مېنى ئۇنتۇڭ، مېنى ئۇنتۇپ كېتىڭ!»

مەن خەتنى ئوقۇۋاتىمەن، كۆز ياشلىرىم قەغەزگە تاراملاپ چۈشمەكتە. بىراق بۇ ياشلار ھەسرەت يېشى ئەمەس، بەخت يېشى ئىدى. گەرچە خەتتە بارىجان ئۆزىنىڭ ئۈمىدسىزلىك ئىچىدىكى بىچارىلىكىنى يازغان، بۇ مېنىڭ يۈرىكىمنى ئېچىشتۇرغان بولسىمۇ، لېكىن ھەربىر سۆز، ھەربىر جۈملىدىن ئۇنىڭ ماڭا بولغان مۇھەببىتى چاقناپ تۇراتتى. ماڭا كېرىكىمۇ، شۇ ئەمەسمۇ. ساپ مۇھەببەتنى نامراتلىق سۇسلاشتۇرالامدۇ؟ ۋىسالغا يېتىش ئۈچۈن ئىقتىسادىي ئىمكانىيەت كېرەك بولسا، بۇنىڭغا مەن بار! چۈنكى مېنىڭ ئاتا-ئانام بارىجانىڭمۇ ئاتا-ئانىسى بولىدۇ. ئۇلار مۇشۇ ئىككى ھەپتە ئىچىدە ھەرخىل ئەندىشىلىرىنى، ھەرخىل نارازىلىقلىرىنى ئىپادىلىگەن بولسىمۇ، ئاخىرى مەن ئۇلارنى تەسىرلەندۈردۈم. مېنىڭ بەختلىك بولۇشۇمنى ئىشەندۈردۈم. مېنىڭ بەختلىك بولۇشۇم ئۈچۈن ئۇلار ھېچنەرسىنى ئايىمايدۇ.

زاھىرە، سېنىڭ بۇ ئىشتىن خەۋىرىڭ يوق، شۇنداقمۇ؟ مەن ساڭا نۇرغۇن سىرلىرىمنى ئېيتقان بولسامۇ، مۇشۇ بىر ئىشنى يوشۇرۇپ قالغانىدىم. چۈنكى مەن بارىجانىڭ سىلەرنىڭ نەزەرىڭلەردە خۇنۇكلىشىپ قېلىشىنى خالىمايتتىم. ئەمدى نېمىشقا يېزىۋاتىمەن؟ بۇنىڭ سەۋەبىنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن، بەلكىم ساڭا يېزىۋاتقان بۇ خېتىمنىڭ ئىزچىللىقىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن بولسا كېرەك.

مېنىڭ مۇھەببەت، ئىشەنچ ۋە تەسەللى بىلەن تولغان تۇنجى جاۋاب خېتىمدىن كېيىن، بارىجاندىن خەت ئۈزۈلمەي كېلىدىغان بولدى. ئۇ خەتلەردە خىجالىتىنى يازاتتى. ئۇنىڭ خېتىدە ئۇرغۇپ تۇرغان ھېسسىيات مېنى بىر گۈزەللىك دۇنياسىغا باشلاپ كىرەتتى. مەن ۋىسال كۈنىگە تەشنا بولاتتىم، شۇ كۈنىڭ تېزراق يېتىپ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتەتتىم.

دادام-ئاپاملار سەل ھار ئالغان بىلەن مېنىڭ كۆڭلۈمنى قىلدى. «بوپتۇ بالام،— دېدى ئاپام يېشىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ،— سەن بىر قاراملىق قىلىۋاتىسەن. بىز سېنى بۇ قاراملىقتىن توسۇپ قالالمىغۇدەكمىز. ئاخىرەتلىكىمىزگە ھۆكۈمەت ئىگە، بىزنىڭ تاپقان-تەرگىنىمىز سېنىڭ...» ئۇلار ئۆي تاپتى، ئۆينى ئۆي جاھازلىرى بىلەن تولدۇردى. شۇ كۈنلەردە تەلئەت، مەۋلان ۋە سەن بەك ئەسقاتقانىدىڭلار. تەلئەت مېنى ئۇنتۇيالمىغانىدى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن، چىرايىدىن بىر خىل چوڭقۇر ھەسرەت بىلىنىپ تۇراتتى. لېكىن ئۇ يەنىلا قاراپ تۇرمىدى. مەۋلان ئانچە-مۇنچە سانجىۋالسىمۇ، لېكىن بىزنىڭ دوستلۇقىمىز ئۈچۈن

جاپا چېكىشكە رازى ئىدى.
ئېسىڭدىمۇ دوستۇم، توي كۈنى
تەلئەت ئوبدانلا قىزىقۋالغانىدى. ئۇ
بىزنىڭ ئۈستىلىمىزگە كېلىپ، ئىككى
قولى بىلەن ئۈستەل گىرۋىكىنى تۇتۇپ،
بارنىجانغا تىكىلىپ بىر ھازاغىچە
ئۈن-تىنسىز قاراپ كەتكەنىدى. مەن
قورقۇپ كەتكەن، ئۇنىڭ بىرەر جېدەل
چىقىرىپ قويۇشىدىن قاتتىق ئەنسىرى-
گەنىدىم. لېكىن ئۇ بۇنداق قىلمىدى.
ئۇ بىر رومكىنى بارنىجانغا سۇنۇپ،
بىر رومكىنى ئۆزى ئالدى-دە، پەس
ئاۋازدا، ئەمما دانە-دانە قىلىپ:
— بارنىجان، ماھىرە، بەختلىك
بولۇڭلار، — دېدى ئۇ سەل بوغۇق ئاۋاز-
دا، — بارنىجان، سەن مېنىڭ تۇغقىنىم.
سېنىڭ ماھىرەگە ئېرىشكەنلىكىڭ، بىر
چەكسىز بەختكە ئېرىشكەنلىكىڭ ئۈچۈن
تەبرىكلەيمەن. ئەمما، مەن ساڭا
ئېيتىپ قوياي، ئەگەر ماھىرەنىڭ
كۆزىدىن بىر تامچە ياش ئاققۇزساڭ،
مەن... بىز سېنى ھەرگىز كەچۈرمەيمىز،
ئۇقتۇڭمۇ؟
— تەلئەت، سەن ئېغىرلىشىپ قاپ-
سەن، — دېدى بارنىجان كۈلۈپ، لېكىن
ئۇنىڭ ئاھاڭىدىن بىر خىل ئەندىشە
چىقىپ تۇرغانلىقىنى سېزىپ قالدىم.
— ئېغىرلىشىپ قاپسەن؟ — تەلئەت
چەكچىيىپ، — بۇ گېپىڭنى قوي. سەن
ئۆزۈڭچە مېنى مەست بولۇۋېلىپ ئېكىمز-
پەس سۆزلەۋاتىدۇ دەۋاتقان ئوخشى-
ماسەن. مېنىڭ بايا دېگىنىمنى ساق
ئادەمنىڭ گېپى دەپ بىل. ئوبدان
ئېسىڭدە تۇت. بارنىجان ئەگەر شۇنداق
بىر ئىش يۈز بېرىپ قالسا سېنى
ھەرگىز كەچۈرمەيمىز! — تەلئەت بىردىنلا
ماڭا قارىدى، ئۇ مېنى تۈزۈك كۆرەل-
مىگىنى بىلەن، مەن توي ياغلىقى
ئىچىدىن ئۇنىڭ قايغۇلۇق چىرايىنى
ئېنىق كۆرۈپ تۇراتتىم.
— ماھىرە، — دېدى ئۇ مۇلايىم ئا-
ھاڭدا، — مېنى ئەيىبكە بۇيرۇماڭ، سىز
مېنى بارنىجانغا قاتتىق گەپ قىلدى
دەپ رەنجىۋاتامسىز، لېكىن... لېكىن
مەن ئۇنىڭغا شۇنداق دېمىسەم بولماي-
دۇ... بەختلىك بولۇڭلار!
تەلئەت رومكىنى كۆتۈرۈۋېتىپ
نېرىغا كەتتى. مەن ئۇنىڭدىن رەنجى-
مىگەن، ئۇنىڭ ئاشۇ سۆزلىرىنىڭ
تېگىدىكى چوڭقۇر دوستلۇقنى چۈشەنگەن،
خېلى كۈنلەرگىچە شۇ كۆرۈنۈشنى
ئۇنتۇيالمىغانىدىم.
خېتىمنى توختىتىشقا رۇخسەت قىل،
دوستۇم، مەن چارچاپ قالدىم.

10

مەن بەختلىك ئىدىم، چۈنكى مەن
نەچچە يىللاردىن بۇيان تەسەۋۋۇر قى-
لىپ كەلگەن يىگىتنىڭ مۇھەببىتىگە
ئېرىشكەن، ۋاقىتنى ھېسابلىسا تولىمۇ
قىسقا، كۆڭۈلنى ھېسابلىسا تولىمۇ
ئۇزۇن بىلىنگەن ھىجران كۈنلىرىدىن
كېيىن، ئۇنىڭ بىللە بولۇش بەخ-
تىگە ئېرىشكەنىدىم. لېكىن، يۇرتۇمدىن،
ئاتا-ئانامدىن، سىڭىللەردىن ئايرىلىش
پەيتى يېتىپ كەلگەندە، بۇ ئالەمچە
بەختمۇ كۆز ياشلىرىمنى توختىتالمىدى.
ئېسىڭدىدۇر زاھىرە، يولغا چىقىش
ۋاقتىدا بىر دەم دادام بىلەن ئاپامغا،
بىر دەم ساڭا ئېسىلىپ گويا كەلمەسكە
كېتىۋاتقاندەك يىغلاپ كەتكەنىدىم.
«مۇسۇلماندا بۇت يوق، قىز بالىدا
يۇرت» دېگەن گەپنى ئاڭلىغان، شۇ

چاغقىچە بۇ گەپ ئەجەب توغرا ئېيتىلـ
غانىكەن دەپ كەلگەن ئىدىم. لېكىن
يۇرتۇمدىن ئايرىلىش بېشىمغا كەلگەنـ
دە، كۆڭلۈم بۇزۇلدى. چۈنكى مەن بۇ
يۇرتتا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، بۇ يۇرتتا
خېنىمنىڭ قەدىر-قىممىتى-قىزىمنىڭ بەختى
ئۈچۈن ھېچنېمىسىنى ئايىمىغان، ئۆزـ
لىرىنى تاشلاپ كېتەلمىگەن قىزىمدىن
ئاغرىنىشىمنىڭ ئورنىدا، ئۇنىڭ بەختى
ئۈچۈن دۇئا قىلىۋاتقان ئاتا-ئانام
بار ئىدى. شەھەر ۋە ئەلئەت، مەھەللىلەر-
دەك دوستلىرىم بار ئىدى.

شۇ كۈنى تەلئەت بىلەن مەھەللىمۇ
ئۇزىتىشقا چىققانىدى. ئۇلارنىڭ چىرا-
يىدىمۇ دەيۇسىزلىك چىقىپ تۇراتتى.
مەن ئۇلار بىلەنمۇ يىغلاپ خوشلاشتىم.
تەلئەتكە: «مېنى كەچۈرۈڭ» دېگەن
ئىككى ئېغىز گەپنى قىلغۇم بار ئىدى،
لېكىن قىلالمىدىم. چۈنكى يىغا گېلىمنى
بوغۇۋالغانىدى.

— دادام، ئاپام ۋە سىڭلىرىمۇ گويا
ھازا ئاچقاندەك بىر خىل قايغۇلۇق
كەيپىياتتا ئىچىدە مېنى ئۇزىتىپ
قويدۇڭلار. سېنىڭ ماشىنا قوزغالغانـ
دىن كېيىنمۇ قولۇڭنى پۇلاڭلىتىپ
يىرگىرگىنىڭ ھېلىمۇ كۆز ئالدىمدىن
كەتمەيدۇ، «ماھىرە، بىزنى ئۇنتۇما،
خەت يېزىپ تۇرغىن» دېگەن ئاۋازىڭ
قۇلىقىمدىن كەتمەيدۇ.

ئۆي جاھازلىرى بېسىلغان ئاپتوموبىل
كابىنىكىسىدە كېتىۋاتىمىز. قېيىن ئانام
تويدىن كېيىنلا قايتىپ كەتكەن بولۇپ،
كابىنىكىدا شوپۇر، بارنىجان ۋە مەن
بار ئىدىم. مېنىڭ ئېسەدىشىم خىيالى
ئۆزۈنغىچە بېسىلمىدى. بارنىجان مەن
بىلەن خوشلىشىۋېتىپ يىغلىغانىدىمۇ

تەسەللى بەرمىگەنىدى، كابىنىكىدىمۇ
ئۈن-تىنىسىز تاماكا چېكىپ ئولتۇراتتى،
ئۇنىڭ چىرايى تۇتۇلغان بولۇپ، مەن
ئۇنىڭ خاپا چىرايىنى شۇ چاغقىچە
كۆرۈپ باقمىغانىدىم. ئۇنىڭغا نېمە
بولغاندۇ؟ مېنىڭ دىققىتىم ئۇنىڭغا
بۇرالدى.

مەن ئۇنىڭغا يۆلەندىم. مەن ئۇنىڭ
ماڭا تەسەللى بېرىشىنى، ماڭا تاتلىق
گەپلەرنى قىلىپ كۆڭلۈمنى ئاۋۇندۇ-
رۇشىنى ئۈمىد قىلاتتىم. لېكىن ئۇ
رەنجىگەندەك ئاھاڭدا ئېغىز ئېچىپ
قالدى:

— بىر نېمىگىمىز ئۆلگەندەك ئەجەبمۇ
يىغلاپ كەتتىڭىزا!

ئۇنىڭدىن بۇنداق گەپنى كۈتمىگەنـ
لىكىمدىنمۇ ياكى تونجى قېتىم ئۇنىڭ
قوپال تەلەپپۇزىنى ئاڭلىغىنىمدىنمۇ،
ئۇنىڭ گېپى كۆڭلۈمگە قاتتىق تەگدى.
ئۇ قانداق گەپ قىلىشنى بىلەتتىغۇ،
ئەمدى نېمىشقا مېنىڭ كۆڭلۈمنى
چۈشەنمەيدىغاندۇ؟ مەن تېخىمۇ ئېسەدەپ
كەتتىم.

— بولدى-بولدى، — دەپ پىچىرلىدى
ئۇ يېقىملىق ئاھاڭدا، — يىغلاۋەرسىڭىز،
شوپۇر بۇ قىز توي قىلغىنىغا نارازى
ئوخشايدۇ دەپ ماشىنىنى ئارقىغا
ياندۇرۇپ كەتمىسۇن. ئۇ چاغدا مەن
سىزدىن ئايرىلىپ قانداق چىدايمەن؟
مەن ئىختىيارسىز كۈلۈۋەتتىم. باياتقى
رەنجىشىم غايىب بولدى.

— باياتىن يىغلاۋەردىڭىز، بۇنى
كۆرۈپ مېنىڭ كۆڭلۈم يېرىم بولۇپ
قالدى، مەن تېخى ماھىرە پەقەت تۇنلەي
مېنىڭكى دەپ يۈرسەم، يېرىمى يۇرتىنىڭ
ئىكەن، مېنى ئاياران يېرىم يېڭى خىلى

كۆرىدىكەن دەپ قالدىم.

ـ زاھىرە، بۇ ئېيتىدىغان تاتلىق سۆزلەر - ھە! مەن ئۆزۈمنى ئەيىبلەيدىم. مەن سىلەردىن ئايرىلمىش ئازابىغا چىدىماي يىغلاپ، ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئازار بېرىپ قويۇپتىمەن. ئۇ ماڭا قوپال تېگىشكە ھەقلىق. مەن ئۇنىڭغا: «سىز بىلەن دۇنيانىڭ ئۇ چېتىگە كېتىشكىمۇ رازىمەن» دېگەن ئىدىمغۇ.

ـ مېنىڭ ئۇنى قۇچاقلىغۇم، ئۇنىڭ قۇلىقىغا: «مېنى كەچۈرۈڭ» دەپ پىچىرلىغۇم كەلدى. لېكىن شوپۇردىن خىجىل بولدۇم.

ـ كۆڭلىڭىزنى چۈشىنىمەن، ئاتا-ئانىدىن ئايرىلماق ئاسان ئەمەس، سىزنىڭ ئورنىڭىزدا مەن بولسامۇ شۇنداق قىلغان بولاتتىم، ـ دېدى ياردىجان مېھرىبانلىق بىلەن.

قارا، مەن بەختلىكمىكەنمەن؟ ئۇ ھەممىنى چۈشىنىدۇ، ھەممىنى بىلىدۇ، دەردمەن يۈرەككە ئارام بېرەلەيدۇ.

يۇرتىمىزنىڭ تارىخى قىسقا بولغىنى بىلەن، تەرەققىياتى تولىمۇ تېز. پۈتۈن شەھەرنى قەۋەتلىك بىنالار قاپلاپ كەتكەن بولۇپ، بىر قەۋەتلىك ۋەيرانە ئۆيلەرنىڭمۇ تايىنى يوق، ئاھالىلەر ئاساسەن ئاشۇ قەۋەتلىك بىنالارغا ئولتۇراقلاشقان. مەن بىزنىڭ شەھىرىمىز شۇنچىلىك بولغاندىكىن، مەركەز بولغان ئۈرۈمچىمۇ شۇنداق، بەلكى شەھىرىمىزدىنمۇ گۈزەل دەپ تەسەۋۋۇر قىلاتتىم. ماشىنا شەھەر كوچىلىرىدا كېتىۋاتقاندىمۇ تەسەۋۋۇرۇمنىڭ توغرىلىقىغا ئىشەنگەنىدىم، لېكىن، ياردىجاننىڭ يول كۆرسىتىشى بىلەن شوپۇر ماشىنىسىنى كېچىكى يامغۇردىن كېيىن لاي - پاتقاق بېسىپ كەتكەن ئەگرى - بۈگرى، تار كوچىغا ھەيدەپ كىرگەندە، مەن ھەيران بولغىنىمدىن لېۋىمنى چىشلىدىم. ياردىجان ئىندىمىدى. ئۆينىڭ قىسىلىقىنى، ھازىرچە شەخسىيلىك ئۆيىنى ئىجارىگە ئالغانلىقىنى ئېيتقانلىقىغا قارىماي، مەن بۇ شەھەردە بۇنداق كوچىنىڭ، بۇنداق ئېگىز - پەس ۋەيرانە ئۆيلەرنىڭ بولۇشىنى خىيالىمغا كەلتۈرمىگەنىدىم.

تولىمۇ سەت غىچىلداپ ئېچىلىدىغان قوش قاناتلىق ئىشىكى بار كىچىككىنە ھويلىدا بار بولغان ئۈچ يېرىم ئېغىز ئۆينىڭ ئىككى ئېغىز ئۆيى زەيقە كېسىلىدىن ھاسىراپ قاخشاپلا تۇرىدىغان، تەلەتى سۆرۈن خوجايىن مومايىنىڭ بولۇپ، ئەپلىككىنە بىر يېرىم ئېغىز ئۆي بىزنىڭ ماكانىمىز ئىدى. ئۆينى ياردىجان ئىجارىگە ئالغان چاغدا ئاقارتىپ قويغانىكەن. بىر پارچە قەغەزمۇ تېپىلمايدىغان قۇپقۇرۇق بۇ ئۆيگە بىز ئېلىپ كەلگەن جابدۇقلارنى جايلاشتۇرۇۋىدۇق، ئۆي ئىللىق چىراي بولۇپ قالدى.

بۇ كوچا، بۇ ئۆيلەر مېنى ھەيرانلىققا سالغىنى بىلەن، كۆڭلۈمنى غەش قىلالمىدى. چۈنكى كىچىك، ناچار بولسىمۇ ئۆز ئۆيۈم بار. بۇ ئۆيدە مەن ياردىجان بىلەن ياشايمەن. ئۇ يېنىمدا بولسىلا، ئۆڭكۈرمۇ ماڭا قەسىر كۆرۈنىدۇ.

ھاياتىمىزدىكى يېڭى كۈنلەر باشلاندى، ھەر بىر كۈن مېنىڭ ئۈچۈن ئۇنتۇلغۇسىز ئىدى. چۈنكى ئاشۇ ھەركۈن بىر بەخت شادلىقى، مۇھەببەت لەززىتى بىلەن تولغانىدى. بىز كۈندۈزى

شەھەرنى ئايلىناتتۇق، ئاخشىمى ئۇنىڭ ئال-
دىنى قويۇپ قويۇپ بىر-بىرىمىزگە
يۆلەنگىنىمىزچە ئولتۇرۇپ كېتەتتۇق،
ئۇنىڭ ئالدىدىن ئاقىۋاتقان مۇھەببەت
كۆيلىرى نېرۋىمىزنى غىدىقلايتتى،
ھېسسىيات قاينىمىغا تاشلايتتى. بىر-
بىرىمىزگە تويماي بېقىشلار، يېقىملىق
پىچىرلىشىشلار، تاتلىق سۆيۈشلەر
ساڭا بىر تۇرۇپ چۈشتەك، بىر تۇرۇپ
راستتەك بىلىنەتتى.

بىر ھەپتىدىن كېيىن، ياردەمجان
ئىشقا چۈشتى. ئۆزۈمنىڭ يالغۇز قالى-
دىغانلىقىمنى ئويلىغىنىمدا، مېنى بىر
خىل غېرىبلىق ئوراۋالدى. بىراق
بۇ غېرىبلىق ئىلگىرىكىگە ئوخشىمايتتى.
چۈنكى ئۇ ئەمدى ئەتىگەندە كەتسە، چۈشتە
قايتىپ كېلەتتى، چۈشتىن كېيىن
كەتسە، كەچتە قايتىپ كېلەتتى. مەن
ئۇنى كۈتەتتىم، بۇنداق كۈتۈشمۇ ماڭا
لەززەت بېغىشلايتتى. ئەتىگىنى ئۇنى
ھويلا ئىشىكىگىچە ئۇزىتىپ چىقاتتىم.
ئۇنىڭ مېنىڭدىن ئايرىلغۇسى كەلمىگەن-
دەك ئارقىغا قاراپ-قاراپ كېتىۋاتقا-
نلىقىنى كۆرگىنىمدە، يۈگۈرۈپ
بېرىپ ئۇنى قۇچاقلىۋالغۇم، قولىدىن
تارتىپ قايتۇرۇپ كەلگۈم كېلەتتى.
بىراق ئۇ ئىشقا بارمىسا بولمايتتى.
ئۇ دوقمۇشتىن قايرىلىپ كۆزۈمدىن
يوقىلىدىن كېيىن، قايتىپ كىرىپ
ئۆينى تازىلايتتىم، ھويلىنى سۈپۈرەتتىم.
خوجايىن موماي تىنماي كۈتۈلداپ
يۈرسىمۇ، مېنىڭ بۇ ئىشىم ئۇنىڭغا
يارايتتى.

ئاپام ئەتىگەن تەييار تاماقنى يەپ
ئۈگىنىپ قالغىنىمغا قارىماي، كۆمۈر
ئوچىقىغا ئوت قالاش، تاماق ئېتىش
ماڭا ئېغىر كەلمەيدى. چۈنكى بۇ مېنىڭ
ئۆيۈم؛ مەن ياردەمجاننىڭ ئاغزىغا
تېتىغۇدەك تاماق ئېتىشىم كېرەك،
ياردەمجان تاماق يېيىشكە باشلىغاندا،
مەن ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ ئولتۇ-
راتتىم. ئۇ: «ماھىرە، تاماقلىرىڭىزمۇ
ئۆزىڭىزگە ئوخشاش تاتلىق جۇمۇ» دەپ
قالسا، مەن چەكسىز خۇشاللىققا
چۆمەتتىم. چۈنكى مەن ئۇنىڭ مېنىڭ
ھەممە نەرسەمنى ياخشى كۆرۈشىنى
ئارزۇ قىلاتتىم.

زاھىرە، مەن ساڭا يازغان تۇنجى
خېتىمدە بولارنىڭ ھەممىسىنى يازغان
ئىدىمغۇ. مەن ئىككىنچى پارچە خېتىڭدە
مېنىڭ روخسەت ۋاقتىمنىڭ توشۇپ
قالغانلىقىنى ئەسكەرتكەن ئىكەنسەن.
پەقەت شۇچاغدىلا مەن تېخى تەقدىرىمە-
نىڭ بىر قىسمىنىڭ يەنىلا ئاشۇ ئىش
ئورنىغا باغلىنىشلىق ئىكەنلىكىنى
ئېسىمگە ئالدىم. بىز يەنە ئايرىلار-
مىزمۇ؟ بۇ نەقەدەر دەھشەتلىك ئىش-ھە؟
بۇ قورقۇنچلۇق سوئال يۈرىكىمنى
مۇجىيدى. مەن ياردەمجاندىن ئايرىلىپ
قالىدىغاندەك، تۈگۈلگەن ھالدا ئۇنىڭ
قۇچىقىغا تىقىلدىم.

ياردەمجان تويىدىن ئىلگىرى: «ماختى-
نىۋاتىدۇ دەپ قالماڭ. ماھىرە، مېنىڭ
خىيالىي يەرلەرگە كېتىپ ئۆتىدۇ. بىزنىڭ
ئىشلىگىنىمىز بولسا، مانا مەن تۇرۇپ-
تىمەن، ھازىرقى ئىش ئورنىڭىزدىنمۇ
ياخشى يەرگە ئورۇنلاشتۇرالايمەن»
دېگەنىدى، مەن ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشە-
نەتتىم، ئۇنىڭ يالغان ئېيتمايدىغا-
نلىقىنى بىلەتتىم. لېكىن، نېمىشقىدۇر
سېنىڭ ئاشۇ خېتىڭ كەلگەچكە، ئۇ بۇ
ھەقتە قايتا ئېغىز ئېچىپ باقمىدى.

— قانداق قىلىمىز، بارىجان؟ — دەپ پىچىرلىدىم مەن ۋەھىمە ئىچىدە.

— سىزگە دېمىگەنمىم بىلەن، مەن ئۇ يەر - بۇ يەر بىلەن سۆزلىشىۋاتىمەن، — دېدى ئۇ مېنىڭ چېچىمنى ئوينىتىپ تۇرۇپ، — يەنە بىر ئاز ۋاقىت كېرەك، ماھىرە. يا شۇ ئىش ھەل بولغۇچە قايتىپ تۇرامسىز؟

مەن بېشىمنى چايقىدىم.

— مەن... قانداق چىدايمەن، بارىجان؟

— ئۇ ئامراقلىق بىلەن مېنى سۆيدى.

— مەنمۇ چىدىمايمەن، — دېدى ئۇ مېنى قۇچاقلاپ، — كېتىمەن دېسىڭىزمۇ ئۇنىمايتتىم. ھەي، ھازىر كىشىلەر خىزمەت دېگەنگىمۇ ئانچە قىلىپ كەتمەيدىغان بولۇپ قالدى. دەسمايە بولسا سودىگەرلىك قىلغانغا يەتمەيدىكەن. قولۇمدا ئازراق بىر نەرسە بولسا، مەنمۇ ئاشۇ ئىدارە دېگەن نەس باسقان يەرنى تاشلىۋېتىپ شۇ ئىشنى قىلغان بولاتتىم، ئۇ چاغدا سىزنىڭمۇ ئىشلىشىڭىزنىڭ ھاجىتى بولمايتتى.

ئىلگىرى بارىجاننىڭ ئاغزىدىن بۇنداق سۆزلەرنى ئاڭلاپ باقمىغانلىقىم ئۈچۈن، ھەيران بولغان ھالدا جىم ئولتۇرۇپ قالدىم.

— شۇنداق قىلايمۇيا، — دېدى بارىجان بىر خىل تاقەتسىزلىك ئاھاڭىدا، — ئاتا - ئانىڭىزنىڭ بانكىدىكى پۇلىمۇ ئاز ئەمەسكەن، ئۆسۈمىنى ئاز بانكىدا تۇرغۇچە، بىزگە قەرز بېرىپ تۇرسا، بىزمۇ ھاللىنىپ قالاتتۇق، ئۇلارنىڭ پۇلىمۇ تېزلا كۆپىيىپ كېتەتتى.

— بۇنداق قىلساق بولمايدۇ! — دەۋەتتىم مەن دەرھال. دېمىسىمۇ، بۇنداق قىلىشقا بولمايتتى. تويىمىزنىڭ چىقىمىنىڭ ھەممىسىنى دېگۈدەك ئۈستىگە ئالغان، ھەتتا ئۆي جاھازلىرىنىمۇ ئېلىپ بەرگەن ئاتا - ئانامنىڭ يانچۇقىنى يەنە كولاشقا يۈزۈم قانداق چىدايدۇ؟ بارىجان بۇنى ئويلىمامدىكىنە؟

— بولدى - بولدى، چاقچاق قىلىپ قويدۇم، — دېدى بارىجان، بىراق ئۇنىڭ ئاۋازىدىكى بىر خىل نارازىلىقنى سېزىپ قالدىم. — ئۇنىڭسىزمۇ ئۇلار ئاز چىقىمدار بولمىدى. شۇنى ئويلىسام بەك خىجىل بولىمەن. ئىشىمىزنى ھەل قىلالام بولمىدىمۇ!

ئۇنىڭ شۇ سۆزى بىلەن مېنىڭ كۆڭۈل غەشلىكىم تاراپ كەتكەندەك بولدى. بىراق، شۇنىڭدىن كېيىن ھەر قېتىم خىزمەت ھەققىدە پاراڭ چىقسا، بۇ پاراڭنى تولىراق بارىجان قوزغايتتى — ئۇ يەنە مېنىڭ كۆڭلۈمنى غەلىتە قىلىپ قويغان ھېلىقى پاراڭنى تەكرارلايتتى، ئارقىدىنلا، چاقچاق قىلدىم دەپ گەپنى تۈگىتەتتى.

بارا - بارا مەن نېمىدۇر بىر نەرسىنىڭ كەملىكىنى ھېس قىلىشقا باشلىدىم. ئويلا - ئويلا بۇنى تاپتىم. ئۇ، بىزنىڭ بېرىش - كېلىش قىلىدىغان كىشىلىرىمىزنىڭ يوقلۇقى ئىدى. قېيىن ئانام ئاندا - ساندا كېلىپ قوياتتى، كەلسىمۇ ئۇزۇن ئولتۇرماي كېتىپ قالاتتى. بۇنى ئۇنىڭ كۆيۈمسىزلىكىدىن دېگەندىن كۆرە، ئوغلىدىن ھېيىقىدىغانلىقىدىن دېگەن مۇۋاپىقراق ئىدى. چۈنكى بارىجان ئۇنىڭغا تولىمۇ سالقىن مۇئامىلە قىلاتتى. بىچارە ئانا قولىنىڭ قىسقىلىقىدىن

قەرزىنى ياخشى ئادا قىلالمىغانلىقى ئۈچۈن ئوغلىدىن خىجىل بولىدىغان ئوخشايدۇ. لېكىن، بارنىجان ئانىسىنىڭ ھالىنى توغرا چۈشىنىشى كېرەككۇ! مەن ئاتا-ئانامنىڭ قېشىدا چېغىمدا، ئۇششاق-چۈششەك ئىشلار ئۈچۈن ئۇلارغا قوپاللىق قىلغانلىرىم ئاز ئەمەس. لېكىن ياقا يۇرتقا كەلگەندىن كېيىن، ئاتا-ئانام ئېسىمگە چۈشسىلا ئاشۇ ئىشلار يادىمغا كېلىپ كۆڭلۈم غەش بولۇپ قالاتتى. شۇڭا بارنىجاننىڭ ئاپىسىغا بولغان سوغۇق مۇئامىلىسى ماڭا ياقماي قالدى. مەن بۇ توغرۇلۇق بارنىجان بىلەن سۆزلىشىشكە نەچچە-نەچچە رەت تەمشەلدىم، بىراق زادىلا ئېغىز ئاچالمىدىم.

كېيىن ئانامنىڭ ئارىلاپ كېلىپ كېتىشىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، بىزنىڭ ئۆيگە خوجايىن موماي ئانچە-مۇنچە كىرىپ قالاتتى. ئۇ ئۆيىنىڭ قەيەرىدۇر بىر يېرىنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەندەك ئۆيان-بۇيان قاراپ، تاملارنى سىلاپ بېقىپ، نېمىلەرنىدۇر دەپ كوتۇلدىغىنىچە چىقىپ كېتەتتى. ھەر كۈنى ئۇنىڭغا بىر قاچا تاماق سۇنساق، نەچچە كۈنلەرگىچە چىرايى ئېچىلمايتتى.

بۇ ئۆيگە كەلگىنىمىزگە ئىككى ئاي بولۇپ قالغان بولسىمۇ، بۇ ئىككەيلەندىن ئۆزگە بىرسى ئاياغ دەسسەپ باقمىدى. بارنىجاننىڭ دوستلىرى يوقمىدۇ؟ بۇ مۇمكىن ئەمەس. ياكى بىزنى توي چېيى قىلىپ بەرمىدى دەپ رەنجىپ كەلمەيۋاتقاندىمۇ؟

ئەسلىدە بىزنىڭ بارنىجاننىڭ دوستلىرىنى، ئىدارىدىكىلەرنى چاقىرىپ قويىدىغان يولىمىز بار ئىدى. بىراق بارنىجان بۇ ھەقتە تىنمىدى، مەنمۇ ئېغىز ئاچالمىدىم، چۈنكى ئۇنىڭ قولى قىسقا، خىجىل قىلسام قاملاشمايدۇ-دە. لېكىن، مەن بارنىجاننىڭ مېھمانلىرىنى كۈتۈشنى، ئۇنىڭ ناھايىتى ئوچۇقلۇق بىر ئائىلىگە ئېرىشكەنلىكىنى ئۇلارغا بىلدۈرۈشنى بەك ئارزۇ قىلاتتىم.

بىر يەكشەنبە كۈنى، ھويلا ئىشىكىنىڭ ئادەتتىكىدىن قوپال غىچىرلاپ ئېچىلىشى ۋە كىملەرنىڭدۇر، «بۇ مۇشۇ ھويلىدا»، «چاتاق يوق!» دېگەن ئالاتاغىل ئاۋازلىرى بىزنى چۈشلۈك ئۇيقۇدىن ئويغىتىۋەتتى. ئارقىدىنلا خوجايىن مومايىنىڭ: «ھەي، نەدىن كەلگەن مەستلەر بۇ، ئىشىكنى كاردىن چىقارغىلى تاسلا قېلىشتىڭغۇ!» دەپ كوتۇلدىغىنى ئاڭلاندى.

— بىزنىڭكىگە كەلگەن مېھمانلارمۇ نېمە؟ — دېدىم مەن بارنىجانغا قاراپ. ئۇنىڭ چىرايىنىڭ تاتىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ سەل ئەجەبلەنگەن بولسامۇ، «چۈچۈپ ئويغانغانلىقتىن بولسا كېرەك» دەپ ئويلىدىم.

بىز ئۆزىمىزنى تۈزەشتۈرۈپ بولغۇچە، بىرسى ئىشىكنى مۇشتلىدى:

— بارنىجان! ھەي بارى، بارمۇسەن؟

مەن ئىشىكنى ئاچتىم. ئىشىك ئالدىدا چىرايلىرى قىزارغان، رەڭگى-رويى غەلىتە، بارنىجان بىلەن تەڭ دېمەتلىك ئۈچەيلەن ھىجىيىپ تۇراتتى. ئۇلار مېنى كۆرۈپ سەل ئارقىغا داجىشتى ۋە بىر-بىرىگە قاراپ كۆز قىسىشتى.

— بارنىجان بارمۇ؟ — دېدى بىر ھايلىشاڭغۇ چىراي يىگىت كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ،

مەن جاۋاب بەرگۈچە، بارىجان قىبىشىمدا پەيدا بولدى.

— كەلدىڭلارمۇ ئاغىنىلەر، — دېدى ئۇ، ئۇنىڭ ئاھاڭىدىن بىر خىل خاتىرجەمسىزلىك بىلىنىپ تۇراتتى، — كىلىڭلار، كىلىڭلار، ئۆيگە كىرىڭلار.

بارىجانىنىڭ دوستلىرى ئىكەن — دەپ بۇ ئۇچەيلەن كۆڭلۈمگە ياقمىغان بولسىمۇ، ئۇچۇق چىراي بىلەن سالاملاشتىم.

مەن ئۇلارغا چايغا راسلاپ بەرگەندىن كېيىن، ھويلىدىكى كىچىككىنە ئاشخانا ئۆيدە قورۇما قورۇشقا باشلىدىم. شۇنچە چاغدىن بېرى «بارىجانىنىڭ دوستلىرى كەلسە، ئۇلارنىمۇ مېھمان قىلسام» دەپ ئارزۇ قىلىپ كەلگەن بولسامىمۇ، ئەمدى بۇلار كېلىۋىدى، كۆڭلۈم لاسسىدە بولۇپ قالدى. مەن بارىجانىنىڭ دوستلىرى چوقۇم ئۆزىگە ئوخشاش پاكىز، رەتلىك، گەپ - سۆزلىرىمۇ جايىدا بولۇشى كېرەك دەپ ئويلايتتىم. لېكىن بۇ مايىلىشاڭغۇ چىرايلارنى، ھاياسىز كۆزلەرنى كۆرگىنىمدە كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇپ قالدى. ئۇلار بارىجانىنىڭ دوستلىرىمىدۇ؟

ئۆيدىن ئۇلارنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— شۇنداق قىلىپ ئۆيلىنىۋالدىم دېگىن. ياپىرىم، ئەجەبمۇ چىرايلىق بىر نېمىنى ئىلىندەككە كەلتۈرۈۋاپسەن.

— يامان نەرسە جۇمۇسەن، سېنى بارى قاپقان دېگىنىمىز بىكار ئەمەستە. پۇل خەجلىدىڭمۇ يا؟

— پۇل خەجلىمەدۇ بۇ، پۇلى بارنى تاپىمەن دەپ يۈرگەن تۇرسا...

— بۇنداق گەپلەرنى قىلماڭلار، ئاغىنىلەر، — يالۋۇرغان بۇ ئاۋاز بارىجانىنىڭ ئىدى. بىردىنلا ئاۋازلا پەسىيىپ كەتتى.

بۇ مېھمانلارنى چاندۇرماي ئۇزاتقىنىم بىلەن، كەيپىياتىم بەك ناچارلاپ كەتتى. ئۆزىنى شۇنچە ئەركىن تۇتۇپ يۈرىدىغان بارىجانىنىڭ ئۇلارنىڭ ئالدىدىكى بىچارە قىياپىتى، ماڭا: «ئۇلار مەن بىلەن بىر مەھەللىلىك، بىللە ئويناپ چوڭ بولغان. دائىم ئىچىپ، قالايمىقان سۆزلەپ يۈرۈشىدۇ» دەپ چۈشەندۈرگەن چاغدىكى ھودۇققان ھالىتى، ئۇلارنىڭ ھېلىقى سۆزلىرى خېلى كۈنلەرگىچە خىيالىمدىن كەتمىدى. ئۇلارنىڭ بارىجانغا شۇنداق بىر سەت لەقەمنى قويۇۋالغىنى نېمىسى؟ پۇل خەجلىدىڭمۇ دېگىنىچۇ تېخى؟ ياكى بارىجان راستتىنلا شۇنداق...؟ ياق، ياق، بۇ مۇمكىن ئەمەس. مەن بۇنداق چىگىش، كۆڭۈلسىز خىياللارغا پېتىپ قالغاندا، بارىجانىنىڭ تۇنجى خېتى ئېسىمگە كېلەتتى - دە، بارىجاندىن گۇمان قىلغانلىقىم ئۈچۈن ئۆزۈمگە كايىيتتىم.

ئۈچ ئاي ئۆتتى. ئايرىلىش ئالدىدا ئاپامنىڭ: «ئاز بولسىمۇ يېنىڭغا سېلىپ قوي، كېرەك بولۇپ قالار» دەپ بەرگەن 500 يۈەن پۇلى ئايىغىلىشىپ قالدى. بارىجان ئۆيگە بىر قېتىممۇ مائاشىنى ئەكىرىپ باقمىدى، ھەتتا ئۇ بۇنىڭ گېپىنىمۇ قىلىپ قويمايتتى. دەسلىپىدە بۇ ئىش مېنىڭ خىيالىمغا كەلمىگىنى بىلەن، يېنىم قۇرۇقدىلىپ قالغاندىن كېيىن، بۇ ھەقتە ئويلانماي بولمىدى. تۇرمۇش دېگەن شۇنداق

بولسا كېرەك. ئادەم بىر ئۆيىنى بېشىغا كىيگەندىن كېيىن، ئويلايدىغان نەرسىلىرىمۇ كۆپ بولىدىكەن. ئۇ ئۆزىنىڭ ناھايىتى بەختلىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغان تەقدىردىمۇ، يەنىلا تىرىكچىلىكنىڭ تۈگىمەس، ئۇششاق-چۈششەك غېمىدىن خالىي بولالمايدىكەن.

ئاخىرى مەن ئىنتايىن ئوڭايسىزلانغان ھالدا ئۇنىڭغا پۇل ھەققىدە ئېغىز ئاچتىم. شۇ ھامان ئۇنىڭ رەڭگى سەل ئۆڭدى.

— ئاپىڭىز بەرگەن پۇلچۇ؟

— تۈگىدى، شۇ پۇلنى ئىشلىتىۋاتقىلى ئۈچ ئاي بولدى ئەمەسمۇ، بارىجان، — دېدىم مەن گويا بىر گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك قىيپاپەتتە.

ئۇ بىردىنلا مېنى قۇچاقلىۋالدى.

— مېنى كەچۈرۈڭ، ماھىرە، — دەپ پىچىرلىدى ئۇ، كىشىنىڭ ئىچىنى ئاغرىتقۇدەك مەيۈس ئاھاڭدا، — ئۈچ ئايدىن بېرى قەرز تۆلەپ، مائاشنى ئۆيگە ئەكىرەلمىدىم. ئەمدى قەرزىمىزمۇ تۈگىدى ... مەن دەسلەپتىلا سىزگە مېنىڭ بىلەن بولسىڭىز جاپا تارتىپ قالىسىز دەپ ئېيتقانىدىم. لېكىن سىزنى جاپا تارتقۇزغۇم يوق. خۇدايىم بۇيرۇسا بىز كۈنلەرمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ. ھەي، سىزدىن خىجىل بولىۋاتىمەن.

ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. مەن ئۇنىڭ ئاغزىنى ئېتىۋالدىم.

— بولدى، بۇ گەپنى قىلماڭ جېنىم، — دېدىم مەن ئەركىلەپ، — مەن چىدايمەن، سىز بىلەن بولسىلا مەن ھەر قانداق جاپاغا چىدايمەن.

بىز ئىجىللىق بىلەن يومىدا قامىشىپ كەتتۇق، بارلىق غەم-غۇسسىلەر بىر-دەملىك بولسىمۇ غايىب بولدى.

زاھىرە، جېنىم دوستۇم، سەن بۇ قۇرلارنى ئوقۇۋېتىپ نېمىلەرنى ئويلارسەن؟ بەلكىم ماڭا ئىچ ئاغرىتىپ ياش تۆكەرسەن. مېنىڭ ساددىلىقىمدىن ئۆكۈنەرسەن. شۇ تاپتا كۆزلىرىمدىن تامچىلاۋاتقان ياش قەغەزگە چۈشۈۋاتىدۇ. مەن نېمىشقا يىغلايمەن؟ ئاشۇ ئېغىر كۈنلەرنى باشتىن كەچۈرگەنلىكىم ئۈچۈنمۇ؟ ياق، دوستۇم، مۇبادا بارىجان مېنى ھەقىقىي ياخشى كۆرگەن بولسا، ئۇ كۈنلەر مېنىڭ ئۈچۈن ھېچقانچە ئەرزىمەس ئىدى. لېكىن، كېيىنكى كۈنلەر...

مېنى كەچۈر دوستۇم، خېتىمنى داۋاملاشتۇرۇشقا تاقىتىم قالمىدى!

11

سىرتتا جاندىن ئۆتكۈدەك سوغۇق بولۇۋاتقان قىش كۈنلىرىدە ئىسسىق تام مەش تۈۋىدە سونايلىنىپ يېتىش نېمىدېگەن كۆڭۈللۈك. پىلىتە ئۈستىدىكى چۆگۈندىن چىقىۋاتقان شىڭگىلدىغان ئاۋازمۇ خۇددى بىر يېقىملىق ناخشىدەك ئاڭلىنىدۇ. بارىجان بىلەن ئىككىمىز بىر-بىرىمىزگە قارىشىپ ياتىمىز، پاراڭلىرىمىز تۈگىمەيدۇ. تۈنجى ئۇچرىشىش، مۇھەببەتكە تولغان ئاخشاملار ھەققىدە سۆزلىشىمىز. قايتا-قايتا سۆزلەشسەكمۇ ماڭا يەنىلا يېڭىدەك بىلىنىدۇ، قەلبىمنى ھاياجانلاندۇرۇپ، ھېسسىيات بۇلىقىمنى بۇلدۇقلىتىدۇ. كەلگۈسى توغرىسىدىكى پاراڭلىرىمىز تولىمۇ ئىزمىدىلىك، تولىمۇ گۈزەل تۇيۇلىدۇ. شۇڭىمىكىن، بارىجاننىڭ خىزمەت ئىشىم ھەققىدە پاراڭلىشىشتىن ئۆزىنى قاچۇرغاندەك قىلىدۇ.

مەلۇم، بۇ ھەقتە كۆپ سۆزلەشتىن ئۆزۈمنى تارتىمەن. چۈنكى، ئۇ يول ئېچىۋاتقاندۇ، بۇنداق ئىشنىڭ ھەل بولىشى ئاسان ئىش ئەمەسقۇ. ئىككىمىزلا ئايرىلمايدىكەنمىز، ھامان بىر كۈنى ھەل بولىدۇ.

— بۇنىڭدىن ئىككى ئاي ئىلگىرى، بىر كۈنى بارىجان ناھايىتى پەرىشان قايتىپ كەلدى. ئۇ ئۆيگە كىرىپلا مېنى قۇچاقلاپ سۆيۈپ قويىدىغان ئادىتىنى تۇنجى قېتىم ئۇنتۇپ قالدى.

— نېمە بولدىڭىز؟ بىرەر ئىش يۈز بەردىمۇ؟ — مەن ئەنسىرىگەنچە ئالدىراپ يېپىتەك بولۇپ كەتتىم.

— ھېچنېمە بولمىدىم، — دېدى بارىجان خۇشياقمىغاندەك تەلەپپۇزدا.

ئۇنىڭ بۇنداق سارۇسىمانلىق كەيپىياتىنى ھېلىقى بىر يەكشەنبە كۈنى ئىزچەيلەن (?) كەلگەن چاغدا كۆرگەن، بۇ تا ھازىرغىچە قايتىلىنىپ باقمىغانىدى.

— مېنى ئەنسىرەتمەي نېمە ئىش بولغانلىقىنى دېسىڭىزچۇ، چىرايىڭىز ياشقىچىلا (?) تۇرىدۇ.

— ھېچنېمە بولمىدىم، دېدىمۇ.

— ياق، چوقۇم بىر كۆڭۈلسىزلىك بوپتۇ. مېنى قىينىمىغان، ئېيتىڭا، مەن ياردەم قىلىغۇدەك ئىش بولۇپ قالسا...

— ئەجەب تولا گەپ قىلىدىغانسىز! — بارىجان تۇنجى قېتىم مېنى شۇنداق دەپ سىلكىۋەتتى ۋە تام مەشىنىڭ تۈۋىگە بېرىپ يېتىۋالدى. ئۇنىڭ قوپاللىقى يۈرىكىمگە چاققىدە تەگكەن بولسىمۇ، مەن ئۆزۈمنى يىغلىۋېتىشتىن تۇتۇۋالدىم. دېمىسىمۇ راست ئەمەسمۇ، ئادەمنىڭ كەيپى جايىدا بولمىغان چاغدا گەپ خۇشياقمامدۇ؟ بەرىبىر دەيدىغۇ، كۆزىگە كىرىۋالغىنىم قاملاشمىغان ئىش - تە.

— مەن ئۆز - ئۆزۈمنى ئەيىبلەپ ئۈن-تىنسىز چاي دەملىدىم.

— شۇ كۈنى كەچكى غىزا يېمىزمۇ، شۇ ئاخشىمىمىزمۇ تۇنجى قېتىم كۆڭۈلسىز ئۆتتى. بىز پاراڭمۇ قىلىشمىدۇق. ئۇ كېچىچە ئۇيان ئۆرۈلۈپ، بۇيان ئۆرۈلۈپ تېزلىك ئۇخلىيالمىدى. مەن ئۇنىڭدىنمۇ بەتتەر قىينالدىم. مېنىڭ ئىچىم تىتىلدايتتى. كاللامغا ئالاقانداق بىمەنە، قورقۇنچلۇق خىياللار كېلەتتى. ئۇ ھەر قېتىم ئۆرۈلگەندە يۈرىكىم ئاغدۇرۇلاتتى.

— ئەتىسىمۇ ئۇنىڭ كەيپىياتى ئوڭشالمىدى. كەچتە بولسا يېرىم كېچىگىچە يېقىن قايتىپ كېلىپ مېنى يەكىردەك ئەنسىرەتتى. بۇنداق ئىش كېيىنكى چاغلاردا بىر نەچچە قېتىم يۈز بەرگەن، ئەمما ئۇ قايتىپ كەلگەندە ئەيىبكارلارچە كۈلۈمسىرەپ: «كەچۈرۈڭ ماھىرە، ئىدارىنىڭ ئىشى بىلەن كەچ قالدىم» دەيتتى، ئۇنى ساق - سالامەت كۆرۈشۈم بىلەنلا يۈرىكىم جايىغا چۈشەتتى، ئۇنىڭ ئاشۇ كۈلۈمسىرىشىنى كۆرۈشۈم بىلەنلا رەنجىشلىرىم ئۇنتۇلاتتى. بىراق ئۇ بۇ قېتىم ئۇنداق قىلمىدى.

— مەن تەقدىرىمنى خۇشاللىق بىلەن بارىجانغا باغلىغان چېغىمدا، ماڭا ئۆمۈر بويى كۆڭۈلسىزلىكلەر يولۇقمايدىغاندەك، كۆڭۈللۈك ھايات مەڭگۈ ھەمراھ بولىدىغاندەك تۇيۇلغانىدى. مەن بارىجاننىڭ چىرايى مەن ئۈچۈن مەڭگۈ ئوچۇق بولىدۇ دەپ ئويلىغانىدى-

دېدىم. ئەمدى بۇ نېمە كەلگۈلۈك؟ ئۇ مېنىڭدىن رەنجىگەنمىدۇ؟ بىراق ھەر قانچە ئويلاپمۇ ئۇنى رەنجىتكۈدەك سەۋەبلىك ئۆتكۈزگەنلىكىمنى ئەسلىيەلمىدىم. يۈرىكىم سىقىلماقتا، ئىچىم تىتىلدىماقتا. ئۇ مېنىڭ بۇ ھالىتىمنى چۈشىنەمدىغاندۇ؟

ئەتىسى ئەتىگەندە ئۇنىڭ چىرايى ئېچىلىپ قالدى. ئۇ ماڭغۇچە مېنى قۇچاقلىدى ۋە:

— چىرايلىق كۆرۈشەيلى، — دەپ سۆيۈپ قويدى. مەن تېخىمۇ تېڭىرقاپ قالدىم. ئۇنىڭدىكى غەلىتىلىك تۈگىگەنىكەن، ماڭا نېمە ئىش بولغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ قويۇشى كېرەك ئىدىغۇ. مەن ئۇنى ئۈزۈتۈپ قويغاندىن كېيىنمۇ، بۇ چىگىش تېپىشماقنىڭ تېگىگە يېتەلمەي، كۆڭۈلسىز خىياللاردىن زادىلا قۇتۇلالمىدىم.

ئۇ چۈشتىمۇ، كەچتىمۇ ۋاقتىدا قايتىپ كەلدى. ئۇ ئامراقلىق بىلەن مېنىڭ ئۇ يەر - بۇ يەرلىرىمنى سىلاپ قوياتتى، قىزىق گەپلەرنى قىلىپ مېنى كۈلدۈرەتتى. بىراق مەن ئۇنىڭ يەنىلا كۆڭلى جايىدا ئەمەسلىكىنى، تاماقنىمۇ كۆڭۈللۈك يېمىگەنلىكىنى سېزىپ قالدىم. بۇ مېنى تېخىمۇ قىينىدى. ئۆزۈڭ ياخشى كۆرگەن ئادەمنىڭ ساڭا بولغان ئامراقلىقىغا قانداقتۇر بىر خىل ساختىلىق ئارىلىشىپ قالغانلىقىنى بىلىپ قالساڭ، بۇ سېنى ئازابلىمامدۇ؟

مەن قەتئىي نىيەتكە كەلدىم: مەيلى ئۇ يەنە سىلكىۋەتسۇن، ھەتتا تىللىسۇن، مەن نېمە ئىش يۈز بەرگەنلىكىنى سورىماي قويمايمەن.

مەن كەچلىك تاماقنىڭ قاچا - قۇمۇچىلىرىنى يىغىشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، شام مەشىنىڭ يېنىدا خىيال سۈرۈپ ياتقان بارنىجاننىڭ يېنىغا چىقىپ ئولتۇردۇم. ئۇنىڭ بېشىنى تىزىمغا ئېلىپ قاپقارا، قويۇق چاچلىرىنى قولۇم بىلەن تاراشقا باشلىدىم. ئۇ راھەتلىنىش ئىچىدە كۆزىنى يۇمدى.

مەن سۆزنى نەدىن باشلاشنى ئويلاپ ئولتۇرغىنىمدا، ھويلا ئىشىكى ئالدىدا ماشىنىنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازى ئاڭلىنىپ جىمىپ قالدى. بارنىجان قورقۇنچلۇق چۈش كۆرۈپ چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتكەندەك سەكرەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. مەن ھېچنېمىنى ئاڭقىرالماي ئۇنىڭغا قاراپ قالدىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئالاق - جالاق بولۇپ، چىرايى بىر خىل ئېچىنىشلىق قىياپەتكە كىرىپ سەتلىشىپ كەتكەنىدى. بىردىنلا كاللامغا: «ساقچىلار!» دېگەن ئوي كەلدى، مەن ھوشۇمدىن كېتىشكە تاس قالدىم. بارنىجان بىرەر گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويغان، ئەمدى ساقچىلار تۇتقىلى كەلگەن ئوخشايدۇ دېگەن ئوي مېنى ماغدۇرسىزلاندۇرۇپ جايىمدىن قىمىرلىيالماس قىلىپ قويدى. ئۇ نېمە ئىش قىلغاندۇ؟ ياق، ئۇنىڭدىن ھېچبىر يامان ئىش چىقمايدۇ، ئۇنىڭ ئەسكىلىك قىلىشى مۇمكىن ئەمەس، ساقچىلار خاتالاشقان، مەن ئۇلارغا دەيمەن، بارنىجاننى ئاقلايمەن... كاللام ئارقا - ئارقىدىن تىزىلىپ كېلىۋاتقان خىياللار بىلەن قوچۇلۇپ كەتتى.

— قېچىپ كەتمىگەندۇ؟

— قېچىپمۇ قۇتۇلالمايدۇ!

— ھويلىدا ئاڭلانغان بۇ قوپال ئاۋازلار مېنىڭ گۇمانىمنى تەستىقلاۋاتاتتى. مەن ئۆرە تۇرغىنىمچە قېتىپ قالغان بارىچانىڭ پۇتىنى قۇچاقلىدىم.

— بارىچان، جېنىم، بۇ نېمە ئىش؟ ئەمدى مەن قانداق قىلىمەن؟ — دەپ زارلىدىم مەن. ئۇنىڭ تىلى تامىقىغا چاپلىشىپ قالغاندەك ئىدى.

كەلگەنلەر ئىشىكنىمۇ چەكمەي كىرىپ كېلىشتى. ئۇلار بەشەيلەن ئىدى. ئالدىدىكى ئۈچەيلەن ھېلىقى يەكشەنبە كەلگەن يېقىمسىز مېھمانلار ئىكەن.

— ياپىردىم، ئەر ئۆرە تۇرسا، ئايال ئۇنىڭ پۇتىنى قۇچاقلىسا، بۇمۇ بىر خىل مۇھەببەت ئىكەن -دە! — دەپ كۈلدى بىرسى خىرىلداپ، — بارى، قالتىس تەلىيىڭ بار جۇمۇ سېنىڭ!

— شۇڭا قاپقان دەيمىز ئەمەسمۇ بۇنى! — دېدى يەنە بىرسى.

مەن سەل ئېسىمگە كېلىپ، بارىچانىڭ پۇتلىرىدىن ئاجرىدىم. بايا نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم -ھە. بۇ بىزەڭگىلەرنىڭ مېھمان بولغۇسى كەلسە چىرايلىقچە كەلسە بولماسمىدى. بىراق بارىچان نېمىشقا شۇنچە قورقۇپ كېتىدۇ؟ مەن ئۇنىڭغا قارىدىم. ئۇ تېخىچە ھودۇقۇش ئىچىدە ئىدى.

— كېلىڭلار ئاغىنىلەر، ئىچكىرىگە كىرىڭلار، — ئۇنىڭ ئاۋازى ئىلگىرىكىدەك يېقىملىق ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ تۇراتتى، ئاھاڭىدىن خۇشامەت پۇرىقى چىقىپ تۇراتتى.

— چىرايلىق گەپنى قوي، ئاداش! — دېدى ھېلىقى خىرىلداق ئاۋاز، — بىزنىڭ مېھمان بولغىلى كەلمىگىنىمىزنى ئۆزۈڭ ئوبدان بىلىسەن. قانداق قىلىسەن؟ بېرىدىغانىڭنى بېرەمسەن ياكى كۆتۈرگۈدەك نەرسەڭنى ئېلىپ كېتەمدۇق؟

— ئاغىنىلەر، ئەتە -ئۆگۈنگىچە بىر نەرسە دېيىشمەك بولمامدۇ، — دېدى بارىچان يېلىنغان ئاھاڭدا، — مەن ھېچ يەرگە قېچىپ كەتمەيمەنغۇ.

— قۇرۇق گەپنى قوي، بارى! قاپقىنىڭنى نېرى ئاپار. باشقا بىرسىگە ئىشلىتىپ قالار. شوپۇرساقلاپ قالدى. قېنى، ئاغىنىلەر، زىيان تارتساقمۇ مەيلى، ئالغۇدەك نەرسىلەرنى كۆتۈرۈڭلار.

ئۆي ئوپۇر -توپۇر بولۇپ كەتتى. ئۇلار كىيىم -ئىشكاپنىڭ ئىچىدىكى كىيىملەرنى كارىۋاتنىڭ ئۈستىگە پىرقىرىتىپ تاشلاپ كۆتۈرۈپ مېڭىشتى، بىرەمنىڭ ئىچىدە تامدىكى گىلەم، ئۇنىڭغا، سافالار ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. بۇلارنىڭ ھەممىسىنى دادام بىلەن ئاپام قىلىپ بەرگەن نەرسىلەر ئىدى.

مەن ئۆرىنىمدىن، كۆزۈم بارىچاندا ئىدى. ئۇ بايا تۇرغان يېرىدە قىمىرلىماي تۇراتتى، چىرايىمۇ قورقۇنچلۇق تۈسكە كىرىپ سەتلىشىپ كەتكەنىدى. سىرتتا خوجايىن مومايىنىڭ ۋارقىرىشى ئاڭلاندى.

— ھەي، سىلەرگە نېمە بولدى؟ كۆچۈۋاتامسىلەر؟ مېنىڭدە قالغان ئىككى ئاينىڭ ئۆي ئىجارىسىنى قايتۇرۇۋالىمەن دەم. خام خىيال قىلماڭلار.

— ھېلىقىلارنىڭ قاقاقلاپ كۈلۈشى ئاڭلاندى.

— قورقماڭ ئانا، ئۇلار كۆچمىدى، ماۋۇ نەرسە -كېرەكلىرى كۆچۈۋاتىدۇ، ھا -ھا!

— ۋاي قۇرغۇرلار، نېمە دەۋاتقىنىمنى ئۇقۇپ بولالمايدۇ بۇلارنىڭ. — دەپ كوتۇلدىدى ھوماي.

ماشىنىنىڭ گۈرۈلدىشى ئاڭلىنىپ، بىر دەمدىن كېيىن جىمىپ قالدى.

بارىجان بىردىنلا ئىككى تىزىغا بېشىنى قويىۋىنىچە ئولتۇرۇپ قالدى. مەن ئۇنى سىلاپ يۆلىشىم، بارىجاننىڭ مۈرىسىدىن تۇتۇپ سىلكىشلىشىم مۇمكىن ئىدى. نېمىشقىدۇر ئۇنداق قىلمىدىم. مەن ئۇنىڭ مۈرىسىدىن قۇچاقلىدىم.

ئۇ يىغلىۋەتتى، ئەر كىشىنىڭ يىغلىغىنىنى كۆرۈش نەقەدەر ئازاب - ھە! مەنمۇ ئۆزۈمنى تۇتالمىدىم.

— مېنى كەچۈرۈڭ، ماھىرە. ئەمدى يۈزىڭىزگە قارىيالمايدىغان بولدۇم. مەن تۈگەشتىم، مەن تۈگەشتىم.

ئۇ بېشىنى تىزىغا ئۇراتتى، ياش تۆكەتتى.

— سىز تۈگەشسىڭىز مەن قانداق قىلىمەن؟ مېنى قورقاتمىڭا، بارىجان. زادى نېمە ئىش بولدى؟ ئۇلار نېمىشقا بۇنچە زورلۇق قىلىدۇ؟

بارىجاننىڭ يىغىسى توختىدى. ئۇ بىر ھازاغىچە جىمىپ كەتتى. ئاندىن كۆزلىرىنى مېنىڭدىن قاچۇرغان ھالدا:

— نامراتلىق، ھەممىسى نامراتلىقتىن، — دېدى ئۆز - ئۆزىگە سۆزلىگەندەك.

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ، جېنىمنى قىينىماي ئوچۇقراق ئېيتسىڭىزچۇ، — دەپ يالۋۇردۇم مەن ئۇنىڭغا يېپىشىپ.

— ئېيتاي دېسەم سىزدىن خىجىل بولىمەن، ئېيتماي دېسەم سىزنى قىيناپ قويىمەن، — دېدى ئۇ ھەسرەتلىنىك

ئاھاڭدا، — توي قىلىش ئۈچۈن ئۇلاردىن قەرز ئالغانىدىم...

— قەرز؟ ئاپامنىڭ ماڭا ئاتاپ يىغقىنى ئىكەن دېگەنتىڭىزغۇ؟ — دەۋەتتىم مەن ھەيران بولۇپ. ئاشۇ 1000 يۈەننىڭ قانداق پۇل ئىكەنلىكى ئۇنىڭ خېتىدىمۇ يېزىلغان، قېيىن ئانامۇ شۇنداق دېگەنىدى.

— بۇ... بۇ...، — بارىجان دۇدۇقلاپ قالدى، ئارقىدىنلا ئالدىراپ سۆزلەپ كەتتى، — مەن ئەر كىشىمەن. ماھىرە، غۇرۇرۇم بار ئەر كىشىمەن. بىر تىيىنمۇ پۇلۇم يوق دېيىشكە كۆڭلۈم ئۇنىمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇيان چېپىپ، بۇيان چېپىپ ئاخىرى بايىقىلاردىن قەرز ئالدىم. سىزگە بۇ ئازغىنە پۇلنى قەرز ئالدىم دېيىشكە قانداق يۈزۈم چىدايدۇ؟ شۇڭا يالغان ئېيتىشقا مەجبۇر بولدۇم. سىز ئۈچۈن يالغان ئېيتىشقا مەجبۇر بولدۇم. ئۇلارنىڭ قىستاۋاتقىنىغا خېلى كۈنلەر بولدى، لېكىن نەدىن ئامالىنى قىلىمەن؟

بارىجانغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. بىچارە شۇ ئاي، شۇ كۈنلەردە قانچىلىك ئىچكى ئازاب تارتقاندۇ - ھە. بۇ ئازابلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ ياخشى كۆرگەن ئادىمى ئۈچۈن بولغان. ئۇنىڭ ئاشۇ مۇھەببىتى ئالدىدا بۇنچىلىك زىيان مېنىڭ ئۈچۈن قانچىلىك ئىش ئىدى؟!

مەن ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ كۆڭلىنى ياسىدىم. لېكىن، مېنىڭ بىر ئايال بولغانلىقىم ئۈچۈن بولسا كېرەك، قانداقلا دېگەن بىلەن كۆڭلۈم يېرىم ئىدى. چۈنكى ئۆيىنىڭ ئىچى

مۇۋۇلداپ قالغانىدى. ئىچكىرىدىكى ئۆيـ
دە قالغان بىر ئۈستەل بىلەن بىر
كارىۋات ئۈستىدە كىيىم - كېچەكلىرى
مىز چېچىلىپ ياتاتتى. بۇنى قانداقـ
بۇ ئۆي دېگىلى بولسۇن؟ مەن بارىـ
جاننىڭ مېھمانلىرىنىڭ ئۆيىمىزگە كېـ
لىپ تۇرۇشىنى ئارزۇ قىلىپ كەلگەـ
نىدىم، ئەمدى ئۇلارنىڭ كېلىشىدىن
قورقىدىغان بولۇپ قالدىم. بىر - بىرىگە
مۇھەببەت قويغان بىر جۈپ ئەر - خوتۇن
باشقىلارغا ئۆزىنىڭ ۋەيرانە قىياپىـ
تىنى كۆرسەتكىسى كېلەمدۇ؟ مەن
قانداق قىلسام بولار؟ مەن كىيىم -
كېچەكلەرنى رەتلەۋېتىپ شۇلارنى ئويـ
لىدىم. ئاتا - ئانام ئېسىمگە كەلدى،
بۇ ھالەتنى ئوڭشاش ئۈچۈن يەنە ئۇـ
لارغا ئېغىز ئېچىشىم كېرەكمۇ؟ قانداق
ئېغىز ئاچارمەن؟ ئۇلارنىڭ مېنىڭ
ئۈچۈن قىلغىنى ئازمۇ؟ ئۆيدىكى نەرـ
سىلەرنىڭ ھەر بىرسى ماڭا ئۇلارنى
ئەسلىتىپ تۇراتتى. ئەمدى ئۇ نەرـ
سىلەر يوق.

بۇ ئىش ئۆتۈپ ئىككى كۈندىن كېـ
يىن ماڭا تېخىمۇ ئەلەم قىلىدىغان
ئىش يۈز بەردى: تۇيۇقسىز ئاپام كېـ
لىپ قالدى. بالدۇرراق كەلگەن بولـ
سىدى، ئۇ مېنىڭ بەختلىك، كۆڭۈلـ
لۈك تۇرمۇشۇمنى كۆرگەن، قىزىدىن خاـ
تىرجەم بولغان بولاتتى. ئەمدىچۇ،
مەن ھازىرمۇ بەختلىكمەن، لېكىن
مېنىڭ سۆزلىرىم، كۈلكەم ئۇنى بۇـ
نىڭغا ئىشەندۈرەلەمدۇ؟ بۇ مۇمكىن
ئەمەس. ئۇ چوقۇم قۇپقۇرۇق ئۆينىڭ
ئىچىدە كۆڭۈللۈك تۇرمۇشنىڭ بولۇـ
شىغا ھەرگىز ئىشەنمەيدۇ.

مەن ئۇنى كۆرۈپ ھودۇقۇپ قالدىم.
ھەتتا ئۇنىڭ بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆـ
رۈشۈشنىمۇ ئۇنتۇپ قاپتىمەن. ئاپام
مېنى قۇچاقلاپ: «جېنىم بالام، بارمۇ
سەن؟» دەپ يىغلىۋەتكەندىلا ئېسىمگە
كەلدى.

زاھىرە، بۇ كۆڭۈلسىز ۋەقە توغرىـ
سىدا كۆپ يازغۇم كەلمەيدۇ. ئىشقىـ
لىپ، ئاپام ئۆي ئىچىنى كۆرگەندىن
كېيىن ھاڭ - تاڭ بولۇپ تۇرۇپ قېلىپ
«بۇ نېمە ئىش؟» دېگەندەك ماڭا قاـ
راپ قالدى. ئۆزۈمنىڭ نېمىلەرنى
دەپ چۈشەندۈرگىنىمنى ئۇقمايمەن،
لېكىن ئاپام خۇددى ھەممىنى چۈشەنـ
گەندەك بېشىنى چايقايتتى. ئۇھ تارتاتتى.
ئۇ بارىجانغىمۇ تۈزۈك چىراي ئاچمىدى.
بىراق يەنىلا مۇساپىرچىلىقتا ياشاۋاتـ
قان قىزىغا ئىچى ئاغرىغان بولسا كېـ
رەك، تاپا - تەنىمۇ قىلمىدى. ئۇ مېـ
نىڭ يالۋۇرغىنىمغا قارىماي ئەتىسىـ
لا قايتىپ كەتتى. بىراق بىر ھەپتىـ
دىن كېيىن ئاتا - ئانامدىن 1000
يۈەن پۇل كېلىپ قالدى. مېنىڭ قەـ
دىردانلىرىم، يەنىلا ماڭا چىدىماپسىـ
لەر - دە، دەپ يىغلىدىم مەن ئىچىم
سىيرىلىپ.

ئاشۇ پۇل بىلەن ئۆينىڭ ئىچىگە
يەنە بىر ئاز ئىسكەت كىرگۈزۈۋالـ
دۇق. بارىجان: «خىجىلمەن زاھىرە،
مەن بىر ئەر كىشىگە ئوخشىماي قالـ
دىم» دېگەن سۆزنى تولا تەكرارلايتتى.
ماڭا بولغان ئامراقلىقىنى بۇرۇنقىـ
دىنمۇ بەكرەك ئىپادىلەشكە تىرىشاتتى.
بىراق نېمىشقىدۇر بۇ ئامراقلىق بەـ
زىدە ياسالمىلىقتەك بىلىنىدىغان بولۇپ
قالدى. ماڭا نېمە بولدى؟ مەن نېمىشقا
بۇنداق ئويلايدىغان بولۇپ قالغاندىمەن؟

12

زاھىرە، بۇ بىر نەچچە كۈن ئىچىدە
خېتىمنى داۋاملاشتۇرالماي قالدىم.
راستىمنى ئېيتسام، كۆڭلۈم غەشلىكتىن
زادى قۇتۇلالمايۋاتىدۇ. بۇنىڭدىن
بىرھەپتە بۇرۇن يۇرتىمىن كەلگەن
بىر قوشنىمىزنى ئۇچرىتىپ قالدىم.
— ئەجەب ياخشى ئۇچراپ قالدىڭىز، —
دېدى ئۇ مېنى كۆرۈپ خۇشال بولۇپ، —
نەدىن ئىزدەپ تاپارمەن دەپ يۈرەتتىم.
ئاپىڭىز بۇ خەت بىلەن ماۋۇ يىرىك كوي
پۇلنى بەرگەنىدى. ئۇلار سىزدىن خەت
كەلمەيۋاتىدۇ دەپ ئەنسىرىشىۋاتىدۇ.
ئاتا - ئانا دېگەننى ئۇنتۇپ قالمىغۇ-
لۇق جۇمۇ!

مەن ھەيران بولدۇم. مەن ساڭا
خەت يازمىغىنىم بىلەن، ئاتا - ئانامغا
ئون كۈندە بىر قېتىم خەت يېزىپ
تۇرغانىدىم. يازغان خەتلىرىمنى
بارىجان پوچتىغا سېلىپ تۇراتتى.
ئاپاملار خەتلىرىمنى تاپشۇرۇۋالمى-
غانىدىمۇ؟

قوشنىمىزغا بۇ سۆزلەرنى قىلىشنى
لايىق تاپمىدىم. ئۆيگە بېرىشقا زور-
لىسام ئۇنىمىغان قوشنام بىلەن خوش-
لىشىپ، ئالدىراپ ئۆيگە كەلدىم.
ئاپام خېتىدە بىر ئايدىن بۇيان مېنىڭ
خېتىمنى تاپشۇرۇۋالمىغانلىقىنى، شۇ
تۈپەيلىدىن ئەنسىرەپ قالغانلىقىنى،
ھەتتا چۈشلىرى بۇزۇلۇۋاتقانلىقىنىمۇ
يازغان، بىر ئاي ئىلگىرى ئەۋەتكەن
150 يۈەن پۇلنى تاپشۇرۇپ ئالغان-
ئالمىغانلىقىمنى سورىغانىدى. كېيىنكى
سوئال مېنى تېخىمۇ ئەنجۈپلەندۈردى.
دادام - ئاپاملار ئەۋەتكەن خەت - چەك-
لەر بارىجاننىڭ ئادرېسىغا كېلەتتى.

ئىشتىن قايتىپ كەلگەن بارىجانغا
خەتنى كۆرسەتتىم. ئۇ خەتكە نېرى-
بېرى كۆز يۈگۈرتۈپ قويۇپ ئۈستەلگە
تاشلاپ قويدى، پۇلغا بولسا قاراپمۇ
قويمىدى.

— ئۇ تەكەنكى خەتلىرىمنى پوچتىغا
سېلىۋەتكەنسىز، بارىجان؟ — دېدىم مەن
مۇلايىملىق بىلەن.

— پوچتىغا سالماي، ئەخلەت تۇڭىغا
سالامتىم، — نېمىشقىدۇر ئۇ قوپال تەگ-
دى، — ئىشەنمىسىڭىز، بۇندىن كېيىن
ئۆزىڭىز سېلىڭ.

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟ — مەن ئىختى-
يارسىز ئۆكۈردۈم، — تاساددىپي ئۇنتۇپ
قالدىمىكىن دەپ سوراۋاتىمەن. ئۇنىڭ
ئۈستىگە، ئاپام ئەۋەتكەن پۇل...

— مەن خەجلىۋالدىم، بولدىمۇ؟ — دېدى
بارىجان ماڭا ئالىيىپ، لېكىن ئۇنىڭ
چىرايىدا غىدىل - پال پەيدا بولۇپ
يوقاپ كەتكەن ھودۇقۇش ئالامىتىنى
سېزىپ قالدىم، — ئۇنداق پارچە - پۇرات
پۇللارغا نەزەرىمنى سالمىدىغان ئادەم
ئەمەسمەن، مېنى ئوغرى كۆرۈۋاتامسىز؟

بۇ بىر تەتۈرلۈك، يەنە كېلىپ
قەستەن قىلىۋاتقان تەتۈرلۈك ئىدى.
مەن جىمىپ قالدىم، لېكىن كۆڭلۈم
بىر قىسما بولۇپ قالدى، ئۇنىڭ
ئاپامنىڭ خېتىگە بولغان پەرۋاسىز
مۇئامىلىسى، پىكاردىن - بىكار قىلغان
قوپاللىقى ماڭا غەلىتە بىلىندى.
ئىلگىرى ئۇ بۇنداق ئەمەس ئىدى.
«پارچە - پۇرات پۇللار» دېگىنىچۇ
تېخى!

150 يۈەن پۇلنى تاپشۇرۇۋالمىغان-
لىقىمغا ئىچىم ئېچىشمىدى، بىراق
بارىجاننىڭ ھېلىقى ھودۇقۇش ئالامىتى

خىيالىمدىن كەتمەي، كۆڭلۈمنى غەش قىلىپ قويدى. «ئۇ...— دەپ ئويلىدىم مەن بىئارام بولۇپ،— ياق، ياق، نەدىكى يوقىلاڭ خىياللارنى قىلىۋاتىمەن. ئۇنىڭدىن گۇمانلىنىشقا نېمە ھەققىم بار؟» ئۆزۈمنى ئەيىبلەپ تۇرساممۇ، لېكىن كۆڭلۈمدىكى شۈبھە مېنىڭدىن نېرى كەتمىدى.

شۇ كۈنى كەچتە ئۇ ئۆزىنىڭ قوپاللىقى ئۈچۈن مېنىڭدىن ئەپۇ سورىغان ۋە ئوتلۇق سۆيۈشلىرى بىلەن كۆڭلۈمنى كۆتۈرگەن بولسىمۇ، ھاياجانلىق مىنۇتلار ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، غەشلىك يەنە بىزەڭلىك بىلەن كۆڭلۈمنى ئورنىۋالدى.

ئۈلۈشكۈن چۈشتىن كېيىن، مەن كۆكتات ئالغىلى چىقىپ قايتىپ كىرىشىمگە، خوجايىن موماي ئۆينىڭ ئىشىكىدىن بېشىنى چىقاردى. بۇ غەلىتە موماي ئۆي ئىجارىسى تاپشۇرۇلغان ئالتە ئايلىق مۆھلەتنىڭ توشۇشىغا تېخى 20 نەچچە كۈننىڭ بارلىقىغا قارىماي، ھەر كۈنى دېگۈدەك كېيىنكى يېرىم يىلنىڭ ئۆي ئىجارىسىنىڭ كېپىنى قىلىدىغان بولۇپ قالغانىدى. ھازىرمۇ يەنە شۇ گەپنى قىلىدىغاندۇ ھە قاچان.

مەن ئالدىراپ ئىنچىكىلىق سورىدىم ۋە ئۇدۇل ئۆيگە قاراپ ماڭدىم.

— ماھىرەخان، ھېلى بىرسى ماۋۇ خەتنى بېرىپ قويۇپ كېتىپ قالدى،— دەپ بىر كونۋېرتنى ماڭا ئۇزاتتى خوجايىن موماي.

— رەھمەت ئانا،— دېدىم مەن كونۋېرتنى ئېلىپ ۋە سىرتىغا قارىدىم. يۈرتتىن بىرسى ئەكەلگەن خەت بولسا كېرەك دەپ ئويلىغانىدىم، لېكىن كونۋېرت ئۈستىگە بىر خەتمۇ يېزىلمىغانىدى.

— سوغۇقتا قاراپ تۇرماي، ئۆيىڭىزگە كىرىپ ئوقۇڭ،— دېدى موماي ھاسىراپ ۋە ئىشىكىنى «تاقىدە» ياپتى.

مەن ئۆيگە كىرىپ سومكىنى قويدۇم-دە، كونۋېرتنى ئالدىراپ ئاچتىم: ناتونۇش پۆچۈركا. مەن خەتنىڭ ئاخىرىغا قارىدىم، خەت ئىمزاسىز ئىدى. مەن ھەيرانلىق نەزىرىم بىلەن خەتكە كۆز يۈگۈرتتىم.

«ماھىرە، سىز مېنى تونۇمايسىز، ئەمما مەن سىزنى تونۇيمەن،— خەت شۇنداق باشلانغانىدى.— مەن سىزنى بارنىجان بىلەن كېتىۋاتقىنىڭىزدا بىرقانچە قېتىم كۆرگەن ۋە باشقىلاردىن سۈرۈشتۈرۈپ ئىسمىڭىزنىمۇ بىلىۋالغانىدىم، شۇ تاپتا سىز مېنى كىمدۇ دەۋاتقانسىز. ئەگەر بارنىجان سىزگە مېنىڭ ئىسمىمنى ئېيتىپ بەرسە، كىملىكىمنى بىلەلەيسىز. چۈنكى خەتكە ئىسمىمنى يازمىدىم.

بۇ تاققا-تۇققا سۆزلەرنى ئوقۇغىنىڭىزدا ھەيران بولۇشىڭىز چوقۇم. مەن بۇ خەتنى يازغىچە كۆپ ئارىسالدا بولدۇم. ئەسلىدە مەن بۇ خەتنى يازماسلىقىم، سىزنىڭ بەختلىك تۇرمۇشىڭىزغا (مۇبادا سىز شۇنداق دەپ قارىسىڭىز) ئۆزۈمنىڭ كۆلەڭگىسىنى چۈشۈرمەسلىكىم كېرەك ئىدى. لېكىن مەن دەردىمنى ئىچىمگە سىغدۇرالمىدىم. يەنە كېلىپ، سىزدەك بىر گۈزەل قىزنىڭ شېرىن سۆزلەرنىڭ قۇربانى بولۇۋاتقىنىنى ئويلىغىنىمدا يۈرىكىم ئېچىشتى.

مەن سىزنى كۆرگەن چاغلىرىمدا،

سىزنىڭ چىرايىڭىزدىن بەخت نۇرلىرىنىڭ پارلاپ تۇرغانلىقىنى بايقىغانىدىم. بىر چاغلاردا مەنمۇ بەخت نۇرىغا چۆمۈلگەن قىز ئىدىم. بىراق ھازىر مەن بىر بەختسىزمەن. ئېھتىمال سىز بۇ بەختسىزلىكنىڭ سىز بىلەن بىللە ياشاۋاتقان كىشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى خىيالىڭىزغىمۇ كەلتۈرۈپ قويمايدىغانسىز...»

مەن بۇ قۇرلارنى ئوقۇۋاتقىنىمدا كۆزلىرىمگە ئىشەنمەي قالدىم. خەت يازغۇچى بىر قىز ئىكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ بەختسىزلىكىنى بارىجانغا باغلاۋاتىدۇ. بۇ مۇمكىنمۇ؟ مەن بارىجاننىڭ سۆزلىرىنى ئېسىمگە ئالدىم: «ماھىرە، مەن سىزدىنمۇ بەختلىكمەن. چۈنكى مەن سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىزگە ئېرىشتىم. مەن شۇ چاغقىچە بىرەركىمنى ياخشى كۆرۈپ باقمىغان، بىرەركىم بىلەن مۇھەببەتلىشىپ باقمىغان...»

مەن خەتنىڭ داۋامىنى ئوقۇشقا ئالدىرىدىم.

«يۇقىرىقى قۇرلارنى ئوقۇۋاتقىنىڭىزدا، بۇ خەت چوقۇم ئالجىپ قالغان بىرسى يازغان خەت ئىكەن دەپ ئويلارسىز. بارىجان مېنىڭدىن ئۆزگە ھېچكىمنى ياخشى كۆرۈپ باقمىغان دەرسىز. ئۇنىڭ سىزنى شۇنىڭغا ئىشەندۈرەلەيدىغانلىقىنى بىلىمەن. چۈنكى ئۇ قىزلارغا قانداق گەپ قىلىشنى بىلىدۇ. مەنمۇ ئۇنىڭ شۇنداق سۆزلىرىنى ئاڭلىغان، ئۇنىڭ قەسەملىرىگە ئىشەنگەنىدىم. ئەپسۇسكى، كېيىن ئۆزۈمنىڭ ئۇنىڭ تۇنجى مۇھەببىتى (ئەگەر مۇھەببەت دەپ ئاتىلىدىغان بولسا)، ھەتتا ئىككىنچى، ئۈچىنچى... مۇھەببىتىمۇ ئەمەسلىكىمنى ئۇققانىدىم. بىز قىزلار تولىمۇ ساددا كېلىدىكەنمىز، ھەتتا بەزىدە باشقىلارنىڭ سۆزى يالغان ئىكەنلىكىنى سېزىپ تۇرساقمۇ، ئىشىنىشنى خالايدىكەنمىز. ئۆزىمىزنىڭ چىرايلىق بولۇشىنى ئارزۇ قىلىپلا قالماي، بىز ياخشى كۆرىدىغان، بىزنى ياخشى كۆرىدىغان يىگىتىمىزنىڭمۇ نۇقسانسىز چىرايلىق بولۇشىنى ئارزۇ قىلىدىكەنمىز. خام خىيال بىلەن يۇغۇرۇلغان بۇ ئارزۇ بىزنى ئاسانلا تۇيۇق يولغا باشلاپ قويىدىكەن.

مەن بۇ خەتنى يازغۇچە نۇرغۇن ئارىسالدا بولدۇم. لېكىن، ئاخىرى يەنىلا يېزىش قارارىغا كەلدىم. بۇنى بەلكىم بىر خىل ئىچى تارلىق دەپ ئويلاپ قالارسىز، مەيلى سىز قانداق ئويلىسىڭىز ئويلاڭ، مەن بۇ خەتنى سىزگە يەتكۈزۈپ بېرىمەن. ئەگەر سىز ئۇنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرسىڭىز، ئۇمۇ سىزنى شۇنداق ياخشى كۆرگىدەك بولسا (مەنمۇ ئۇنىڭ بىرەرسىنى ھەقىقىي ياخشى كۆرۈشىگە ھەرگىز ئىشەنمەيمەن)، مېنىڭ بۇ خېتىم تۇرمۇشۇڭلاردىكى بىر كۆڭۈلسىز قىستۇرما بولۇپ، مۇھەببىتىڭلارنىڭ كۈچى بىلەن تېزلا ئۇنتۇلۇپ كېتەر.

مەن خېتىمنى ئۇزارتىپ، بارىجان بىلەن بولغان «مۇھەببەت» كەچۈرمىشلىرىمنى تولۇق بايان قىلىشنى خالىمايمەن. چۈنكى بۇلار ماڭا بىر قاباھەتلىك چۈشتەك بىلىنىدۇ. بەزىدە بۇلارنىڭ ھەممىسى راستتىنلا بىر چۈش بولۇپ قالسا دەپ ئويلاپ كېتىمەن. بىراق، بۇ چۈش ئەمەس، بەلكى قەلبىمگە ئۆمۈرلۈك جاراھەت سېلىپ كەتكەن

بىر رەھىمسىز رىياللىق!

ماھىرەم، مەن سىزدەك چىرايلىق ئەمەسمەن. بىزدەكلەرنى كىشىلەر ئىسسىق چىراي دەپ ئاتىشىدۇ. بىراق بارىجان مېنى چىرايلىق دېگەندە، مەن بىلەن ئۆمۈرلۈك ھەمراھ بولۇشنى بەخت دەپ ئېيتقاندا، مەن ئۆزۈمنى چىرايلىق دەپ بىلگەن، شادلىق قاينىمىغا چۆمگەنىدىم.

مەن ھال-ئوقىتى خېلىلا ياخشى بىر ئائىلىنىڭ ئارزۇلۇق قىزى ئىدىم. بارىجان بىلەن تۇنجى قېتىم كۆرۈشكەندىلا، ئۇنىڭغا كۆيۈپ قالغانىدىم. كېيىن ئۇنىڭ تاتلىق سۆزلىرى مېنى مەست قىلغان، ھەتتا قىزبالا بولۇشۇمغا قارىماي، ئىككىمىز بىللە سەيلە قىلغان چاغلاردا ئايىماي پۇل خەجلىشىمۇ ماڭا غەلىتە بىلىنمىگەنىدى. ئۇ مېنىڭ بىلەن «مۇھەببەت» لىشىپ بىر ھەپتە ئۆتەر-ئۆتمەي 500 يۈەن پۇل سورىغانىدىمۇ، بىر ئوغۇل بالىنىڭ قىز بالىدىن قەرز سورىشىنىڭ نومۇسلۇق ئىش ئىكەنلىكىنى خىيالىمغا كەلتۈرمىگەن، ئاتا-ئانامدىن سوراشتىن خىجىل بولۇپ (ئۇلارغا چۈشەندۈرۈش تەس ئىدى)، خەقتىن قەرز ئېلىپ بەرگەنىدىم.

دادام سودىدا زىيان تارتىپ دەسمايىسىدىن ئايرىلىپ قالدى. بارىجان بۇ كەپنى ئاڭلىغاندىن كېيىنلا مېنىڭدىن يۈز ئۆرىدى. مەن يالۋۇردۇم، يىغلىدىم، ئۇنىڭ ئىلگىرىكى قىزغىنلىقىنى، ئوتلۇق ۋەدىلىرىنى ئەسلەتتىم. لېكىن ئۇ زادىلا ئېرىنمىدى، ھەتتا مېنى ئېغىزغا ئالغۇسىز سۆزلەر بىلەن ھاقارەتلىدى.

شۇنداق قىلىپ، بىزنىڭ ئىشىمىز تۈگىگەن بولدى. ماڭا قالغىنى چەكسىز ئازابتىن ئىبارەت بولدى. مېنىڭ ئۆزۈمنى ئۇنىڭغا بېغىشلىۋەتكەنلىكىمنى دېمەمسىز، ئۆزۈمنىڭ يەڭگىلتەكلىكى تۈپەيلى يۈز بەرگەن ئىش تۇرسا، ئەمدى كىمگە دەردىمنى ئېيتاي. ئۇنىڭ يۈزسىزلىكىدە بۇ ئىشتىن تېنىۋالمايدۇ دېگىلى بولامدۇ!

مەن بەدەل تۆلىدىم، بۇ مېنىڭ نادانلىقىمدىندۇر. لېكىن ھېلىقى پۇلنىڭ ئىشىچۇ. ئۇ مېنى مۇشۇنداق ھالغا چۈشۈرۈپ قويغانلىقى ئۈچۈن مەن يەنە ھەق تۆلىشىم كېرەكمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ پۇل خەقنىڭ تۇرسا.

مەن ئۇنىڭغا بۇ ئىش ھەققىدە نەچچە قېتىم خەت يازدىم، بىراق ئۇ جاۋاب بەرمىدى. يۈز تۇرانە سۆزلىشىپ باقاي دېدىم، ئۇ زادى تۇتۇق بەرمىدى. ئادەمنى بۇنداقمۇ بوزەك ئەتكەن بارمۇ؟ ئاخىرى ئاچچىقىمغا چىدىماي بۇ خەتنى يېزىشقا مەجبۇر بولدۇم. سىز ئۇنىڭ ئايالى، سىز بۇلارنى ئۇقۇشقا ھەقلىق.

نېمە دېمەكچى بولغىنىم سىزگە ئېنىق بولغاندۇ؟ مۇۋاپىق بىر تەرەپ قىلىشىڭىزغا ئىشىنىمەن. بۇنداق ئىشتا بىز قىزلار بارىجاندەك (ئەر) لەرگە قارىغاندا غۇرۇرلۇق كېلىمىز.»

مەن خەتنى غىجىملىغىنىمچە ھالسىزلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدىم. نېمىلەرنىدۇر ئويلىماقچى بولاتتىم، لېكىن ئويلىيالمايتتىم. كاللام گاراڭ بولۇپ، قۇلاقلىرىم ۋىڭىلدايتتى.

زاھىرە، جېنىم دوستۇم، مېنىڭ قايسى گۇناھىمغا كەلگەن كەلگۈلۈك بۇ!؟ مەن ئالداندىممۇ؟ مېنىڭ كۆز ئالدىمدا

يېرىنچاننىڭ سىماسى پەيدا بولۇپ، يارىسى بىلەن خۇنۇكلىشىپ كەتتى. شۇ ئولتۇرغىنىمچە قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكىنى ئۇقمايمەن، بارىجاننىڭ ئۆيىگە كىرگەنلىكىنىمۇ تۇيماپتىمەن. ئۇ: «نېمە بولدىڭىز، ماھىرە؟» دەپ يېنىمغا كېلىپ مۈرەمدىن قۇچاقلىدى. ئاندىن ئېسىمگە كەلدىم ۋە بىر خىل يىرگىنىش تۇيغۇسى بىلەن ئۆزۈمنى چەتكە ئالدىم.

— نېمە بولدىڭىز؟ چىرايىڭىز تاتىرىپ كېتىپتىغۇ؟ — بىردىنلا ئۇ قولۇمدىكى كونۋېرتنى كۆرۈپ قالدى، — نېمە، دادامىلاردىن خەت كەلدىمۇ؟ بىرەر كۆڭۈلسىزلىك بوپتۇمۇ؟

ئۇنىڭ بۇ ئەندىشىلىك ئاھاڭلىرى، ھودۇقۇشلىرى مېنىڭ نەزىرىمدە ياسالمىلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى. مەن ئۈندىمىدىم. ئۇ خەتنى ئېلىپ كۆز يۈگۈرتتى - دە، چىرايى ئۆزگىرىپ كەتتى، پېشانىسىدىن تەر تەپچىدى. بۇ خەتتە يېزىلغانلارنىڭ راستلىقىنى دەلىللەيتتى. مېنى يەنىلا تۇتتى. تۇيۇقسىز بارىجان قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى. مەن بۇ كۈلكىدىن چۆچۈپ ئېڭىشىمنى كۆتۈردۈم - دە، ئۇنىڭغا چەكچىيىپ قاراپ قالدىم.

— سىزنى قىيناپ بۇ ھالغا چۈشۈرۈپ قويغان نەرسە مۇشۇ تۈترۇقسىز خەتمۇ؟ — دېدى ئۇ كۈلكىسىنى باسالمىغان ھالدا، — خەتتىكىلەرگە ئىشىنىدىغانسىزمۇ؟ مۇشۇ قۇرۇق گەپلەرگە - ھە!

مەن گاڭگىراپ قالدىم. ئۇنىڭ كۈلكىسى تەبىئىي ئىدى. بەلكىم مەن خەتتە يېزىلغان ئىشلارنىڭ يالغان بولۇپ چىقىشىنى ئارزۇ قىلغانلىقىمدىن ئۈچۈن شۇنداق بىلىنگەندۇ.

— مەن سىزگە بۇرۇنلا سۆزلەپ بەرسەم بوپتىكەن، مەن تېخى سىزنى ھەرقانداق چاغدا ماڭا ئىشىنىدۇ، بۇ ئىشلارنى سۆزلەپ ۋاقتىڭىزنى ئىسراپ قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق دەپ ئويلاپتىمەن، — بارىجان يېنىمدا ئولتۇرۇپ قوللىرىمنى سىلىدى، مەنمۇ قولۇمنى تارتىۋالمىدىم، — ماقۇل، مەن سىزگە بۇ كۈلكىلىك ئىشنى سۆزلەپ بېرەي. بۇ خەتنى يازغۇچى مېنى ياخشى كۆرۈپ قالغىنى راست، لېكىن مەن ئۇنى قىلچە ياخشى كۆرمەيتتىم، ھەتتا ئۇنىڭ بىلەن ئۇزاقراق پاراڭلىشىپ باققىنىممۇ يوق. ئۇ ئارقامغا كىرىۋالدى، مەن نەدە بولسام، ئۇمۇ شۇ يەردە پەيدا بولاتتى، سىز كەلمەيچە بولاتتى. مەن قاتتىق بىزار بولدۇم، قانداق قىلسام ئۇنىڭدىن قۇتۇلالايمەن؟ سىلكىۋېتەي دېسەم، ئۇ بىر قىز بالا ئەمەسمۇ. ئاخىرى ئۇنى كۆڭۈلسىز قىلمىش قىلمىغىنىدا كېلىپ پۇل سورىدىم. بىراق، ئەدىن بىلەي، ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇ پۇلنى كۆتۈرۈپ كەپتۇ. ئەمدى قانداق قىلىمەن؟ بوپتۇ، ئالسام ئېلىپ تۇراي، بىرەر ھەپتىدىن كېيىن قايتۇرۇپ بېرەرمەن دېدىم. بۇ ئامالمۇ ئەسقاتمىغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا كەمپىرنىڭ ئوچۇقىنى ئېيتىشقا مەجبۇر بولدۇم. دەسلەپتە ئۇ يالۋۇردى، كېيىن بولسا، مەن سىزنىڭ بەختلىك بولىدىغىنىڭىزنى بىر كۆرەي، قاراپ تۇر، مەن بىر كۆلەڭگە بولۇپ سەندىن مەڭگۈ ئايرىلمايمەن دەپ قورقۇتماقچى بولدى. مېنىڭ كارىم

بولمىدى. ئۇ راستىتىنلا كۆڭلى پەس قىز ئىكەن-دە! ئاخىرى مۇشۇنداق خەتنى يېزىپ، ئىككىمىزنىڭ ئارىسىنى بۇزماقچى، بەختىمىزنى بابۇت قىلماقچى بوپتۇ!

بۇ نېمىدېگەن يوللۇق، نېمىدېگەن ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن ئېيتىلغان سۆزلەر-ھە! مېنىڭ بارىجانغا ئىشەنمەسلىكىمگە نېمە ھەددىم بار؟ مەن ئاشۇ قىزدىن نەپرەتلەندىم.

— بۇ دېگەنلىرىڭىز راستمۇ؟ — دېدىم مەن بارىجانغا يۆلەنگەن ھالدا ئەركىلەپ.

— قەسەم قىلىپ بېرەيمۇ؟

مەن ئۇنىڭ ئاغزىنى ئېتىۋالدىم.

— بولدى، ئىشىنىمەن. سىزگە ئىشىنىمەن، — دېدىم مەن ئۇنىڭ سېھىرلىك كۆزلىرىگە مېھرىم بىلەن تىكىلىپ، — مېنى مەڭگۈ ياخشى كۆرىسىز-ھە؟

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟!

— بىز مەڭگۈ ئايرىلمايمىز-ھە؟

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟!

قەلبىمدە تەسۋىرلىگۈسىز بىر خىل شېرىن ھېسسىيات داۋالغۇپ ۋۇجۇدۇمنى تىترىتىۋەتتى، لەۋلىرىم ئۇنىڭ لېۋىگە چىڭ يېپىشتى. ئاشۇ مۇھەببەتلىك ئاخشاملاردىكىدەك لەززەتلىك مىنۇتلار مېنى ئۆز ئىلكىگە ئالدى. چۈنكى، بارىجان ئاللىقانداق شېرىن ھېسلارنى ئويغىتىدىغان سۆيۈشنى، ۋۇجۇدۇمنى ئېرىتىۋەتكۈدەك قۇچاقلاشنى بىلەتتى. ئۇ كېلىشكەن يىگىت بولۇپلا قالماي، دىلنى ئېرىتكۈدەك شېرىن سۆزلەرنى قىلالايدىغان يىگىت ئىدى.

بىردىنلا ھېلىقى خەتتە يېزىلغان پۇلنىڭ گېپى يادىمغا كېلىپ قالدى.

مەن بارىجاننىڭ قۇچىقىدىن ئاجراپ، ئۇنىڭغا تىكىلدىم.

— ھېلىقى پۇلنى قانداق قىلدىڭىز؟

— قايسى پۇلنى؟ — دەپ چۆچۈپ كەتتى بارىجان.

— خەتتە يېزىلغانچۇ؟

— بىز... بۇ...، — بارىجان دۇدۇقلاپ قالدى، ئاندىن پېشانىسىگە بىرنى ئۇرۇپ قويۇپ، خىجىل بولغان قىياپەتتە سۆزلىدى، — شۇ چاغدا يىرەۋ ھەپتىدىن كېيىن بېرىۋېتەرمەن دېگەنىدىم. ئاكىغۇچە بىر ئاغىنەم پۇل سوراپ قالدى، يۈز كېلەلمەي...

— ئۇنداق بولسا ھازىرغىچە قايتۇرۇۋەتمەپسىز-دە، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا تىكىلىپ. بۇ پۇلنىڭ بارىجاننى ھېلىقى قىز بىلەن تېخىچە باغلاپ تۇرغانلىقىنى ئويلاپ كۆڭلۈم غەش بولۇپ قالدى.

— ئۆزىڭىز بىلىسىز، ماھىرە، — دېدى ئۇ كۆزلىرىنى ئەپقېچىپ، — قەرزنى سويلىمەك قىيىن، يا ئۇ ئاغىنەم ئۆزىنى بىلمەيدى، يا چىش يېرىشقا مېنىڭ يۈزۈم چىدىمىدى.

— سىزنىڭ ئۇ قىز بىلەن كىچىككىنە ئالاقىڭىزنىڭمۇ قېلىپ قېلىشىنى خالىمايمەن. بۇ ماڭا بىر ئازاب بولىدۇ، بارىجان. مانامەك، بۇنى سېتىپ پۇلنى بېرىۋېتىڭ. ئەمما بۇنىڭ ئۆزىنى بېرىپ يۈرمەڭ. مېنىڭ قولۇمدىكى نەرسىنىڭ سىزنى ياخشى كۆرىدىغان باشقا بىر قىزنىڭ قولىدا بولۇشىنى خالىمايمەن! — مەن شۇ سۆزلەرنى دېدىم-دە، بارمىقىمدىن ئالتۇن ئۈزۈكنى چىقىرىپ ئۇنىڭغا سۇندۇم. ئاپام تويدا بۇ ئۈزۈكنى: «بالام، بۇ

ئاپامدىن قالغان تەۋەررۈك ئىدى، ئوبدان ساقلىغىن» دەپ قولۇمغا سېلىپ قويغانىدى. ئەمدى مەن ئۇنىڭغا قىلچە تارتىشىپ ئولتۇرمىدىم.

— ياق-ياق! — ئالدىراپ سۆزلىدى بارىجان، — مەن بىر ئوغۇل بالا. ئۇنىڭسىزمۇ سىزگە، ئاتا-ئانىڭىزغا سالغان ئېغىرلىقىم ئازمۇ! ھەرگىز ئالالمايمەن، مېنى خىجىل قىلماڭ، ئۆزۈم بىر ئامال قىلارمەن...

— ئالمىسىڭىز رەنجىيمەن، سىز دائىم ئىككىمىز بىر ئادەم دەيتتىڭىزغۇ. بۇ كۆڭلىمىزنىڭ مۇشۇنىڭ بىلەن تۈگەپ كەتمىسىلا بولىدى. سىز نەدىن ئامال قىلاتتىڭىز! — دېدىم مەن بارىجاننىڭ ھېلىقى «ئاغىنە»لىرىنىڭ ئۆيىدىكى نەرسە-كېرەكلەرنى ماشىنىغا يېسىپ ئەكەتكەنلىكىنى ئەسلەپ.

— مېنىڭ ئۈچۈن جىق قۇربان بەردىڭىز، جېنىم، — دېدى بارىجان ئىككى ئالقىنىمنى يۈزىگە يېقىپ بىچارە ئاھاڭدا، — مەن سىزگە يۈز كېلەلمەيمەن. سىزنىڭ قىلغانلىرىڭىزنى ھەسسەلەپ قايتۇرىدىغان كۈنلەرمۇ كېلىپ قالار.

— ئۇنداق دېمەڭ، — دېدىم مەن ئۇنىڭ يۈزىنى ئاۋاراقلىق بىلەن سىلاپ، — ماڭا سىز كېرەك، سىزنىڭ چىن مۇھەببىتىڭىز كېرەك. سىز مېنى راستىنلا چىن قەلبىڭىزدىن ياخشى كۆرسىڭىز، ھەر قانداق ئېغىر كۈنلەرگىمۇ چىدايمەن، بارىجان!

شۇ كېچىسى خېلى ئۇزۇنغىچە ئۇخلىمىدۇق. كۆڭۈللۈك ئەسلىمىلەر بىزنىڭ پىچىرلىشىشلىرىمىزنىڭ مەزمۇنى بولدى.

زاھىرە، ئەتىسى ئاخشىمى بارىجاننىڭ كەچ كەلگەنلىكىنى ھېسابقا ئالمىغانىدا، يېقىنغىچە ھەر ئاخشىمى ئىشتىن ۋاقتىدا قايتىپ كېلىۋاتاتتى. نېمە بولدىكىن، يېقىنقى كۈنلەردە يەنە يېرىم كېچىدە كېلىدىغان بولۇۋالدى، كەيپىياتىمۇ تازا جايىدا ئەمەس، تۇرۇپ-تۇرۇپلا چېچىلىپ قالىدۇ. ماڭا گويا ئىلگىرىكى خۇشخۇي بارىجان غايىب بولۇپ كېتىۋاتقاندەكلا بىلىنىدۇ. يالغۇز قالغان چاغلىرىمدا ئۇنىڭ ھېلىقى «ئاغىنە»لىرى، ئۇلارنىڭ غەلىتە سۆزلىرى، ئاتا-ئانام ئەۋەتكەن، ئىز-دېرەكسىز يوقالغان خەت ۋە پۇللار، ھېلىقى قىزنىڭ خېتى پات-پاتلا ئېسىمگە چۈشۈپ مېنى ئازابلايدۇ. «بارىجان مېنى ئالداۋاتامدىغاندۇ؟» دېگەن ئوي چىۋىندەك چاپلىشىۋېلىپ مېنى بىزار قىلىدۇ. «ياق، نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىم؟ چىن مۇھەببەتكە شەك كەلتۈرۈشكە نېمە ھەققىم بار؟» دەپ ئۆزۈمنى ئەيىبلەپ باقىمەن. لېكىن، يەنە شۇ كۆڭۈلسىزلىكلەر نېرى كەتمەيدۇ.

كۆڭلۈم ئەنسىزچىلىكتە، قانداقتۇر بىر يامان ئىش يۈز بېرىدىغاندەكلا تۇرىدۇ. مانا بۈگۈنمۇ يېرىم كېچە بولدى، ئۇ تېخى يوق. دوستۇم، خەتنى داۋاملاشتۇرالمايدىغاندەك تۇرىمەن.

13

زاھىرە، شۇكۈنى ئۇ راستىنلا يېرىم كېچىدىن ئاشقاندا قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ چىرايىدىن پەرىشانلىق، ھارغىنلىق چىقىپ تۇراتتى.

— قارايسىزغۇ، — دېدى ئۇ بىپەرۋالىق بىلەن، — كەچ قالدى دەپ خاپا بولۇۋاتامسىز؟ دوكلات قىلىپ قويياي، ئىدارىدا دېجورنى بولدۇم.

ئۇ يېقىندىن بۇيان ماڭا شۇنداق زەھەرلىك كەپ قىلىدىغان بولۇپ قالغانىدى. ئۇنىڭغا زادى نېمە بولغانىدۇ؟ مېنىڭ رەنجىتىپ قويغان يېرىم بارمۇ-يا؟ ئويلاپ-ئويلاپ ھېچ تېگىگە يېتەلمىدىم. يېقىندا ئۇ يەنە سودىگەرلىك، دادامالارنىڭ پۇلىنى دەسمايە قىلىش ھەققىدە كەپ قىلىۋىدى، مەن قوشۇلمىغانىدىم. شۇنىڭغا رەنجىگەنمىدۇ؟ لېكىن، رەنجىگۈدەك نەرى بار؟ دادامالارنىڭ بىزگە بەرگىنى ئازمۇ؟

مەن ئۇنىڭ سۆزىگە جاۋاب قايتۇرماي چاي دەملەشكە كىرىشتىم.

— بۈگۈن مېنى بەرسى ئىزدەپ كەلمىگەنىدۇ؟ — دەپ سوراپ قالدى ئۇ قىزىرىپ كەتكەن قوللىرىنى ئوچاققا قاخلاۋېتىپ.

— ياق، ھېچكىم كەلمىدى. بىرسى كەلمەكچىمىدى؟

— ياق، ئەمدى دېمىدىم... — شۇ سۆزدىن كېيىن ئۇنىڭ چىرايى ئېچىلىپ قالدى.

ئۇ چېيىنى ئىچىپ بولۇپلا يېتىۋالدى. مەن ئۇزۇنغىچە ئۇخلىيالمىدىم. ھېلىقى كۆڭۈلسىز خىياللار بىلەن بارىجانىدىكى ئۆزگىرىش ماڭا ئارام بەرمەيتتى. مېنىڭ كۆڭلۈم يېرىم بولاتتى، مېنى يىغا باساتتى، ۋەھىمىلىك ئەنسىز خىياللار يۈرىكىمنى مۇجۇيتتى.

ئۇ بۈگۈن ئەتىگەن ئىشقا كەتكىنىچە چۈشتىمۇ قايتىپ كەلمىدى. ئەتىگەن تاماقنى شۇ پېتى قالدى. مېنىڭمۇ كېلىمدىن تاماق ئۆتمىدى.

ئادەتتە ئۇ چۈشلۈكى قايتىپ كېلەتتى، بۈگۈن نېمە بولغاندۇ؟ ماشىنىلارنىڭ ئەنسىز گۈركىرەشلىرى بىلەن كۆڭلۈمدە ئاللىقانداق قورقۇنچلۇق خىياللار پەيدا بولاتتى، قولۇم ئىشقا بارمايتتى، پات-پات سىرتقا چىقىپ يولغا قاراپ باقاتتىم.

كەچ كىردى. ئادەتتە ئۇ ئىشتىن ئالتە يېرىمدا قايتىپ كېلەتتى. لېكىن سائەت يەتتە يېرىم بولۇپ كەتتى، ئۇ تېخىچە يوق. مېنىڭ چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى. مەن كىيىمىمنى يۆتكەپ، ئۇنىڭ ئىدارىسىگە بېرىپ باقماقچى بولدۇم. شۇ چاغدا ھويلا ئىشىكى غىچىلىدى.

«ئۇ كەلدى!» مەن ئىشىكتىن ئېتىلىپ چىقتىم. قاراڭغۇدا ھويلىغا كىرگەن كىشىنى تونۇيالمىدىم، ئۇنىڭ بارىجان ئەمەسلىكى ئېنىق ئىدى.

ئۇ يىغلىدى ۋە:

— ياخشىمۇسىز! بارىجاننىڭ ئۆيى مۇشۇمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ھەئە، سىز؟

— بارىجان بۈگۈن چۈشتە ماڭا كەچتە ئۆيىگە كەلسەڭ دېگەنىدى، شۇڭا كېلىۋىدىم.

— ھە، قېنى، ئۆيگە كىرىڭ.

مېھمان ئاق پىشماق، قىزىللىق يۈزىنى ئۈستىگە كۆزەينەك قوندۇرۇۋالغان، قاتاڭغۇر، 30 نەچچە ياشلاردىكى كىشى ئىدى. مەن ئۇنى بىرەر يەردە كۆرگىنىمنى ئەسلىيەلمىدىم. ئەمما ئۇ بارىجاننىڭ مېھمىنى ئىكەن، ئوبدان كۈتۈۋېلىشىم كېرەك.

مەن قەنت-گېزەكلەرنى تەييارلاپ، چاي دەملەشكە كىرىشتىم.

— بارىجان ئادەتتىمۇ كەچ كېلەمدۇ، سىڭلىم؟ — دېدى مېھمان سائىتىگە

قاراپ قويۇپ.

— ياق، كېچىكسە ئالتە يېرىمدا يېتىپ كېلەتتى، بۈگۈن نېمە بولدىكىن... چۈشتىمۇ كېلەلمىدى.

— چۈشتە بىز كۆرۈشكەن.

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ خېلى خاتىرجەم بولۇپ قالدىم.

سائەت سەككىزدىن ئاشتى، بارىجان تېخىچە يوق. مېھماننىڭ پات-پات سائىتىگە قاراپ قويۇشلىرى، ئۇنىڭ تاقەتسىزلىنىپ تۇرغان چىرايى مېنى ئوڭايسىزلاندۇراتتى، ئەنسىرەتتى. «بارىجاننىڭ نېمە قىلغىنىكىنە بۇ — دەپ ئويلايتتىم مەن، — مېھماننى كەل دەپ قويۇپ، ئۆزىنىڭ يوقلاپ كەتكىنىنى!»

سائەت توققۇزغا يېقىنلاشتى.

— ئەجەب كەلمەيدۇ-يا، — دېدى مېھمان يەنە سائىتىگە قاراپ قويۇپ.

— يەنە ئىدارىدە ئىجورنى بولۇپ قالدىمىكىن، — دېدىم مەن خىجىل بولۇپ.

— ئىجورنى؟ ئۇلارنىڭ ئىدارىسىدە بايرام كۈنلىرىدىن باشقا كۈنلەردە ئىدارە خادىملىرىنىڭ ئىجورنى بولىدىغان ئىشى يوققۇ؟

بۇ سۆز يۈرىكىمگە «جاققىدە» تەگدى، مەن ئۈچۈقۈپ كەتتىم. نەچچە چاغدىن بۇيان بارىجان ماڭا يالغان ئېيتىپ كەلگەنمىدۇ؟

— بىرەر مۇھىم ئىشىڭىز بارمىدى؟ — دەپ سورىدىم مەن ئۆزۈمدىكى ئوڭايسىزلىقنى يوشۇرۇش ئۈچۈن.

— ھەئە، — دېدى مېھمان ئاچچىق كۈلۈپ قويۇپ، — مۇھىم ئىش ئىدى. ئۇ يەنە كەلمىسە، مەن يامان ئەھۋالغا چۈشۈپ قالىمەن.

— نېمە ئىش ئىدى؟

مېھمان ماڭا بىر خىل چۈشىنىكسىز نەزەر بىلەن قاراپ قويدى، ئاندىن قىينالغاندەك قىياپەتتە قىمىرلاپ قويدى.

— ئەسلىدە بۇ ئىش ئىككى ئەركىشى ئارىسىدىلا پۈتۈپ كەتسە ئوبدان بولاتتى، سىڭلىم، — دېدى ئۇ بىر تال تاماكىنى تۇتاشتۇرۇپ، — بوپتۇلا، دەۋەرەي، ئۆزىڭىزمۇ سوراپ قالدىڭىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئىشقا سىزنىڭمۇ چېتىشلىقىڭىز بار.

— نېمە؟ مېنىڭ؟ — مەن ھەيران بولدۇم.

— شۇنداق، — دېدى ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ، — مۇنداق ئىش: بۇنىڭدىن ئون كۈن بۇرۇن بارىجان مېنى ئىزدەپ كەپتۇ. مەنمۇ بۇ بالا بىلەن يېقىن تونۇشمۇ ئەمەس. تەگتۈش بولمىغاندىكىن، بىرەر يەردە ئەسرا بولۇپ مۇڭدىشىپمۇ باقمىغان. قارىسام ئۇنىڭ چىرايىدىن، كۆزلىرىدىن بىچارىلىق چىقىپ تۇردۇ. نېمە بولدۇڭ دېسەم، ھەي ئاكا، دەردىم تولا دەپ بېشىنى چايقايدۇ. رەڭگى-روھى تۈپتۈزۈك بۇ بالىنىڭ بۇ قىياپىتىنى كۆرۈپ ئىچىم ئاغرىپ قالدى. قېنى، ئېيتقىن، مەن ياردەم قىلالىغۇدەك ئىشىڭ بارمۇ دېدىم. ئۇ بىرمۇنچە ھالىنى ئېيتىپ، ئاخىرىدا ئۈچ كۈننىڭ ئىچىدە ئەكېلىپ بېرىمەن دەپ، 1000 يۈەن سورىدى.

— نېمە قىلغۇدەك ئۇ پۇلنى؟ — دەۋەتتىم مەن چۆچۈپ.

مېھمان ماڭا زاڭلىق قىلغاندەك نەزەردە قاراپ قويدى.

— بۇنى مېنىڭدىن سورايسىزغۇ،

سىڭلىمۇ؟ — دېدى ئۇ، بېشىنى چايقاپ، — ھەي، سىلەر، ئاياللار زە... ئاجايىپ يارالغان ئىكەنسىلەر. ئۆزۈڭلارنىڭ دېگىنىنى قىلىش ئۈچۈن، ئەرلەرنى يامان يەرگە قىستاپ قىينايدىكەنسىلەر.

— ھېچ چۈشەنمىدىم، ئاكا، — دېدىم مەن جانىم بولغىنىمدىن ئۆپكىدەك ئىسسىلىپ، — مەن نېمە قىلىپتىمەن؟

— باربىجان، ئاياللىم بىر نەرسە ئالىمەن، پۇلىنى نەدىن تاپساڭ تاپ دەپ مېڭەمنى قوچۇۋەتتى، جېنىم ئاكا، بىر ياردەم قىلىۋەتكىن، ياخشىلىقىڭنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايمەن دەپ تۇرۇۋالدى، يۈز كېلەلمىدىم، ئۇنىڭ سورىغىنىنى بېرىپ يولغا سالدىم.

— ئاكا، بۇ دېگىنىڭىز راستمۇ؟ — دېدىم مەن بوغۇق ئاۋازدا.

— يالغان ئېيتىپ نېمە قىلاي، ھەممىسى راست.

— بۇ ئىشتىن خەۋىرىم يوق، — دەۋەتتىم مەن يىغلىۋەتكۈدەك بولۇپ، — مەن شۇ چاغقىچە باربىجانغا بىرەر نەرسە ئېلىپ بەرگىن دەپ چىش يېرىپ باققىنىم يوق. سىز بەرگەن پۇلنىڭ ئىشىنى ئېيتمىسىڭىز بىلمەيمەن!

مېھمان دەسلەپىدە ماڭا ئىشەنمىگەندەك بىر خىل نەزەر بىلەن قارىدى، ئارقىدىن ئاستا سۆزلىدى:

— سىز گېپىڭىزگە ئىشەندىم، سىڭلىم، سىزنىڭ بۇ چىرايىڭىزدىن يالغان سۆز قىلمايدىغانلىقىڭىز چىقىپ تۇرىدۇ، — ئۇ بېشىنى چايقىغىنىچە، ئېغىر تىنىۋالدى، — مەن قاپقانغا چۈشۈپتىمەن-دە، ھەي ئىسىت!

«قاپقان» دېگەن سۆز ھېلىقىلارنىڭ باربىجاننى «بارى قاپقان» دەپ ئاتى-

غانلىقىنى ئېسىمگە سالدى. لەقەممۇ بىكاردىن-بىكار قويۇلمايدىغۇ. مەن بىردىنلا نېمىشقىدۇر چۈشەنگەندەك ئەندىكىپ كەتتىم.

— ئىلگىرى ئۇنى ئانچە-مۇنچە تاۋاكاغا قاتنىشىدۇ دەپ ئاڭلىۋىدىم، لېكىن شۇ پاكىز بالا، ھۆكۈمەت ئىشىنى قىلىۋاتقان بىر ئادەم ئۆزىنىڭ سالاھىيىتىگە يارىشمايدىغان شۇ ئىشنى قىلامدۇ دەپ ئىشەنمىگەنىدىم، — دېدى مېھمان ئۆز-ئۆزىگە سۆزلىگەندەك، — ئۇ مېنىڭدىن ئالغان پۇلدىن سىزنىڭمۇ خەۋىرىڭىز بولمىسا، تاۋاكادا تۈگەپتۇ-دە، ھالال ئەمگىكىم بىلەن تاپقان، ئەستە تېجەپ يىغقان ۋەجىنىم ھارام سورۇندا تۈگەپتۇ!

كۆز ئالدىمدا ئاچچىق بىر ھەقىقەت رەھىمسىزلىك بىلەن ئۆز سىماسىنى كۆرسىتىۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭغا ئىشەنگىم كەلمەيتتى، ئىشىنىشتىن قورقاتتىم. ھېلىقىلارنىڭ نەرسە-كېرەكلەرنى كۆتۈرۈپ چىقىپ كېتىۋېتىپ: «ئويۇنغان چاغدا ھەممىمىزدىن توقچىسەن، بېرىدىغان چاغدا لالما ئىتتەك غىڭشىيدىكەنسەن» دېگەن سۆزلىرى ئېسىمگە چۈشتى. ئۇ چاغدا ئەجەب ئېرەن قىلماپتىمەن. باربىجان، مەن سۆيگەن باربىجان شۇنداق ئادەممىدۇ؟

— ياق، ياق، بۇ مۇمكىن ئەمەس! — دەپ ھەسرەتلىك ئىڭرىۋەتتىم مەن.

— شۇنداق، ئادەمنىڭ زادى ئىشەنگۈسى كەلمەيدۇ! — دېدى مېھمان ئېغىر تىنىپ، — لېكىن تۇرمۇش دېگەن مۇرەككەپ، ئادەمنى چۈشەنمەك ھەممىدىن قىيىن، تولىمۇ قىيىن. ئاپام تۇيۇقسىز ئاغرىپ قالمىغان بولسا، بىزگىن

بۇ يەرگە كېلىپ سىزنىڭ كۆڭلىڭىزنى پاراكەندە قىلىپ يۈرمىگەن بولاتتىم. ئۆزىڭىز بىلىسىز، ھازىر دوختۇرخانىلار بىر ئادەم سەكراتقا چۈشۈپ قالسىمۇ، ئۇنىڭ بىلەن كارى بولماي، ئالدى بىلەن پۇلىنىڭ كېپىنى قىلىدىغان بولۇپ قالدى. ئەتە ئاپامنى بالنىتسىدا ياتقۇزمىساق بولمايتتى. ئەمدى يۈزۈمنى سارغايتىپ نەگىمۇ باراركەن؟ باريجان ماڭا كەچتە ئۆيگە بېرىپ پۇلنى ئېلىۋال دېگىنى بىلەن، مېنىڭدىن قېچىپ ئۆيگە كەلمىدى ھەقاچان. مەن كېتەي، كېيىن سۆزلىشىۋالارمىز.

مېھمان ئورنىدىن تۇرۇپ سىرتقا ماڭدى. ئۇ ئىشىك ئالدىغا بارغاندا توختاپ قالدى-دە، ئارقىغا بۇرۇلۇپ:

— ھە راست، باريجان كەلسە ئېيتىپ قويۇڭ. ھېلىقى قىزنىڭ پۇلىنى بېرىۋەتسۇن، بولمىسا دالاغا قالىدىغاندەك تۇرىدۇ.

مەن تېخىمۇ چۆچۈپ كەتتىم. يېقىندىلا بىرسىدىن قۇتۇلغانىدىم، نەدىن چىقتى يەنە بىرسى؟

— قايسى قىزنىڭ؟

— سىزگە خەت يېزىپتىكەنغۇ، — دېدى مېھمان ماڭا ئىچ ئاغرىتقاندەك قىياپەتتە قاراپ، — ئەسلىدە بۇنى سىزگە دېمەسلىكىم كېرەك ئىدى. لېكىن بۇ ئىش سىزگە مەلۇم ئىش ئىكەن. سىلەرگە بىرەر كۆڭۈلسىزلىك كېلىپ قالمىسۇن دەپ بۇنى ئېيتقۇم كەلدى.

بىر چاغلاردا باريجاننىڭ ئۇ قىز بىلەن بىللە كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇراتتىم ... بۈگۈن چۈشتىن كېيىن ئۇچرىشىپ قالدىم. ئەھۋال سوراپ قويسام تۆكۈلۈپلا كەتتى. باريجاندا بىر ئاز ئېلىشى بار ئوخشايدۇ. ئەمما باريجان بېرىدىغانىنى بېرىشنىڭ ئورنىغا، ئاخشام ئۇنى تازا ئۇرۇپتۇ، يۈزىدىكى شاپىلاقنىڭ ئىزى بىرەر ھەپتىگىچە يوقالمايدۇ ھەقاچان. ئۇ قىز سوتقا ئەرز قىلىمەن دەيدۇ، ئەلپازىغا قاراپ ئۇنىڭ بۇ نىيىتىدىن يانمايدىغانلىقىغا ئىشىنىپ قالدىم.

ئەمدى مېنىڭ بەرداشلىق بەرگۈدەك ھالىم، ئۆرە تۇرغۇدەك ماجالىم قالمىدى. مەن ئورۇندۇققا لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدىم. ئۆپكەممۇ ماڭا خىيانەت قىلىۋاتقاندەك، دېمىم سىقىلىپ تىنالماي قالدىم. يۈرىكىم قېپىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك ئەنسىز دۈپۈلدەيتتى. ئالدامچىلىق! يەنە بىر ئالدامچىلىق! ئۆتكەن كۈنلا ئۇ، ئۆزۈكنى سېتىپ پۇلىنى بېرىۋەتتىم دەپ كەلگەنتىغۇ. ئۇ يالغان ئېيتىپتۇ، ئۇ مېنى ئالداپتۇ!

— ۋاي خۇدا، نېمە بولدىڭىز؟ مەن ئەقىلسىز نېمىشقا سىزگە بۇ گەپلەرنى قىلغاندىمەن. ماۋۇ چاينى ئىچىۋېلىڭ، ئوڭشىلىپ قالىسىز!

قاتتىق قورقۇپ كەتكەن مېھمان شۇ سۆزلەرنى قىلغىنىچە يېنىمغا كېلىپ پىيالىنى ئۇزاتتى. دەل شۇ چاغدا ئىشىك تاراقلاپ ئېچىلدى-دە، باريجان كىرىپ كەلدى.

— نېمە قىلىۋاتىسەن؟ — دەپ ئېتىلىپ كەلگىنىچە مېھماننىڭ ياقىسىدىن ئالدى ئۇ، — قاچاندىن بېرى تونۇشۇۋالغانتىڭ بۇ بۇزۇق بىلەن؟ مېنىڭ ئۆيدە يوقلۇقۇمنى غەنىمەت بىلىپسەن-دە! بايىتىن ھەممىنى كۆرۈپ تۇردۇم!

— نېمە دەۋاتىسەن باريجان؟ — دېدى مېھمان ئۇنىڭ قولىدىن بوشىنىشقا

ئۆرۈنۈپ، — ئاياللىقنى قارىلاشقا قانـ
داق ئاغزىڭ باردى؟ مەن كەل دېۋې-
دىڭ، كەلدىم، مانا كېلەر، ئەنە كېلەر
بىلەن بۇ چاغ بولدى.

مەن قېتىپ قالغانىدىم. ئۇلارنىڭ
دەتالاشلىرى گويا مېنىڭ ئۈچۈن مۇنا-
سىۋەتسىزدەك، ھېسسىياتسىز كۆزلىرىم
بىلەن ئۇلارغا قاراپ ئولتۇراتتىم. ئەمـ
ما، ئۇنىڭ «بۇزۇق!» دېگەن سۆزى
قۇلاق تۈۋۈمدە جاراڭلاپ مېڭەمنى زە-
خىملەيتتى.

— قاچان سېنى كەل دېدىم؟ نېمىشقا
كەل دېگۈدەكمەن؟

— سەن ئالغان پۇلنىڭ ئىشى بىلەن
بولمامدۇ؟

— نەدىكى پۇل؟ سەندىن پۇل ئال-
غان يېرىم بارمۇ مېنىڭ؟

— خۇدايا توۋا، تېنىۋالماقچىمۇسەن،
بارنىجان؟

— تانسام تېنىۋېرىمەن.

— بولدى، قانىغىدا سۆزلىشەيلى، گۇ-
ۋاھچىمۇ بارغۇ. سېنىڭدەك ئادەمنى
كۆرۈپ باقمىپتىمەن.

— سۆزلەشسەك سۆزلەشتۇق! ئاياللىـ
غا پوخورلۇق قىلىپ ئادەمنى بۇز-
ماقچى بولغانلىقىڭ ئۈچۈن جاۋاب بېـ
رىسەن تېخى!

— تۇفىي، شۇنچىلىك ئادەم ئىكەنـ
سەن-دە! بۇ بىچارە قىز قانداق بو-
لۇپ سېنىڭ قاپقىنىڭغا دەسسەپ قال-
غان بولغىدى.

— چىق ئۆيدىن!

بارنىجان مېھماننى ئۆيدىن ئىتتىرىپ
چىقىرىۋەتتى. ئاندىن قايتىپ كىرىپ
ماڭا تىككىلگىنىچە تۇرۇپ قالدى. بىر
چاغلاردا مېنى ئۆزىگە كۆيدۈرگەن ھې-
لىقى سېھىرلىك كۆزلەر ئەمدى يوق
ئىدى، ئۇلىنىڭ ئورنىدا قانداق تولغان
زەھەرلىك كۆزلەر قادىلىپ تۇراتتى.
بۇ ئۇنىڭ ئەسلىدىكى كۆزىمىدۇ؟ ئا-
پامنىڭ: «كۆزىنىڭ تېگىدە يەنە بىر
كۆزى باردەك تۇرىدۇ» دېگەن سۆزى
ئېسىمگە چۈشتى.

— ئەمدى ئىككىمىز سۆزلىشىۋالايلى،
ئەسلىدە يۇرتىڭدىمۇ بۇزۇق نەرسە ئى-
دىڭ، تەلىيى بىلەن ئاياق-چاپاق
بولۇپ يۈرگىنىڭنى بىلمەيدۇ دەمسەن.
بۈگۈن ئاۋۇ ئەرۋاھ بىلەن نېمە ئىش
قىلدىڭ؟!

ئۇنىڭ تاتلىق سۆزلەر توكۇلۇپ تۇ-
رىدىغان ئاشۇ ئېغىزى ھازىر كۆگۈلنى
ئايىنىتقۇدەك كۆپۈكلەشكەن بولۇپ، ئۇ-
نىڭدىن زەھەرلىك ئاھاڭ، رەزىل تۇھـ
مەت ئېتىپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭغا تى-
كىلگىنىمچە ئۈندىمىدىم. شۇ تاپتا كال-
لام قىپقۇرۇق ئىدى. ئۇ مېنىڭ قاراش-
لىرىمغا بەرداشلىق بېرەلمىدى بولغاي
كۆزلىرىنى قاچۇردى. بىراق، مېنىڭ
چاچلىرىمنى، يۈزۈمنى، بويۇنۇمنى، بەدى-
نىمنى سېھىر بىلەن سىلاپ كەلگەن
قوللىرى مەڭزىمگە زەرب بىلەن تېگىشـ
كە باشلىدى. مەن ئۆزۈمنى قاچۇرمىدـ
دىم. ئۇرسۇن، ئۇرۇۋالسۇن. مېنىڭ دى-
لىمدىكى يارىنىڭ ئالدىدا بۇ قانچىـ
لىك ئازاب ئىدى.

— ھەي لوكچەك، نېمە قىلىۋاتىسەن؟ —
خوجايىن موماي تۇۋلىغىنىچە ئېتىـ
لىپ كىردى ۋە ئۇنى تارتىپ بىر ياقـ
قا ئىتتىرىۋەتتى، — بۇ بىچارىنى مۇسا-
پىر، بۇ يەردە ئىگىسى يوق دەپ بو-
زەك قىلىۋاتامسەن؟ بىلىپ قوي، بۈ-
گۈن مانا مەن ئاتىسى، ئانا مەن

ئانىسى! ئۇنىڭ گۇناھى نېمە؟ كىر-قېتىمنى يۇيۇپ، تامىقىنى ئېتىپ، غالچىلىقىنى قىلغانلىقىمۇ؟

ئەمدى مەن ئۆزۈمنى تۇتالمىدىم. نەچچە ۋاقىتتىن بېرى تولا كوتۇلداپ بىزار قىلىۋەتكەن بىر موماي ئۆز ئاپامدەك كۆرۈنۈپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ بويىنىغا ئېسىلىپ ھۆكىرەپ يىغلىۋەتتىم.

مومايىنىڭ تۇيۇقسىز ئارىلىشىشىدىن ئۇ گاڭگىراپ قالدى بولغاي، بىردەم داڭقېتىپ تۇردى، ئاندىن گۈلدۈرلىگەنچە بىزگىرۇپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

— بار، نەگە بارساڭ بار! سوغۇقتا توڭلاپ ئۆلەرسەن ئىلاھىم! — موماي غوتۇلدىغىنىچە مېنى ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزدى، — بىچارە قىزىم، ئەجەب ئازار يەپسەن. بىز ئاياللارغۇ مۇشۇنداق يارىلىپ قاپتىكەنمىز...

موماي يەنە نېمىلەرنىدۇر دەپ تەسەللى بەردى، خېلى ئۇزۇنغىچە سۆزلىدى. لېكىن بۇ سۆزلەر قۇلىقىمغا كىرمەيتتى. مەن قورقۇنچلۇق چۈش كۆرۈپ چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتكەندەك بىر خىل گاراڭ ھالەتتە ئىدىم. مەن بىزنىڭ مۇھەببىتىمىز ئالتۇن قەسىرگە ئوخشايدۇ، ئەگەر غۇلىماي نۇر چېچىپ تۇرىدۇ دەپ ئويلاپتىكەنمەن. ئەسلىدە ئۇ ھېچنەرسىگە بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان قۇم قەلئە ئىكەن. مەن سۆيگەن، مەن ئىشەنگەن، مەن چىن مۇھەببىتىنىڭ نەپىس ھەيكىلى دەپ بىلگەن ئادەم پاك يۈرەكنى، پاك مۇھەببەتنى نابۇت قىلىدىغان شەپقەتسىز جاللات ئىكەن.

«ئەسلىدە يۇرتۇڭدىمۇ بۇزۇق نەرسە ئىدىڭ، تەلئەت بىلەن ئاپپاق-چاپپاق بولۇپ يۈرگىنىڭنى بىلمەيدۇ دەمسەن!» بۇ سۆزلەر ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىققانمىدى ھە؟! ئۆز ۋاقتىدا ئۇ ناھايىتى ئالىيجاناب قىياپەتتە: «تەلئەتنىڭ سىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى سېزىپ قالدىم... شۇنى ئويلىغىنىمدا مېنى بىر خىل ۋىجدان ئازابى قاپلىۋالدى...» دېگەنىدى. بۇلارنىڭ ھەممىسى مېنى ھاياجانغا سالغان، ئۇنىڭ ئالىيجاناب، ۋىجدانلىق يىگىت ئىكەنلىكىگە ئىشەندۈرگەنىدى. ئەسلىدە بۇ ساختىپەزلىك، ئالدامچىلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىكەنتۇ!

خوجايىن موماي چىقىپ كەتتى. مەن تېخىچە جايىمدا ئولتۇرۇپ ئويلانماقتىمەن. قەلبىمدىكى ئىشەنچ، مۇھەببەت مۇنارى غۇلىۋاندى. ئاشۇ غۇلاش ئىلگىرى مەن ئېرەن قىلمىغان ئىشلارنى ئېسىمگە سالدى: ئۇنىڭ ئېپىنى تاپسىلا سودىگەرلىك، ئاتا-ئانامنىڭ پۇلىنى دەسمايە قىلىش توغرىسىدا گەپ قىلىشلىرى بىكار ئەمەس ئىكەن. ئۆينىڭ قۇرۇقدىلىپ قېلىشى، ئاتا-ئانام ئەۋەتكەن پۇللارنىڭ يوقاپ كېتىشى، ئالتۇن ئۈزۈك... بۇلارنىڭ ھەممىسى...

ئاھ خۇدا، مەن نېمىدېگەن ساددا! مەن تېخى ئۇنى مۇھەببەت ئۈچۈن يارالغان، مېنى چىن قەلبىدىن ياخشى كۆرىدۇ دەپتىمەن. ھېلىقى قىزنىڭ خېتىنى ئەسلىدىم. خەتتە ئۇنىڭغا بېرىلگەن باھانىڭ توغرىلىقىغا ئىشەندىم. ئەسلىدە ئۇنىڭ خىيالى باشقىچە ئىكەن-دە، ئۇ مېنى ياخشى كۆرمەپتىكەن! بۇ ھەقىقەت ماڭا ئايان بولغاندا، كىمدۇر بىرسى يۈرىكىمنى بېغىشىدىن تۇتۇپ تولغاۋاتقاندەك ئىڭىرىۋەتتىم.

جېنىم زاھىرە، مەن بىر پەردە ئاخىرلاشقان ئىشلارنى يېزىشنى مۇشۇ يەردىلا ئاخىرلاشتۇرۇۋېتەي دەپ خېتىمنى داۋاملاشتۇرۇۋاتىمەن. شۇ تاپتا يۈر-

تۇمنى ئەسلەۋاتىمەن. خىيالىمدا ئاپپايىنى، ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئەسلەۋاتىمەن. مېنىڭ ئۇتتۇمدا كۆيۈپ پىشقان دادام بىلەن ئاپامنى ئەسلەۋاتىمەن. تەلمۈتۈپ كۆز ئالدىمدا، ئەمدى ئۇنىڭ قۇلاقلىرىمۇ غەلىتە كۆرۈنمەيۋاتىدۇ. ئىچىمنى بىر خىل ئاچچىق سېزىم تاتلىماقتا. سېنى، مەۋلانىنى، مەۋلانىنىڭ سۆزلىرىنى ئەسلاۋاتىمەن. نەچچە ئايدىن بۇيان ھەممىڭلارنىڭ چىرايى كۆزۈمدىن كەتكەندەك ئىدى. ئەمدى شۇنچە يارقىن، شۇنچە مېھرىبان كۆرۈنمەكتىسىلەر.

«بىر كۆرۈپ كۆيۈپ قېلىش!» بۇنىڭ ئۆزى مۇھەببەتمۇ؟ مەن شۇنىسى مۇھەببەت دەپ بىلىپتىمەن. لېكىن مۇھەببەتنىڭ نېمىلىكىنى ئەمدى چۈشىنىۋاتقاندەك قىلىمەن. بۇنى چۈشىنىش ئۈچۈن شۇنچە قۇربان بەردىم. مەن نېمىدېگەن بىچارە-ھە!

مەن كۆزلىرىمنى يۇمۇپ ئىچىدا قىلدىم: «ئېي ئىگەم، ماڭا نېمىشقا ئەقىل بەرمىدىڭ؟ نېمىشقا مېنى بۇنچە ئازابقا تاشلىدىڭ؟!»

قۇلاقلىرىم شۇرۇلدۇك، ئەمما يېقىملىق بىر خىل شىۋىرلاشنى ئاڭلىغاندەك بولدى: «مەندىن رەنجىمە قىزىم، بۇ كەلگۈلۈكلەرنىڭ سەۋەبكارى ئۆزۈڭ. مەن دۇنيانى كېلىشلىك ھاياتنى چۈشەنسۇن دەپ ساڭا ئىنسانغا خاس ئەقىل بەردىم، ياخشى-يامانني پەرق ئەتسۇن دەپ كۆڭۈل بىلەن كۆزنى بەردىم. ياخشى سۆز، ياخشى نەسىھەتلەرنى ئاڭلىسۇن دەپ قۇلاق بەردىم. ساڭا يول كۆرسەتسۇن دەپ ئاتا-ئانا ۋە ئۇستاز بەردىم. سىرداشسۇن دەپ دوستلارنى بەردىم، لېكىن سەن مەن بەرگەن بۇ قىممەتلىك نەرسىلەرنىڭ ئەتىۋارىنى بىلمىدىڭ!...»

ئەمدى مەن نېمە دېيەلەيمەن؟ مەن ئۆلۈمنى ئويلىمىدىم، بۇ مېنى بۇ خىيانەتكار دۇنيادىكى جىمى ئازابلاردىن قۇتۇلدۇرالايتتى، لېكىن شۇ ھامان بۇ نىيەتتىن ياندىم، ئاتا-ئانامنىڭ مېنىڭ ئۈچۈن تارتقانلىرىمۇ يېتەر، ئۇلارنى يەنە بىر تۈگىمەس ئازابقا سېلىشقا نېمە ھەددىم بار؟

.. تاڭ سۈزۈلمەكتە. مەن كېتىش قارارىغا كەلدىم. مېنىڭ بۇ يەردە تارتىشقۇدەك ھېچنەرسەم قالمىدى. بىلمەيمەن، ئۇ يەنە قايتىپ كېلەمدۇ، ياش تۆكۈپ، ئالدىغاندىكى يالغانلارنى تونۇپ مېنى ئالدىماقچى بولامدۇ. بىراق بۇلار ئەمدى مېنى تەسىرلەندۈرەلمەيدۇ. مەن كېتىمەن. تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتۇم ماڭا يەنە قوينىنى ئاچار. ئۇ يەردە كۆيۈمچان ئاتا-ئانام بار، ئۇلار مېنى كەچۈرەر. سىرداش دوستلىرىم — سىلەر بار، سىلەر ماڭا ھېسداشلىق قىلارسىلەر، تەسەللىي بېرەرسىلەر. ماڭا ھاياتنىڭ ئىللىقلىقى كېرەك. بۇ ئىللىقلىقنى ئاتا-ئانام، سىلەردەك دوستلىرىملا بېرەلەيدۇ.

جېنىم زاھىرە، بۇلارنىڭ ھەممىسى بىر چۈش بولۇپ قالسا (ئەگەر قورقۇنچلۇق بولسىمۇ مەيلى)، بىردىنلا چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتسەم، بۇنىڭ چۈش ئىكەنلىكىنى بىلىپ كۈلۈپ كەتسەم نەقەدەر ياخشى بولاتتى-ھە!

بىراق، بۇ چۈش ئەمەس!

خەير، دوستۇم، خەتنى ساڭا ئۆزۈم ئېلىپ بارىدىغان بولدۇم.

سىلەرگە تەشنا بولغان بىچارە
ماھىرەدىن.

1990 - يىل، دېكابىر
قاراماي — ئۈرۈمچى

خاتىرىدىن تەرمىلەر

(شېئىرلار)

ياسىن مۇخپۇل

نورۇز كەلدى

يۇرتىمىزدا بارچە ئىشچان قىز - يىگىتىمىز،
قەلبى ھەر چاغ شوخ باھارغا تەلپۈنىدۇ.
پۈتلا سۈرگەن تال چىۋىقلار ئىغاڭلىشىپ،
باھار كەلسە سەلكىن بىلەن يەلپۈنىدۇ.

ئەلچى بولۇپ نورۇز ئۈچۈن تۈرنىلار مۇ،
جەنۇب ياقتىن باھار سازىن چېلىپ كېلىدۇ.
قاتارلىشىپ بارچە دىلغا شادلىق سېلىپ،
شوخ ئاۋازدا «نورۇز كەلدى»، — دەپ كېلىدۇ.

كائىناتقا يېشىل كۆكلەم زىلچە سېلىپ،
نورۇز بىزگە يېڭى زىننەت ئېلىپ كېلىدۇ.
قوشچى دېھقان ساپان تۇتۇپ قىر بېشىغا،
«خوش كېلىپسەن، كۆكلەم — نورۇز»، —
دەپ كېلىدۇ.

1963 - يىل، مارت. ئۈرۈمچى

گۈلدەستە

گۈلزار ئارا گۈلچىمەندىن،
تىزدىم گۈلدەستە.
خۇش ناز بىلەن باقتى يارىم،
گۈلگە ھەۋەستە.

«سۆيدۈم» دېدى بەردى گۈلنى،
يارىم ناز بىلەن.
گۈلدەستىگە مېھرىنى ئۇ،
قىلىپ پەيۋەستە.

ئارمىنىم يوق ئەگەر يارىم،
دىلغا تۇمار قىلىپ.
«سۆيدۈم» دېگەن شۇ سۆزىنى،
ساقلىسا ئەستە.

1965 - يىل. ئۆكتەبىر. شىخەنزە

ئىشقىڭگەنمىكىن ؟..

بىر - بىر بېسىپ كىرگىنىڭدە يار قېشىمغا،
قامىتىڭدىن ئايان بولدى باھار يازىڭ.
دىلىنى مەستخۇش ئەيلەپ ئۆتتى بىر پەسكىنە،
خۇش يېقىملىق چىققان ئەشۇ شوخ ئاۋازىڭ.

بارسام ئاستا يار قېشىڭغا، كۆزۈڭ مەندە،
قولۇڭدا بار قوش تارلىق گۈزەل سازىڭ.
پەرق ئەتمەك قىيىن بولدى ھالىتىڭنى،
بىلەلمىدىم ئىشقىڭگەنمىكىن ياكى نازىڭ.

1967 - يىل، ئىيۇن. ئۈرۈمچى

ناۋات

سوۋغات قىلماق بوپسەن ماڭا ئاق ناۋات،
خىيالىڭغۇ يا چۈشۈڭغۇ بىلمىدىم.
شۇنچە شېرىن ھېسلار باركى قەلبىڭدە،
ئېچىنىدىم - دە، خىيالىڭنى بۆلگىندىم.

چۈشۈڭ ياكى خىيالىڭدىن تەۋەللۇت،
بولسا ئەگەر ئاشۇ شېرىن ئاق ناۋات.
نېمە دەيتتىم، كۈتۈلمىگەن ھادىسە، —
ۋەقەلەرگە باي غۇ بىزنىڭ بۇ ھايات.

خىياللىرىدىن پۈتكەن ئاشۇ سوۋغىنىڭ،
ئۇيالمىغىن سىرلىرىنى ئېچىشقا.
خۇرسەن ئىدىم شۇ ناۋاتنىڭ تەمىنى،
رازى بولساڭ لەۋلىرىڭدە تېتىشقا.

1967 - يىل، سېنتەبىر. ئۈرۈمچى

تۈندىكى خىياللار

تۈن!
قانچە ئۇزۇن بولساڭمۇ سەن
بىرە لمەيسەن خىيالغا بەرداش!

× × ×

خىيالىم تەپەككۇر ئەركىسى،
كۆڭلۈمنىڭ ئەڭ گۈزەل يىرغىسى،
سېنىڭ شۇ قاپقارا چىمىرىڭ بىلەن،
بولۇپ ئۆتكەنىدى تەقدىرداش.

× × ×

سەبى خىيال ئىگىلىرى —
نەۋقىران ياشلار،
ئاختۇرار ئىدى باغرىڭدىن شادلىق،
ئۈمىد بىلەن پەۋەس تولغان،
گۈزەل ئارزۇ - ئارمانلىرى،
نەقەدەر تاتلىق.

× × ×

نە خىسلەت بار،
سېنىڭ قارا چىمىرىڭدە،
ئالدايسەن،
ئالدىنىپ قالىمىز.
بوش كۆرمە بىزنى سەن ئۇنچىلا،
باغرىڭدىن نېسىۋە ئالىمىز.

× × ×

تۈن!
چىمىرىڭ سېنىڭ نەقەدەر قارا.
سەندىن مەڭگۈ ياد نامە،
قەلبىمدە بار ساقايماس يارا.

....

ئۈمىدىم بىر مەھەل كاڭگىراپ،
يوقالدى باغرىڭدا كۆپۈكتەك.
ئۆتتى كۈن،
ئۆتتى ئاي،
ئۆتتى يىل،
تاتاردى چىرايىم ئۆلۈكتەك.
ياق! ئۆلمىدىم،
ئۆلگەندەك بولدۇم،
روھسىز بۇ تېنىم يۈردى تىرىكتەك.

× × ×

نەۋقىران ئۈمىدۋار ياش ئىدىم،
ئەزەلدىن يورۇقلۇق تەشناسى.
چارىسىز باغلىنىپ تۈنلەرگە،
بولدۇمغۇ مەجبۇرىي ئاشناسى.
كۆرمىدىم تۈنلەردىن ۋاپانى،
يار قىلدىم جەبرۇ ھەم جاپانى؛
ماڭدىم مەن ئۈزۈپقا كۆز تىكىپ،
قەلبىمدە ئۈمىدنىڭ نىداسى.
ئۆلمىدىم تۈننى مەن تۈنلەرگە،
يېتەلمەي زارىقتىم كۈنلەرگە.
بىلدىم مەن سىررىنى تۈنلەرنىڭ،
تەگكەندە زەربىلىك پەشۋاسى.
بىر گۈزەل غايە ۋە ئارمانىنى،
پۈكتۈمەن قايتىدىن دىلىمغا.
چاقىردى بىر گۈزەل كېلەچەك —
ھۆر تاڭنىڭ جەڭگىۋار ساداسى.

× × ×

تۇردۇمەن ئورنۇمدىن غەيرەتتە،
ئۇيقۇدىن كۆز ئاچقان ئارسلاندەك.
ئاتەشلىك ھارارەت سەزدىمەن،
قەلبىمدە بىر قۇياش يانغاندەك.
شېئىرىمدىن زۇلپىقار ياساپمەن.
تۈنلەرنىڭ باغرىنى تىلىسامەن.
نە ئارمان بىر ئۆمۈر جاھاندا،
ياشىسام ئەل سۆيەر شائىردەك.

× × ×

ئۇ قارا ئازابلىق ئۆتمۈشنى!

ئەسلەشكە يوق مېنىڭ ماجالىم،
چېھرىڭدۇر ـ مۇدھىش تۈن شاھىدى،
ئاياندۇر ئەينەكتە جامالىم.
ئۆتۈپتۇ تىزلەرنىڭ تاماشىسى،
نەقىشلەپ يۈزۈمنى قورۇقتىن.
ئاقارغان چاچلىرىم مىسالى ـ
بېشارەت كەلگۈسى يورۇقتىن.
قاراڭ، ئەنە!

× ×

بەردى خەۋەر،
كۆكتىكى گۈزەل تاڭ ئەلچىسى،
بەرمەكتە بىزگە شەپە قەلبىمگە:
كەلگۈسى بەخت ۋە ئۈتۈقتىن.
كۈلدى ئۇ قۇياشقا نۇرلىنىپ،
ئۆرلىدى بىپايان ئۇپۇقتىن.

1968 - يىل، فېۋرال. ئۈرۈمچى

تۈندىكى سەيلە

خۇشال بەزمە ئاياغلاشتى،
ياندىم پىيادە قىز بىلەن،
خىلۋەت باغچا يېنىدىكى،
يىلان باغرى ئىز بىلەن.

جۈرئەت! بىردىن سۆيدۈم ئۇنى،
قىز يۇلقۇندى بىكارغا.
بىراق مەنمۇ چىققانىدىم،
كۆڭلۈمدىكى «شىكار»غا.

ئىچتىم شاراب قىز لېۋىدە،
بولدۇم بىھوش بىر مەھەل.
تەشنا يۈرەك ۋە دىلىمگە،
قىلغان ئىكەن كىم ئەمەل.

«ئەسكىكە نېمىز»، ـ دېدى «رەنجىپ»،
قايرىلدىيۇ قايتتى تېز.
«خەير!» ـ دېدى قاراڭغۇدا،
غايىب بولدى شۇندا قىز.

ئېيتقان سۆزى توغرا ئىدى،
ئالار ئىدىم بويىنۇمغا.
بىراق بۇ قىز گۈل كەلتۈرەر،
مېنىڭ پارلاق يولۇمغا.

1968 - يىل، ئىيۇن. قەشقەر

قۇياش ئىككى بولۇپ كۆرۈندى

ئۆتكىنىمدە ئاستا يېنىمدىن،
كۆردۈم گۈزەل، ئايدەك يۈزۈڭنى.
«يالت» قىلدى سېھىرلىك بىر ئوت،
كۆزلىرىڭگە تىكتىم كۆزۈڭنى.

يۇمۇپ ئالدىم كۆزۈمنى بىر پەس،
يىغالماستىن دەررۇ ئېسىمنى.
«تۇۋا!» ـ دېيەن، كۆرمىگەنتىم مەن،
ھارارەتلىك مۇنداق بېسىمنى.

بىر جۈپ كۆزۈڭ شەھلالىرىدىن،
پۈتۈن ئەتراپ نۇرغا كۆمۈلدى.
كۆز يۇمسىمۇ، شۇ چاغ كۆزۈمگە،
قۇياش ئىككى بولۇپ كۆرۈندى.

1968 - يىل، ئىيۇل. ئۈرۈمچى

ئاچچىق

كۈندە دىلنى غەش قىلسىمۇ قانچە رەت،
«ئەجەب كەلدى ئاچچىقىم» دەپ
قورقىتىپ.
قايرىلسام قىيا بېقىپ، مەست قىلىپ،
نازۇك بىلەن ئەس ـ ھوشۇمنى يوقىتىپ.

رەنجىسەڭمۇ كەلدىم يەنە قېشىڭغا،
«دەردكە تولغان كۆڭلۈمنى» نى مەن
ياسىماي دەپ.
شۇڭا سۆيدۈم «ئاچچىق» بىلەن
لېۋىڭدىن،
كۆڭلۈڭدىكى شۇ «ئاچچىق»نى باساي دەپ.

1969 - يىل، ئاپرېل. ئۈرۈمچى

بەزمىدە

ئولتۇراتتۇق دوستلار بىلەن تەڭ،
گۈزەل ئىدى ئۆرۈكلۈك بۇ باغ.
ئۇنتۇلغۇسىز بولدى بىر بەزمە،
ياشلىق پەيتىنىڭ ساڭا ئالتۇن چاغ.

نىگاھ سالدى بىر گۈزەل جانان،
جىلۋە بىلەن كۈلەر ئىدى شوخ.
شەھلا كۆزى چاقنار ئۇچقۇن،
تەپتى ئۇنىڭ گويا ئاتەش - چوغ.

ئاھ، ھېلىقى كۆزىنى ئالدى،
بىر تىكىلسە بولاتتىم تىرىن.
بوشاشقانىدەك بولدى ۋۇجۇدۇم،
مەستكىن كۆڭلۈم بولمىدى پىرتىن.

پەرىزاتنىڭ ئىشقى چىرشكەندە،
ئاشىق رازى ئېيتسا دارغا.
دار ئازابى كېيىنكە قالدى،
يارماقلىرىم ئۇرۇلدى تارغا.

ئىزتىراپتا قەلبىم بۇ كېچە،
كويى ئەۋجىدە بولدۇم مەست - ئەلەس.
مەي تۇتمىغىن ماڭا ئەي، ساقى!
يار نىگاھى — مىنىڭ قەدەھ مەي، بەس!

1969 - يىل، ئاۋغۇست. تۇرپان

يارنى ئۇزىتىش

ئۇزاتماقچى بولدۇم يارنى،
ماينىڭ تولۇن ئاي كۈنى.
يار ئويلاتچىان، مەن خىيالچىان،
بىللە ماڭدۇق يول بويى.

جىرشتۇن يېڭىبەت ئىندىم ئەسلا،
سۆز كەلمىدى تىلىمغا.
بىراق يارنىڭ مۇھەببىتى،
چىڭ ئورنىغان دىلىمغا.

چىپ لەۋلەردە مەستلىك ئايان،
كۆزلىرىدىن سۆزلەيدۇ.
ۋاپادارلىق بۇلىقىدىن،
ئابىھايات ئىزلەيدۇ.

ۋەدىلەشتۇق بىز مەڭگۈلۈك،
ئەل ئويقۇغا چۆككەندە.
ئىككى گەۋدە - بىر سايىدا،
ئاي نۇرىنى تۆككەندە.

1970 - يىل، ئۆكتەبىر. ئۈرۈمچى

... گە

ئىشقىمىزدا ئۆتكەزدىم قانچە ئايلارنى،
ئۆتكەن ھەر بىر كۈن يىل بىلەن تەڭداش.
ئوتتۇزدا يىگىت بولسىمۇ، پارە،
ئاخىرقى نەپەسكە بېرىمەن بەرداش.

چۈنكى بۇ يوشۇرۇن كۆيۈشنىڭ ئوتى،
سىر بولۇپ ساقلاندى قەلبىمدە ئۇزاق.
ئىشەنچىم تاغ مىسالى، ئىرادەم قىلىچ،
ماڭا كار قىلماس ترەنىڭ تۇزاق.

1970 - يىل، دېكابىر. لۈكچۈن

قىزىقكەنسىز ...

«قىزىقكەنسىز» دەپ قالدىڭىز باشتىچىلا،
سۆزۈم شۇنچە قىزىقمىكەن تاڭ قالغۇدەك.
ياكى ئۆزۈم باشقا تىلدا سۆزلىدىمۇ،
ھەيران بولۇپ «قىزىقكەنسىز» دەپ
قالغۇدەك.

شۇ «قىزىق» نىڭ ئوتى بىلەن قىزار-
دىڭىز،
گويا گۈلخان بولۇپ ياندى كۆزىڭىزمۇ.

شۇئان ئۇنىڭ تەپتى تەگدى يۈرىكىمگە،
ئەجەبلەنمەڭ «قىزدىقكەنسىز» ئۆزىڭىزمۇ.

1971 - يىل، فېۋرال. لوكچۈن.

ئاشۇ كۈن ...

شۇ كۈن تىنىمسىز ھۇۋلايدۇ بوران،
ھەردەم تىنىمسىز ۋەھىمە بىلەن.
كۆڭلۈمگە بىردەم بەرمىدى ئارام،
قەستى ياردەكلا خۇددى مەن بىلەن.

ئەجەب گۈزەل بوپ ياسانغان ئىدى،
باھار پەيزىدە باغنىڭ بۇرجىكى.
ئاشۇ بورانىنىڭ كاساپىتىدىن،
توزۇپ كېتىپتۇ ئۆرۈك چېچىكى.

بىراق قەلبىمنىڭ باھارى مەڭگۈ،
ئەپ كېتەلمەيدۇ بورانىنىڭ كۈچى.
ئاشۇ بورانىنىڭ ھېكمىتى بىلەن،
يېشىلدى سىرلىق تۈگۈنىنىڭ ئۇچى.

بىلدىم گۈزەللىك ئاشنىسىكەنسەن،
تەردىك چېچەكنى يەرنىڭ بېشىدىن.
مەيلى توزاتسۇن بوران ھەممىنى،
مېھرىڭ جاي ئالدى يۈرەك قېتىدىن.

1971 - يىل، مارت. لوكچۈن

خىيالچان قىز

خىيال سۈرەر كېچە - كۈندۈز ئۇ ساھىپ-
جامال،
چۈشەنمەيمەن بۇ مەن ئۈچۈن ئاجايىپ
بىر ھال.
تۇغۇلغانمۇ ياكى ئۆزى خىيال بىلەن
تەڭ،
خىيال بىلەن ياسالمىدىكىن ياكى
شېرىن بال.

تىلسىزمىدىكىن دەي دېسەم مەن كۆڭ-
لۈمدە گۇمان،
ئاڭلاش ئۈچۈن بىر سۆزىنى بارمىكىن
ئامال.
ئۆمۈرۋايەت سۆزلىمەسكە قەسەمىيات
قىلىپ،
خىيال بىلەن تىلىنى ئۇ قىلغانمۇ قامال.

1971 - يىل، ئۆكتەبىر. ئۈرۈمچى

... گە!

«مەن ئۆتەرمەنغۇ سېكۇنتلار ساناپ،
مىنۇتلار ئىشقىدا يۈرەكنى داغلاپ».
كۆڭۈلسىز سائەتلەر باسقان كۈندە،
بىخەۋەر سۆيگۈگە ئۆمرىنى باغلاپ.

ھەپتىگە كەلگەندە ئۆمرى شولىسى،
يوقالاق بولىدۇ ئايلارنى قوغلاپ.
ئىشتىكىدا بىر يىلمۇ توشاي دەپ قالدى،
ئەمدى ئېيت سۆزۈڭنى، كۈتىمەن جاۋاب.

1971 - يىل، دېكابىر. لۈكچۈن.

تىلسىز

خۇما كۆز نىگارىمنىڭ،
لەۋلىرى شېرىن - شېكەر.
نەقىش قىلىپ قەلبىگە،
خىيال بىلەن گۈل چېكەر.

سۆزلىمەيدۇ ئۇ گۈزەل،
خىيال سۈرەر ناز بىلەن.
ئۈنىمىتايمۇ ياردىنى،
قولۇمدىكى ساز بىلەن.

يارىم كېلەر گۈل تۇتۇپ،
مىڭ خىل جىلۋە ساز بىلەن.
كۈتۈۋالاي ياردىنى،
كۆڭلۈمدىكى ياز بىلەن.

تىلسىزمىدىكىن دېمەڭلار،
يارىم سۆزلەر كۆز بىلەن.
ئالەمچە مەزمۇن پۈتەر،
كۆزدىكى سۆز بىلەن.

1971 - يىل، دېكابىر. لوكچۇن

قار سەيلىسى

زىمىستان قىش ۋە دەھشەت سوغۇق،
قىلالمىدى بوگۇن بىزگە كار.
يېغىلىغان ئاۋازغا تەڭكەش،
ئاستىمىزدا غىچىرلىغان قار.

ئىشقى كۈچى قىستى تېنىمنى،
تەسلىم بولۇپ قەددىڭ پۈكۈلدى.
كىرپىكىڭدە قاتقان قىرولار،
ئاستا تامچە بولۇپ تۆكۈلدى.

«سۆيىدۇم» دېگەن ئاشۇ بىر سۆزۈڭ،
دىلىغا نەقىش بولۇپ ئويۇلدى.
ھەر سۆيگەندە گويا قەلبىمگە،
مېھرىڭ دەريا بولۇپ قۇيۇلدى.

ئاھ، سوغ كېچە! خەيرلىك كېچە!
ئۇخلالمايسەن سەن ھەم بۇ كېچە.
سەن يانىمسەن، مەن ئۆرتىنىمەن،
ۋىسال پەيتى كېلىپ يەتكۈچە.

1972 - يىل، فېۋرال. ئۈرۈمچى

يولدا

قايرىلدىڭ قەلبىڭدە چىگىش،
ئىككىلەندىڭ باسقان يولۇڭدا.
توختىمىدى خۇرۇم سومكىمۇ،
تىترەك باسقان ئاجىز قولۇڭدا.

تەمشەلدىڭ سەن ئۈمىدلىك بېقىپ،
بىراق تىلىڭ كەلمىدى سۆزگە.
قىزارغان يۈز، تىترىگەن لېۋىڭ،
ئېچىنىشلىق كۆرۈندى كۆزگە.

ئېيتقىنا بىر، سەندىكى پۈتمەس، —
چىدام، غەيرەت - جاسارەت قېنى.
ئەل كۆزىچە ئاشۇ سومكىنىڭ،
ئەپسۇس، ئەپسۇس! يەرگە چۈشكىنى.

1972 - يىل، ئىيۇن. ئۈرۈمچى

ئاشۇ چاغ

ئەتراپ تىنچ، ئەل ئۇيقۇدا، بىز ئويغاق،
ئۈزەر كۆكتە تۈن پەردىسى تولۇن ئاي.
ئۆستەڭ بويى ئاشۇ سۆگەت خاتىرە،
مۇھەببەتكە تۇنجى قەدەم - بۆشۈك جاي.

گۈل-چېچەكلەر، چاچتى ئىپار شۇ كېچە،
بىز مۇڭداشتۇق سوزۇلۇپ تاڭ ئاتقۇچە.
غۇنچە لېۋىڭ بولدى قەدەھ ئىچتىمەن،
تۇنجى سۆيگۈ شارابىنى قانغۇچە.

مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدۇ ئاشۇ چاغ،
بىللە ئويناپ، بىللە كۈلگەن گۈزەل باغ

1972 - يىل، ئۆكتەبىر. ئۈرۈمچى

مەرھابا

مەرھابا! سۆيگۈنىڭ ئۇياتچان قىزى،
مەرھابا قەلبىمنىڭ غالىب ھاكىمى.
ئەلۋىدا! پۇچ-تۆھمەت، مەرھابا، شادلىق،
لەۋلىرىڭنىڭ ئىزھارى - سۆيگۈ سالىمى.

مەرھابا! سۆيگۈنىڭ ئەي، ئوماق قىزى،
مېھرىڭدىن پۈتۈلدى سۆيگۈمگە جۈرئەت.
سۆيىدۇم ۋە سۆيۈلدۇم، ئىشەنچكە تولدۇم،
ئىشەنچلا سۆيگۈنىڭ ھامىيسى پەقەت.

مەرھابا! ئازابتىن پۈتۈرلگەن سۆيگۈ،
يوشۇرۇن كۆيۈشتىن ئېچىلغان كۆڭلى،
ئەلۋىدا! قەسەم ۋە ساختا نىگاھلار،
مەرھابا! چىن سۆيگۈ — پاكلىققا تولى.

مەرھابا! سۆيگۈگە سۇزۇلگەن تىلەكلەر،
ئەلۋىدا، كۆر سۆيگۈ، زۇلمەت، ئاسارەت،
ئەلۋىدا، ھاجەتسىز ئۆزىيات ۋە نۇھۇرۇش،
مەرھابا! سۆيگۈگە شانلىق جاسارەت.

1973 — يىل، يانۋار. ئۈرۈمچى

شاراب

قەلبىمنى سېھىرلىمىش ھېسلىرى ئۆرتەر،
قولۇمدا قىپقىزىل لالىدەك شاراب.
ئەسلىدىم ياقۇتتەك غۇنچە لېۋىڭنى،
خىيالىم ئەلكىدە مەن جامنى قاراب.

قەدەھنىڭ ئەكسىدە كۆرۈندى چېھرىڭ،
يىراق ئۇ خىيالىم بېغىدىكى گۈل.
بېغىشلاپ قەلبىمگە ئاللەچە شادلىق،
سەن جامدا — قولۇمدا قەھ ئۈزۈپ كۈل!

....

جامنى جام ئۇرۇلدى، قاچتى خىيالىم،
قاچتىڭ سەن ئېدىكى سىرنى سەزگەندەك،
ئامالسىز جامنى مەن ياستىم لېۋىمگە،
گۈلشەندە زوق بىلەن سېنى سۆيگەندەك.

1973 — يىل، ماي. ئۈرۈمچى

قېنى ئۇ

قېنى ئۇ؟ ئالتۇن چاغ، جۇشقۇنلۇق ھايات،
ياڭقۇنلۇق كۈيلەرنىڭ قايناق ھېسلىرى.
قېنى ئۇ؟ ياشلىقتا ئويناپ كۈلگەن،
چاغلارنىڭ قەلبىمگە سالغان ئىزلىرى.

قېنى؟ ئۇ ئاتەش كۆزنىڭ پەيكى خەنجەر،
قېنى ئۇ؟ قەلبىمنىڭ گۈلى رەناسى.
قېنى ئۇ؟ ئىشقىمنى دەريا ئەيلىگەن،
گۈزەللىك بېغىمنىڭ شاھى پەرناسى.

قېنى ئۇ؟ خۇشچىراي، خۇشپىچىم قامەت،
قېنى ئۇ، ئاسمان تەك ئۆرۈكلۈك باغلار.
قېنى ئۇ كۆكسىمگە باش قويۇپ جانان،
ئىشقىدىن گۈلدەستە ياسىغان چاغلار.

1973 — يىل، سېنتەبىر، قەشقەر — ئۈرۈمچى

گۈل خۇمار

گۈل تەنزارمەن ھەر سەھەردە گۈل نىگار،
ئەسلى سەن بولغاچقا شۇنداق گۈل خۇمار.
بۇ ۋىسال بېغىدا كۆرسەم دەپ سېنى،
يوللۇرۇڭدا بولدى قەلبىم ئىنتىزار.

لالىزار باغ ياشىناي دىلبەر ساڭا،
گۈل تېرىشتىن ئۆزگە خۇشلۇق يوق ماڭا.
سەن قولۇمدا خۇددى دەستە گۈل بولۇپ،
مىشكى ئەنبەر ھىدىنى چاچ گۈل ئۇزار.

بىر ئۆمۈر بولماس غازاڭ بېغىم مېنىڭ،
گۈل چىمەن باغدىن گۈزەل قەلبىم مېنىڭ.
ئىشقى مېھرىڭ ھەر قاچان ھەمراھ بولۇپ،
دىل بېغىمدا ياشنىتىپ تۇرغاچ باھار.

1973 — يىل، دېكابىر. ئۈرۈمچى

گۈزەللىك شاھى

گۈزەللىك شاھىدەك تەنھا،
يىرۇپسەن باغ ئارا دىلبەر.
سۆزۈك شېرىن، ھىدىڭ خۇشبۇي،
پۇراپدۇ گۈل — چېچەك، ئەنبەر.

گۈزەل تاڭدا قىزارسا كۆك،
شەپەقتىن رەڭ ئالار چېھرىڭ.

گويا قەلبىمگە تارىدەك،
ئاقار دەريا بولۇپ مېھرىڭ.

يېڭى كۈيلەرگە چال ئەمدى،
پەلەككە ياڭرىسۇن ناخشام.
سېنىڭ ئىشقىڭ — گويا كۈي، ساز،
ماڭا ھەممىمىز سەھەر، ناخشام.

1973 - يىل، دېكابىر. ئۈرۈمچى

«قىزىل يەلكەن»

كۆكۈم پەيتى پارلايدۇ شەپەق،
سەن كېلىسەن قىزىل يەلكەندەك.
سەن كېلىسەن يورۇيدۇ ئەتراپ،
گويا تاڭدا قۇياش كۈلگەندەك.

سەن كېلىسەن ئالەم نۇرلىنىپ،
شۇئان دىلدا سېزىمەن باھار.
سەن كېلىسەن قەلبىم كۆكىدە،
ئېچىلىدۇ سۈزۈلۈپ نەھار.

سەن كېلىسەن قايىنام ئىچىدە،
مەغرۇر ئۈزگەن يالغۇز كاراپتەك.
بىرلا سەنگىلا سالساڭ، ۋۇجۇدۇم —
لىغىلدايدۇ گويا سىماپتەك.

دەيمەن سېنى، — «كۆرسەم يىراقتىن»
نىگاھىڭغا مەندە يوق بەرداش.
شامدەك ئېرىپ كېتىمەن جىسمىم،
ئاتەش تۇرساڭ قۇياشقا تەڭداش.

ئەمدى بىلدىم، سۆيگۈ ئىلاھى،
ئادالەتسىز ئىكەن ئەزەلدىن.
بىرىنى قۇياش، بىرىنى موم قىلسا،
كۆرەمىزمۇ ئۇنى تەلەيدىن...

1974 - يىل، سېنتەبىر. ئۈرۈمچى

تىرىق - تىرىق

«تىرىق - تىرىق» سېنىڭ چېكىسەن دېرىزەمنى،
چۆمۈلىمەن خىياللارغا ئۇزاق - ئۇزاق.
تۈن پەردىسى دەيمۇ سېنى پاكى ئۆزۈك،
قۇرماقچىمۇ ھاياتىمغا پۈتمەس تۇزاق.

تونۇش ئىكەن ساڭا شۇنچە تۇرارجايىم،
ئۇخلاتمىدىڭ دېرىزەمنى چېكىپ دائىم.
نە كېلىپەت بۇ تونۇشلۇق ئىككىمىزگە،
مەن كېلىسەن خەتەرلەردىن يېرەيۋايىم.

«تىرىق - تىرىق» ھەر كېچە يەنە ئېلىشۇ
ئاۋاز،
ئىشقىمۇ ئىزسىن ئاچايمۇ بىزار خەتەرئىشقا.
ھەر تۈن - كېچە دېرىزەمگە سەن خەۋەردار،
پەرۋاسىز سەن باھار، پاكى يازۇ - قىشقا.

خىياللارغا بېرىلىمەن ئەمدى بەرداش،
تىرىقلاشتىن تاڭ كەينىگە سۈرۈلگەندەك.
ھىجران تۈنى ئازابلاردا بولدۇم تۇتقۇن،
دىلىڭ ئۆلۈپ مەن مىڭ بىرقېتىم تىرىل-
گەندەك.

«تىرىق - تىرىق» دىلىنى بۇ ئۈزۈن خەن-
جەر گويا،
يالقۇردىن تەگدىدىن مەن شەپقەت
تىلەپ.
قىزمۇ سەن، ئېيت پاكى ئاپەت
بىلەلمىدىم،
تۈن كېچىدە نە ئىلتىجا، نە دۇرتەلەپ.

كۆرسەت ماڭا جامالىڭنى قىلما زارە،
ئىزتىراپتا بولدى قەلبىم پارە - پارە.
كۆزلىرىڭ يىلى ئەلەم، ئىززا - ئاھانەتكە،
بۇ كېلىپەتكە تاپالمىدى بىز ئەمدى چارە.

قىزىلدىما سەن ياش جىنىڭنى، مىنىمۇ ھەم،
ئەقىدەڭنى ھەم بىھۇدە قىلىپ پايمال.
جاسارەتتىن يوسۇنلارغا نەشتەر ئۇرۇپ،
پاك سۆيگۈگە يول ئاچايلى بىز بىمالال.

«تىرىق - تىرىق»... چەكمىگەن سەن
دىرىزەمنى،
خىيال كەبى بىر گۈزەل كۈي بولۇپ
كەلگەن.
نۇرغا پۈركەپ تۈن قوينىنى تەنھا ئۆزۈڭ،
ئۇن بەش كۈنلۈك تولۇن ئايدەك تو-
لۇپ كەلگەن.

ئېچىپ قويدۇم دىرىزەمنى بىر سەن
ئۈچۈن،
تۈن قوينىدىن سۆيگۈ پەيزى ئېلىپ
كەلگەن.
بولسالىق ئەگەر تۈن پەردىسى، ئىككى-
لەنمەي،
ئاينى قەدەھ، نۇرنى شاراب قىلىپ كەلگەن.

1974 - يىل، ئاۋغۇست. ئۈرۈمچى

ئاتەش زېمىندىكى سۆيگۈ

دېڭىزلاردىن يىراق بۇ دىيار،
«دەريالار» ① مۇ زېمىن تەكتىدە.
بۇندا ھەر جاي بولىدۇ خۇمدان،
قۇياشلىق كۈن ئاتەش تەپتىدە.

زۇمرەت كەبى بۇلۇتسىز ئاسمان،
شۇنچە سۈزۈك، شۇنچە بىغۇبار.
ياپراق تۆكەر دەرەخ مەزگىلسىز،
زېمىن باغرى ئاتەشكىلا يار.

شاراخشىيدۇ غازاڭلار غەملىكتىن،
ھارارەتلىك سەلكىن بۇندا خار.

باغرى چاك - چاك زېمىن قىڭرايدۇ،
بىر قەترىگە بولۇپ ئىنتىزار.

بۇ زېمىننىڭ دېڭىزلىرى - قۇم،
بېلىقچىنى كۆرمەيدۇ ھېچكىم.
قۇمدا ئېتەر تۇخۇمنى كاۋاپ،
بۇ قىسمەتكە سوئال قويار كىم؟

ھەر مەھەللە بار كىچىك بىر كۆل،
دېڭىز بىلەر كۆلنى بالىلار.
مەھەللىنىڭ چېتىدە چەكسىز،
گۈل - چېچەكسىز تاقىر دالىلار.

چوققىلارغا ياغىدىكەن قار،
بۇندا ئالتۇن ھەر بىر قەترە سۇ.
كىم توز سالغان دېڭىز سۈيىگە،
ئېيتچۇ كىمنىڭ كارامىتى بۇ؟

سۈيى بارنىڭ چۆپى يوق نېچۈن؟،
مۇنبەت يەرنىڭ نېچۈن سۈيى ئاز؟
«تۆۋە»، — دەيمەن ياقامنى تۇتۇپ: —
«پۈتكۈل جاھان تەڭشەلگى يوق ساز».

سورىساق بىر خەلقى - ئاۋامدىن،
دەيدۇ: — «بۇ يۇرت يەرنىڭ كىندىكى.
قۇرۇمايدۇ شۇڭا بۇ ئەۋلاد،
ھەم بوشاشماس غەيرەت، بىزدىكى.

يەر تېگىدىن دەريا ئاققۇزۇپ،
«دېڭىزلار» ② نى پەيدا قىلغان بىز.
ئەلگە مەشھۇر ئۈزۈم يۇرتىنى،
بۇ زېمىندا بەرپا قىلغان بىز.

ئالتۇن كەبى ئوتتا تاۋلانغان،
ئاتەش زېمىن پالۋانلىرى بىز.
شانلىق تارىخ بېتىنى يازغان،
ئىدىقۇتنىڭ ئەۋلادلىرى بىز».

---

① كارىز
② مەھەللە ئوتتۇرىسىدىكى كۆل.

كۆڭۈللەرنى يورۇتۇپ ئاستا،
مەشئەل ياقتى دىلنى نەسىھەت.
بىزمۇ ئىنسان - زېمىن بالىسى.
زېمىندىن بىز ئالدۇق مەسلىھەت.

بۇ زېمىنغا مېھمان ئەمەسمىز،
قورغۇچىسى ھەم ئىگىسى بىز.
شۇڭلاشقا بۇ ئاتەش زېمىندا،
تۇغۇلدى ھەم تۇنجى سۆيگۈمىز.

بىز كەلگەندە ئاتەش زېمىنغا،
شۇنچە مەغرۇر ئىدى قەددىمىز.
قىلغان ئىدۇق زېمىنغا سەجدە،
تىزلەنگەندەك بولدى قەلبىمىز.

قولنى قولغا تۇتۇشتۇق مەھكەم،
جانان بىلەن شۇندا ئىككىمىز.
نەپەسلەردە ئوتلۇق ھارارەت،
مىس رەڭگىگە كىردى چېھرىمىز.

دىلدىن ئۇرۇق چاچتۇق زېمىنغا،
ئايىمىدۇق بىزمۇ ھېچ تەرنى.
قاراقلاردا ئەكتۇق زىرائەت،
سۆيگۈمىزدە سۇغۇردۇق يەرنى.

ھېچكىم بىزنى ئۆگەتمىدى،
زېمىن بىزنى ئالدى قوينىغا.
ئالقانلارغا چېكىلدى نەقىش،
بوشاڭلىقنىڭ مىندۇق بويىنغا.

«قىزارماڭ سىز»، — دەيتتۇق مەنىلىك،
كەتمەن سېپى بويالسا قانغا.
نىگاھلارغا بېرەلەي بەرداش،
ي قىلاتتۇق قىيغىتىپ يانغا.

كۆكسىمىزنى يېرىپ زېمىنغا،
كىرلەشەتتۇق تازا قانغۇچە.
مەجنۇن كەبى بولاتتۇق بىھوش،
كىرگۈم پەيتى ئىشتىن يانغۇچە.

ئۇزۇن ئىسپىدە ئۇرۇلاتتى داڭ،
«باش زەربىدار»① كۈتەتتى بىزنى.
ئۆز باغرىغا چىللايتتى زېمىن،
مەجرۇھ كەبى يىگىتنى - قىزنى.

ھالسىز تەنگە قىلاتتۇق مەدەت،
دىل مەلھىمى - ئىشقى سۆزىنى.
ئۇزىتاتتى بىزنى بىر جەڭگە،
شوخ يۇلتۇزلار قىسىپ كۆزىنى.

كىم ئېيتتىكەن: «سۆيگۈ بىر دېڭىز»،
كاراپ بولۇپ ئۈزەر ئىدۇق بىز.
ئىزدىگەندە دېڭىزدىن گۆھەر،
غەۋۋاس كەبى كېزەر ئىدۇق بىز.

«تۇنجى سۆيگۈ ئۇنتۇلماس مەڭگۈ»،
دانالارغا تەھسىن - ئاپىرىن.
شۇڭا دەيدۇ كىمدىن سورىساڭ: —
«تۇنجى سۆيگۈ شېرىن ۋە شېرىن».

نىگاھلاردا قۇچىمىز كۆكنى،
مۇھەببەتسىز بۇ دۇنيا خىرە.
ئازلىق قىلار يازسىمۇ ئەگەر،
سۆيگۈمىزگە مىڭ بىر خاتىرە.

ۋۇجۇدىمىز، لەۋلىرىمىز ئوت،
قېنىمىشىدۇق ئۆز ئارا سۆيۈپ.
ئوتنى - ئوتقا قىلساق مۇجەسسەم،
پۈتكۈل جاھان كەتمەيتۇ كۆيۈپ.

① زەربىدارلىق بىلەن ئىشلەش دولقۇنى.

ئاتەش بىلەن سۇغۇرسا ياشنار، ئاتەش زېمىن ئوتى دىللاردا.
ئاتەش يۇرتتا تۇغۇلغان سۆيگۈ، لاۋۇلدايدۇ ئۆچمەيدۇ مەڭگۈ.

ئۈرۈمچى، ئاركىچىن. يىللار (1974—1972)

ئىقتىدارلىق ياش ئەدىب ياسىن مۇخپۇل 1949-يىلى 11-ئاينىڭ 27-كۈنى ئۈرۈمچىدە تۇغۇلغان. ئۈرۈمچىدە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى ۋە شىنجاڭ رادىئو-تېلېۋىزىيە داشۆ» سىنى پۈتتۈرگەن. 1972-يىلى «شىنجاڭ ئوپېرا ئۆمىكى»دە مۇزىكانت بولغان. 1981-يىلى ش ئۇ ئا ر ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى «شىنجاڭ سەنئىتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىگە يۆتكەلگەن. ھازىرغا قەدەر مۇھەررىرلىك خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانماقتا.

يازغۇچى ياسىن مۇخپۇل 1978-يىلى «تارىم» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان «ياشلىق تىلەكلىرى» ناملىق ھېكايىسى بىلەن ئەدەبىيات سېپىمىزگە كىرىپ كەلگەن. شۇندىن كېيىن ئۇنىڭ «ھېزىمەت ئەبەندى»، «پۇشايمان»، «قارانچۇق» قاتارلىق بىر نەچچە ھېكايىلىرى ۋە بىر قىسىم ئەدەبىي تەرجىمىلىرى «تارىم» ۋە ھەر قايسى مەتبۇئاتلاردا ئېلان قىلىنغان. كۆپ تەرەپلىمە ئىقتىدارلىق ياش ئەدىب ياسىن مۇخپۇل 1974-يىلدىن باشلاپ ناخشا، مۇزىكا ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللانغان. ھازىرغا قەدەر رادىئو-تېلېۋىزىيە ۋە ھەر قايسى مەتبۇئاتلاردا 250 پارچىدىن ئارتۇق ناخشا، مۇزىكىسى ۋە ناخشا تېكىستلىرى ئېلان قىلىنغان. بۇنىڭ ئىچىدە 70 پارچىدىن ئارتۇق ئەسىرى باشلانغۇچ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ مۇزىكا دەرسلىكىگە كىرگۈزۈلگەن. «ئۈزۈمزار ماكان»، «ئالتاي»، «ئانار»، «قوشاق»، «ئاتا مېھرى» قاتارلىق ئەسەرلىرى ئاپتونوم رايون بويىچە 2- ۋە 3-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن. ئۇ يەنە 1981-يىلدىن باشلاپ باشلانغۇچ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ جەمئىي بىر مىليون خەتتىن ئارتۇق توققۇز پارچە مۇزىكا دەرسلىك كىتابىنى مۇستەقىل تۈزگەن.

ياسىن مۇخپۇل 1981-يىلدىن باشلاپ ھەر قايسى مەتبۇئاتلاردا سەنئەت تەتقىقاتى، جۈملىدىن مۇزىكا تەتقىقاتى توغرىسىدا 30 پارچىدىن ئارتۇق ئىلمىي ماقالە ئېلان قىلغان.

ئۇ ھازىر جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى، جۇڭگو مۇزىكانتلار جەمئىيىتى، جۇڭگو كىنوچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىلىرىنىڭ ئەزاسى. جۇڭگو ئازسانلىق مىللەتلەر يازغۇچىلىرى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى. ش ئۇ ئا ر «مۇقام تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتى»نىڭ ھەيئەت ئەزاسى، ش ئۇ ئا ر باشلانغۇچ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپلەر مۇزىكا مائارىپى ئىلمىي تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ مەسلىھەتچىسى.

ياسىن مۇخپۇل ئوتتۇرا مەكتەپ دەۋرىدىلا ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىپ بىر نەچچە شېئىرلارنى يازغان. بىز ئۇنىڭ خاتىرە شېئىرلىرىدىن بىر قىسمىنى تاللاپ ژۇرنىلىمىزدا ئېلان قىلدۇق.

ئىزلىنىش، سىناق، يېڭىلىق

ئاسمىنىنى ئىزدەيدۇ قۇياش

ئەزىزى

چالا رىۋايەت

ئىسيان پەيدا قىلىدۇ چاللار
بالىلارنىڭ
ئەينەك كەبى تىنىق قەلبىدە،
پەرىشتە توغرۇلۇق سۆزلەپ رىۋايەت.
پەرىشتە —
سۆيۈلمىگەن لەۋ
ئاپەتسىز قەبرە.
سۆزنىڭ ئۈمىدىنىڭ چۈشى پەرىشتە
پەرىشتە — ھىدايەت...
كەپىنىز بالىلار،
پەرىشتىنى ئىزدەپ كېتىشەر،
تامام بولماي تۈرلۈك رىۋايەت.
چاللار تەنھا قالار تەنھايەت.

ئاسمان، زېمىن تۇتاشقان يەردە

ۋەتەن بولماس،
چېگرىمۇ بولماس،
ئاسمان، زېمىن تۇتاشقان يەردە.
ئۇرۇش بولماس،
قان تۆكۈش بولماس،
ئاسمان، زېمىن تۇتاشقان يەردە.
جىمجىتلىق بولار، ياۋۇز بىر جىمجىتلىق
روھسىز ۋۇجۇدتەك —
ئاسمان، زېمىن تۇتاشقان يەردە.
ئادەم بولماس،
ئاسىيلىق بولماس،
ئاسمان، زېمىن تۇتاشقان يەردە.

دەپ قويۇڭلار بۇلبۇلغا

قارىمايمەن
ئاخشاملىرى رۇجەكتىن ئايغا.
شەرت ئەمەسقۇ،
ھەممىلا ئادەمنىڭ ئايغا قارىشى.
كۈتمەيمەن
ئىشىكنىڭ چېكىلىشىنى،
چېكىلمەيدۇ ئىشىك مەقسەتسىز.
چۈشلىرىمدىگە كىرمەس ھېچنېمە،
چۈش كۆرمەسلىك ئەمەسقۇ ئەيىب؟
دەھرى شاماللىرى
سەدىقە قىلالمىدىن خىياللىرىمنى،
قەلبىم قۇرۇق
ئۇرخشار ھالقىدا.
ئۇندا گۈل بولماس،
كېزىپ يۈرمەس ئۇندا خۇشپۇراق،
دەپ قويۇڭلار بۇنى بۇلبۇلغا.

كۈتۈش

بۇ ئاجايىپ بىر ئەزىم شەھەر،
جەننەت كەبى ئاۋات شۇقەدەر.
ھەر تەرەپكە ئۆتۈشۈپ تۇرار.
تۈزدەك ياسانغان
كۈلكىسى جاننى ئالىدىغان،
پەرىزاتتەك لېۋەن قىزچاقلار.

ماشىنىلار كېلەر ۋە كېتەر
قەدەمدە بىر تەنتەنە قىلىپ،
تەگشە امىگەن تارى بىلەن مۇزىكا چېلىپ.

بىر يىگىت تۇرار
سايمۇەنلىك بىكەت ئاستىدا.
شوراپ، شوراپ تاماكىسىنى،
ئېغىزىدىن چىشىرمەي ئۇدا.

ھېكمەتكە باي كونىلار سۆزى:
بازاردا مىلك قىز،
كۆكۈلدە بىر قىز.

مەشرەپنىڭ مەشۇقىغا يازغان مەكتۇبلىرى

1

بەلكىم شەيتان ئازدۇردى مېنى،
قاراپ سالدىم.
سەن سايەگنى تاشلىغان كۆلگە.
شۇندىن بىرى،
ئۇمىدلىرىم كۆيدى چىغ بولۇپ.
ئوخشاپ قالدىم،
چاڭقاقلىقتا ئەسىرلەر بويى،
يامغۇر چۈشەپ جۆيلىگەن چۆلگە.

2

تەقدىرىمدىن ئۇنگەن بىر سوئال،
سانجىلىدۇ ماڭا كۈنۇ - تون.
نېمىشقا
مۇھەببەتتىن يارالغان دۇنيا،
تارلىق قىلار مۇھەببەت ئۇچۈن؟

3

ئەنسىز تىپىرلاپ،
شامال كەبى دولقۇنلىنىدۇ.

چۆل - باياۋان قەدەملىرىمدە.
بۇلاقتەك ئۆكسۈپ
ئاسمىنىنى ئىزدەيدۇ قۇياش،
ئاچچىق پىغان
ئەلەملىرىمدە.

4

سەن يىراقتا
مەن يىراقتا
ئارىمىزدا سىرلىق بىر ئالەم.
قارىچۇقۇمدا بىر سۈرەت،
سۈرەتتە سەن —
ئالەم ئارا بىردىنبىر ئادەم.

5

كۆرگەنمىدىڭ
شامال كېلىپ يوقلىسا باغنى،
ياپراقلارنىڭ تۆكۈلگىنىنى؟
كۆرگەنمىدىڭ
ئاسماندىن ئاققان يۇلتۇزنىڭ،
بۇشاۋۇق خىيالىدا ئۆچكەنلىكىنى؟؟
سەزگەنمىدىڭ
ئالەمچە ئۈمىدكە تولغان تىنىقنىڭ،
ئاستا - ئاستا يوتكەنلىكىنى؟؟؟
مەن ياپراق
مەن يۇلتۇز
مەن تىنىق.

6

مەن ئۆلسەم
يەرلىكىمنى چۆلدىن ئويۇڭلار.
ھاجەت ئەمەس نەقىشلىك گۈمبەز،
قەبرەمگە
ساتاردىنى سانجىپ قويۇڭلار.

شېئىرلار

پەرھات ئىلياس

ئىشەنچ

ئىشەنمەيمەن كۆنۈك ھېسلارغا،
ئەمما، ئىشىنىمەن.
مۇھەببەتنىمۇ، نەپرەتنىمۇ
بىلمەي ياتقان سەبىي بوۋاققا.

ئىشەنمەيمەن ھازىدارلارغا،
ئەمما، ئىشىنىمەن
جۈدۈن پەسلى توگۈپ، دىرىلدەپ
ئۈنسىز يىغلىغان يوپۇرماقلارغا.

ئىشەنمەيمەن ۋىسال بەختىگە،
ئەمما، ئىشىنىمەن
ۋىسال ئۈچۈن ھىجران دەشتىدە
تارام - تارام تۆككەن ھەسرەتكە.

ئىشەنمەيمەن ئاشۇ يېڭىللارغا،
ئەمما، ئىشىنىمەن
ئاشۇ يولغا چىقمىش كويىدا
ئۆزۈم ئاچقان چىغىر يوللارغا.

ئىشەنمەيمەن تۇغۇلغانلارغا،
ئەمما، ئىشىنىمەن
تۇغۇلغانلارنى تۇغۇش كويىدا
تولغانغانلارغا.

چۆچەك ئىزلەپ يۈرگەن بالا

چۆچەك ئىزلەپ يۈرگەن بالا
ئورمانلاردىن.
قېرى شەمشاد ياپراقلىرىنى
چۆچەكمىدەپ تاشلاپ بېرىدۇ.

چۆچەك ئىزلەپ يۈرگەن بالا
دەريالاردىن،
ساھىللارغا قويىدۇ يېزىپ،
ئۇ بىلمەستىن بۇژغۇنلار چېچىپ.

چۆچەك ئىزلەپ يۈرگەن بالا
پايانسىز كۆكتىن،
يۇلتۇزلار
چۆچەك سۆزلەپ تاك ئاشۇرىدۇ،
ئاي ئاسانلا قالىدۇ ئۇخلاپ.

ياپراقلاردا،
بۇژغۇنلاردا
يۇلتۇزلاردا...
قىزىق - قىزىق چۆچەكلەر
ياتىدۇ ئۇخلاپ.
ئەمما...
چۆچەك ئىزلەپ يۈرگەن بالا.

چوغ سورىغان بالا

قاق سەھەردە،
لاخشىگىرنى كۆتۈرگەنچە بىر بالا
چوغ سوراپ كەلدى ئۆيۈمىزدىن.

كوللەرنى چۇخچىلاپ
ئېلىپ بەردى قۇياشنى.

چوغ ئۈستىگە تۆكتى ئانىسى
دەريالارنى،
چۇققىلارنى،
ئىدىرلارنى
پارچىلاپ.

قىزدى تونۇر،
ياقتى بولۇتلارنى.
پىشتى قىزدىرىپ ...

چوغ كۆمۈشنى بىلىمەمدىكىن ئانىسى؟
بىرگىن يەنە قاق سەھەردە،
چوغ سۇردىشىلى كەپتۇ شۇ بالا.
قولتۇقىدا بىلاخشىگىرى،
مۆزلىغان قولىلىرىنى ھىزداپ قويۇپ
ئىشىكنى چىكەر ئۈزۈپ قىنىك:
كۆزلىرىنى ئاچالماس ئۈزۈپ قۇق.
ئەگىپ-ئەگىپ كەتمەيدۇ بالا.

زىندىقىدا قىزچاقىنىڭ بىر تاھچە ياش

زىندىقىدا قىزچاقىنىڭ
بىر تاھچە ياش.
ياش ئىچىدە ئۈزۈخلار تولۇن ئاي.
قىزىمۇ ئۈزۈخلار بۆزدىن بىخەۋەر.

زىندىقىدا قىزچاقىنىڭ
بىر تاھچە ياش.
يۇلتۇزلار خىيال سۇرەر ياش ئىچىدە،
قۇشلار سىردىشىدۇ ياش ئىچىدە.
شامالار شىمىزر ئۈزۈپ قۇيدۇ ياش ئىچىدە،
ياپراقلار سۆيۈشىدۇ ياش ئىچىدە.

زىندىقىدا قىزچاقىنىڭ
بىر تاھچە ياش.
چىركانلار ئۈزۈنى خالىنى بولسا دەيدۇ.
ئاسمان قۇياشىنى بولسا دەيدۇ.
ئۈزۈكلەر ياقۇت كۆزۈم بولسا دەيدۇ،
چوغلىقلار ئالتۇن تاجىنى بولسا دەيدۇ.

زىندىقىدا قىزچاقىنىڭ
بىر تاھچە ياش.
ۋىناسىمۇ ياش ئىچىدە تۆكەرئىسسىق ياش.

تۈن يېرىمىجايدۇ ھاياجاندا.
كۈيغانىسىكەن دەيدۇ تاڭ-سەھەر.
بەزەن-بەزەن ئۈزۈھ تارتىپ قويۇپ،
قىز ئۇخلايدۇ بۆزدىن بىخەۋەر.

قۇياش بولۇپ يانسۇن ئەقىدەم

تۈغۈلغانىندا ئونىسىز بىر ئۈمىد،
يىغلىمىغان قەغىشلىك بىلەن.
ئاچچىق ئىسلار، ئوتلۇق تىنىقلار،
بولغان ئىدى سۆيگۈمگە ۋەتەن.
تەنھا كەزدىم خىلاۋەت يوللارنى،
ھىسلىرىمنى چۈشەنمەس ئاۋام.
ئۈرىدىلارغا تۆكۈلگەن ئىددىم،
مۇڭلىرىڭدا ئۈزۈشكەن ئاخشام.
ئۈنسىز كۆيگەن ئۈنسىز مۈھەببەت،
قالدى ئۈزۈندىن بىر سىنقىملا كۈل.
ئۈنسىز قالسۇن ئاشىق بىر ناخشام،
قۇياش بولۇپ يانسۇن ئەقىدەم.

خادا تاشقا ئۇرۇلدۇم تالاي،
دارچانلارغا ئايلاندى يىشىم.
نالە قىلدىم تەگرىگە تالاي،
يۇلتۇزلارغا ئايلاندى يىشىم.
قىزىل باسقى كىرپىكلىرىنى،
كۆنەكلەردە قالدى تەبەسسۈم.
ناخشىلىرىم ياتىدۇ ھالسىز،
نەقراتلىرى يىغلايدۇ يۇم-يۇم.
ئۈنسىز كۆيگەن ئۈنسىز مۈھەببەت،
قالدى ئۈزۈندىن بىر سىنقىملا كۈل.
ئۈنسىز قالسۇن ئاشىق بىر ناخشام،
قۇياش بولۇپ يانسۇن ئەقىدەم.

ئۆچتى ئەمدى كەتتى ئۈزۈلۈپ،
شەبنەملەرگە يازغان ھىسلىرىم.
شىۋاقلارنىڭ لىۋىگە سۆيۈپ،

دالىلاردا قالدى ھىدلىرىم.
مۇخلار بىلەن سىردىشىدۇ ئىزىم،
كېچىلەرگە كېتىدۇ سىڭىپ.
ۋىسال ئۈچۈن ياش تۆكسە مۇزلار،
كىرپىكلەردىن ئاقىدۇ سىرغىپ.
ئۇنىسىز كۆيگەن ئۇنىسىز مۇھەببەت،
قالدى ئۇندىن بىر سىقىملا كۈل.
ئۇنىسىز قالسۇن ئاشۇ بىر ناخشام،
قۇياش بولۇپ يانسۇن ئەقىدەم.

بەختىڭ ئۈچۈن ئالدىدىم سېنى

بەختىڭ ئۈچۈن ئالدىدىم سېنى،
ئالدىماسقا مەندە نە چارە؟
چىن سۆزۈمنى ئېيتسام داۋادا،
يۈرەكلىرىڭ بولىدۇ پارە.

بەختىڭ ئۈچۈن ئالدىدىم سېنى،
شادلىقىڭدۇر شاختا ھېسلىرىم...
كۆڭلۈڭنى دەپ ئالدايمەن بىراق،
مېنىڭ ئۆرتىنىپ يىغلار يۈرىكىم.

تەپەككۇر جەۋھەرلىرى

ئەخمەق بىلەن مۇنازىرە قىلىش—كۆرگە چىراغ ياققان بىلەن باراۋەر.

پ. بوئاست

ئۆزىمىزدە يېتىشمەيۋاتقان پەزىلەتلەر توغرىسىدىكى ماختاشلارمۇ بىزگە يېقىپ قالىدۇ. ئەخمەققە: «ئەقىللىقسەن»، ئالدامچىغا: «دۇنيادىكى ئەڭ راستچىل ئادەمسەن» دەپ بېقىڭ، ئۇ دەرھال سىزگە قۇچاق ئاچىدۇ.

ي. فىلدىڭ

يامان ئادەملەر كىشى بەدىنىدە يۇقۇپ پەقەت يارا بار جايغا كەلگەندە توختايدىغان چىۋىنغا ئوخشايدۇ.

ج. لابرويېر

ھەقىقەت ئالتۇندەك ئېغىر بولغاچقا، ئۇ، ئىنسانىيەت تارىخىنىڭ چەكسىز ئېقىمىدا دائىم تۆۋەنگە ئولتۇرۇۋالىدۇ. سەپسەتە تېزەكتەك يەڭگىل بولغاچقا، دائىم سۇ ئۈستىدە لەيلەپ يۈرىدۇ.

ف. بېكون

ئۆتكەن ئەسىر يازغۇچىلىرىنىڭ كىتابلىرىنى ئوقۇش — شۇ دەۋرنى ساياھەت قىلىش دېمەكتۇر.

ر. دېكارت

ئادەم تەبىئىي قىزىق يارىتىلغان. بايلىقىنى يوقاتسا خاپا بولىدۇ. ئەمما ئۆمرىنىڭ زايا بولۇۋاتقىنىغا پەرۋا قىلمايدۇ.

ئابۇل قاراج

سەۋر - تاقەتكە قادىر كىشى خالىغان نەرسىگە ئېرىشىشكىمۇ قادىر.

ب. فرانكلىن

سەنئەتتە «قاتلام» ۋە «قاتلام نەزەرىيىسى»

(ماقالە)

تۇرسۇن كەلپىن

مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدىن تارتىپ 50 - يىللارغىچە چەت ئەللەردىكى تىلشۇناسلىق ئىلمىنىڭ تەرەققىياتى بەكمۇ تېز بولدى. تىلشۇناسلىق ھەققىدىكى ئىزلىنىشلەر ئەنئەنىۋى تىلشۇناسلىق ۋە گراماتىكىسىنىڭ بارلىق قائىدە - قانۇن دائىرىسىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ، تىلنى قاتلام نۇقتىسىدىن تەتقىق قىلىشقا كىرىشتى. 1725 - يىلى ئىتالىيە ھوقۇقشۇناسى يەنبادىستىر ۋىك يازغان «يېڭى ئىلىم» ناملىق كىتاب تىلنى قاتلاملىق تەتقىق قىلىشقا ھەم تىل قاتلاملىق تەتقىقاتىدىكى تورلۇك ئۆتكۈر ئېقىم - گۇرۇھلارنىڭ شەكىللىنىشىگە سەۋەب بولدى. بىراق قاتلاملىق تىل تەتقىقاتى تارىخىدا شۋېتسارىيە تىلشۇناسى سېشىر 1906 - يىللىرى ئەتراپىدا يازغان «ئامىباب تىلشۇناسلىق تېزىسلىرى» دېگەن ئەسەر ئىلمىلىكى بىلەن ئالدىنقى نەزەرىيىلەرنى تۈگەللەپ قاتلام گراماتىكىسىنىڭ بارلىققا كېلىشىگە رەسمىي ئاساس سالدى.

بۇ جايدا مۇنداق بىر نۇقتىنى قىستۇرۇش ھاجەتكى، بۇ دەۋردىكى بەزى ئالىملار قاتلام ھەققىدە ئوبرازلىق تەپەككۇر يۈرگۈزۈپ بۇرۇنقى ئەپسانە - چۆچەكلەر بىلەن شېئىرىيەتنىڭ تىلىدا بىر خىل سىرلىق، ئادەمنى مەپتۇن قىلغۇچى قاتلامنىڭ بارلىقىنى قىياس قىلىشتى، ئۇلار تەپەككۇرنىڭ ئاڭسىزلىقىنى بىر قاتلام دەپ قارىدى ۋە بۇنداق ئاڭسىز تەپەككۇر كاتېگورىيىسى ئىنسانلارنىڭ دۇنيانى بىلىشىدىكى ئاساس، بۇنداق ئەپسانىۋى تەپەككۇرنىڭ «لوگىكىسى» ئارىستوتېل لوگىكىسىغا ئوخشىمايدۇ، دەپ كۆرسەتتى. ئۇلار يەنە قەدىمكى ئىنسانلار ئاڭسىز تەسەۋۋۇرلىرىنىڭ بەدىئىي سەمەرىسى بولغان ئەپسانىلەر ئەڭ يۇقىرى قاتلاملىق بولغان سەمەرىلىك تىل پائالىيىتى بولۇپ يۇقىرى قاتلامدا مەنىدارلىق شۇ دەرىجىگە يېتىدۇكى سۆز ماددىي گەۋدىلىرىدىن ئايرىلىپ خۇددى شېئىرىيەت تىلىدا ئىستېتىكىلىققا، پوئېتىكىلىققا، قىسقىراپ كۆپتۈرمىلىككە، رەڭگە ئىگە بولىدۇ. بۇنداق تىل ئاللىقاچان ساپ تىل پائالىيىتىدىن ھالقىپ كەتكەچكە بىز بۇ ئەپسانە چۆچەك ۋە شېئىرلارنى ئاڭلىساق باشقىچە تۇيغۇلارغا ئىگە بولىمىز ۋە ئۆزىمىزنى مۇڭلۇق تۈركېستېرنىڭ ئىچىدە تۇرىۋاتقاندەك ھېس قىلىمىز دېگەن قاراشلارنىمۇ ئالغا سۈرىدۇ. بىراق شېئىر قاتلام ھەققىدىكى بۇنداق ھېسسىي قاراشلارغا ئىشەنمەي ئۇنىڭغا رېئال دۇنيادىن ئاساس تاپماقچى بولىدۇ. شاگا ئۇ ئۆز كىتابىدا دۇنيا مۇستەقىل مەۋجۇت بولغان ئوبيېكتىپ تۈزۈلمىلەردىن قۇرۇلغان، ئۇنداقتا ئوبيېكتىپ دۇنيانى ئەكس ئەتتۈرىدىغان تىلمۇ «سۆز»

دىن ئىبارەت بولغان يەككە ئامىللارنىڭ يىغىندىسىدىن تۈزۈلگەن، بۇنداق يەك-
كە ئامىللارنىڭ «مەنىسى» بەلگىلىك تارىخىي دائىرىنىڭ ئىچىگە كىرىپ سىستېما
ھاسىل قىلىدۇ ھەم خاتىرىلىنىش ئارقىلىق ئۆزگىرىش قانۇنىيەتلىرىنى ياساي-
دۇ. دەپ كۆرسىتىپ تىلنى بىرىنچى قېتىم تىل (ئابستراكت تىل سىستېمىسى)
ۋە سۆز (كوندىلىك ئالاقىدىكى) دەپ قۇرۇلما جەھەتتىن ئىككى قاتلامغا بۆلىدۇ.
شۇنىڭدىن كېيىن مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىغا قەدەر بارلىق گۇرۇھ ۋە ئېقىم-
لار شېئىرنىڭ قاتلام چۈشەنچىسىنى يادرو قىلغان ئاساستا تىلنى قاتلام قۇرۇل-
ما ۋە شەكىل جەھەتلەردىن تەتقىق قىلىشىپ بۇ ھەقتىكى ئەڭ كەڭ ۋە ئىنچىكە چۈ-
شەنچىلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى. قاتلاملىق تىل تەتقىقات تارىخى 60 - يىللارغا
كەلگەندە بۇ خىل ئىزدىنىشلەرنىڭ مەركىزى ئامېرىكىغا يۆتكەلدى ۋە بۇ پەن-
نىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرىمۇ ئامېرىكىدا يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈلدى. ئامېرىكا تىلشۇ-
ناسلىقى تىلنى نوقۇل تىل ھادىسىلىرى نۇقتىسىدىنلا تەتقىق قىلىدىغان بۇنداق
چەكلىك، ئەنئەنىۋى ئۇسۇللارنىڭ رامكىلىرىنى چۆرۈپ تاشلاپ، تىلنىمۇ گويا
بىر ئوبرازلىق ھادىسە سۈپىتىدە تونۇپ يەنە باشقىدىن قاتلاملارغا ئاجراتتى ۋە
ئۇنى مەزمۇن قاتلاملىرى بىلەن بىرلەشتۈردى. سۇدنېبىي لامب 1966 - يىلى
يازغان «قاتلاملىق گرامماتىكا تېزىسلىرى» ناملىق ئەسىرىدە تىلنىڭ مەزمۇن
ۋە شەكىل ئامىللىرىنى تەڭ ئېتىبارغا ئالغان ئاساستا مۇنداق تۆت قاتلامغا
يەنى: ① ئىپادىلەش سۈبيېكتى (تاۋۇش ماتېرىياللىرى)، ② ئىپادىلەش شەكىللىرى
(تەشكىللەنگەن تىل تاۋۇشلىرىنىڭ شەكلى)، ③ مەزمۇن سۈبيېكتى (مەزمۇن
ۋە ئوبيېكتىپ نەرسىلەرنىڭ ئادەم مېڭىسىدىكى ئىنكاسى) ④ مەزمۇن شەكىللىرى
(ئۇلارنىڭ تەپەككۇر شەكىللىرى) قاتارلىقلارغا ئاجراتتى. ئۇ يەنە يۇقىرىقىلارنىڭ ئىچى-
دە ئىپادىلەش شەكىللىرى بىلەن مەزمۇن شەكىللىرىنىڭ تىلشۇناسلىققا تەۋە
ئىكەنلىكىنى، ئىپادىلەش سۈبيېكتى بىلەن مەزمۇن سۈبيېكتىنىڭ بولسا تىلشۇناس-
لىققا تەۋە بولمىغان كاتېگورىيىلەر ئىكەنلىكىنى ھەر بىر قاتلام ئوتتۇرىسىدا گويا
ئېلېكترا نۇرلىرىدەك مۇناسىۋەتنىڭ بارلىقىنى ئىزاھلىدى. بۇ ۋاقىتتىكى ئامېرى-
كا تىلشۇناسلىقى مەيلى قاتلام گرامماتىكىسى ۋە ياكى باشقا ئېقىملار بولمىسۇن تىل
ھادىسىلىرىنى ئىنسانشۇناسلىق (قۇرۇلما ئىنسانشۇناسلىق)، ئەدەبىيات - سەنئەت
ئىستېتىكا، ئەدەبىياتتىكى ياتلىشىش، بەلگە ئىلمى، شېئىرىيەت قاتارلىق كەڭ
مەزمۇنلار بىلەن باغلاپ تەھلىل قىلدى. قىسقىسى تىلغا گويا بىر ئوبرازلىق
ھادىسە سۈپىتىدە مۇئامىلە قىلىپ، تىلنى ئىنسانىيەتنىڭ ھەرىكەت - پائالىيەت-
لىرى جەريانىدىن تەسۋىرلەپ بەرمەكچى بولدى. قۇرۇلمىچىلارنىڭ قاراشلىرى
تىلنى بارلىق روھىي ئىلىملەر بىلەن ھەتتا پەلسەپە بىلەنمۇ ئاجرالماس گەۋدىگە
ئايلاندۇردى. ئىككىنىڭ قارىمۇ قارشىلىقى ياكى بىرىنىڭ ئىككىگە ئايرىلىشىدىن
ئىبارەت بۇ پەلسەپەۋى قائىدە ئۇلارنىڭ تىل تەتقىقاتىدىكى پەلسەپىۋى ئاساس
بولدى. بۇنداق مۇستەھكەم پەلسەپىۋى تىرەككە ئىگە بولغان قاتلام قۇرۇلمى-
لىق تەپەككۇر ئۇسۇلى ئەدەبىيات - سەنئەتكە زور تەسىر كۆرسەتتى ۋە بۇ

ئىلىمنى قامچىلىۋەتتى. ھەتتا قاتلام، قۇرۇلمىچىلار ئىنسان روھىنىڭ مەڭگۈلۈك قۇرۇلمىسىنى ئىزدەش ۋە تۇرغۇزۇشتا تىلشۇناسلىق بىلەن ئىنسانشۇناسلىقتىن ياخشىراق ساھە يوق دەپ قاراشتى. بۇنىڭ بىلەن قاتلام چۈشەنچىسى ئۆز مەنىسىگە ئوخشاشلا زور كەڭلىكلەرگە ئېرىشىپ بارلىق پەنلەرگە سىڭىپ كىرىشكە باشلىدى. دەسلەپكى قەدەمدىلا قاتلاملىق تەتقىقاتلار بويىچە «قاتلام ئىستېتىكىسى» «ئادەم بەدىنىدىكى قاتلاملار» «ئەدەبىياتتىكى قۇرۇلما» قاتارلىق ئەسەرلەر بارلىققا كېلىپ مەلۇم تارىخىي جەريانلاردىن كېيىن بارلىق روھىي ئىلىملەر سۇبيېكت، ئوبيېكت، مەقسەت، ئىجتىمائىي كۈچ-قۇۋۋەت، ھەممە پەنلەرنىڭ چىقىش ۋە كېڭىيىش نۇقتىسى تەبىئەتنىڭ ئەڭ ئوبرازلىق كۆرۈنۈشى بولغان ئادەمنى قاتلام قۇرۇلما جەھەتتىكى تىلسىملىقى، مۇرەككەپلىكى ھەم گۈزەللىكى ئارقىلىق ئىنسان روھىنىڭ شولىسى بولغان تەبىئەت بىلەن تەڭ تۇرىدىغان مۆجىزە دەپ ھۆكۈم قىلىشتى. بۇنىڭ بىلەن ئادەمنىڭ تەبىئەتنىڭ گۈلتاجىلىق، ھاكىملىق ئورنى مۇقىملىشىپ، ئەزەلدىن ئادەمنى مەركەز قىلىپ كېلىۋاتقان ئەدەبىيات-سەنئەتتە ئىنساننىڭ تارىخىي تەقدىرى، دۇنيادىكى ئورنى، ئادەم روھىنىڭ ئەبەدىيلىك قۇرۇلمىسى ۋە پاكلىقى، خاراكتېرىنىڭ ئىزگۇ ئىجابىي گارمونىيىسى ھەم مەدەنىيەتلىك ئىنساننىڭ بارلىق دەرد-ئازابلىرى، قىسمىتى، ئادەمدىكى سېھىرىي كۈچ (شولوخوپ) نى قېزىش، ئىپادىلەش بويىچە بورانلىق ئىنقىلابلار بولدى، ئۇتۇقلار يۈكسەكلىككە ئېرىشتى. بۇ ۋاقىتتا دۇنيا ئەدەبىياتى بولۇپمۇ يەنە شۇ ياۋروپانىڭ مودېرنىزملىق ئەدەبىياتى ئادەم روھىنى ئىپادىلەش، ئىچكى دۇنياسىنى ئېچىپ بېرىش جەھەتتە ئىلگىرىلەپ، يۇقىرىقىلارنى ئۆزلىرى ئۈچۈن شۆھرەت قىلغان بولسىمۇ بىراق ئۇلار ئادەمنىڭ باي خاراكتېرى، قاتلاملىق، كۆپ مەنىلىك روھىي دۇنياسىنىڭ بارچە مۇرەككەپلىكلىرىنىڭ ئۇلار ئاللىقاچان ۋاقتى ئۆتكەن دەپ قارايدىغان رېئالىزم ئەدەبىياتىدا خۇسۇسەن 19 - ئەسىر رۇس كلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ غۇلىماس مۇنارى بولغان تولستوي ئەسەرلىرىدە ئاندىن ئەسىرىمىزدىكى گائارسىيا ماركىزنىڭ «ئەسىرلىك تەنھالىق»دا بالاغەتكە يەتكۈزۈپ تەسۋىرلەنگەنلىكىنى، ئىپادىلەنگەنلىكىنى سەزمەي قېلىشتى، تولستوي ۋە دوستويېۋىسكىلار بەكمۇ مۇرەككەپ ھەم زىددىيەتلىك شەخسلەر بولغاچقا ئۆز ئادەملىرىنىمۇ ئاشۇنداق مۇرەككەپ نۇقتىغا قويۇپ، ھەر تەرەپتىن تەسۋىرلىدى. تولستوي ئۆز ئەسەرلىرىنىڭ بىرىدە بىر مەلۇم ئايال پېرسوناژنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى نەچچە قېتىم بىۋاسىتە تەسۋىرلىگەندىن سىرت ئۇنىڭ 70 نەچچە قېتىملىق كۆز ئىپادىسىنىڭ نازۇك مەنىلىرىنى سۈرەتلەپ، بۇ ئايال ئوبرازىنىڭ ئەڭ مول قەلب دۇنياسىنىڭ ئىچكى قاتلاملىرىنى كۆرسەتمەكچى بولدى.

ھەممىگە ئايانكى كۆز ئادەم روھىنىڭ جاھاننامىسى. ئۇنىڭدا ئىنسان قەلبىنىڭ ۋە تاشقى دۇنياسىنىڭ جۇلاسى ۋە شولىسى بار، پەقەت كۆز ئارقىلىقلا تاشقى دۇنيا ئاڭغا ئاسسىمىلاتسىيە قىلىنسا يەنە شۇ كۆز بىلەن ئادەم روھى پۈتكۈل ئالەم بولۇپ چېچىلغان. كۆزنىڭ ماددىي ھەم مەنىۋى قاتلاملىرىنى بايقاش ئوڭغاي ئەمەس

ئەمەس. لېكىن ئادەمنىڭ چىرايلىق ھەم ئوبرازلىق ئورگىنى بولغان كۆزمۇ باشقا ئورگانلىرىغا ئوخشاشلا سانسىز ئېلېكتىر تارماقلىرى (قاتلاملىرى) نىڭ تارتىلىشى بىلەن مېڭە تەرىپىدىن كونترول قىلىنغان. مۇشۇ تارماقلارنىڭ يەنە قاتلاملارنىڭ پەقەت بىرسىلا بۇزۇلسا ئادەمنىڭ ھاياتى نورمالسىزلىققا ئۇچرىغىنىغا ئوخشاش كۆزنىڭ مېڭىگە باغلانغان نېرۋىلىرى (تارماقلىرى) دىن بىرىلا ئۈزۈلىدىكەن كۆزدىن ئىبارەت ئادەمنىڭ روھىنىڭ چىرىغى ئۆچكەن بولىدۇ. ئادەمنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى كۆكۈم باسىدۇ. بىراق ئاڭدىن ئىبارەت بۇ روھىي قاتلام ھامان ئويغاق بولۇپ ئۇ ھەر قايسى تەرەپلەردىن كۆزنىڭ ئورنىنى باسالمىسىمۇ لېكىن ئۇمۇ كۆزدە بولمىغان ئەۋزەللىكلەرگە ئىگە بولۇپ نەرسىلەرنىڭ ماھىيىتىنى كۆرەلەيدۇ. مۇشۇ نۇقتىدىن ئالغاندا تۇغما ئەما ھومېرنىڭ مەشھۇر ئەپسانىۋى داستانلىرىنى يازالىشى تاسادىپىي ھادىسە بولمىغىنىدەك، ئەمالارنىڭ ھەقىقىي بەدىئىي ئەسەر يازالىشىمۇ كەمدىن-كەم ئۇچرايدىغان ھالدۇر. بىزنىڭ يۇقىرىقىلارنى سۆزلەشتىكى مەقسىتىمىزمۇ ئادەمنىڭ مۇرەككەپ قاتلاملىقىنى، بۇنىڭغا كۆزنىڭ تولىمۇ ئوبدان شاھىد بولالايدىغانلىقىنى كۆرسىتىش ئۈچۈندۇر. بالزاك ئۆزىنىڭ بىرائۇغا يازغان خېتىدە مۇنداق دەيدۇ:

«خاراكتېرىمنىڭ ئاجايىپ ئۆزگىچىلىكلەرگە ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلىمەن. مەن ئۆزۈمنى خۇددى باشقىلارنى كۆزەتكەندەكلا كۆزىتىپ بارىمەن. مېنىڭ 1·70 مېتىر كېلىدىغان گەۋدەم بارچە ئىختىلاپ ھەم زىددىيەتلەرنى ئېلىپ يۈرىدۇ. بەزىلەر مېنى تەكەببۇر، رومانتىك، جاھىل، يېنىك، چېچىلاڭغۇ، ئەسەبىي، بىپەرۋا، ھورۇن، ئېزىلەڭگۈ، تەۋەككۇلچى، ئىرادىسىز، تولا سۆزلەيدىغان، ئەتراپلىق ئەمەس، ئەدەبسىز، غەلىتە، خۇشچاقچاق دېسە، بەزىلەر مېنى ئاددىي - ساددا، كەمتەر، قورقماس، قەيسەر، پائالىيەتچان، ئىرادىلىك، جىمغۇر، ئەستايىدىل، ئەدەبلىك، خۇشخۇي، تەبىئىي يوللۇق دەيدۇ. يەنە بەزىدە مېنى بىلىملىك-بىلىمسىز، قابىلىيەتلىك - ھاماقەت دەيدىغانلارمۇ چىقىپ تۇرىدۇ» بۇلار بالزاكنىڭ پسىخولوگىيىلىك مىجەز - خاراكتېرىنىڭ مۇرەككەپ - باي قاتلاملىق تۈزۈلمىلىرىنى كۆرسىتىپ ئۇنى مەزىسىز مۇكەممەل ئادەمدىن مۇرەككەپ سۆيۈملۈك ئادەمگە ئايلاندۇرىدۇ.

خۇددى شائىر يېسېنىن «شائىر بولمىسام ئوغرى بولار ئىدىم» دەپ ئېيتقانىدەك، ھازىرقى زامان پسىخولوگىيە ئىلمىنىڭ ئىسپاتلىشىچە تالانتلىق سەنئەتكارلارنىڭ پسىخىك مىجەز خاراكتېرىدە زاھىتلىق، ئۆكتەملىك، ياۋايىلىق ۋە تەۋەككۇلچىلىك قاتارلىق غەيرىي پسىخىك كەيپىيات قاتلاملىرى ئۈستۈن ئورۇندا تۇرىدىكەن. ئۇلارنىڭ مىجەزىدە پسىخولوگىيىلىك تېمپېرامېنت تۇراقسىزلىنىپ تۇرىدىكەن. شۇڭا يۇقىرىقى ئالامەتلەرنىڭ ھەممىسى ئۇلارنىڭ ئىجادىيەتلىرىدە خۇددى «بايروننىڭ بارلىق ئەسەرلىرىدە ئۇنىڭ شەخسىي تۇرمۇشىنىڭ كۆلەڭگىسى بار» (بېلىنىسكى) بولغىنىدەك يا ئۇنداق ياكى بۇنداق يوللار بىلەن ئەكسىنى تاپىدىكەن، خۇسۇسەن بالزاكنىڭ ئىككى قاتلامنىڭ قارىمۇ - قارشىلىقى ئاساسىدى-

كى باي خاراكتېرىدۇ، ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىكى گۈزەل ۋە جۇنۇك، ياخشى ۋە يامان، چىن ۋە ساختا بولغان مۇرەككەپ پېرسوناژ تىپلىرىنىڭ خاراكتېرلىرىدە تولۇق نامايان بولغان.

كۆپچىلىككە ئايانكى، ئەدەبىي ئىجادىيەت شەيدالىقتىن باشلىنىپ سەۋدالىق ئۇستۇنلۇك تالىشىدىغان جەريان. ئۇ ئادەتتە بىر تەسىراتتىن يارىلىپ، ئىجادكارنىڭ روھىي قاتلاملىرىدا لېرىك ئۇچقۇنلارنى ياندۇرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن سەنئەتكارنىڭ قەلبى دېڭىزدەك تەۋرەيدۇ. روھىي تۇرغۇنلۇقتىكى پىسخولوگىيىلىك، بىئولوگىيىلىك تەكپۇكلۇقنى بۇزۇلۇپ ئىز ئەسەرگە ھامىلدار بولىدۇ. جەننەت خۇشاللىقلىرى بىلەن دوزاخ ئەلەملىرىنى تارتىدۇ. ھەر قانداق مۇستەھكەم مۇناسىۋەتكىمۇ پىسەنت قىلماس بولۇپ كېتىدۇ. ۋىجدانىي سوتلار ئۇنى ھەم ئاقلاپ، ھەم قارىلاپ تۇرىدۇ. سەنئەتكار ئىككىلا ئەھۋالدا روھلىنىدۇ. ئۇ قېنىپ - قېنىپ يىغلىۋالىدۇ. كۆز يېشى پاكلانغان مۇھەببەتنىڭ جەۋھىرى سۈپىتىدە ئاپتورنى روھىي ئازابتىن قۇتقۇزۇش ياسقۇچىغا يېقىنلاشتۇرىدۇ. بۇ مۇساپىنىڭ بىر ھالقىسىمۇ قۇرۇق - قۇرۇقتىن ئەمەس، بەلكى ئىلھامنىڭ ـ تۇيغۇلارنىڭ شائىر قەلبىنى تېشىشى، توغرىسى شېئىر پىكرىنىڭ، شېئىردىي ئوبرازنىڭ يېتىلىش جەريانى بولۇپ سانىلىدۇ. ئەگەر يۇقىرىقىدەك روھىي بوشىنىشلار بولمىسا ياكى مۇنداق دەۋرەپ كەلگەن ئوتلۇق ئىلھام مەلۇم شەكىل بىلەن شېئىر بولۇپ يارالمىسا «ئىنساننىڭ ماھىيەتلىك قىممىتى سانالغان سۇبيېكتىپ پائالىيەتچانلىق رېئال بېسىمغا بەرداشلىق بېرەلمەي ئاپتورنى تۇتقۇنلۇقتا روھىي كېسەلگە ئېلىپ بارىدۇ» (ئېرىخ فىردوم). دېمەك، مۇشۇنداق ھالدا بارلىققا كېلىدىغان كىچىك بىر پارچە لېرىك شېئىردىمۇ نۇرغۇن قاتلاملار بار. مەسىلەن: ئەسەر يېزىلىشتىن كىتابخانلار بىلەن ئۇچراشقىچە ئەسلى گۈزەللىك، ئېستېتىكىلىق، ئەدەبىي ئەسەر، ئەدەبىي باھا ۋە ئېستېتىكىلىق قايتا تەربىيە قاتارلىق بەش قاتلامنى، تەپەككۇر جەھەتتىن لوگىكىلىق تەپەككۇر بولۇپمۇ ئوبرازلىق تەپەككۇرنىڭ باغلىما تەپەككۇر قاتارلىق شەكىللىرى ھەم ئاڭسىز تەپەككۇر قاتارلىق قاتلاملارنى، گەۋدە نۇقتىسىدىن ھېسسىياتقا نىسبەتەن بولالايدىغان ئوبيېكت، ئىروس بوشلۇقى ھەم سۇبيېكت قاتارلىق قاتلاملىرىنى، ئىجادىيەت جەريانىدىن ئېيتقاندا ئاڭلىق ئوبيېكتىپلىق، ئاڭسىز سۇبيېكتىپلىق ۋە ئاڭسىز ئوبيېكتىپلىق، ئاڭلىق سۇبيېكتىپلىقتىن ئىبارەت ئىچكى دۇنيانىڭ، روھنىڭ غەيرىي ئۆتۈشمە قاتلاملىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇۋاقىتتا ئىلھاملانغان شائىر روھىيىتىنىڭ ۋە شېئىردىكى ھېسسىياتنىڭ قاتلاملىرىنى بايقاش قىيىن ھادىسە بولۇپ، ئۇ گويا ھەسەن - ھۈسەن رەڭلىرىگە ئوخشاش نۇرلۇق ۋە سەلتەنەتلىك بولىدۇ. خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا، قاتلام ماكان ۋە زامان جەھەتتىن چەكسىز بولغان، بولىدىغان، بولىۋاتقان ئەبەدىيلىك كاتېگورىيە. مۇھىتتىن ئىبارەت بىرلا قاتلام بولغاندا يەر شارى ھەم ئىنسانلارنىڭ ھاياتى تەھدىتكە ئۇچرىغىنىدەك قاتلام چۈشەنچىسىنى تۇرغۇزماسلىق پەن ۋە سەنئەتكە خىلاپ پۈتكۈل دۇنيا مۇھىتىنىڭ ھەرىكەت، فىزىكىلىق ھەرىكەت، خىمىيىلىك ھەرىكەت، بىئولوگىيىلىك

(داۋامى 35 - بەتتە)

20-ئەسىر ئەدەبىياتى توغرىسىدا قىسقىچە تەھلىل

(ماقالە)

ياڭ جۇەنشىن

«20 - ئەسىر ئەدەبىياتى» دەۋرىمىزنىڭ ئەدەبىياتىدۇر. ئېنىق ئېيتقاندا بۇ ئەدەبىياتنى ئۆتمۈش دەۋرلەردىكى ئەدەبىياتقا سېلىشتۇرغاندا بىزگە تېخىمۇ يېقىن، تېخىمۇ تونۇش ۋە تېخىمۇ چۈشىنىشلىك. ئەپسۇسكى يەنە دەل بۇنىڭ ئەكسىچە، «20 - ئەسىر ئەدەبىياتى» بىزدىن، گويا تېخىمۇ يىراق، بىزگە تېخىمۇ يوچۇن بولغان، چۈشەنگىلى بولمايدىغان ئەدەبىياتتۇر. بۇنىڭ سەۋەبى نېمە؟ بۇ يەردە دەۋرنىڭ سەۋەبى بار، دۇنياۋىلىق مەسىلىسى بار. شۇنداقلا ئېلىمىزدە، ئۆزىمىزدىمۇ مەلۇم سەۋەبلەر بار. ھازىر دۇنياغا يۈزلىنىدىغان يوچۇق ئېچىلدى. ئاجايىپ - غارايىپ ئەدەبىيات ھادىسىلىرىنى كۆرۈشكە مۇۋەپپەق بولدۇق. بۇ ئەھۋال بىزنى ھازىرقى دەۋر ئەدەبىياتىنىڭ قىياپىتىنى تونۇش ۋە تەتقىق قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى.

1. دەۋر ۋە ئەدەبىياتنىڭ ئەھۋالى

20 - ئەسىر، ئاپەت ۋە مۇشەققەت، بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر پەسىيىپ تۇرغان دەۋر بولدى. 20-ئەسىر، ئازاب - ئوقۇبەتلىك، ئۈمىدسىزلىككە، شۇنداقلا ئۈمىد ۋە قۇرۇلۇش روھىغا تولغان بىر دەۋر بولدى. 20-ئەسىر نابۇت قىلغۇچى ۋە ئىجاد قىلغۇچى بىر دەۋر بولدى... ئىنسانىيەت تارىخىدا قېنى قايسى دەۋر بىزنىڭ بۇ ئەسىرىمىزدەك مۇرەككەپ زىددىيەتكە تولغان؛ مۇشۇنداق تېزلىك بىلەن تەرەققىي قىلغان ۋە كىشىلەرنى مۇشۇ دەرىجىدە ئەندىشىگە سالالىغان؟

ئىنسانىيەت 20-ئەسىرگە كىرگەندىن باشلاپلا، ئۇرۇش تۇمانلىرى ئىچىدە ھايات كەچۈردى. ئىككى قېتىملىق دۇنيا ئۇرۇشى؛ ئۇرۇش ئوتلىرى ئىچىدە مىليونلىغان كىشىلەرنى جېنىدىن جۇدا قىلدى. 1945 - يىلى دۇنيا ئۇرۇشى ئاخىرلىشىپ تاكى 1984 - يىلغا قەدەر، يەر شارىدا ئېلىپ بېرىلغان رايون خاراكتېرلىك ئايرىم ۋە كىچىك كۆلەملىك ئۇرۇشلار 150 قېتىمدىن ئېشىپ كەتتى. 1985 - يىلى بىر يىللىق ھەربىي خىراجەت يەر شارى بويىچە 94 مىليارد دوللارغا يەتكەن. بۇ پۇل بىلەن 50 مىڭ دانە يادرو بومبىسى ياسىغىلى بولىدۇ. بۇ بومبا يەر شارىنى پۈتۈنلەي ھالاك قىلىشقا يېتىدۇ. ئېيتىشلارغا قارىغاندا ھازىر يەر شارىدىكى ھەر بىر ئادەمگە ئۈچ توننىدىن ئارتۇق يۇقىرى ئىقتىدارلىق پارتلاتقۇچ دورا توغرا كېلىدىكەن. دېمەك ئۇرۇش ئەزرائىلى

دەل ئىنسانىيەتنىڭ قۇربان بېرىشىنى كۈتمەكتە. نوپۇسنىڭ تېز سۈرئەتتە كۆپىيىشى، شەھەرلەرگە مەركەزلىشىشى، شەھەرلەرنىڭ بارغانسېرى كۆپىيىشى، شەھەرلىشىشنىڭ تەرەققىياتى، سانائەتنىڭ يۇقىرى سۈرئەتتە تەرەققىي قىلىشىغا ۋە تاۋار ئىگىلىكىنىڭ گۈللىنىشىگە تۈرتكە بولدى. بۇ ئەھۋال تەبىئەتنى تەرتىپسىز بۇلاشنى ۋە دەپسەندە قىلىشنى ئىلگىرى سۈرۈپ، يەرشارى خاراكتېرلىك ئېكولوگىيىلىك بۇزۇلۇشنى پەيدا قىلدى. سانسىزلىغان ئورمانلار كېسىلدى، ھايۋاناتلار ئۆلۈم گىرداۋىغا كېلىپ قالدى. كۆل، دەريا، دېڭىزلار قۇرۇدى، بۈگۈنكى كۈندە ئاتموسفېرانىڭ بۇلغىنىشى مۇشۇ ئەسىرنىڭ بېشىدىكى بۇلغىنىش ئەھۋالىغا %20 قوشۇلۇپ، يەر شارىنى ئوراپ تۇرغان ئاتموسفېرانىڭ مۇۋازىنىتىنى بۇزۇۋەتتى. نەتىجىدە قۇرغاقچىلىق، بوران، سۇ ئاپىتى قاتارلىق تەبىئىي ئاپەتلەر كۈنسايىن ئېغىرلاشتى.

19-ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمىدىن باشلاپ ئىلىم-پەن ھەر كۈنى دېگۈدەك يېڭىلىنىپ تەرەققىي قىلدى. بۇنىڭدىن قولغا كەلتۈرۈلگەن نەتىجىلەرنى تارىختىكى ھەر قانداق ۋاقىتقا سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ. ستاتىستىكىغا ئاساسلانغاندا %90 تىن ئارتۇق ئالىم ياشىغان 20-ئەسىردە ماكرو جەھەتتىن قارىغاندا، كىشىلەر يەر شارى، ئاي شارى، قۇياش شارىنى تەتقىق قىلىپلا قالماي، تەتقىقاتچىلار سامان يولى سىستېمىسى ئۈستىدە ئىزلىنىش قاتارلىق پائالىيەتلەرنى كۆزىتىشكە بولىدىغان دائىرىدە ئالەمنى تەتقىق قىلىشقىچە كېڭەيتكەن. كىشىلەر ياسىغان سۈنئىي ھەمرا، ئالەم كېمىسى، ئالەم بوشلۇقىغا چىققان؛ مىكرو جەھەتتىن قارىغاندا ھازىرقى زامان فىزىكا پېنى «ئاتوم پارچىلانمايدۇ»، دەيدىغان مېتافىزىكىلىق قاراشنى بۇزۇپ تاشلاپ، ماددىي قۇرۇلمىنىڭ ئەڭ كىچىك قاتلىمى — «ئاساسىي زەررىچىلەر»، «كۋارك»نى بايقىغان. بىئولوگىيىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ ھاياتلىق سىرى ئېچىلدى. ئىلىم-پەن بىلەن ماشىنا ئادەم ياساش رېئاللىققا ئايلاندى. ئېلېكترونلۇق ھېسابلاش ماشىنىسىنىڭ ئىختىرا قىلىنىشى ماشىنا ئادەمنىڭ دۇنياغا كېلىشىنى ئىلگىرى سۈردى. 50-يىللاردا باشلانغان «3-قېتىملىق دولقۇن» پۈتكۈل دۇنيا ئەندىزىسىنى بۇزۇۋېتىپ، جەمئىيەتنىڭ ھەر قايسى تەرەپلىرىدىكى ئۆزگىرىشىنى تېزلەتتى. پەن-تېخنىكىنىڭ يېڭى نەتىجىلىرى، تارقىتىش ۋاسىتىلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى مۇكەممەللەشتۈردى. بۈگۈنكى كۈندە ماس قەدەملىك سۈنئىي ھەمرا يەر شارىنى قاپلىدى. دۇنيا زور دەرىجىدە تارىيىپ ئۆتمۈشتىكى بېكىنمە ھالەت ئۈزۈل-كېسىل بەرباد بولۇپ، دۆلەتلەر، مىللەتلەر ۋە رايونلار ئارىسىدىكى بېرىش-كېلىش ئۈزلۈكسىز كۈچەيدى. پەن-تېخنىكىنىڭ تەرەققىياتى ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ تېز تەرەققىي قىلىشىغا شىددەتلىك تەسىر كۆرسىتىپ، بۇنداق ئۆزگىرىش ئىدىيە، كۆز قاراش ۋە تېما، مەزمۇن جەھەتتە ئىپادىلىنىپلا قالماستىن، بەلكى شەكىل ۋە ماھارەت جەھەتتىمۇ ئىپادىلەنمەكتە. مۇشۇ ئەسىردە دۇنياغا كەلگەن «ئېكران مەدەنىيىتى» ئۇرغۇپ

تۇرغان ھاياتىي كۈچ، يېپيېڭى بەدىئىي شەكىل ۋە زور جاسارەت ئارقىلىق ئەنئەنىۋى «يازما مەدەنىيەت» بىلەن كۈچ سىناشماقتا. بارغانسېرى كىشىلەرنىڭ ھەۋەسىگە ئېرىشىپ تەسىر كۆرسەتمەكتە.

20-ئەسىر ئەدەبىياتى ئەنە شۇنداق تەۋرىنىپ تۇرغان مەدەنىيەت مۇھىتى ئىچىدە تەرەققىي قىلماقتا. ئۆتكەن ئەسىرنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا پۈتۈن ئەدەبىيات مۇھىتىدا ئۆزگىرىش بولۇپ، يېڭى دەۋر ئەدەبىياتى پەيدا بولىدىغان تەۋرىنىش ھاسىل قىلدى. 20-ئەسىرنىڭ باشلىرىدا غەرب كاپىتالىزمى جاھانگىرلىك باسقۇچىغا كىردى. ئاسىيا، ئافرىقا قىتئەسىدە مىللىي ئازادلىقنى ۋە مۇستەقىللىقنى قولغا كەلتۈرۈش ھەرىكىتى كۆتۈرۈلدى، ئىجتىمائىي زىددىيەتلەر كۈنسايىن ئۆتكۈرلەشتى. بۇ دەۋردە رېئالىزم ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسىي ئېقىمى بولۇپ، كونا يازغۇچىلار داۋاملىق ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغاندىن باشقا يەنە يېڭى يازغۇچىلارمۇ يېتىشىپ چىقتى. شۇنداقلا يەنە بىر خىل يېپيېڭى ئەدەبىيات پىكىر ئېقىمى مودېرنىزم باش كۆتۈردى. «مودېرنىزم» ئەنئەنىگە قارشى تۇرۇش قىياپىتىدە ياۋروپا ئەدەبىيات مۇنبىرىگە چىقىپ، ناھايىتى زور داۋالغۇش پەيدا قىلدى. 20-يىللار «مودېرنىزم» جۇش ئۇرۇپ راۋاجلانغان دەۋر بولسا، «مودېرنىزم» بارا-بارا ئۆزى پەيدا بولغان زېمىندىن ھالقىپ، باشقا رايونلارغا تارقىلىپ بىر خىل خەلقئارالىق ئەدەبىيات ھادىسىسىنى شەكىللەندۈرۈپ ئۆزىنىڭ ۋەكىللىك يازغۇچىلىرىنى ۋە ئەسەرلىرىنى ياراتتى. نەتىجىدە رېئالىزملىق ئەدەبىيات ياۋروپا، ئامېرىكا ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى يېتەكچىلىك ئورنىدىن چېكىندى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئاسىيا، ئافرىقا رايونىدا ئەدەبىي ئويغىنىشنىڭ باش-ئايىغى كۆرۈنۈشكە باشلاپ، ياۋروپا ئەنئەنىۋى رېئالىزملىق ئەدەبىياتىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىدى. لاتىن ئامېرىكىسى ئەدەبىياتى 20-ئەسىرگە كىرگەندىن كېيىن «ئالتۇن دەۋر» نى باشلىدى. 20-يىللاردا «بىرىنچى دولقۇن»، «يەرلىك ئەدەبىيات» شەكىللەندى. 1-دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن كاپىتالىستىك دۆلەتلەر بىر قېتىملىق زور ئىقتىسادىي بوھرانغا دۇچ كېلىپ، فاشىزم كۈچلىرى ئوتتۇرىغا چىقتى. بۇ باسقۇچتىكى ئەدەبىيات ئىلغار ۋە ئىنقىلابىي يۈزلىنىش خاھىشىنى ئىپادىلەپ، نۇرغۇن يازغۇچىلار ئىنقىلابىي ھەرىكەتلەرگە ئۆزلىرىنى بېغىشلاپ، «مودېرنىزم» بۇ دەۋردە كۆرۈنەرلىك توختاش ۋە سۈكۈت دەۋرىگە كىرىپ قالدى. 1939-يىلى 2-دۇنيا ئۇرۇشى پارتلىدى. مەغرىپتىن مەشرىققىچە دۇنيا ئوت ئىچىدە يانىدى. ئىنسانىيەت بىر-بىرىنى قىرىپ، بارلىق كۈچلەر ئۇرۇشقا تاشلاندى. مۇشۇنداق سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئەدەبىيات ئىشلىرى ئېغىر توسقۇنلۇققا ئۇچرىغان بولسىمۇ، لېكىن ئەدەبىيات ھەرىكىتى توختاپ قالمىدى. بۇ باسقۇچتىكى ئەدەبىيات فاشىستلىك ئۇرۇشقا قارشى ئىلغار ئەدەبىيات بولۇپ نەتىجىلەندى. ئۇرۇشتىن كېيىن ياۋروپا، ئامېرىكا قىتئەلىرىدىكى ھەرقايسى ئەللەر ئەدەبىياتى

گۈللىنىش دەۋرىگە قەدەم قويۇپ، ھەرخىل يېڭى ئېقىملىرى ۋە ئېقىملار ئارقا-ئارقىدىن سەھنىگە چىقتى. «مودېرنىزم» (غەربلىكلەر كېيىنكى مودېرنىزم دەپ ئاتىغان) 50-، 60-يىللاردا ياۋروپا، ئامېرىكا ئەدەبىيات مۇنبىرىنى ئىگىلىدى. مۇشۇ مەزگىلدە لاتىن ئامېرىكىسىدا پەيدا بولۇپ نەتىجە ياراتقان سېھرىي رېئالىزم ئەدەبىياتى پۈتۈن دۇنيا ئەدەبىيات ساھەسىنى زىلزىلىگە سېلىپ، «پارتلاش ئەدەبىياتى» دەپ ئاتالدى. رېئالىزملىق ئەدەبىيات بولسا 50-، 60-يىللاردا يەنە بىر قېتىم مودېرنىزملىق ئەدەبىيات ۋە لاتىن ئامېرىكىسىدا باش كۆتۈرگەن سېھرىي رېئالىزملىق ئەدەبىيات ئېقىمىنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچراپ، دۇنيا ئەدەبىياتىدىكى ھۆكۈمرانلىق كۈچىدىن ئايرىلىپ قالدى. ئۇ قايتا باشقا ئېقىملار بىلەن قارشىلاشالمىدى، ئەكسىچە ئاقىلانىلىق بىلەن قارشى تەرەپنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىنى قوبۇل قىلىپ، ئۆزگىرىش ئىچىدە تەرەققىي قىلىشقا ئىنتىلدى. بۇ دەۋردە سوۋېت ئەدەبىياتى ساھەسىدىمۇ زور بۆرۈلۈش بولدى. ئەنئەنىۋى سوتسىيالىستىك رېئالىزم ئەندىزىسى بۇزۇپ تاشلىنىپ، 70-يىللاردىن كېيىن، ۋاراڭ-چۇرۇڭ بىلەن ھاياجانلىنىپ كەتكەن ئەدەبىيات ئاخىرلاشتى. يېڭىلىق يارىتىدىغان «ئىجاد قىلىش» ئاز بولدى؛ غەربتە ئەينى چاغدا بەزى تەنقىدچىلەر «مودېرنىزم» ئاخىرلاشتى دېگەنىدى. مېنىڭ قارىشىمچە ئەدەبىي ئېقىملارنىڭ كۆتۈرۈلۈشى، تەرەققىي قىلىشى، يۇقىرى دولقۇنغا كۆتۈرۈلۈشى، پەسىيىشى، ئۆزگىرىش جەريانى بەزى كىشىلەرنىڭ «ئاخىرلاشتى» دېيىشى بىلەن يوقىلىپ كېتىشى مۇمكىن ئەمەس. ئەمەلىيەتتە مودېرنىزم دۇنيادا يەنىلا ھەم مەۋجۇت بولۇپ تۇرماقتا، تەرەققىي قىلماقتا، تەسىر كۆرسەتمەكتە. باشقا ئەدەبىيات ھادىسىلىرىگە سىڭىپ كىرىپ، مودېرنىزمنى ئوخشىشىدىغان ياكى ئوخشاشمايدىغان بىر ھالەتنى بېشىدىن كەچۈرمەكتە. رېئالىزملىق ئەدەبىيات گەرچە مەيلى غەرب ياكى شەرقتە مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ئەمدى ئەنئەنىۋى مەنىدىكى رېئالىزم بولماستىن، مەزمۇن ۋە شەكىلدە زور ئۆزگىرىش بولغان رېئالىزمدۇر. سوۋېت ئىتتىپاقىدا رېئالىزمنى بىرخىل «تارىخىي ئېچىۋېتىلگەن سىستېما»، دەپ چۈشەندۈرگەن بولسا، جۇڭگو «ئىنقىلابىي ئېچىۋېتىلگەن سىستېما» دەپ چۈشەندۈردى. 70-، 80-يىللاردا «خاتىرە ئەدەبىياتى» دۇنيانى قاپلاپ، «تارىخىي ئەدەبىياتى» («يىلتىزنى ئىزلەش» ئەدەبىياتى) تېز يېتىشىپ چىقتى. بۇنى رېئالىزمنىڭ يېڭى شەكىل ئىچىدە تەرەققىي قىلىشى دېيىشكە بولىدۇ.

بۈگۈنكى كۈندە كۆپ خىل ئەدەبىيات بىرگە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغان، ئۆزئارا تەسىر كۆرسىتىپ، ئورتاق تەرەققىي قىلىدىغان ۋەزىيەت بارلىققا كەلگەچكە، قانداقتۇر بىر خىللا ئەدەبىيات مەركىزىي ئورۇندا تۇرۇپ يېتەكچىلىك قىلىدىغان ھادىسە ئەسلا مەۋجۇت ئەمەس. شۇنداق بولۇپلا قالماي ھەتتا بىر يازغۇچىنىمۇ قايسى ئېقىم ۋە قايسى تۈرگە تەۋە دېيىشمۇ ئىنتايىن قىيىن. ھازىر ئۇ خىل بېكىتمە، تار، ئاددىي، مەللىي ۋە رايون

خاراكتېرلىك نەرسىلەر بارغانسېرى ئازىيىپ، ئەكسىچە ئىنسانىيەت ئورتاق كۆڭۈل بۆلىدىغان ۋە قوبۇل قىلىدىغان نەرسىلەر كۈنسايىن كۆپەيمەكتە.

2. 20-ئەسىر ئەدەبىياتىنىڭ ئومۇمىي ئالاھىدىلىكى

1. كۆز قاراشنىڭ ئۆزگىرىشى.

«ئەدەبىيات دېگەن نېمە؟» بۇ مەسىلىنى قانداق چۈشىنىش، ئوخشاش بولمىغان دەۋر ئەدەبىياتى ۋە ئىجادىيىتىگە، شۇنداقلا، ئوخشاش بىر دەۋردىكى ئوخشاش بولمىغان ئېقىملار ئەدەبىياتىغا تەسىر كۆرسەتمەكتە ۋە قانداق باھا بېرىشنى تىزگىنلىمەكتە.

هازىرقى دەۋر ئىلىم - پەن ئىدىيىسى، پەلسەپە ھەمدە پسىخولوگىيىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، 20-ئەسىر ئەدەبىياتىدا كۆز قاراش جەھەتتە زور بۇرۇلۇش بولدى. گەرچە ئوتتۇرىغا قويۇلغان «ئەدەبىيات - ئادەمشۇناسلىق» تۇر. دېگەن ئەقلىيە، ئەدەبىيات ساھەسىدە، «ئەدەبىياتنىڭ سۇبيېكتى تاشقى دۇنيا تۇرمۇشى ئەمەس، بەلكى ئادەم» دېگەن كۆزقاراش بىلەن تېخىمۇ بېيىدى.

ئىنساننىڭ سۇبيېكتى ئىككى تەرەپنى: تاشقى ئىجتىمائىي ئىپائالىيەت[1] ۋە ئىچكى مەنىۋى پائالىيەتنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. پسىخولوگىيە نۇقتىسىدىن ئەدەبىياتقا قارىغاندا، بەدىئىي دۇنيا — پسىخىك دۇنيادۇر. هازىرقى بەدىئىي قاراشلارنىڭ قارىشىچە: ئىنساننىڭ مەنىۋى دۇنياسى ئىنتايىن مۇرەككەپ ۋە باي ئىچكى ئالەمدۇر. شۇڭلاشقا ئەدەبىيات تەسۋىرلەيدىغان مۇھىم ئوبيېكت بولۇشى كېرەك. شۇنداقلا بۈگۈنكى كۈندە «رېئاللىق»نى چۈشىنىشمۇ «رېئاللىق»نى ئۆتمۈشتىكى چۈشىنىشتىن پەرقلىق بولماقتا. هازىرقى زامان يازغۇچىلىرى، «رېئاللىق»نى ئوبيېكتىپ مەۋجۇدىيەت، ئادەملەرنىڭ ئىجتىمائىي رېئاللىقى، تۇرمۇش دەپلا قارىماي ئۇنىڭ مەنىسىنى تېخىمۇ كېڭەيتمەكتە. فرانسىيىنىڭ داڭلىق نەزەرىيىچىسى روجىس. كارۇدى «چەكسىز رېئالىزم توغرىسىدا» دېگەن كىتابىدا «رېئاللىق تەبىئەت قانۇنىيەتلىرى ئاساسىدىكى رېئاللىق، ئىنسان ياراتقان قانۇنىيەتلەر ئىچىدىكى رېئاللىق، بەلكى كېيىنكىسى مەۋجۇدىيەت رېئاللىقى ۋە فانتازىيىلىك رېئاللىق» تۇر، دەپ ئوتتۇرىغا قويىدى. ئۇ «ئەدەبىيات ئىنسان ياراتقان قانۇنىيەتلەر ئىچىدىكى رېئاللىقنى تەسۋىرلىشى كېرەك»، دېگەن قاراشنى تەكىتلىدى. لاتىن ئامېرىكىسىنىڭ داڭلىق يازغۇچىسى: بارجاس، چىرسا «رېئاللىقنىڭ مەنىسى كىشىلەرنىڭ قىلمىشلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپلا قالماي، كىشىلەرنىڭ ئوي ۋە خىياللىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ» دېدى. دەل مۇشۇنداق ئەدەبىي قاراشلارنىڭ ئوتتۇرىغا قويۇلىشىدىن هازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ ئىچكى خاھىشلىشىشى ئوتتۇرىغا چىقتى.

مۇشۇ ئەسىر ئەدەبىياتىنىڭ كۆز قاراش جەھەتتىكى يەنە بىر تەرەققىياتى «ئەدەبىيات ئەسلى نەرسە» نەزەرىيىسىدۇر. مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا 40-يىللاردا دۇنياغا كەلگەن «ئەدەبىيات نەزەرىيىسى» ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە. ئۇنىڭدا «ئەدەبىياتنىڭ ئەسلى نەرسىسى قۇرۇلما. بىر خىل كونكرېت ھالەتتىكى

قۇرۇلما»، دېيىلگەن. بۇنداق «ئەسلى نەرسە» نەزەر دىيىسى، ئەدەبىي تەنقىدنىڭ نەزەرىيىنى يۆتكىلىشكە يېتەكلەپ، ئەدەبىيات نەزەرىيىسىنى مۇستەقىللىققە ئېرىشتۈردى، شۇ ئارقىلىق «قۇرۇلمىچىلىق»، «بەلگىشۇناسلىق»، «شەكىلچىلىك»، ئەدەبىي تەنقىد ئەندىزىلىرى بارلىققا كەلدى. ئېتىراپ قىلىشىمىز كېرەككى، كۆز قاراشنىڭ يېڭىلىنىشى بىر خىل ئىلغارلىق بولۇپ، ئۆزگىرىش ئاددىيلاشتۇرۇش، يۈزەلەشتۇرۇش، ئەندىزىلەرنى بۇزۇپ تاشلاپ بەدىئىي ئەدەبىياتنىڭ بايلىقىنى ئاشۇردى.

2. سۇبيېكتىپ ئاڭ ۋە ئىچكى خاھىشلىشىش.

سوۋېت ئىتتىپاقى ئەدەبىي ئوبزورچىسى: ئانا سىتاشىۋ: «سۇبيېكتىپ ئامىلنىڭ كۆرۈنەرلىك كۆپەيگەنلىكى 20- ئەسىر ئەدەبىياتىنىڭ ئورتاق ئالاھىدىلىكى؛ بۇ ئەھۋال بايان خاراكتېرلىك ئەسەرلەرگە زور ئۆزگىرىش بولۇپ كەلدى»، دېگەنىدى. شۇبھىسىزكى ئۇ، مۇشۇ ئەسىر ئەدەبىياتىنىڭ گەۋدىلىك ھادىسىسىنى تۇتۇۋالغان. «مودېرنىزم» لىق ئەدەبىيات دۇنياغا كەلگەندىن باشلاپ مەيلى ئىستېتىكا ياكى ئەدەبىي ئىجادىيەتتە بولسۇن، باشتىن - ئاخىر سۇبيېكتىپ ئاڭ سىڭدۇرۇلگەن. «مودېرنىزم» يازغۇچىلىرى تۇرمۇشنىڭ ئەسلى قىياپىتى بويىچە چىنلىقنى يېزىشقا قارشى تۇرۇپ، سۇبيېكتىپ تەسىرات ۋە ئىچكى ماھىيەتنى ئىپادىلەشنى تەكىتلەيدۇ. م: «ئۆزگىرىش»، «كۆڭۈل ئاينىش»، «مۇناسىۋەتسىز كىشى»، «قارانىيەت» قاتارلىق ئەسەرلەر پېرسوناژنىڭ ئىچكى پائالىيىتى ۋە سۇبيېكتىپ تەسىراتى ئارقىلىق رېئاللىقنى يورۇتۇپ بەرگەن ئەسەرلەردۇر. شۇنىڭغا ئوخشاش ھازىرقى زامان سوۋېت يازغۇچىسى ئايتماتوۋنىڭ «زور كۆلەمدە ئۇيۇشتۇرۇش» بىلەن يېزىلغان ئەسەرلىرى پېرسوناژنىڭ ئىچكى پائالىيىتى ئارقىلىق بىرنەچچە ئون يىللىق تارىخىي تۇرمۇشنىڭ ئىچكى يۈنىلىشىنى ئەكس ئەتتۈرگەن ئەسەرلەردۇر.

3. تراگېدىيە ئېڭى.

ۋالىيام بوتلىبىر، مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا يازغان «خىرىستىيان كەلمەكتە» دېگەن شېئىرىدا «/ ھەممە نەرسە چېچىلىپ كەتتى/»، «ئەمدى مەركەزنى تۇتۇۋالالمايسەن» دېگىنىدەك دۇنيانىڭ ھەممە يېرى قالايمىقانلىشىپ كەتتى. ئېلىيوت: «ئىچى غال - غال ئادەم» دېگەن ئەسىرىدە ھەسرەتلەنگەنىدەك «بۇ دۇنيا ياكى دەھشەتلىك بىر سادا بىلەن ۋە ياكى بىر چىرقىراش بىلەن ھالاك بولىدۇ». يۇقىرىقىلار غەرب «مودېرنىزم» يازغۇچىلىرىنىڭ رېئاللىق توغرىسىدىكى پەسسىمىستىك، ئۈمىدسىز قاراشلىرىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ. راستىنى ئېيتقاندا 20 - ئەسىر ئاپەتكە تولغان ئەسىر بولدى. بۇ ئەسىردە زىددىيەتلەر ۋە مەسىلىلەر كۆپەيگەنسېرى، كونا مەسىلىلەرنىڭ ھەل قىلىنماي تۇرۇپلا يېڭى مەسىلىلەرنىڭ ئارقا - ئارقىدىن ئوتتۇرىغا چىققانلىقىنى يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتتۇق. مۇشۇنداق؛ كىرىزىس ھەممە يەرنى قاپلىغان مۇھىتتا ياشاۋاتقان، مەيلى غەرب ياكى شەرقنىڭ يازغۇچىلىرى بولسۇن ئۇلار دەۋر بەرگەن ۋىجدانىنى يوقاتمىغانلا بولسا، سېزىمىنى يوقاتمىغانلا بولسا، ئۇلار چوقۇم

بوغۇلۇش، بېشارامالىق، ئازاب ھېس قىلىدۇ ۋە ھەسرەتلىنىدۇ. بىز «مودېرنىزم» ئەدەبىياتىدىكى «يوقىتىش تۇيغۇسى»، «يېتىملىق تۇيغۇسى»، «قارا يۇمۇر» قاتارلىقلارنى ئوبدان بىلىمىز. ئەمدى بۈگۈنكى دۇنيا ئەدەبىياتى مۇنبىرىگە نەزەر سالغاندا بۇ خىل «تراگېدىيە ئېڭى» نىڭ ئومۇملاشقانلىقىنى سۆزلە-مەيلا قويايلۇق. سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئاتاقلىق يازغۇچىسى باندىرفوپ ۋ: «كىشىلىك سەھنىسى» رومانىدىكى «ئەڭ ئاخىرقى بىر تاشپاقا» سەرلەۋھىلىك كىنو سىنارىيەسى ئارقىلىق يادرو ئۇرۇشىدىن كېيىنكى كەلگۈسى دۇنيانىڭ ئەھۋالىنى تەسۋىرلەپ، پۈتۈن دۇنيا كۆيمەكتە؛ ئوت، ھەممە يەردە يالقۇن... كېيىن پۈتۈن يەر شارى كۆيۈپ ساپالغا ئايلانغان. پەقەت بىر تاشپاقا ھايات قالغان. ئۇ يەككە-يىگانە، ئوكيان قىرغىقىدا ئۆمىلەپ يۈرمەكتە؛ ئەمما دېڭىز-ئوكيانمۇ كۆيۈپ تۈگەشكەن ... دەپ يازدى. بىز ۋەلىيام. بوتلېر-نىڭ يازغىنىدىنمۇ قورقۇنچلۇقتۇر! يوقىرىقىلار ئىنسانىيەت ۋە يەر شارىنىڭ ئىستىقبالى توغرىسىدىكى زور ئەندىشە بولۇپ، مۇبادا ئىنسانىيەت تارىخىدا مۇشۇنداق ئەھۋال يۈز بەرسە ۋاقىت (زامان) توختاپ قالىدۇ. بۇ توختاش بىز خىيال قىلغان ھېلىقى گۈزەل دەقىقە بولماستىن، پۈتۈن يەر شارى ۋە ھاياتلىقنىڭ ھالاكىتى توغرىسىدىكى قاباھەتلىك چۈشتۇر.

شېكسپىر، ئادەملەرنى زوق-شوخ بىلەن مەدھىيىلەپ: «ئادەم يەر-ئاسمان ئارىسىدا ئەڭ بۈيۈك» دېگەنىدى. ئەپسۇسكى بىزنىڭ بۇ ئەسىرىمىزگە يېتىپ كەلگەندە، ئادەملەرنىڭ بېشىغا كىيگۈزۈلگەن بۇنداق تاج يوقىلىپ كەتتى. «بۈيۈك ئادەم» قوڭغۇز-قۇرتقا ئايلاندى. تۇرمۇشنىڭ خوجايىنى ماددىي بۇيۇمنىڭ قۇلىغا ئايلاندى. بۈگۈنكى كۈندە ئادەملەرنىڭ ئەخلاقى چۈشكۈن-لەشمەكتە؛ ھازىرقى زامان يازغۇچىلىرى بۇ خىل ھالەت ئالدىدا ياكى بۇ خىل نەپرەتلىك كىشىلىك مۇھىتنى شەپقەتسىز پاش قىلماقتا ياكى يوقى-لىپ كېتىۋاتقان ئىنسان تەبىئىتىنى ئاقىلانە تەھلىل قىلماقتا. شۇنداق، ئۇلار ئىنسان روھىنى قۇتقۇزۇشقا چاقىرماقتا.

4. ئەقلىيلىق.

ئەنئەنىۋى رېئاللىزملىق ئەسەرلەر. ئەزەلدىن رېئال شەيئىلەرنى كونك-رېت تەسۋىرلەپ، جانلىق، مۇكەممەل ھېكايەچانلىق ۋە تىپىكلەشتۈرۈلگەن پېرسوناژلار ئوبرازى ئارقىلىق غەلىبە قىلىنىدى. بىزنىڭ ئىرامىزغا كەل-گەندە بۇلارنىڭ ھەممىسىدە ئۆزگىرىش بولۇپ، ئابستراكتلاشتۇرۇش، ئەق-لىيلەشتۈرۈش، تۈرلەشتۈرۈشكە تەرەققىي قىلماقتا. ھازىرقى زامان سەنئىتى دۇنيا ۋە ئادەمنىڭ پائالىيىتى، كۆرۈشكە-سېزىشكە بولىدىغان شەيئىلەرنى تەسۋىرلەشكە قىزىقىپلا قالماي، كونكرېت ھالەتتە بولمىغان، ئوڭايلا بايقى-غىلى بولمايدىغان، مۇھىم قانۇنىيەت ۋە مۇناسىۋەتلەرنى ئېچىپ بېرىشكە ئۇرۇنماقتا. ئۆتمۈشتىكى ئۇ خىل نوقۇل تەسۋىرلەيدىغان ئەدەبىيات ھازىر ئەھمىيىتىنى يوقاتتى. ئەقلىي ئويلىنىش يازغۇچىلارنىڭ ئېتىبارىغا ئېرىشتى.

بۇ خاھىش 1 - يازغۇچىلار ئەسەرلىرىدە ئادەم، كىشىلىك تۇرمۇش، تەبىئەت، جەمئىيەت، ئەخلاق جەھەتلىرىدە زور مەسىلىلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئوتتۇرىغا قويۇلغان مەسىلىلەر ئۈستىدە ئەستايىدىل ئويلىنىش ۋە مۇھاكىمە قىلىش؛ 2. ھازىرقى سەنئەتكارلار مەسىلىلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇش بىلەنلا، پاش قىلىش ۋە ئىشۋازلىق بىلەنلا چەكلىنىپ قالماي، كۆپىنچە پەلسەپىۋى ئىزدىنىپ، ئابستراكىت ئومۇمىي پەلسەپىۋى ئىدىيىلەر بىلەن كونكرېت بەدىئىي تەسۋىرلەشنى بىرلەشتۈرۈپ ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ رەڭدارلىقىنى ئاشۇرۇش؛ 3. ئەقلىيلىق ۋە قىياس قىلىشقا ئېتىبار بەرگەنلىكتىن ئوبرازچانلىقنى ئاجىزلاشتۇرۇپ ئابستراكتلىقنى كۈچەيتىش ئارقىلىق بەدىئىي ئوبرازنى ئەندىزىلەشتۈرۈش، خىللاشتۇرۇش جەھەتلىرىدە ئىپادىلىنىدۇ.

5. بەدىئىي شەكىل ۋە ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىنى ئۈزلۈكسىز يېڭىلاش ھەمدە كۆپ خىللاشتۇرۇش.

20 - ئەسىردىن بۇرۇنقى ئەدەبىيات ساھەسىدە بەدىئىي شەكىل ۋە ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىنىڭ ئۆزگىرىشى ئىنتايىن ئاستا بولغانىدى. بۇنداق ئەھۋالغا دۇچ كەلگەن «مودېرنىزم» يازغۇچىلىرى خۇراپاتلىقنى تۈگىتىپ، يۈرەكلىك يېڭىلاپ، ئەنئەنىۋى ئەدەبىياتقا خىرىس قىلدى. ئۇلار قىممەت قارىشى جەھەتتە ئاۋۋالقى قىممەت سىستېمىسىنى چەتكە قېقىپلا قالماي، بەلكى قەدىمكى يۇنان ۋە رىم سەنئىتى ئاساس سالغان سەنئەت ئەنئەنىسى ۋە ئىستېتىزملىق تەجرىبىلەرنىمۇ تەۋرىتىۋەتتى. ئۇلار سەنئەت زېمىنىدە كۆپ جەھەتتىن سىناق ئېلىپ باردى. ئىزلەندى، يېڭىلىدى، مەغلۇب بولسىمۇ ھامان نەتىجە ياراتتى. شۇڭا بۇ خىل كاتاگدا يېتىۋالماي يېڭى يول ئاچىدىغان روھنى شۈبھىسىزكى مۇقىملاشتۇرۇشقا ئەرزىيدۇ.

رېئاللىققا تەقلىد قىلىشقا قارشى تۇرۇپ، ئىپادىلەشنى تەكىتلەش «مودېرنىزم» لىق ئەدەبىياتنىڭ ئېستېتىك قارىشىدۇر. شۇڭلاشقا ئۇلار شەكىل بىلەن مەزمۇننىڭ مۇناسىۋىتى جەھەتتە ئىككىسىنى ئايرىلاشتۇرۇۋېتىپ، مەزمۇن دېمەك شەكىل؛ شەكىل دېمەك مەزمۇن دەپ قارايدۇ. شېئىر، رومان، تىياتىر قاتارلىق ۋاسىتىلەردە ئوخشىمىغان مۇرەككەپ بەدىئىي شەكىللەرنىڭ ئوتتۇرىغا چىققانلىقى بۇ خىل قاراشنىڭ نەتىجىسىدۇر. مەسىلەن بايان خاراكتېرلىك ئەدەبىياتقا تەپسىلاتلارنىڭ ئاجىزلىقى، كۆپ قاتلاملىق، كۆپ تەرەپلىمىلىك قۇرۇلما، تەپسىلات ۋە سىيۇژېتلارنىڭ سىمۋوللاشتۇرۇلۇشى، بىردىكمە شەكىل ۋە كورت قەغىزى شەكىللىك قۇرۇلما، شېئىردىكى «بوشلۇق»، نەسىرلەشتۈرۈش، تىياتىردىكى دىكراتسىيىنى ئاددىيلاشتۇرۇش، خاراكتېرلەشتۈرۈش، سەھنە ئاستى ۋە ئۈستىدىكى ئالماشتۇرۇش، بىر گەۋدىلەشتۈرۈش؛ بەدىئىي ئىپادىلەش جەھەتتە، مۇشۇ ئىرا ئەدەبىيات ساھەسىدە ئەڭ گەۋدىلىك بولغىنى «ئاڭ ئېقىمى» مېتودى، ئەركىن تەسەۋۋۇر، ئەپسانىچىلىك، ئىلمىي فانتازىيە، غەيرىيچىلىك قاتارلىقلار بولۇپ، بۇ خىل بەدىئىي تەسۋىرلەش

ئۇسۇلى ئەدەبىياتىنىڭ ئىپادىلەش كۈچىنى زور دەرىجىدە ئاشۇرۇپ كۆپ خىللاشقان ئۇسلۇب ۋە ئېقىملارنى ياراتتى.

6. ئۇنىۋېرساللاشتۇرۇش.

باشتا ئېيتقاندەك كۆپ خىللاشتۇرۇش بىلەن بىرگە يەنە بىر خىل خاھىشمۇ مەۋجۇت: ئۇ بولسىمۇ ئوخشاشمىغان ئەدەبىي ئېقىملار، ئوخشاشمىغان ئەدەبىي شەكىللەر ۋە ئوخشاشمىغان بەدىئىي مېتودلارنىڭ بىرلىكىدىن ئوتتۇرىغا چىققان ئۇنىۋېرساللاشتۇرۇشتۇر. مودېرنىزم ۋە رېئالىزم ۋە رومانتىزم، رومانتىزم بىلەن مودېرنىزم ئوتتۇرىسىدىكى مۇسبەت. ئۆزئارا قارىمۇ قارشىلىقتىن، ئۆزئارا تەسىر كۆرسىتىش ۋە ئۆزئارا سىڭىشكە قاراپ يۈزلىنىمەكتە. ئادەتتىكى ئەدەبىيات بىلەن ئاممىباب ئەدەبىيات مۇناسىۋىتىدىكى سۇ بىلەن ئۆتتەك سىغىشمايدىغان، چەك - چېگرا تۈگەشمەكتە. شېئىر بىلەن نەسىرنىڭ بەدىئىي ئالاھىدىلىكىنىڭ ياكى شېئىرغا ياكى نەسىرگە تەۋەلىكىنى ئايرىغىلى بولمايدۇ. ئادەتتە ئاساسلانغاندا پوستانى رېئالىست يازغۇچى، پوكىزنى رومانتىك يازغۇچى دېيىلەتتى. ئەمدى بىزنىداق ئايرىش ئىنتايىن قىيىن بولماقتا. ئالايلۇق: ئايتماتوۋنى رېئالىست يازغۇچى، رومانتىك يازغۇچى ياكى ئەپسانىۋىلاشتۇرۇپ يازىدىغان يازغۇچى دېيىش كېرەكمۇ؟ ئېھتىمال بىر نېمە دېيىش قىيىن بولار. بەدىئىي ئىجادىيەتتىكى ئۇنىۋېرساللاشتۇرۇشنىڭ تەرەققىياتى ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ روشەن خاھىشى ۋە ئالاھىدىلىكى بولۇپ، دۇنيادىكى ئىلغۇرلانغان ئاتاقلىق يازغۇچى ۋە نەزەرىيىچىلەر بۇ ئەدەبىيات ھەرىكىتىنى ئىلگىرى سۈرمەكتە، قوللىماقتا. ھەتتا پرولېتارىيات دراماتورگى پىشت. ۋرتولدمۇ ئەينى چاغدا «بىردىنبىر تېرغا ئۇسۇل بويىچە يېزىش ئۇسۇلىدىن» ئىنتايىن نارازى بولۇپ يېزىش ئۇسۇلىنىڭ «داۋاملىق ئۆزگىرىپ تۇرۇشى» نى «ئوخشاش بىر ئەسەردىمۇ بىر نەچچە خىل يېزىش مېتودى» قوللىنىشنى تەشەببۇس قىلغانىدى.

3. 20 - ئەسىر ئەدەبىياتى ھەققىدىكى قارىشىمىز.

ئاز بولمىغان كىشىلەر 20 - ئەسىر ئەدەبىياتىنى 19 - ئەسىر ئەدەبىياتىغا بېرلەشتۈرۈپ، ئاۋۋالقىسى كېيىنكىسىگە يەتمەيدۇ، دەپ قارايدۇ. سوۋېت ئىتتىپاقى ئالىمى مارنوپ: 20 - ئەسىر ئەدەبىياتى ئومۇم ئېتىبار قىلغاندەك ئازدۇر - كۆپتۈر تېپىك ئوبراز يارىتالمىدى؛ كىشىلەرنى چوڭقۇر تەسىرلەندۈرىدىغان مەنزىرە ۋە كۆرۈنۈشلەرنى يارىتالمىدى» دەپ قارىغان. ئۇنىڭ بۇ خىل قارىشى ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە. دەرۋەقە بۇ خىل كۆز قاراشنىڭ ئاساسلىنىشى ئەنئەنىۋى ئەدەبىيات ئۆلچىمى بەلكى ئەنئەنىۋى رېئالىزملىق ئەدەبىيات ئۆلچىمىدۇر. ئەدەبىياتنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى ۋە يېتەرسىزلىكىگە باھا بېرىشتە ھامان تەرەپ ۋە ئۆلچەم بولىدۇ. ئوخشاش بولمىغان تەرەپ ۋە ئۆلچەمدىن ئوخشاش بولمىغان كۆز قاراش ۋە خۇلاسە چىقىرىشقا بولىدۇ. شېكىسپىرنى ئالايلۇق، 300 يىلدىن بېرى شېكىسپىرغا قانچىلىغان يۇقىرى- تۆۋەن باھا بېرىلمىگەن!؟

ئۇنىڭدىن باشقا، 20 - ئەسىر ئەدەبىيات نەزەرىيىسى ۋە ئەدەبىي نەقىدىنىڭ

نەتىجىسى مەيلى سىستېما، ئۇسلۇبىيلىك جەھەتلەردە، بولسۇن 19 - ئەسىرنىڭ نەزەرىيىسى ۋە تەنقىدچىلىكىدىن ئىنتايىن زور بولدى. بۇندىن سەل بۇرۇن ئامېرىكىنىڭ داڭلىق ئەدەبىيات نەزەرىيىچىسى لىن. ۋېللېك «20 - ئەسىر دۇنيا ئەدەبىياتى قامۇسى» غا يازغان ئەدەبىي تەنقىد مەخسۇس بېتىدە «كىشىلەر 18 -، 19 - ئەسىرنى تەنقىد دەۋرى دەپ ئاتىدى. مېنىڭ قارىشىمچە پەقەت 20 - ئەسىرلا مۇنداق ئاتاشقا مۇيەسسەر بولالايدۇ. بىز سان جەھەتتىن خېلى كۆپ مىقداردىكى تەنقىد مىراسلىرىنى قوبۇل قىلىپلا قالمىدۇق. بەلكى ئەدەبىي تەنقىد مەلۇم يېڭى ئاڭغا ئىگە بولۇپ، بۇرۇنقىدىن مۇھىم بولغان ئىجتىمائىي ئورۇنغا ئېرىشتى؛ بىر نەچچە ئون يىل ئىچىدە يېڭى مېتود ۋە يېڭى باھالاش ئۆلچىمىگە ئېرىشتى»، دەپ يازغان. بۇ خۇلاسە 20 - ئەسىر ئەدەبىي تەنقىدىنىڭ ئەھۋالىغا ئۇيغۇن كېلىدۇ. 1914 - يىلى رۇسىيىلىك ياش ئالىم شىكلوۋسكى «تىلنىڭ تىرىلىشى»، دېگەن ئەسىرىنى ئېلان قىلدى. بۇ ئەسەر 20 - ئەسىر يېڭى ئەدەبىي قاراش تەنقىدچىلىكىنىڭ باشلانغانلىقىدىن دېرەك بەردى. بۇ ھەم «رۇسىيە شەكىلچىلىك» تەنقىد ئېقىمىنىڭ باشلىنىشى ئىدى. بۇنىڭدىن كېيىن «چېخسلوۋاكىيە قۇرۇلمىچىلىقى»، «فرانسىيە قۇرۇلمىچىلىق» تەنقىد ئېقىمىنىڭ تەرەققىياتى مۇشۇ ئىرا ئەدەبىياتىدا ئىلمىي تەتقىقاتنىڭ ئاساسىي ئېقىمى بولۇپ، غەربنىڭ تەنقىد بازىسىنى ئىگىلەپ، دۇنيا ئەدەبىياتىغا كۆرسەتكەن تەسىرى ئىنتايىن چوڭقۇر بولدى. يېقىنقى 20 - يىلدىن بۇيان «قۇرۇلمىچىلىق» تىن تۆرەلگەن ۋە ئۇنىڭدىن ئېشىپ كەتكەن «تارماق ئېقىم» («كېيىنكى قۇرۇلمىچىلىق») كۆتۈرۈلدى. بۇنىڭدىن باشقا «يېڭى تەنقىدچىلىك»، «ھادىسە تەنقىدچىلىكى»، «مەۋجۇتچىلىق ئېستېتىكىسى»، «پسىخىك ئانالىز تەنقىدچىلىكى»، «ئەسلى تىپ تەنقىدچىلىكى»، «قوبۇل قىلىش ئېستېتىكىسى»، «سوتسىئولوگىيىلىك تەنقىد»، «ئىنسانپەرۋەرلىك ئەخلاق تەنقىدچىلىكى»، «ئەنئەنىۋى ئەسلى نەرسە تەنقىدچىلىكى» قاتارلىقلار، ئۇنىڭدىن باشقا ھازىرقى زامان ئىلىم - پەن ئىدىيىسىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ يەنە «سىستېما تەنقىدچىلىكى»، «ئۇچۇر تەنقىدچىلىكى»، «ماتېماتىكىلىق تەنقىد» مېتودلىرىمۇ ئوتتۇرىغا چىقتى. دەۋرىمىز ئەدەبىي تەنقىد نەزەرىيىسىنىڭ نەتىجىسى رەڭدارلىق جەھەتتىلا ئىپادىلىنىپ قالماي، ئەڭ مۇھىمى ھازىرقى زامان پەنلىرىنىڭ تەسىرىدە ئۇچراپ ئىلمىيلىككە قاراپ قەدەم قويدى. 20 - ئەسىر ئەدەبىي تەنقىد نەزەرىيىسى بۇرۇنقىدەك بەدىئىي ئىجادىيەتكە ئەگىشىپ ھالدا يېقىندا بولمىغان ئەھۋالدىن قۇتۇلۇپ، ئۆزىنى تونۇش ئېڭى يارىتىپ مۇستەقىل پەنگە ئايلاندى.

20 - ئەسىر ئاز كۈندە ئاخىرلىشىدۇ. بۇ دەۋر ئەدەبىياتىغا ئومۇمىي يۈزلۈك تارىخىي باھا بېرىشنى كېيىنكى ئەۋلادلارغا قالدۇرۇپ، ئۆزىمىزگە نىسبەتەن ئېيتقاندا بىزنى قىزىقتۇرىدىغىنى — ئەتىكى كىتابخانلار بىزنىڭ بۈگۈنكى ئەدەبىياتىمىزنى قانداق مۇھاكىمە قىلار ... دېگەن مەسىلىدۇر.

سىدىقھاجى روزى تەرجىمىسى

(«چەت ئەل ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ 1990 - يىلى 11 - سانىدىن ئېلىندى)

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

△ ئۆزبېكىستان «ئۆزبېكىستان ئەدەبىياتى ۋە سەنئىتى» گېزىتىنىڭ 1990-يىللىق 28-دېكابىر سانىغا ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى، شائىر تۆمۈر داۋامەتنىڭ «تەڭرىتاغ قوشاقلىرى» سەرلەۋھىسى بىلەن «سالام ۋە ئۈمىد»، «يايلاق»، «قارىغاينىڭ خىسلىتى» قاتارلىق ئۈچ پارچە شېئىرى ۋە تۆمۈر داۋامەت توغرىسىدا قىسقىچە مەلۇمات بېرىلگەن.

△ ياش شائىر ئەخمەتجان ئوسماننىڭ سۈرىيىنىڭ دەمەشىق داشۆسىدە ئوقۇش جەريانىدا ئەرەب تىلىدا يازغان شېئىرلىرى 1988-يىلى «ئىككىنچى يىقىلىش» نامى بىلەن نەشر قىلىندى، 1989-يىلى «تويلار سىرى» نامى بىلەن يەنە شېئىرلار توپلىمى نەشر قىلىنغان.

شائىر ئەخمەتجان ئوسماننىڭ بۇ كىتابلىرىغا ئەرەب ئوبزورچىلىرى «بۇ توپلام ھازىرقى زامان ئەرەب شېئىرىيەت ئىجادىيىتىدە نەچچە ئون يىللاردىن بېرى مەيدانغا كەلگەن ئەڭ ياخشى ئەسەر» دەپ باھا بەرگەن. خەۋەرلەرگە قارىغاندا ئەخمەتجاننىڭ «تويلار سىرى» ناملىق كىتابى يېقىندا يەنە قايتا نەشر قىلىنغان.

△ ئۆزبېكىستاندا چىقىدىغان «ياشلىق» ژۇرنىلىنىڭ 90-يىللىق 4-سانىغا ئاپتونوم رايونىمىزدىكى شائىرلاردىن بوغدا ئابدۇللا، ئەخمەتجان ئوسمان، پەرھات ئىلياس، مۇختەر مەخمۇت قاتارلىقلارنىڭ بىر تۈركۈم شېئىرلىرى بېرىلگەن بولۇپ، بۇ شېئىرلارنى سوۋېت ئۇيغۇر يازغۇچىسى ئىمىن ئوسمان ئۆزبېك تىلىغا تەرجىمە قىلغان.

△ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مۇتەپەككۇر شائىرى يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ بۈيۈك ئەسىرى «قۇتادغۇ بىلىك» يېقىندا، «سوۋېتسكىي پىساتېل» نەشرىياتىنىڭ لېنىنگراد بۆلۈمى تەرىپىدىن «شائىر كىتابخانىسى» سېرىيىسى ئاستىدا ئون مىڭ نۇسخىدا رۇس تىلىدا نەشر قىلىندى.

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئەزىزى

△ 1990-يىلى 10-ئاينىڭ 16-كۈنى ئەنگلىيىنىڭ 54 ياشلىق ئايال يازغۇچىسى ئا. س. بايۋىت «مەككار» ناملىق ئەسىرى بىلەن ئەنگلىيە بويىچە ئەڭ نوپۇزلۇق ئەدەبىيات مۇكاپاتى — بوك مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. ئۈچ كۈندىن كېيىن بۇ ئەسەر يەنە ئېرلاندىيە ئال. لىنگەيس خەلقئارا ھېكايە مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. بۇ ئىككى مۇكاپاتنىڭ جەمئىي سوممىسى سەكسەن ئىككى مىڭ ئامېرىكا دوللىرى.

ياپونىيىنىڭ ئىچى ۋە سىرتىدا «مىشىما يوكيو (سەنداۋ يوجىفۇ) قىزغىنلىقى» قايتا قوزغالدى

مىشىما يوكيو ياپونىيىنىڭ چوەندەن كاڭچىڭ بىلەن بىر قاتاردا تۇرىدىغان مەشھۇر يازغۇچىسىدۇر. ئۇنىڭ ئىجادىيىتى مۇرەككەپ بولۇپ، بۇ ھەقتە

قوبۇل قىلىش

(ماقالە)

ئابدۇۋەلى ئابدۇقېيۇم

مىڭئۆيىنىڭ بۇددىزىم مەدەنىيىتىنىڭ مەھسۇلى ئىكەنلىكىدە گەپ يوق. ھىندىستاندىمۇ مىڭئۆي بار ئىكەن. بىراق بىزنىڭكىدەك كۆپ ئەمەس. ھىندىستاندىن كۆچۈپ كىرگەن مىڭئۆيلەرگە بۇ زېمىننىڭ كىلىماتى ياققان بولسا كېرەك، ھازىرغا كەلگەندە كۆپىيىپ يەتتە يۈزگە يېتىپ قاپتۇ.

«يۈسۈپ - زۇلەيخا» نى ئەرەب، فارس، ئۇيغۇر، ئۆزبېك بولۇپ بىريۈز ئون يەتتە نەپەر ئەدىب يېزىپ باققانىكەن. «خىسراۋ - شېرىن» ئەۋلادى «پەرھاد - شېرىن» مۇ نىمشېھتقىچە داۋاملاشتى.

مېنىڭ يۇقىرىقىلارنى ئەسلەپ ئۆتۈشۈم، بىزنىڭ بېكىنمىۋالمىغانلىقىمىزنى، بەلكى قوبۇل قىلىش ئىقتىدارىمىزنىڭ ئىنتايىن تەرەققىي قىلغان ئىكەنلىـ كىنى پۈرىتىپ، ئۆزىمىزنى ئاقلاش ئۈچۈندۇر. يەنە ئازراق ئەسلەپ ئۆتەيلى:

بۇرۇتى ئەمدىلا خەت تارتقان بىر يىگىت ئۆيگە كىرىپ كېتىپتۇ. كونا باھار نەچچە رەت يېڭىدىن كەلگەندىن كېيىن، ئۆيدىن ساقاللىرى قاردەك ئاقارغان بوۋاي بىر كىتابنى كۆتۈرۈپ چىقىپتۇ. بۇ كىشى ئەلشىر ناۋائىي ئىكەن. قولىدىكى «خەمسە» مىش. بۇ بىزنىڭ ئارىمىزدا تاراپ يۈرگەن بىر رىۋايەت.

ئەلۋەتتە «خەمسە» يېزىشتىمۇ بىز باشقىلاردىن ئىلھاملانغان.

ھازىر يەنە قوبۇل قىلىش دولقۇنى قوزغالدى. بىز ئەندىكىپ كەتمىسەكمۇ بولىدۇ. بۇ جەھەتتە بىز ئۇزۇن تارىخقا ئىگە ھەم بىزگە ئەنئەنىمۇ بولۇپ قالدى. شۇڭا قوبۇل قىلىشتىكى ئاكتىپلىق يەنىلا بىزنىڭ ئالقىنىمىزدا.

بىرنەچچە يىلدىن كېيىن «بوۋاي ۋە دېڭىز» «يۈز يىل غېرىبلىق» لار بىزدە پەيدا بولىدۇ ۋە كۆپىيىپ ئەۋلاد قالدۇرىدۇ. ئەلۋەتتە ئۇلار مۇھىتقا ماسلىشىپ بەزى ئۆزگىرىشلەرنىمۇ ياسايدۇ. سېرىق چاچلىرىنى قارىغا بوياشقا ئوخشاش.

دۇنيادا ھازىرغىچە مۇنازىرە، تالاش - تارتىشلار بولۇپ تۇرماقتا. ئۇ ئۆلۈپ يىگىرمە يىلدىن كېيىنكى بۈگۈنكى كۈندە ياپونىيىنىڭ ئىچى ۋە سىرتىدا يەنە يېڭىدىن «مىشىمايوكىيو قىزغىنلىقى» كۆتۈرۈلدى. نۇرغۇن نەشرىياتلار ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى كۆپلەپ قايتا نەشر قىلماقتا. نۇرغۇن چوڭ كىتابخا- نىلاردا مەخسۇس مىشىما يوكىيو ئەسەرلىرى پەشتاختىسى بارلىققا كەلدى. فرانسىيىدە ئۇنىڭ بىر يىل ئىچىدە تارقىتىلغان ئەسەرلىرى توققۇز مىليون نۇسخىدىن ئېشىپ كەتكەن. ئۇنىڭ ۋەكىللىك ئەسىرى «باھاردىكى قار» نىڭ ئىتالىيانچە تەرجىمە نۇسخىسى ئىتالىيىدە 40 مىڭ نۇسخا نەشر قىلىندى. ھەر قايسى مەشھۇر تىياتىرخانىلاردا ئۇنىڭ دراممىلىرى ئوينالدى.

ئەلھام جەلان فوتوسى

《天尔塔格》 文学双月刊

1991年第3期

主办单位：乌鲁木齐市文学艺术界联合会

编辑出版：《天尔塔格》编辑部

地　　址：乌鲁木齐市新华南路16号

电　　话：218897邮政编码：830002

印　　刷：新疆科技卫生出版社印刷厂

国内统一刊号CN65－1012/1

邮局代号58－83

零售价：1.20元

« تەڭرىتاغ » قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنىلى

(1991 ـ يىل 3 ـ سان)

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى تەرىپىدىن چىقىرىلدى

«تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزۈپ نەشر قىلدى

ئادرېس: ئۈرۈمچى جەنۇبىي شىنخۇا يولى 16 ـ نومۇر

تېلېفون: 218897 پوچتا نومۇرى: 830002

شىنجاڭ پەن ـ تېخنىكا سەھىيە نەشرىياتى باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى CN 65 ـ 1012 / 1

پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 83 ـ 58

پارچە سېتىلىشى: 1.20 يۈەن